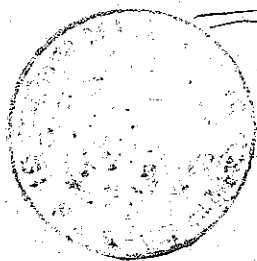

Fermo 4. Luglio 1872

Al prefato libro di proprietà del sottoscritto viene oggi ceduto
in tre mezzanità del sig. avv. Amato Marini e del sig. Filippo
Mpe Saffacchi, a garanzia del quale si atterga la presente
richiesta
Giuseppe Solari avv. p. p.

Fermo 7. Luglio 1872

Visto per la legalità della firma del
sig. Giuseppe Solari

U. Simolaco
G. Pizzani

JOH. BAPTISTAE VICI

DE

UNIVERSI JURIS

UNO PRINCIPIO, ET FINE UNO

Liber Unus

AD AMPLISSIMUM VIRUM

FRANCISCUM

VENTURAM

A REGIS CONSILIIS

Et Criminum Quaestorem Alterum.

Excudebat NEAPOLIS Felix Musca

Ex Publica Auctoritate

Anno d. 1872. XX.

Dono dell'Autore con alcuni suoi manoscritti a F. A. Ferrari

1874.

ATTICUS. Non ergo a Praetoris Edicto,
ut plerique nunc, neque a XII. Ta-
bulis, ut superiores, sed penitus ex
INTIMA PHILOSOPHIA hauriendam Ju-
ris disciplinam putas?

Cic. lib. 1. de Legib.

Rev. D. Julius Nicolaus Torinus U. J. D. & S. Th. P., Curiaeque Ar-
chiep. Examinator revideat, & referat. Neap. 6. Februar. 1720.

ONUPHRIUS EPISC. CASTELLANET. VIC. GEN.

D. Petrus Marcus Giptius Can. Dep.

EMINENTISSIME DOMINE.

Librum, cui titulus, *De Universi Juris uno Principio, & Fine uno*
a Johanne Baptista Vico Neapolitano latinis conscriptum lite-
ris Em. V. jussu cum perlegèrem, novoque veluti Sapientiae lumi-
ne me illustrari perciperem, quanta fuerim animi voluptate perfu-
sus satis eloqui non valeo. Meam vero eloquentiae inopiam, si um-
quam dolui, nunc certè quam maxime; cum tantum opus satis pro-
merito commendare non possim. Sed enim ecquis librum omnigena
eruditione refertum, totoque Sapientiae splendore radiantem omni
superiorem laude quantalibet sit praeditus eloquentia satis um-
quam commendare? Auctor sibi constans, sui que semper similis in
caeteris a se editis libris, alios, in hoc & se superior, seipsum superavit.
Profecto tanta est elegantia, & puritate latinae linguae conscriptus,
ut in eo eloquentiae, & Romani sermonis studiosi quantam maxime
optent elegantiam, & priscam aurei saeculi latinam addiscant.
Metaphysicae dogmata, & principia penitiora, & altiora tanta clari-
tate explicuit, tanta soliditate firmavit Doctissimus Auctor, ut cui-
quam ad Sapientiae sacra facilis jam pateat aditus. Ineffabilem Di-
vinitatem iis descripsit terminis, ut quantum homini fas est, eam
explicuisse videatur. Christiani Catholique hominis, ut par est
munere functus, totam, quam firmissimis ex Philosophia delumtis
rationibus demonstravit, doctrinam, ad Fidei Christianae amissionem
exegit. Omnem sapientiam, omne jus, omnesque sanctas Leges, ut Fide
sanctum est, ab Uno Deo tamquam Unico Totius Veri Principio
originem trahere, & ad unum Deum tamquam unicum Finem du-
cere disertissime demonstrat. Historiam Temporis Obscuri fabulis
Poëtarum obvolutam, ex antiquitatis latebris solidissimis conjectu-
ris, si tamen conjecturae, & non potius demonstrationes adpellan-
dae sint, erutam tanta claritate explanat; ut haecenus ea in re vel
eruditissimos viros veritatem hauriri satis plene adsecutos fuisse clari-
fime liqueat. Juris, & Legum veram originem, non ut Historicus
tantum, & Jurisconsultus enarrat, sed ut profundissimus Philoso-
phus ex suis principiis diserte deductam, rationumque momentis fir-
matam, ob oculos ferme proponit. Paucis rem absolvam: eo in libro
Oratores elegantiam, Philosophi sinceram sapientiam, Jurisconsulti
Jurisprudentiam, legumque vim efficaciam, & oeconomiam; Eruditi
solida philologiae principia; Theologi Metaphysicas, easdemque cla-
rissimas rationes, quibus Religionis Dogmata explicent, & ab Ethni-
corum aliorumque Fidei hostium dicis vindicent; Christiani deni-
que

que omnes literati, animi pietatem, morum innocentiam, & summam erga Deum Opt. max. quam debent reverentiam facillimo negotio deprehendent. Tantum ergo opus Catholicae Fidei, & Morum Regulis tam consonum, tanta sapientia, tantaque eruditione concinnatum, omnibusque absolutum numeris, dignissimum censeo, ut quam citissime Typis mandetur: dummodo Em. V. adcedat Auctoritas: Datum Neap. Fride Kalendas Martias Anno c1010cccxx. Em. V.

Humill. Obsequentiss. ac Addictiss. Famulus
Julius Nicolaus Tornus.

Attenta supradicta relatione D. Revisoris, quod potest imprimi, imprimatur. Neap. 17. Augusti 1720.

ONUPHRIUS EPISC. CASTELLANET. VIC. GEN.

D. Petrus Marcus Giptius Can. Dep.

Rev. U. J. D. D. Nicolaus Galitia, relationem faciat in scriptis.
MAZZACCARA REG. ULLOA REG. ALVAREZ REG.
GIOVENE REG. FALLETTI REG.

Provisum per S. E. Neap. 19. Julii 1720.

Athanasius.

EMINENTISSIME DOMINE.

Ussu E. T. summa animi voluptate legi librum Johannis Baptistae Vici *De Universi Juris uno Principio, & Fine uno*, nihilque in eo offendi, quod Regiis Juribus adverteretur. Immo de Legum, ac Rerumpublicarum Originibus tanta ingenii subtilitate, & verborum elegantia differit praeclarissimus Auctor, ut res quamplurimas scitu dignissimas, quae densissimis in tenebris involutae jacebant, & de quibus plane desperata erat cognitio, in lucem produxerit. Quapropter ad publicam utilitatem multum conducere arbitror Typis vulgari, si ita videbitur Eminentiae Tuae. Neapoli xiv. Kalendas Augusti A. c1010cccxx.

Em. Tuae

Addictissimus Famulus
Nicolaus Galitia.

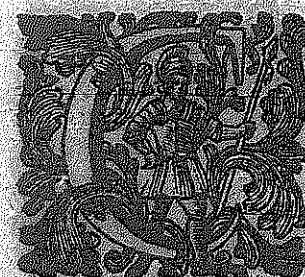
Visa supradicta relatione imprimatur: verum ante publicationem servetur Regia Pragmatica.

MAZZACCARA REG. ULLOA REG. ALVAREZ REG.
GIOVENE REG. FALLETTI REG.

Provisum per S. Em. 19. Augusti 1720.

Athanasius.
DE

O P E R E P R O L O Q U I U M.

UM sex ante mensibus Dissertationem publice haberem, cui cum satis multis aliis doctissimis, atque amplissimis Viris Te habui, FRANCISCE VENTURA, in corona, eaque operis argumentum duos supra viginti annos mecum animo versati proponerem de UNO PRINCIPIO in quo universa divinarum atque humanarum rerum notitia demonstrata constaret; id egi, ut de re a tot tantisque viris frustra tentata, uti pictor ille sub pergula, a doctis hominibus ecquaenam fierent judicia, sciscitarer. Quod postquam disserui, Amplissimus Vir, Cajetanus Argentius, Consilij Neap. Praefes, Avunculus tuus, quem appellare, laudasse sat est, Virum memoriâ, ingenio, judicio singularem, in graecis latinisque literis adprime versatum, lectione, meditatione, stylo multissimum, & omnis divini, atque humani juris, publici privati que tum scientia, tum solertia nostrae memoriae facile principem, id judicium palam omnibus protulit, me super eo argumento disseruisse, uti oratorem, philosophum, & jurisconsultum oportebat: quo nullum sane aliud evenire mihi optatius poterat: namque ea ipsa tria omnino praestare conatus eram, ut philologiam, qua oratores ornantur maxime, philosophiae submitterem, ejusque severâ rutinâ expenderem, eaque ratione Jurisprudentialae Principia statuminarem. Deinde, quum domum

SCRIBENDI
OCCASIO.

A tuam

tuam veni (soleo enim saepe) sed tum maxime officij causa, ut Tibi gratias agerem, nedum quod aequo animo, sed attentissimo quoque me perpetuam illam horam differentem audiveras; Tu illo acri iudicio, quo & aequitatis summe ancipitis momenta in foro exactissime pensas, & inter sermones, quos cum doctissimis hujus Civitatis viris, qui tuam frequentant domum, de argumentis sive amoeniorum, sive adeo severiorum disciplinarum institutos habes, vera, digna, utilia rerum sapientissime discernis ac judicas; me admonuisti, ut inchoatum opus eruditem expoliremque: etenim ex ipsa verorum natura, quae si rite & ordine disponantur, alia seruntur ex aliis; Te jam ante animo prospicere affirmabas, ex iisdem principiis, quibus me tam multa & nova, & vera de divinae & humanae eruditionis scientia confecisse dicebas, innumera & vera, & nova sequutura, quae ne ipse quidem suspicari, nedum providere unquam possem. Quapropter Amplissimi Avunculi tui iudicio confirmatus, tua auctoritate, qua apud me & doctrina, & dignitate, & beneficiis plurimum potes, impulsus, de eo argumento altius latiusque ad Te scribere statui.

SCRIBENDI
CAUSSAE.

Jurisprudentia omnis ratione, & auctoritate nixa est: atque ex iis condita jura factis accommodare proficitur: Ratio naturae necessitate, auctoritas jubentium voluntate constat: philosophia necessarias rerum causas vestigat: historia voluntatis est testis: itaque jurisprudentia universa coalescit ex partibus tribus, philosophia, historia, & quadam propria arte juris ad facta accommodandi.

Apud Athenienses *ῥητορικὴ* sive principia juris Philosophi docebant convenienter suis cujusque sectae dogmatis, differendo de virtute, de justitia, de legibus, de republica, de constantia sapientis: quae una philosophiae pars est: & quatenus agit de rep., de legibus, *δοκτριὰ πολιτικὴ* appellatur, quae per doctrinam de virtute,

tute, de justitia, tanquam per surculum a *δοκτρίνα πολιτικῇ* progignitur; quae de animi perturbationibus, earumque remediis, de virtutibus, atque inde profluentibus vitae officiis agit: & tum haec, tum illa *rerum humanarum* appellatione complectebantur; quarum notitia, veluti ex fonte rivus ex *divina philosophia* defluit, quae de Deo, de animo humano, de animi vita, nempe mente, de mentis oculo, nimirum ratione, de ejus oculi lumine, sive de ideis, earumque rerum omnium veritate atque aeternitate docet ad ipsam rationem perficiendam confirmandamque, unde ipsius constantia sapientis existit. Quare *Aristoteles* in *Ethicis* doctrinae civilis principia recte ait a divina philosophia esse repetenda: namque haec metaphisices argumenta Philosophi alteram philosophiae partem statuebant, & *rerum divinarum* nomine significabant: ex qua utraque rerum cognitione efflorescit *sapientia*, quae proinde ab ipsis, rerum *divinarum*, atque *humanarum* notitia definitur, & a Platone eleganter *hominis consummatio* est appellata, utpote quae ambas hominis interioris partes, mentem veritate, animum virtute perficiat, quarum prior in posteriorem influit, & ex qua utraque constat sapientia, & *sapientes* dicti tum qui altissimarum rerum contemplationi sunt addicti, tum qui virtute, & justitia respublicas recte legibus fundant, vel consiliis administrant.

Qui *Pragmatici* dicebantur, latarum legum, rerumque judicatarum, omnisque Attici juris conditi tenebant, ac tradebant historiam.

Certa autem juris ars Graecis nulla, sed ejus loco Atheniensibus *Rhetorice* fuit, qua Oratores causas, quae factis constant, & oratoriae sunt maxime, propria facultate agebant: quae autem jure continentur, eas ipsi a Philosophis principia juris, a Pragmaticis pro causarum temporibus leges, & res judicatas edocti, ex rhetoricae artis praeceptis ita agebant, ut jus non tam ex vero,

tuam veni (soleo enim saepe) sed tum maxime officij causa, ut Tibi gratias agerem, nedum quod aequo animo, sed attentissimo quoque me perpetuam illam horam differentem audiveras; Tu illo acri iudicio, quo & aequitatis summe ancipitis momenta in foro exactissime pensas, & inter sermones, quos cum doctissimis hujus Civitatis viris, qui tuam frequentant domum, de argumentis sive amoeniorum, sive adeo severiorum disciplinarum institutos habes, vera, digna, utilia rerum sapientissime discernis ac judicas; me admonuisti, ut incoeptum opus erudirem expoliremque: etenim ex ipsa verorum natura, quae si rite & ordine disponantur, alia feruntur ex aliis; Te jam ante animo prospicere affirmabas, ex iisdem principiis, quibus me tam multa & nova, & vera de divinae & humanae eruditionis scientia confecisse dicebas; innumera & vera, & nova sequutura, quae ne ipse quidem suspicari, nedum providere unquam possem. Quapropter Amplissimi Avunculi tui iudicio confirmatus, tua auctoritate, qua apud me & doctrina, & dignitate, & beneficiis plurimum potes, impulsus, de eo argumento altius latiusque ad Te scribere statui.

SCRIBENDI
CAUSSAE.

— Jurisprudentia omnis ratione, & auctoritate nixa est: atque ex iis condita jura factis accommodare profiterur: Ratio naturae necessitate, auctoritas jubentium voluntate constat: philosophia necessarias rerum causas vestigat: historia voluntatis est testis: itaque jurisprudentia universa coalescit ex partibus tribus, philosophia, historia, & quadam propria arte juris ad facta accommodandi.

Apud Athenienses *re publica* sive principia juris Philosophi docebant convenienter suis cujusque sectae dogmatis, differendo de virtute, de justitia, de legibus, de republica, de constantia sapientis: quae una philosophiae pars est: & quatenus agit de rep., de legibus, *doctrina civilis* appellatur, quae per doctrinam de vir-

tute,

tute, de justitia, tanquam per surculum a *doctrina moralis* progignitur; quae de animi perturbationibus, earumque remediis, de virtutibus, atque inde profluentibus vitae officiis agit: & tum haec, tum illa *rerum humanarum* appellatione complectebantur; quarum notitia, veluti ex fonte rivus ex *divina philosophia* defluit, quae de Deo, de animo humano, de animi vita, nempe mente, de mentis oculo, nimirum ratione, de ejus oculi lumine, sive de ideis, earumque rerum omnium veritate atque aeternitate docet ad ipsam rationem perficiendam confirmandamque, unde ipsius constantia sapientis existit. Quare *Aristoteles* in *Ethicis* doctrinae civilis principia recte ait a divina philosophia esse repetenda: namque haec metaphisices argumenta Philosophi alteram philosophiae partem statuebant, & *rerum divinarum* nomine significabant: ex qua utraque rerum cognitione efflorescit *sapientia*, quae proinde ab ipsis, *rerum divinarum, atque humanarum notitia* definitur, & a *Platone* eleganter *hominis consummatrix* est appellata, utpote quae ambas hominis interioris partes, mentem veritate, animum virtute perficiat, quarum prior in posteriorem influit, & ex qua utraque constat sapientia, & *sapientes* dicti tum qui altissimarum rerum contemplationi sunt addicti, tum qui virtute, & justitia respublicas recte legibus fundant, vel consiliis administrant.

Qui *Pragmatici* dicebantur, latarum legum, rerumque judicarum, omnisque Attici juris conditi tenebant, ac tradebant historiam.

Certa autem juris ars Graecis nulla, sed ejus loco Atheniensibus *Rhetorice* fuit, qua Oratores causas, quae facto constant, & oratoriae sunt maxime, propria facultate agebant: quae autem jure continentur, eas ipsi a Philosophis principia juris, a Pragmaticis pro causarum temporibus leges, & res judicatas edocti, ex rhetoricae artis praeceptis ita agebant, ut jus non tam ex vero,

A 2

quam

DE OPERE

quam pro cuiusque causae studio ad facta accommodarent. Quamobrem *Hugo Grotius* doctrinam de *Interpretatione* magna ex parte *Rhetorum* praeceptis, quae de *statibus causarum* tradunt, illustrat.

Longe aliter res se apud Romanos habuit: quibus principio in rep. libera animi altitudo, ad quam moribus ipsis erigebantur, pro doctrina morali erat ad virtutis constantiam comparanda; patriae pietas, ex qua rep. omnibus privatis rebus habebant potiore, cum ipsius rep. usu conjuncta per multas, & varias magistratuum functiones, civilis doctrinae eruditionem pensabat; & Deorum religio, qua ut maximè ita & imperio, uti re. *Plutarchus* existimat, floruerunt; iis metaphysicam Graecorum reponerat. Patrie legum omnisque patrii juris, morisque eruditionem sibi arcanam servabant: eo-que pacto hominis animi artibus imbuti, & in civili prudentia usu rei. exculti (quae iis principiorum juris loco erant) iidem ipsi, & juris conditi notitiam, & ejus ad causas accommodandi solertiam habebant, & in uno *Juriconsulto Romano philosophus, pragmaticus, & rhetor* Graecorum confusi erant.

Sed in rep. libera paullo ante primi belli Punici tempora *Tiberius Coruncanius* primus juris interpretandi artem patricios juvenes docere coepit, & temporis progressu *Jurisprudencia* exitit doctrina propria Romanorum graecis ignota: quam non oratorio ambitu, sed sapienti gravitate, non ullis eloquentiae lenociniis, sed ipsis rerum momentis ad jus quam brevissime, & pari elegantiā pensatis, in rep. libera rigidam, & ex ratione civili, sub Principatu benignam, & ex ratione naturali professi sunt: & *Juriconsulti sapientes Romanorum* appellati, ut apud *Pomponium* in historia juris; & *Jurisprudencia* ab *Ulpiano* (*) sapientiae definitione descripta;

(*) in l. 10. D. de Jusl. & Jur.

PROLOGIUM.

pta; sed sensu a graecis longe diverso, utpote quo rerum divinarum nomine, res sacrae nempe Deorum religiones, & caeremoniae, ac divinitus potissimum, humanarum autem res profanae tum publicae, tum privatae continentur; itaut *Jurisprudencia* sit omnis divini, humanique juris a Romanis conditi notitia; addito insuper *justi, & injusti scientia*, ut significet, eos ipsos, qui juris cognitionem habent, & iuris ad causas accommodandi solertiam habere quoque.

Et propriam quoque fecerunt *Juriconsulti* doctrinam de verborum originibus, & proprietate, quae praecipua juris voluntarij fax est. Unde videmus *Juriconsultos* tantopere sollicitos in vestigandis verborum etymis, ut *servi, testamenti, mutui, stipulationis, furti, interdicti* & aliorum innumerum: in *Digestorum* calce perpetuus Titulus prostat de *Verborum significatione*: quinque de *legatis libri* nihil aliud, quam de propria significatione verborum agunt: & universim cujusque tituli *digestorum* pars prior in expendendis verbis *Edicti* explicandisque occupata.

Ea autem doctrina apud Graecos principio philosophiae & rationi subiecta erat: unde *Platonis Cratylus* de verborum originibus agit; *Aristoteles* interpretationem verborum suae logices partem facit: & *Stoici* saepissime per verborum notationes rerum naturam explicabant.

A Philosophia eam doctrinam *Grammatici* discerpere, & longa quasi possessione fecere suam, & tanquam historiam verborum ad auctoritatem retulere. *Grammatici* autem accipio, quales *Fab. Quintilianus* (*) sua tempestate fori Rom. Princeps descripsit, qui omnes Auctores, qui de quavis arte vel disciplina in aliqua docta lingua scripsere, ex ejus artis, vel disciplinae scientia enarrare sint gnari, qui nunc *Critici* aut *Eruditi* vul-

(*) lib. 1. Inst. Orator. cap. 5.

vulgo dicuntur. Hinc videmus in Jurisprudentiae rebus Grammaticos tantopere, & in Grammaticae Jurisconsultos vicissim, & promiscue esse versatos, ut *Carolus Sigonius*, fax Romanae eruditionis de *jure Rom.*, *Itali- co*, & *Provinciarum*, *Paulus Manucius* de *Rom. LL.* *Ju- stus Lipsius* de *lege XII. Tab.* libros edidit; *Angelus Poli- tianus* *Codici Florentino* suas lectiones adscribit, *Antonius Nebrissenfis Accursianorum errorum Indicem* contexit; & ut alios praeteream, *Marcus Antonius Muretus* publicus Romae Antecessor juris, haud internoscas, inter juris In- terpretesne, an inter Grammaticos numeretur. Contra *Franciscus Hotomanus Commentarios in Ciceronis Oratio- nes*, *Antonius Goveanus in Terentij Comoedias*, *Barnabas Brissonus de Formulis Romanorum* scripsit; & *Magni Cujacii Observationes*, si is juris Interpretem nunquam professus esset, cum *Adversariis Hadriani Turnebi* in tua bibliotheca composuisses. At *Tiberius Caes. Suetonio* teste, latini sermonis religiosus, cum de *Sirena* pro- positurus esset edictum, verbi veritus graecitatem Gram- maticos omnes consuluit, quodnam proprium pro eo la- tinum reponeret: cumque non suppeteret, *Atejus Capito* unius sectae Jurisconsultorum Princeps ex solita assen- tatione, quam *Tacitus* in eo notat, id ei licere respon- dit: at *Pomponius Marcellus* a *Suetonio* inter claros Grammaticos recensitus, subjecit: *Hominibus, Caesar, Civitatem dare potes, verbis non potes*. Quare *A. Gel- lius* Grammaticorum ocellus suam exornat Provinciam, quum in suis *Noctibus* tot, tamque illustres Juris Rom. quaestiones proponit. Quamobrem ex vero confici potest doctrinam de verborum significatione propriam philoso- phiae juris partem fuisse.

Jus autem civile idem *Ulpianus* definit, (*) quod neque in totum a jure naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei

(*) *L. 6. D. de Just. & Jur.*

ei servit, sed partim addit, partim detrahit. quare quan- tum a jure naturali recedit, jus civile est, quantum ei servit, naturale: at vidimus legum interpretandarum do- ctrinam Graecis nullam, & si quae esset, eam esse Rhe- toricam, Romanis autem eam fuisse civilis prudentiae corollarium.

De jure autem Rom. ex ratione civili interpretan- do, qui doctrinam consignavit, haecenus, legi neminem: nos eo de argumento tredecim ab hinc annis, tentamen proposuimus in *Lib. de nostri temporis studiorum ratione*.

At principia juris naturalis ex Jurisconsultorum scriptis eruere intutum, qui principio leges ex ratione civili sunt interpretati: & quanquam sub Principibus ex ratione naturali id praestiterint, tamen id ipsum ex ci- vili ratione fecerunt, ut in eo *Lib. de Ratione studiorum* in- dicavimus, & in his latius exequemur. Quare factum, ut cum ceterarum disciplinarum principia proponantur maxime explorata; apud Jurisconsultos in definitione ju- ris naturalis tot salebrae; in ejus divisione tot scopuli; in ejus proprietatibus explicandis, & potissimum immuta- bilitate tot offenduntur difficultates, quot omnes no- runt, qui jurisprudentiam summis, ut dicunt, labiis at- tigere: quare *Hugo Grotius* in nulla juris Rom. parte tantopere errare Jurisprudentes notat, quam in ea, quae agit de modis acquirendi dominij, quos a jure naturali dicunt, introductos.

Ex Graecorum autem aliqua Philosophorum secta deducere, unde ea principia vere deducta non sunt; id sane est ingeniorum delicias facere: nam nulli unquam philosophi de justitia, de legibus accommodate ad A- theniensium temp., & leges disseruere: unde per leges Atticas, quas narrant in *XII. Tabb.* translatae, principia juris Rom. ab aliqua philosophorum secta deduci possent.

Qui vero alia ex aliis, prout ad explicandas juris Rom. rationes re visum fuerit, philosophorum dogma-

ea afferunt, si sane uni formae nec pedem, nec caput reddunt: unde legimus in istis eruditis legum commentariis tot philosophorum rationes cum rationibus, tot testimonia cum testimoniis quam acute & copiose, tam intense & implacabiliter confictari.

In cujus dissidii, & inconstantiae causas inquirens, eam tandem esse animadverti, quod pluribus atque aliis non uno eodemque principio *Jurisprudentiam* niti haecenus putavere, nempe *ratione*, & *auctoritate*, quasi auctoritas ex libidine nasceretur, nec rationis pars quaedam esset; ex qua ipsa causa universim philologiae, & philosophiae dissidium factum est; neque philosophi auctoritatum rationes unquam investigarunt; & philologi vel ipsa philosophorum dogmata, tanquam historias spectant.

Hinc *Antiqui juris Interpretes* sola philosophia contenti (nam ea aetate philologia ignota erat) jus Rom. pro regula, ut dicunt, falsi thematis, quantum ad Historiam Rom. attinet, sibi interpretandum sumpsere; & per innumeras minutas factorum species propositas tanta callent solertia indagandi aequi boni naturam, ut ii vero sint, qui ab *Hugone Grotio* dici mereant, *optimi condendi juris auctores, etiam tunc cum conditi mali sunt interpretes.*

Rursum *Interpretes Recentiores* humaniorum literarum deliciis capti philosophiam omnem abhorrere, quod ea suae aetatis, quam elegantiam sermonis deosculabantur, nullam omnino saperet: itaque Philologiae adjumentis magis Historiam Rom. juris situ a barbarie obducto purgarunt, suoque veritatis nitore restituerunt, quam Philosophiam investigarunt.

At unus *Antonius Goveanus* acutissimus philosophus, & philologus perinde eximius his ambobus praesidiis tantum instructus ad jurisprudentiam accessit, & joco ac relaxandi animi causa leges Romanas tanta felicitate

in-

interpretabatur, ut *Jacobus Cujacius* de suo elegantium Juris Interpretum Principatu metueret, si *Goveanus* serio ad jurisprudentiam animum appulisset. Sed is aliquot Rom. juris minutas partes legit, principia, quae jure naturali gentium constant, neglexit.

Contra *Hugo Grotius* gravissimus philosophus, & philologus praestantissimus jus civile Romanorum omittit, ac jus naturale gentium tantum tractat, de quo systema ejusmodi absolvit, quo *Jurisconsultus generis humani* appellari meretur: sed si ejus principia ad exactae Criticae trutinam expendantur, magis probabiles verisimilesque, quam necessariae sunt & invictae rationes.

Quare adhuc *Carneadem de justitia, an sit in rebus humanis*, aequis momentis in utranque partem disceptare, adhuc *Epicurum, Nicolaum Machiavellum de Principe, Thomam Obbesum de Cive, Benedictum Spinosam in Theologo Politico*, & nuper *Petrum Baylaeum in magno Dictionario Gallice conscripto*, illa obtrudere vulgo audias, *jus utilitate aestimari, temporisque locoque servire: imbecillos postulare jus aequum; ac in summa fortuna, ut Tacitus ait, id aequius, quod validius.* Ex quibus colligunt, & concludunt, *metu contineri societatem humanam; & leges esse potentiae consilium, quo imperitiae multitudini dominetur.*

Igitur principj loco statuendum esset, Jus aeternum verum, ac proinde inter omnes, & semper, & ubique jus: aeternam verorum scientiam, quam *Critici veri* definiunt, *Metaphysica* explicat. Ea una igitur posset jus demonstrare, de quo tibi adimeretur infelix arbitrium dubitandi, an sit justum: ac proinde ea esset philosophia, ex qua juris principia accersenda essent, in quae omnes amice, constanterque convenirent: atque ea esset regula aeterna, qua metiri possemus, quantum juri naturali gentium jus civile Rom. addiderit, quantum detraxerit, & sic principia juris civilis Rom. haberemus explorata.

B

Hinc

Hinc ingens desiderium animum incessit, an Metaphysicae ope Jurisprudentiae principia ejusmodi statui possent, in quae omnia demonstrata congruerent. Nam quae *de ingentia volumina* nuper edita Jurisprudentiam docere hac via, & ratione in frontispicio magnifice pollicentur, re ipsa id praestant magis methodo, qua aliena iuventae apposite ad memoriam concionantur, quam qua nova vera inveniantur ad scientiam; praeterquam quod magis privati juris consultum, quam philosophum legum, & reip. gnarum formant.

SCRIBENDI
INITIUM.

Tandem cum *D. Augustinum de Civitate Dei* obiter versarem (*) occurrit *Varronis* locus, qui philosophia, & eruditione elogium meruit, quo appellaretur *doctissimus*, & *Romanorum doctissimos*; ubi ait, quod si sibi potestas facta fuisset Deos populo Rom. condendos proponendi, eos ex formula naturae proposuisset; nempe unum, incorporum, infinitum, non innumeros, & sub idolis: ex quo loco tanquam nova luce oborta mens illustrata id intellexit: Igitur jus naturale est formula, est idea veri, quae verum nobis exhibet Deum. Igitur verus Deus, ut verae religionis, ita veri juris, verae jurisprudentiae principium est. Iccircone Jurisprudentia Christiana, quae tota ad *Cod. Constitutionum Imperialium* celebratur, auspicia sumit a titulo de *Summa Trinitate*, & *Fide Catholica*? Igitur Jurisprudentia vera est divinarum, atque humanarum rerum vera notitia; metaphysica autem est, quae veri Criticam docet; nam docet veram Dei, hominisque cognitionem; igitur confici ad extremum, non ex Ethnicorum scriptis, dictisve, sed in vera humanae naturae cognitione, quae ex vero Deo orta sit, Jurisprudentiae principia deducenda.

Hinc ad hoc lumen multum & diu, sedulo ferio.

(*) lib. 4. cap. 31.

quoque applicitus cognovi tandem,

Omnia divinae, atque humanae eruditionis elementa tria, *Nosse*, *Velle*, *Posse*, quorum Principium unum *Mens*, cuius oculus *Ratio*, cui lumen praebet *Deus*.

SCRIBENDI
ARGUMENTUM.

Divinum lumen, definitio verum aeternam; quae, tantisper dum demonstravero, nominis definitio habeatur.

Nunc haec tria elementa, quae tam existere, & nostra esse, quam nos vivere, certo scimus, una illa de qua omnino dubitare non possumus, cogitatione explicemus: quod quo facilius faciamus; hanc universam tractationem divido in partes tres:

SCRIBENDI
RATIO SIVE ORDO.

In quarum prima omnium scientiarum principia a Deo esse:

ARGUMENTI PARTES.

In secunda divinum lumen, per haec tria, quae proposuimus elementa, omnes scientias permeare, easque omnes unâ arctissimâ complexione colligatas alias in alias dirigere, & cunctas ad Deum ipsarum originem revocare:

In tertia quicquid usquam de divinae, humanaeque eruditionis principiis, scriptum dictumve sit, quod cum his principiis congruerit, verum; quod disenserit, falsum esse demonstrabimus.

Atque adeo de divinarum, atque humanarum rerum notitia haec agam tria, de *Origine*, de *Circulo*, de *Constantia*: & ostendam,

Origine, omnes a Deo provenire;

Circulo, ad Deum redire omnes;

Constantia in Deo omnes constare;

Omnesque eas ipsas praeter Deum lapsas esse & errores.

Quae tria ut praestem, principio duum verborum proprietates excuriam; deinde ex divina Philosophia quinque vera desumam, & lemmatum loco in antecessum proponam.

Duo verba sunt *Verum*, & *Certum*, quae distingui

DEFINITIO.
NES/VERI,
ET CER-
TI.

oportet, (*) uti *falsum* omnes distinguunt a *dubio*: quare quantum distat a *dubio falsum*, tantum distet a *vero* certum: quae duae res, nisi statuatur aliae, cum multa vera sint dubia, ea essent dubia, & certa simul; & contra cum innumera falsa pro *veris* habeantur, ea falsa simul & vera essent.

Verum gignit *mentis* cum *rerum ordine conformatio*: *Certum* gignit *conscientia dubitandi secura*. Ea autem conformatio cum ipso ordine rerum est & dicitur *Ratio*: quare si aeternus est ordo rerum, *ratio* est *aeterna*, ex qua *verum* aeternum est: sin ordo rerum non semper, non ubique, non omnibus constet, tunc in rebus cognitionis *ratio probabilis*, in rebus actionis *ratio verisimilis* erit. Ut autem *verum* constet *ratione*, ita *certum* nititur *auctoritate*, vel nostra sensuum, quae dicitur *auctoritas*, vel aliorum dictis, quae in specie dicitur *auctoritas*; ex quarum alterutra nascitur *persuasio*. Sed ipsa Auctoritas est pars quaedam *Rationis*: nam si sensus non falsi sint, vel aliorum dicta sint vera, *persuasio vera* erit; sin sensus, aut dicta falsa, erit *persuasio quoque falsa*, ad quam omnia, quae dicuntur *praejudicia* revocantur.

Lemmata vero sunt, quae sequuntur.

I.

ASSUM-
PTIONES
METAPHY-
SICAE.

Duo summa rerum genera summe diversa existere, substantiam intelligentem, & substantiam corpoream; & ex utraque constare hominem.

II.

Mente per perspicuas ideas vera rerum dijudicari: sensus autem a natura homini inditos, ut brevibus, ac prae-

(*) Uti nos praestitimus in 1. lib. de Antiquissima Italorum Sapientia ex linguae latinae Originibus eruenda, qui metaphysicam complectitur.

praesentibus voluptatis dolorisque notis utilia, & noxia vitae discernat; sed de voluptatis, & doloris veritate ipsius mentis esse iudicium.

III.

Occasiones non esse causas rerum: corpora autem, & quae sunt corporis, uti sensus, esse occasiones, per quas aeternae rerum ideas in mentibus excitentur: at fluxa, uti corpora, & quae sunt corporis, uti sensus, quid aeternum supra corpus gignere non posse: prae cuius veri ignorance homines in Deum ingratos agere; qui, quia prae summa sua bonitate ad quamvis sensus occasionem tam temporis, tam exprompte, tanta praesentia ideam rei, quae extrinsecus sensum movet, mentibus exhibet, res quae sunt summe diversae, idem putant, & fluxa aeternis, ac vere maria coelo miscent.

IV.

Unum esse genus assensionis, & quo rebus contemplandis, & quo rebus in vita agendis, perspicue, ut tamen utrarumque fert natura, demonstratis assentimur. Nam qui officio faciendo non assentitur, is perturbatione aliqua animi id perspicue faciendum non cernit: quare ubi perturbatio sedata sit, & animus ea sit defocatus, hominem poenitet prave facti: quod quia in geometricis rebus ex. gr. non evenit, quia linearum nulla sunt studia sive affectus nulli, quibus perturbari homines possint, ideo in iis, ac in vitae officiis faciendis diversum assensionis genus esse videtur.

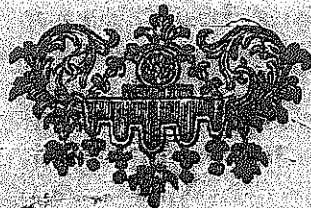
V.

Et postremum, quantum rei de objecto perspicua idea exhibet menti, tantundem esse in objecto necesse est.

Videamus modo, an, cum nova Jurisprudencia Principii loco statuatur, cognitionem Summi Numinis, a quo tempore (nam Constantini M.) acutissima graecorum, latinorumque ingenia (Ecclesiae nempe Patres, qui soli

14 DE OPERE PROLOQUIUM.

solis gentium Sapientiam ab Sapientia aeterna correctam
& emendatam nullis sectarum Audiis, sed unanimi dili-
gentia, & charitate in sinu foverent) in Divinae Natu-
rae meditatione ferverent maxime; ac de ea tanto ca-
stius, ac sublimius philosophis, quanto spiritus corpore
puritate, & mobilitate praestit, differerent; videamus,
inquam, an hoc Principium nobis incipere, circumduce-
re, & absolvere possit veram *ἐνὶ ἀπορίᾳ*, hoc est di-
sciplinam vere rotundam, vere universam, vere
sine offensione, (*) cui Jurisprudentiam, uti
Ulpianus definierat, respondere *Eruditi*
scribunt: unde multo gravius, quam
Graeci Sapientis in omni do-
ctrina, perinde ut vita, fir-
metur ROM. JURIS-
PRUDENTIS
CONSTAN-
TIA.

DE

(*) ut interpretatur Guilielmus Budaeus in l. i. d. de Just. & Jur.

15
D E U N O
U N I V E R S I J U R I S
P R I N C I P I O
E T F I N E U N O.
L I B E R U N U S.

Is ita praeparatis, omnis divinae atque
humanae eruditionis divinam origi-
nem, sive Principia Scientiarum a Deo
esse demonstramus, quae nostrae *Dis-*
sertationis pars prima, uti verbis bre-
vissima, ita rebus uberrima fuerat.

Homo ex corpore, & mente con-
stat (*): & uti corpore, & iis, quae sunt
corporis, uti sensus, quia finitae res sunt, homo a ceteris
omnibus hominibus dividitur; quapropter de sensibilibus
rebus tot opiniones, quot homines: ita mente quasdam
communes aeternae veri notiones habet, per quas cum
aliis hominibus communicat, & unitur: uti *non entis*
nulla sunt attributa; totum est majus sua parte; omnes
felicitatem desiderant: nunquam enim nihil aliquid facit,
aut patitur; nunquam totum est sua parte minus, vel
parti par; nunquam homines desiderant esse infelices,
qui, ut ne sint infelices, potius optant non esse. Sed
homo

PRINCIPIA
SCIENTIA-
RUM A
DEO.

(*) Lem. I.

Si ordinis co-
gnoscimus ve-
ra rerum

homo eas veri notiones cum ceteris hominibus commu-
nes habere non posset, nisi ideam ordinis (*) cum iisdem
haberet quoque communem, ex qua, per quam, & in
qua mens attributa entis cum nihilo confert; totum cum
parte dirigit & committitur; bonorum aliud alio prae-
stantius intelligit, omniumque praestantissimum agnoscit
esse felicitatem: atqui ea vera sunt aeterna, uti mox
demonstravimus: igitur idea ordinis aeterni est: ea au-
tem non est corporis simulacrum; quia corpus, quod
est fluxum, & quia corpus est fluxum, aliquid supra
corpus & aeternum non potest gignere (**): & corpus fini-
tum, & finita homines dividunt; & per eam ordinis
aeterni ideam homines inter se communicant, & uniu-
tur; atque in ea tria vera Graeci & Barbari, Europei
& Sineses peramice conveniunt. Duo autem omnino
sunt omnium genera rerum, aut mens, aut corpus:
idea ordinis aeterni idea corporis non est: igitur idea
mentis est: mentis finitae non est, quia omnes homines
atque adeo omnes intelligentias unit: igitur idea ordi-
nis aeterni est idea mentis infinitae. Mens infinita Deus
est: igitur idea ordinis aeterni haec tria nobis una opera
demonstrat, & Deum esse; & mentem unam infinitam
esse; & Auctorem nobis aeternorum verorum esse. A-
liunde quantum perspicua idea de objecto nobis refert,
tantundem in objecto esse necesse est (**): per ideam ordi-
nis aeterni omnes homines in illa tria aeterna vera constan-
tissime conveniunt: ex iis autem unum *Metaphysicæ*,
alterum *Matheseos*, tertium *Erbices* principia sunt: ea
principia nobis refert idea ordinis aeterni, quae a Deo
est: igitur earum scientiarum principia sunt a Deo.

*Pars secunda universae nostrae Dissertationis de Ju-
ris*

(*) *Definit. VERI.*

(**) *Lem. III.*

(***) *Lem. V.*

ris principiis erat, omnis divinae, atque humanae erudi-
tionis *divinum circulum* demonstrare, sive *divinum lu-
men*, quod aeternum verum definivimus & nuper demon-
stravimus, per tria, quae numeravimus elementa, *Nosse*,
Velle, *Posse*, scientias omnes permeare, easque artissimo
nexu constrictas alias in alias dirigere, & cunctas ad Deum
ipsarum originem revocare.

Id ex principio nuper demonstrato per sequentia
Capita necessaria rationum consecutione alia ab aliis
perpetuo illata ostendemus.

I. Principia scientiarum a Deo.

II. Deus, ut *Divus Augustinus in Confessionibus* defi-
nit, *Philosophia divina* demonstrat, & nostra Religio pro-
fiteretur est, *Posse*, *Nosse*, *Velle infinitum*.

III. Haec tria unum sunt *Verum esse*: in quo maxime
eminet Divina quam *Theologi* dicunt *Aseitatis* natura:
& quodque eorum trium semper est cum aliis duobus
complicatum.

IV. Hac divina natura Deus quantum vult, tantum
potest: nescit suum esse ineffabile: vult, amat, diligit
suum esse perfectissimum.

V. Hinc Dei *esse* aeternum est, & *Aseitas*; Dei *posse*
maximum, *Omnipotentia*; ejus *nosse* veracissimum, *Sa-
pientia infinita*, ejus *velle* optimum, *summa Bonitas*.

VI. Summa autem sapientia est *Ordo rerum aeternus*,
quo Deus per *simplicissimas vias* cuncta regit: quae
viae, quia ab omnipotentia patefiunt, facillimae sunt;
& quia ad Deum summum bonum ducunt, sunt omnes
optimae.

VII. *Simplicitas* elucet, quod una directionis lege fa-
cit, regitque cuncta: *facilitas* manifestatur, quod ipsa-
rum sponte rerum disponit cuncta: *bonitas* ostenditur,
quod omnibus rebus a se creatis quendam *comatum*,
quoddam *ingenium* indit se conservandi: & quando per
corporeae naturae vitia, quibus dividitur, atteritur, &
cor-

De Na-
tura Dei
Opt. Max.

Vol. Not. p. 2

corrumpantur, singula quaeque in sua specie conservari non possunt, divina Bonitas per ipsarum vitia rerum erumpit, & conservat in suo quaeque genere cuncta.

VIII. At Dei Sapientia quatenus suo quaeque tempore cuncta promit, *Divina Providentia* appellatur.

IX. Dignae Providentiae autem viae sunt, *opportunitates, occasiones, casus*: opportunitates si *optato*, occasionem si *praeter spem*, casus si *praeter opinionem*. Quo sensu, si cum Platone dixeris, opportunitatem esse rerum humanarum dominam, uti vulgo dicunt *Fortunam*, non plane erraveris.

De Natura
Hominis
Integra.

X. Homo autem constat ex animo, & corpore: (*) & est *nosse, velle, posse*, & quidem posse tum animo, tum corpore, quia utroque constat; & quia animus loco incircumscribitur, nam spiritualis, & corpus, quia corpus est, terminatum; hinc est *nosse, velle, posse finitum, quod tendit ad infinitum*.

XI. Atqui ens infinitum Deus: igitur homo vult cum Deo uniri; igitur a Deo est naturae humanae principium: igitur homo est a Deo.

XII. Homo est omnium animantium praestantissimus; non autem eo quod *possit*; nam sunt bruta animantia homine longe, & perquam longe potiora: non eo quod *cupiat*; nam bruta animantia habent quandam cupiditatis imaginem, quam *appetitum* dicunt, vehementiorem humanam; ut lupi ingluviem, passeruli salaciam, leones iram. Igitur praestat eo quod *noscat*: Homo igitur praestat ceteris animantibus *ratione*.

XIII. Naturae igitur ordo, quem summam Dei sapientia comparatum esse demonstravimus, (**) postulare, ut humana ratio, quae in homine praestantissima est, voluntati imperaret.

XIV. Haec

(*) Lem. I.

(**) Cap. VI & VII.

XIV. Haec est *natura hominis integra*, qua primus omnium Parens *Ada* a Deo creatus est, Divino auxilio ita comparata, ut nullo sensuum tumultu ageretur, sed & in sensus, & in cupiditates liberum pacatumque exerceret imperium.

XV. In homine igitur integro ratio erat ipsa natura humana ita divino auxilio comparata; voluntas erat, integra ejus naturae rectae libertas; potentia erat ejusdem naturae rectae facilitas.

XVI. Igitur homo in eo statu si persistisset, ita vitam omnem traduceret, ut quod in ipso esset praestantius, nempe *Ratio* suaviter imperaret; quae inferior esset nempe *voluntas* sine tumultu pareret.

XVII. Definivimus *Verum* esse, quod rerum ordini conformatur; (*) & aeternum rerum ordinem esse demonstravimus; & quod aeternus rerum ordo monstrat aeternum verum: (**) & demonstravimus esse hominis maxime proprium *nosse*. (***) Igitur homo integer contemplatione Veri aeterni, nempe ipsius Dei ex mente pura, & amore aeterni boni ex puro animo, & diligentia universi generis humani prae aeterno bono, Deo, rectam naturam humanam celebrabat.

XVIII. Haec esset *naturalis honestas integra*; nam conformitas cum natura optima, ut in corpore vocatur *corporis honestas, corporis pulchritudo*, ita in animo dicitur animi honestas, Platoni autem *Pulchritudo virtutis*, & Stoicis appellatur *humanae naturae Conveniens*, quum ut in corpore, ita in animo,

Singula quaeque locum teneant sortita decenter.
& honestas ita veritatis pedisequa est, uti est pedisequa mentis voluntas: & uti aeterna quaeque veritas est cum aeterno rerum ordine conformatio mentis, ita honestas

G 2

na-

(*) Def. Veri.

(**) Principio.

(***) Cap. XII.

naturalis est cum aeterno rerum ordine conformatio voluntatis.

XIX. Haec vere *heroica sapientia* esset; aeterna vera naturae facilitate cognoscere, & in omnibus, & cum omnibus summa libertate & agere, & loqui vera, & cum animi voluptate vivere convenienter rationi.

XX. Haec in terris esset *humana beatitudo*.

De Natura Hominis corrupta.
XXI. Natura igitur humana recta a Deo creata, bonis vitio corrupta est, ut voluntas rationi dominaretur, & contra rationem suam potentiam exerceret.

XXII. Haec voluntas dominans rationi est *cupiditas*; haec ratio serviens cupiditati *error*: haec voluntatis potentia contra rationem exercita, *animi perturbatio*.

XXIII. *Cupiditatem* gignit *avaritia*, sive amor sui ipsius, quo nos nostri delicias facimus: *errorem* gignit *judicii temeritas*, qua de rebus judicamus, antequam eas habeamus plane exploratas: *animi perturbationem* gignit *corruptae naturae ferocia*, quam dum palpas irritas, & hoc magis irritas, quo magis palpas.

XXIV. *Cupiditas* excitatur rebus, quarum inopia laboramus: igitur rebus finitis: excitatur autem per sensus, qui corporis sunt: quae autem corporis sunt a corpore moventur; igitur cupiditas excitatur rebus finitis corporeis.

XXV. Hinc sensus a Deo homini inditi, ut vitam tuerentur, (*) sumpti sunt arbitri, iudicesque, qui vera rerum disceptent, & judicent: atqui sunt fallacissimi: igitur ratio, quae sensuum judicium sequitur vera rerum ignorat.

XXVI. Haec rationis reginae servitus, haec subditae voluntatis dominatio, haec affectuum in rationem rebellio, atque adeo haec omnia extra suum quaeque locum, quem ex aeterno rerum ordine decenter sortita erant, est

(*) Lem. III.

est *animi corrupti turpitudine*.

XXVII. Haec sensuum sapientia est *stultitia humana*.

XXVIII. Haec *ignorantia veri* est *scaturigo omnis humanae infelicitatis*.

XXIX. Cum enim quae corpore constant, corpore apprehendantur, corpore teneantur;

Tangere enim, & tangi, nisi corpus, nulla potest res; Cupiditas, quae est animi labes a corpore contracta, animi quoque labem aliam contractam a corpore sociam sibi ascivit, *Phantasiam*, quae suis imaginibus, quas per sensuum occasiones depingit, affectus animi movet, & armat, quibus cupiditas rationem aggreditur, oppugnat, ac dejicit.

XXX. Hinc stultis illud est aeternum odium sui, & vel in iis, qui vulgo beati videntur, de corporis voluptatibus in voluptates nunquam cessans sui fuga: hinc illa effusa gaudia abeuntia tandem in luctus; hinc spes inanes; hinc vota misera; hinc vani timores; hinc serae poenitentiae; hinc postremo illi stultitiae *Heautontimorumenos*, qui de se ipsi sumunt perpetuas poenas.

XXXI. Cupiditas, ut dixi, excitatur rebus finitis corporeis; (*) hae autem sunt corporis utilitates; igitur humanum genus originis vitio per primi Parentis Adae lapsum contracto a contemplatione aeterni veri ex mente pura, ad fluxa suspicienda ex fallaci sensuum judicio tradendum est, & a pietate Summi Numinis ex puro animo ad diligenda sensuum idola perturbato affectuum turbine correptum; atque adeo ab animi honestate ad corporis utilitates sectandas transversum actum.

Atque habes *principia Sacrae Historiae* demonstrata, Adamum a Deo creatum; naturam integram; suo vitio lapsum.

XXXII. At-

(*) Cap. XXIV.

XXXII. Atqui haec tria sunt *fundamenta omnis Theologiae revelatae*: Igitur habes principia revelatae Theologiae demonstrata.

Principia
omnis Hu-
manitatis.

XXXIII. Sed homo Deum aspectu amittere omnino non potest suo: quia a Deo sunt omnia; & quod a Deo non est nihil est: nam *Dei lumen* in omnibus rebus, nisi reflexu, saltem radiorum refractione cernere cuique datur. Quare homo falli nequit, nisi sub aliqua veritatis imagine; vel peccare nequit, nisi sub aliqua boni specie.

Vis veri.

XXXIV. Hinc *aeterni veri semina* in homine corrupto non prorsus extincta; quae gratia Dei adjuncta *conantur contra naturae corruptionem*.

Ratio hu-
mana.

XXXV. Haec *vis veri* est *ratio in homine corrupto*, quae fuit *veri facilitas* in integro; quia homini integro erat ad verum potentia; quae nunc corrupto est infirmitas: quia rectae naturae ad verum erat libertas integra, quae naturae corruptae est libertas labefactata.

De Virtu-
te.

XXXVI. Ab hac *vi veri*, quae est humana ratio, *virtus* existit & appellatur.

Virtus Dia-
noetica,

Scientia:

Ars:

Sapientia.

Virtus Ethica:

Ethnicorum.

XXXVII. Vis veri, quae errorem vincit est *virtus* *Dianoetica*, seu virtus cognitionis, quae si tota demonstratione constat, est *Scientia*, ut Mathesis; si tota praeceptis, est *Ars*, ut Grammatica, Frenaria; si partim demonstratione partim consilio, ut Medicina, Jurisprudencia, vel partim praeceptis partim consilio, ut Imperatoria, Oratoria, Poetica, proprie *Sapientia* est appellanda. Vis veri quae affectus refrenat est *Virtus Ethica* sive actionis, quam *Moralem* dicunt.

XXXVIII. Vis veri quae affectus refrenat, affectuum tamen parentem ferociam non cicurat, est *Virtus moralis imperfecta*, ut *D. Augustinus* (*) eam vult esse *Ethnicorum*. Vis
veri.

(*) l. 4. Contra Julianum Cap. 3. To: X. Edit. Novis. Epistola CLV. ad Macedonium, alias LII. & CCXVII. alias CVII. ad Vitalem. Sermone CLVI. alias XIII. de Verbis Apostoli To: V. Edit. Novis. De Spiritu, & Litera Cap. 27. & 28. To: X. in eadem Edit. De Civit. Dei l. 5. cap. 12. l. 10. cap. 4. l. 19. cap. 10. 20. & expressius cap. 25. To: VII. in eadem Edit. & alibi.

veri, quae cum cupiditate pugnat, & eius genitrice. *Christiani*. *Divinita*, est *Virtus Ethica Christiana*, qua homo sui delicias in sui contemptum abiectionemque convertit, vocaturque *Humilitas*, omnium Christianarum virtutum fundamentum.

XXXIX. Virtute impulsus mens, ut in vero vestigando adlaboret, nec in eo nisi explorato acquiescat, dicitur *Prudentia*: Virtute animus a libidine coercitus *Temperantia*: Virtute confirmatus & expeditus animi affectus adversus terrores dicitur *Fortitudo*.

Virtutis par-
tes tres.

XL. Virtus divinae originis proprietatem obtinet: (*) namque *hae tres ejus partes una sunt vera virtus*; & quaeque earum semper est cum aliis duabus complicata. Etenim in Prudentia & fortitudo inest, ut in vero vestigando laboret, nec in eo nisi explorato acquiescat; inest & temperantia, qua quaedam ignorare Sapientia est. In Temperantia & prudentia inest, ne quis ad exitium usque sui utilibus vitae rebus abstineat: quare *Medicinae* origo divina; nam ab hoc vero aeterno dictata: inest & fortitudo, ut sustineat a voluptatibus temperare. In fortitudine & prudentia inest, ut pro honesto pugnet, inest & temperantia, qua victores nolint perdere, quos possunt servare victori.

Virtutis Di-
vina origo.

XLI. Igitur *nulla virtus solitaria*, & ubi ex vero una ibi omnes Comites adsunt: solae enim virtutes vix est, ut cum *Divo Augustino* (**) loquar, ut *nomen virtutum mereantur*.

Virtus vera.

XLII. Virtus autem, quae una vera, & quia vera, omnes virtutes praestat, non hominis, sed *Dei virtus* est, *Divina gratia*, quae suo lumine Christianis perspicue re-
cta vitae agenda demonstrat; & efficit ut uno genere
assen-

Divina gra-
tia.

(*) De qua Cap. III.

(**) Epistola CLXVII. alias XXIX. ad Hieronymum cap. 3. nu. 11. & cap. 4. n. 14. To: V. in Novis Edit.

assensionis invidiae & rebus contemplandis, & rebus in vita agendis assentiamur. ()*

De iustitia

Atque habes *Moralis Christianae Principia* demonstrata.

XLIII. Quae vis veri, seu ratio humana *virtus* est quantum cum cupiditate pugnat, eadem ipsa est *Iustitia* quantum utilitates dirigit, & exaequat, quae est unum universi Juris Principium, unusque Finis.

Jus esse in Natura.

XLIV. Utilitates autem quae cupiditatem cient, corpore constant: communis corporum mensura seu regula est *commensus* vulgo dicta *proportio*, quam Mathesis pro nostro argumento demonstrat duplicem, *arithmetica* seu *simplicem*, & *geometricam* seu *comparatam*. *Arithmetica* proportio est, qua ex. gr. uti *decem* se habent ad *sex*, ita *sex* se habent ad *duo*; quia per eundem numerum quatuor *sex* excedit duo, & a decem exceditur. Proportio *geometrica* est, qua uti ex. gr. *unum* se habet ad *tria*, ita *quatuor* ad *duodecim*; quia utrobique minor numerus est triens cujusque assis. At quod est *aequum dum metiris*, idem est *justum quum eligis*; quod in rebus cognitionis, & in rebus actionis, modo utraque sint pro natura sua demonstratae, unum sit genus assensionis. (**) Igitur uti *aequum* cognitionis est demonstratum, ubi id recta matheseos methodo confectum sit; ita *justum* actionis, ubi animus sit perturbationis defocatus, nec ullo pravo gentis more corruptus, (uti ex. gr. *Spartanus* non sit, qui a puero celata furta ad ingeniorum solertiam probari viderit) *justum* inquam ei est planissime demonstratum. Haec autem fluxarum utilitatum aequalitas aeterna inter omnes constat: igitur jus est in natura *utile* aeterno commensu *aequale*: quod Jurisconsultis dicitur *aequum bonum*, fons omnis naturalis juris.

Aequum bonum quid?

(*) Ex Lem. IV.
(**) Lem. IV.

XLV. Prae-

XLV. Praeterea homo, quem vidimus per communes veri aeterni notiones cum ceteris hominibus communicare (*) a Deo vi fundendi sermonis praeditus est, quo per corpus, & ipsius ope corporis, quod finitum homines dividit, (**) possit cum aliis rationem, & verum communicare: igitur homo natura factus ad societatem veri, rationisque colendam. Et quanquam corporis utilitates animi affectus cient, quibus homines de ipsis utilitatibus pugnant; (***) tamen homo ita est a Deo fabricatus, ut internos animi affectus vultu laeto, moesto, aliove significet, & alienis vultibus conformet suos, ut ridentibus arrideat, moerentibus moereat: quae prior *humanitatis* pars est, nempe *hominem hominis misereri*; quam excipit posterior illa, *hominem homini opem ferre*. Atqui homo non solum ratione, & sermone, sed vultu quoque a brutis animantibus differt: bestiae enim *faciem* habent, *vultum* non habent: igitur homo natura factus, non ad suas solius, ut ferae bestiae, sed ad communicandas cum aliis hominibus utilitates. Atqui natus imprimis est ad societatem veri, rationisque colendam: (****) igitur factus ad communicandas utilitates ex vero, & ratione: utilitates autem ex vero, & ratione, sunt quae demonstrato commensu constant, (*****) nempe *aequum bonum*: igitur homo natura factus ad communicandas cum aliis hominibus utilitates ex aequo bono: societas est utilitatum communio; *aequum bonum* est jus naturae: igitur homo est natura socialis.

Hominem esse natura socialem.

Humanitas & ejus partes.

XLVI. Utilitates ex se neque turpes, neque honestae, sed earum inaequalitas est turpitudine, aequalitas autem honestas: utilitas corporis, quia corporis, fluxa; honestas autem aeterna, quia aeterno vero constat, & quidem mente constat: (*****) fluxa aeternum non possunt

Utilitas Occasio, Honestas est Causa juris, & societas humanae.

(*) Principio.
(**) Cap XXXI.
(****) Cap. eod.

(*) Principio.
(****) XLV.
(*****) Cap. eod.

gignere, nec corpora, quid supra corpus: (*) occasio autem *caussa* non est; quod *Hugo Grotius* in hac disputatione, cuius est cardo, non vidit: non igitur utilitas fuit mater juris, & societatis humanae; siue ea sit *necessitas*, siue *metus*, siue *indigentia*, ut *Epicuro*, *Macchiavellio*, *Obbesio*, *Spinosa*, *Baylaco* adlucet: sed occasio fuit, per quam homines naturâ sociales, & originis vitio divisi, infirmi, & indigi ad colendam societatem, siue adeo ad celebrandam suam socialem naturam raperentur.

Utilitas &
Necessitas Oc-
casiones hu-
manae socie-
tatis.

Igitur id gravissimum ejus exemplum est, quod *Ulpiano* (**) referente, *Paedius* ait: quotiens lege aliquid *anum*, vel alterum *introducitur* est, *BONA OCCASIO* est, cetera, quae tendunt ad eandem utilitatem, lege *supple- re*. Homo erat factus ad Deum contemplandum, colendumque, & ad ceteros homines ex Dei pietate com- plectendos, quae erat honestas integra: (***) bonae igitur occasiones fuere *Usus*, ET *NECESSITAS*, (****) quibus *Divina Providentia* (*****) *rebus ipsis distantibus*, ut eleganter ait *Pomponius*, (*****) hoc est ipsarum sponte rerum homines originis vitio dissociatos, non ex honestate integra, quae ex animo tota erat, prae Dei pietate, quia non integros, sed ex aliqua honestatis parte, nempe ex corporis utilitatum aequalitate, quia magna, & bona parte corruptos ad colendam societatem retraheret.

Quamobrem concludendum, uti corpus non est causa, sed occasio, ut in hominum mente excitetur idea veri; (*****) ita utilitas corporis non est causa, sed occasio, ut excitetur in animo voluntas iusti.

XLVII. Ac-

(*) *Lem. III.* (**) *In l. nam ut ait Paedius 11. D. de legibus.*
(***) *Cap. XVIII.*
(****) *§. sed & jus quidem, vers. jus autem gentium Inst. de Jur. natur. ent., & civil.* (*****) *§. sed naturalia quidem jura Inst. eod. tit.*
(*****) *In l. 2. §. novissime D. de O. J.* (*****) *Lem. III.*

XLVII. Aequum cognoscitur, bonum eligitur; igitur Jus naturale est ex electione boni, quod aequale cognoveris.

XLVIII. Hoc jus, quia aeterno vero constat, *Fas* sapienter *Latinis* dictum a *Fato*, hoc est aeterno rerum ordine; quatenus *D. Augustinus* definit, *SANCTIO*, ET VELUTI VOX DIVINAE MENTIS, (?) qua Deus homini justum aeternum satur, & dicitur: unde hoc jus immutabile manet. Quare uti falsae vulgi persuasiones, quibus putant *Solem* bipedalem, *stellas* exigua lumina, nihil quicquam demutant ingentem syderum magnitudinem, quam *Astronomia* invictis rationibus demonstrat; ita vel perturbationes animorum, vel barbararum gentium absurdum mores nihil quicquam jus naturae demutant, quod aeterna demonstravimus constare ratione.

Et si quandoque mutari videtur, ibi non jus, sed facta mutantur: ut quum quis vitae impetitus, cum aliter eam servare non possit, injustum aggressorem occidit; ibi non est homicidium, sed poena, quam is jure superioris de aggressore injusto in solitudine sumit; non aliter ac *Civilis Potestas* capitis reum capite plectit in Civitate: & qui subripit aliquid, unde in rerum omnium inopia videtur, seu vitam dietim sustentet; ibi non est furtum, non enim animo lucrandi facit; sed est *pauci usus*, quo inter homines *societas aequi boni* a natura ipsa fundata est, de qua mox dicemus.

XLIX. Fundamentum autem omnis humanae societatis *Florentinus* (**) statuit socialis naturae nostrae cognitionem: Cum inter nos, inquit, cognationem naturae sociae quandam natura constituat, consequens est, hominem tatis sociae homini insidiari nefas esse. Atqui insidiari est per falsam naturae nocere: Tu igitur ex contrario conficias, hominem cognitionem homini per vera juvare fas esse.

D 2

At-

(*) *de Civ. Dei lib. 5. cap. 9.*
(**) *In l. 1. D. de Just. & Jur.* (****) *Lib. 1. de legib.*

Juris na-
turalis de-
finitio.

Fas seu
Jus natu-
rale immu-
tabile.

Metaphisica
Jurisprudencia
Parens.

Atque haec est INTIMA PHILOSOPHIA nempe *naturae humanae cognitio*, ex qua Cicero conabatur Jurisprudenciae principia repetere; non praestitit tamen.

Haec autem COGNATIO NATURAE est, qua ab uno Principio, nempe Deo, humani animi ortum habent: quod supra demonstravimus, (*) & ab uno omnium Parente Ada humana corpora prognata sunt, ut supra demonstravimus quoque: (**) ita ut omnes homines sint, ut dicebat Cicero, (***) natura consanguinei.

De duplici
verum socie-
tate natu-
rali altera
Veri, alte-
ra Aequi-
boni.

L. Sed vidimus (****) homines naturam factos ad communicandum cum aliis tum rationem & verum, tum utilitates ex aequo bono, sive adeo ex vero ipso. Hinc ex ipsa hominis sociali natura duplex existit *naturalis Rerum societas*, altera *Veri*, altera *Aequi boni*.

Utriusque
societatis
leges.

LI. Prioris societatis lex est, BONA FIDE AGITO, quod idem sonat, ac *ex vero vivere*; qua lege stat omne jus naturale: unde in *jure Rom.* passim *bona fides* pro ipso *jure naturali* (****) accipitur.

Veriloquium.

Ejus legis duo sunt summa capita, alterum quo jubetur *Veritas dici*, quae *Veriloquium* dicitur: alterum quo jubetur *Veritas facti*, quae proprie appellanda esset *Sedulitas* quae est *gestio rei sine dolo*, *Rom. Jurisconsulti* eleganter prius caput conceperunt illa formula, EX ANIMI TUI SENTENTIA? posterius alteram illam, DOLUS MALUS ABESTO.

Sedulitas.

Ex priori hujus legis capite seiscitanti percontantive jus est, ut sibi verum dicatur: & hoc caput prohibet ab omni dicto mendacia, omnes orationum decipulas, omnes cavillos, omnes scrupulositates, subtilitatesque verborum; & vel cum hostibus generositatem commendat, & rapere non furari victorias.

Fides.

Dicti veritate continetur *Promissifides*, quam Cicero

70

(*) Cap. XI.

(**) Cap. XIV.

(***) In lib. de rep.

(****) Cap. XLV.

(*****) *ut l. bona fides § 7. D. de Reg. Jur. leg. 1. §. 1. D. de att. empt.*

ro statuit *Justitiae Universae Fundamentum*: sed per haec quae nunc dicimus, is multo rectius Fundamentum omnis Justitiae cum *Democrito* ipsam & Fidei & omnium aliarum virtutum matrem statuisset *Veritatem*.

Veritas fun-
damentum
Justitiae.

Posterioris legis capite damnatur omnis *fraus*, *insidia*, *calumnia*, *dolus*, qui admittitur, quum aliud agitur, aliud simulatur, uti ipse ejus Formulae Auctor *Gallus Aquilius* apud *Ciceronem* (*) definit.

Societas *aequi boni* ex societate veri nascitur, ut supra demonstravimus (**) ejusque duae sunt leges, Prior quae jubet *Alieni abstinentiam*, & edicit omnibus, *laedeminem*: Priscis autem *laedere* significabat *rapere*: quare omnem vim, omnem injuriam, omnem turpem quaestum, omne lucrum cum aliena jactura damnat.

Laedere.

Ex hac lege nascitur *obligatio domini* ita eleganter a *Grotio* appellata; qua quicumque alienum tenet, debet id domino restituere.

Obligatio Do-
mini.

Posterior lex est perfectioris virtutis, quae dicitur *homini hominis diligentiam*, sive ut homo homini bene velit: ex qua lege sunt illa duo jura, alterum de *apice necessitatis*, quo licet mihi, te invito, de tuo visitare, si nulla mihi aliunde exhibendae & sustentandae vitae copia suppetat: alterum de *innocua utilitate*, quo licet mihi, te invito, tua re uti, sive adeo abuti, qui usus abusive mihi sit utilis, tibi nullum afferat detrimentum.

Lex de mu-
tua hominum
Diligentia.

Lex summae
necessitatis.

Lex innocuae
utilitatis.

Ex hac lege postremo est *Vir bonus*, Vir aliis utilis, qualem *Judicem* definiebant *Romani*, qui in judicio nihil sua causa, sed omnia causa aliena facit.

Vir bonus.

Has leges custodit *Pudor* de quo infra (***). *Pudore* autem universum jus naturale conspersum est,

Pudor Custos
Juris natura-
lis.

co-

(*) De Offic. 3.

(**) Cap. LIV.

(***) Latissime lib. II.

eoque solo totum consistit. (*) Pudorem cuique natura attribuit, & pueris maxime, quibus vel ipse *Epicurus* integriorem fatetur esse naturam, ut pueritiam ceterarum aetatum regulam de bonorum finibus statuatur, ut II. lib. dicemus. Unde *Iuvenalis* pudorem pueris a *Natura Tutorem datum* & eleganter, & vere dixit.

Ex cognitione, & cognatione naturae tria juris praecepta.

LII. Ex natura hominis cuius est proprium nosse (**) & verum nosse (***) uti supra diximus, est primum juris praeceptum, *Honeste vivere*, quo tenetur homo etiam in solitudine: quod quae conformatio cum aeterno rerum ordine est menti *verum* quum eam cognoscit, & ipsa est animo *honestum*, quum eam eligit. (****) Ex cognatione autem naturae sunt duo reliqua, *alterum non laedere*, & *suum cuique tribuere*, quibus homo tenetur in omni humana societate, secundo in omni societate aequali, tertio in omni societate inaequali, de qua utraque paullo inferius dicemus.

Quae sunt legitimae scientiae principia.

LIII. Et demonstravimus (*****) scientiarum principia a Deo esse, & in nobis esse. Mireris igitur eruditissimos istos viros, qui haec tria esse praecepta juris seu iusti, non axiomata juris sive Jurisprudentiae contendunt, & disputant, ob id ipsam, quod agnoscant, eas esse quasdam a natura insitas, & quasi consignatas animis nostris *quodammodo* & *quodammodo* *Enodas*; quasi Jurisprudentia esset Ars quaedam quae solis praeceptis, & non demonstratione quoque constaret, de qua diximus supra, (*****) ita ut ejus principia homini essent sumenda foris; cum ob id ipsum, quod sint quaedam communis naturae notiones, sunt legitimae scientiae principia ut demonstravimus. (*****)

LIV. Et

(*) §. 1. *Instit. de fideicom. heredit.*

(**) *Cap. XII.*

(***) *Cap. XVII.*

(****) *Cap. XLIV.*

(*****) *Principio.*

(*****) *Cap. XXXVII.*

(*****) *Principio.*

LIV. Et *veri*, & *aequi boni* societas ex divinae proprietate originis (*) ita est comparata, ut utraque in altera contineatur: & quidem in societate *aequi boni* inest *veri* societas, nam in commerciis is, qui sciscitanti verum rei pretium, id mentiens intendit, & impensius aequo auget, is ei subripit ingens bonum, nempe arbitrii libertatem, qua uteretur, si verum premium nosset. Contra in societate *veri* societas *aequi boni* subest: nam qui percunctanti verum celat, maximum ei subripit bonum, veritatem.

Societas veri in societate aequi boni inest, & vicissim.

LV. Hinc *verum* est omnis juris naturalis principium. Quare saepe in jure Rom. *verum* sumitur pro *aequo bono* (**) sive adeo pro *iusto*, (***) & est locutio vulgaris latina, sed origine satis sapienti, ut apud *Terentium* (****) *vere vivere* pro vivere convenienter rectae naturae, ut pater ostendat filio quanti eum pendat, & filius illi credat, quae aequum est, filium credere patri. Atque hoc illud est quod dicebat *Varro*, & nobis haec scribendi initium fecit, FORMULAM NATURAE esse ideam veri, quae nobis diceret jus naturae.

Verū Fons omnis Juris Naturalis.

Vere vivere quid?

LVI. Societas in cognatione Naturae fundata est: quae cognatio quantum animorum est, protinus est a Deo, ut diximus (****); quantum sanguinis est, ab A- & Mora- da communi omnium parente, qui a Deo quoque creatus est, (*****) ac proinde etiam a Deo est. Igitur Principium & finis Jurisprudentiae Christianae, & Moralis Principium & finis Christianae omnino idem, quae jubet Christiano in finis idem. omnes homines prae Deo charitatem.

Juris prudentiae & Moralis Principium & finis idem.

LVII. Et hinc quoque prospectare licet *Suum* quam *Suum*. Ion-

(*) *Cap. II.*

(**) *princ. Inst. de ingen.*

(***) *l. sed & vir. D. de donat. inter vir. & uxor.*

(****) in *Heautontimorumenone Act. 1. Sc. 1.*

(*****) *Cap. XI.*

(*****) *Cap. XIV.*

longe lateque pateat; cum enim *verum* sit objectum mentis, *bonum* objectum animi; *suum* complectitur omnia, quae sunt mentis, omnia, quae sunt animi, quatenus aliqua colendae societatis humanae obligatione afficiantur.

Justitiae definitio.

LVIII. Sed ordo rerum aeternus, Aeterna Ratio, quatenus dicat aeternum verum menti, est Aeternae mentis Aeterna Veritas, quatenus jubet aequum bonum voluntati, est Aeternae Voluntatis aeterna Justitia, & jubet, quā amplitudine mox vidimus, *Suum cuique*: & definitur *constans & perpetua*, hoc est, *aeterna voluntas suum cuique tribuendi*. (*)

Justitiae emnis societatis fundamentum.

LIX. Cumque & *verum*, & *aequum bonum* sit duplex fundamentum omnis societatis; (**) cumque id dicat ipsa justitia, (***) merito *Scipio Africanus*, apud *Ciceronem* referente *Augustino* (****) docet, *sine justitia nullam stare posse civilem societatem*: quod firmat *Aristoteles* exemplo satis gravi latronum, qui nisi ex aequo praeda distribuatur, in ea quanquam injuriae societate non perstant; & *Cicero* altero exemplo satis acuto membri in corpore animanti, quod si alimenta aliis quoque membris distribuenda ad se cuncta corripit, contabescitibus aliis, totum corpus, & cum corpore se quoque corrumpit.

De duplici societate aequali, & inaequali Personarū.

LX. Societas autem omnis est utilitatum communicatio, eae autem utilitates communicantur aut inter aequales, aut inter inaequales. Hinc in ea communicatione *duae* minimum utilitates, *duae* minimum personae considerantur, aut saltem una utilitas comparate ad duas personas replicata: nam in omni commensu quatuor omnino spectantur; quod de geometrico est exploratum: *arithmeticus* autem quanquam tribus numeris constet,

(*) Leg. 10. D. de Just. & Jur.

(**) Cap. XLV.

(***) Cap. superiori.

(****) De Civ. Dei lib. 2. cap. 21.

tamen numerus, qui est regula reliquorum duorum, replicatur. Sed hac in re hoc magni momenti discrimen, quod *Grotium* fefellit, est advertendum, quod ubi personae considerantur ut pares, ibi personarum aequalitas secum trahit rerum aequalitatem; ac proinde *commensu simplici* comparantur: at ubi personae considerantur ut impares, ibi inaequalitas personarum secum trahit inaequalitatem rerum, ac proinde *commensu duplici* comparandae, ut eo pacto aequalitas constet; idque ex ea ratione, quia res hominum, non homines rerum causa comparati. (*)

Omnis societas omnino duplex, *Inaequalis*, & *Aequalis*.

Inaequalis est inter parentes & liberos, inter potestatem civilem & subditos, inter Deum & homines.

Haec societas a potiori parte dicitur *Regimen*.

In hac Dei, hominumque societate homines debent immensum Deo, qui nos creavit ex nihilo, & singulis momentis conservans tueretur a nihilo: quod infinitae potentiae, sapientiae, & bonitatis est munus: quare infinito est a nobis honore, qui est nostrae infirmitatis, & alienae fidei, seu protectionis significatio, prosequendus.

Cur debemus immensum Deo?

Honor quid?

Aequalis societas est inter fratres, cognatos, amicos, cives, hospites, hostes, qui ab antiquo verbo *hosti-re*, aequare dicti sunt, unde *Plautinum* proverbium; *pari referto, hostimentum est*.

Haec societas generis nomine caret; Tu diceres *Sodalitatem*, sed acceptione propria, qua significat *libertatem*; nam *sodes* proprie significat, *si audes*, eodem sensu, quo *libere*. Species autem dicuntur *consanguinitas*, *cognatio*, *amicitia*, *civitas*, *gentilitas* inter eos ejusdem gentis seu nationis, *hospitium*, *hostilitas*, & inter homines omnes *humanitas*.

Sodalitas libera Societas.

LXI. Quantum ad jus attinet, duplicem commensum demonstravimus, *arithmeticum*, & *geometricum*.

De duplici commensu.

E

In

(*) §. fin. Inst. de jur. natur. gent. & civil.

In *arithmetico* commensu numerus *sex* (*) qui est in-
star *ulnae* per numerum *quatuor* replicatum dirigit ma-
jorem numerum *decem* cum minori numero *duo*; & quan-
tum a *decem* demit, tantum *duobus* addit, & ita exce-
dentem numerum, & excessum redigit ad aequalitatem,
& ex excessu, & defectu *sex* alterum efficit. Quare
haec proportio unice spectat aequalitatem duarum re-
rum, nihilque attendit inaequalitatem personarum,
quas ut aequales considerat; ac proinde in *commutatio-*
nibus obtinet.

In *geometrico* commensu *asses*, *tria*, & *duodecim* (**)
faciunt *trientes*, *unum*, & *quatuor*. Hinc haec propor-
tio praecipue spectat inaequalitatem personarum, quae
duarum rerum inaequalitatem exaequat; ac proinde re-
gnat in *distributionibus*, in quibus *dignitas personarum*
attenditur: ut docet *Aristoteles*, quem immerito *Gro-*
tius reprehendit; quia discrimen non advertit, quod sum-
mus ex utriusque commensus natura.

De Iure
Reclorio &
Aequato-
rio.

LXII. Utilitatis aequalitas *arithmetico commensu* ele-
cta, est *Jus aequatorium*, (***) quod *Jurisperiti* in specie
dicunt *sum*; & est omnis *Justitiae Aequatricis* vulgo *com-*
mutativae materies, *fons omnis restitutionis*: & obtinet
in omni *societate aequali*: socii enim, qui inaequales pecu-
niae partes in commune contulerunt, non auferunt lacri
partes aequales commensu comparato, ut *Grotius* videtur,
quo dignitas personae, non pecunia attenditur, sed aufe-
runt aequales commensu simplici, quo pecunia non perso-
nae dignitas eos exaequat; nam tantum quisque aufert,
quantum, si eam pecuniam ei negotiationi solus posuisset.

Utilitatis aequalitas *geometrico commensu* destinata,
est *Jus reclorio*, eruditis *meritum*, *Jurisperitis dignitas*
dicta, & est omnis *Justitiae recloris*, vulgo *distributivae*
sub-

(*) ut insistant exemplis *Cap. XLIV.* ad quae assue *Cap. LX.*

(**) Sunt vocabula quae *Grotius* ex graecis latina reddit.

subjectum; *scaturigo omnis dignationis*: & regnat in om-
ni *societate inaequali*. *Paterfamilias* enim jure superioris,
& cujusdam summae potestatis, ut suo loco demonstra-
bimus, condit testamentum, in quo dignitatem persona-
rum considerat: quod item *Grotius* non animadvertit.

LXIII. *Justitia recloris* est ratio, quae afficit aliqua
dignitate merito *subjectorum*, siue circa personas ipsa-
rum, siue circa res, personarum tamen intuitu.

Justitia aequatrice est ratio aliquid *juste agendi*, &
sub *agendi* verbo intelligas *acquirere*, *conservare*, *mi-*
nuere; (*) Atque ad hanc relata, *jura dicuntur*, *liber-*
tas, *tutela*, *dominium*, *usufructus*, *actio*, & alia innu-
mera ejus generis.

Justitia aequatrice omnes *vindicationes*, & condi-
tiones dicit, & utrarumque alteris aliquid restitui ju-
bet: etenim quum condicimus, quod nobis debetur, *jus*
nostrum quodammodo vindicamus: & quum rem no-
stram vindicamus, ab ejus rei possessore possessionem
quodammodo nobis deberi condicimus.

Justitia autem recloris poenas, praemia, onera, ho-
noreque, & jura, quae *Jurisperiti* appellant *Juris be-*
neficia, distribuit, ut jura sanguinis, agnationis, civita-
tis, ordinis, & his similia: & ex sanguinis, vel dignita-
tis juribus tribuit *successiones*; ex juribus civitatis, vel
ordinis, munia, honoresque dispensat.

Neque poenas ad *justitiam aequatricem* pertinere
putes, quod *Aristoteles* in *Ethicis delicta involuntarios*
contractus eleganter appeller; id enim in hac specie im-
proprie dicitur, ut & illa *reos debere*, *pendere*, *solvere*
poenas; quasi si non solverint, aliquid alienum proprie
retineant; sin penderint, *suum*, quo laesus ob alie-
num crimen caret, per fontis poenam expleatur: sed
dicuntur *poenae deberi* appellatione *sui generali*, nempe

E 2

debe-

De Justi-
tia Recloris
& Aequa-
trice.

Jus pro pote-
state.

Vindicatio
inest condi-
tioni & victi-
sim.

Jus pro digni-
tate.

Quod jus poe-
narum?

(*) l. fin. D. de legib.

deberi societati civili; itaut civilis potestas eas juste exigere possit, ut juris ipsi quaesiti, cum reus in ejus societatis leges consenserat, quum in reip. leges, quibus fundata est, crimen admittere deliberaverat.

Justitia *Reatrix* in publicis, *Aequatrix* in privatis rebus obtinet.

Qua ratione
Testamenta
pars juris pu-
blii,

Neque obturbat, quod Paterfamilias in legando merita spectet. Nam, ut diximus, Pater jure superioris; immo quodam summae potestatis jure condit *Testamentum*, cujus factio habet quandam juris publici speciem: quae est ratio, cur *juris publici* in *Rom. LL.* esse dicatur; (*) non quod vulgo putant, quia publica auctoritate probatum est; (**) nam omnia jura privata utilitate, ob hanc rationem sunt publica auctoritate: sed est juris publici, quia familia quaedam parva resp. est, cujus paterfamilias princeps, uti resp. est quaedam magna familia, cujus Princeps est Pater, vel Dominus. Quare paterfam. in testamento familiam heredi *legat*, uti Princeps in mandatis *legat* remp.; atque ita interpretor caput illud *leg. XII. Tabb. uti paterfam. super pecunia tutelae rei suae LEGASSIT*, quod apertissime inferius demonstrabimus: atque ob has rationes *Tutela* quoque in *LL. Rom. publici juris* dicitur; (***) quia *jus rectorium* est: quare in rep. libera omnis *adoptio* lege Curia-
ta, nunc Principis rescripto *Adrogatio* peragitur; & *Familiae* omnes, & *Collegia* sunt juris publici pars; quia regimen continent.

Et Tutelae.

Adoptiones,
Familiae,
Collegia.

Qua ratione
bella sunt ju-
ris privati.

Nec officit vicissim, quod Potestates Civiles in foederibus pangendis, & indicendis, gerendisque bellis spectant *sum*; unde in *Jure Foeciali* bellum indicere, *res repetere* dicebatur: nam in ea re ut aequales spectantur, & rem ipso nomine confirmant, quo *hostes* aequales appellant.

LXIV. Sed

(*) l. 3. qui testam. fac. poss. l. 1. in vers. secundo ad l. Falcid.

(**) l. verbis legis 120. de verb. signif.

(***) l. 8. de tutel. lex sententia 29. de testam. Tutor.

LXIV. Sed & *jus rectorium*, & *aequatorium*, & ex quoque eorum duum *Justitia* doctrinae causa distinguuntur, at vitae usu non separantur: ideo enim ci-
ves aequo jure inter se agunt, quia regimen eos in of-
ficio continet; & ideo Civilis Potestas subiectos regit,
quia subiecti *communi sensione* (*) in eam potestatem con-
senserunt: & homines universi, ideo *aequum bonum* fa-
cere tenentur, quia *verum* ratione dicitur: & ideo di-
ctat, quia inter homines *cognatio quaedam*, & *aequa-
litas constituta*, quam sane non aliam homines intelli-
gere possunt, quam quod omnes ex uno naturae princi-
pio a Deo creati sunt. (**)

Et *justitia reatrix* in *aequatrice*, in *rectrice* inest *aequatrix*. Ubi *rectrix* *justitia* regnat, ibi *aequalitas* inter rectos celebratur: & ubi exiit *aequalitas*, *re-
atrix* tandem extinguitur. Ubi plures aequales statim *rectricem*, ubi plures summi statim *aequatricem* agno-
scunt. Sic exleges intellexerunt omnes inter se cogna-
tionem quandam constitutam; ac proinde *jus naturae*,
quod illos ex aequo bono regeret: & Principes summi
statim ac bella gerunt, se agnoscunt *hostes*, hoc est, *ae-
quales*.

LXV. Ut *Virtus Universalis* prudentiam, temperantiam, fortitudinemque impellit, ut cum cupiditatibus pugnent; ita *Justitia Universalis* prudentiae, temperantiae, fortitudini jubet ut utilitates dirigant: prudentiae jubet ut quisque sciens prudens tractet utilia; edicit temperantiae ne lucrum faciat alieni; permittit fortitudini, ne per flagitium perdat sua.

LXVI. Prudentia ignoscit culpa: (a) Temperantia damnat dolum: (b) Fortitudo (c) injuriam (d) vindicat. (e)

(a) Ut

*Jus Recto-
rium, &
Aequato-
rium & cu-
jusq; Justi-
tia doctri-
nae causa
distingui
vitae usu
non separa-
ri.*

*Rectrix in
aequatrice
inest & con-
tra.*

*De Justitia
Universalis.*

*De Culpa,
Dolo, Inju-
ria.*

(*) l. 1. D. de legib.

(**) Cap. IX.

(a) Ut docet illa apud omnes ferme gentes elegans deprecandi formula; quo magis cognoscis, eo facilius ignoscas.

Exceptio doli
a Pudore di-
stata.

(b) Cujus virtutis proprius est pudor, quo universum jus stat naturale: unde tam late patet exceptio doli, quae obtinet adversus omnes actores, qui aut volunt cum reorum jactura locupletari, aut injuriā locupletiores sunt facti. (*)

(c) Quae est ad salutem non ad injuriā comparata.

(d) Unde iustitia bellorum acceptis, iniustitia datis ultro injuriis aestimatur.

Injuriā autem revoco omnem ad malum & damnum; Malum hominibus, ut verbera, vulnera, caedes: Damnum rebus datur. (**)

(e) Fortitudo autem damna imputat, mala reponit, & sic conservat, aut repetit suum.

De Venia,
Poena, Im-
putatione.

LXVII. Veniae locum facit Error, Fortuna, Necessitas, quae sunt Infelicitati tribuenda.

Poenae locum facit malitia, dolus, audacia; malitia malum dat aliis; dolus sibi turpe lucrum captat; audacia communis sensus, vel moris pudorem abiecit.

Imputationi locum facit inertia, negligentia, luxus: ex quibus sunt homines nequam, damnosi; quibus contrarij sunt homines frugi, utiles.

Non tamen Prudentia ignoscit errore, fortuna, vel necessitate peccantibus, qui ultro in errorem inciderint, vel in fortunae se casum dederint, vel sponte sua in necessitatem redacti sint, ut ebriis, amantibus, iratis, qui pro brevi insania correptis habentur: nec iis qui longa scelerum consuetudine ita humanos exsurdaverunt mores, ut jam ipsis sit ferme peccandi necessitas.

LXVIII. Et

(*) I. jura naturae 206. de reg. Jur.

(**) ut in tit. Jur. ad l. Aquilliam.

LXVIII. Et omnes vel dum peccant, ignorantes peccant: quod Socrates docuit, uti & scientiam esse quamque virtutem: quia si quis perspicue exploratum verum nosset, nedum non peccaret, sed recte ageret: neque vere liberalis ex. gr. aut magnificus est, Idem docebat, qui ignorat aut beneficij collocandi, aut magnifici sumptus rationem.

Omnes
Ignorantes
peccare.

Quod infirmioribus animis eo exemplo firmaveris, si duo aequae maligna seibi laborantes misere sitiant; alteri medicus edicat, ne bibat, alioqui mortem certo praedicat; alteri gelida lautissime apponatur in machina ita constructa, ut si labra labro vasis admoveat, oculis cernat securim sibi caput obtruncaturam; uter istorum biberit?

Omnes igitur peccant ignorantes: at errantes peccant vel ex ignorantia speciei, quam Jurisconsulti dicunt ignorantiam facti, & peccant ex temeritate, quia in vero vestigando non laborarunt, donec exploratum haberent, & hi merentur veniam: nam si id fecerint, & tamen peccatum sit, ea ignorantia non reum, sed miserum facit; ut Oedipum, qui cum ignorata matre Jocasta uxore ducta concubuit, qui merentur misericordiam: vel errantes peccant ex ignorantia sensus communis; quem definire possis, communem tuae civitatis, vel nationis prudentiam, qua id sequaris, aut fugias, quod omnes tui cives, vel gentici sentiunt sequendum, vel fugiendum: hanc Jurisconsulti vocant culpam latam, & quasi dolum censent. Deliberati peccant ex ignorantia generis, seu rationis aeternae, quam certe perspectam non habent; & peccant, quia sapientiā sensuum, quam nos supra (*) autilitiam definivimus, judicant. Quare falsum illud Medae,

Ignorantia
speciei.

Ignorantia
sensus com-
munis.

Ignorantia
generis.

Video meliora, proboque,

Deteriora sequor:

nisi verbum video cum suo momento accipiatur, quo id verbum verbo cerno levius est; nam per affectuum tenebras

(*) Cap. XXVII.

Ignorantia
sui.

bras video, non in veri luce cerno: igitur invertenda sententia; si cerno meliora, deteriora non sequor: quod nos duum febris aegrotantium exemplo firmavimus. Qui vero in delicias, & vitae luxus effusi sunt, peccant ex ignorantia sui, qui, quia se ipsos ignorant, se per oia, & per sensus delicias quaerunt: negligentes autem & incauti peccant ex ignorantia suarum rerum, quas suas esse ipsos scire oportebat.

De Poenis
in utraque
societate
rerum.

LXIX. Et omnes peccantes ob id ipsum, quod omnes ignorantes peccant, jure naturali necessario poena manet, sive in alios, sive adeo in se ipsos aliquid turpe admiserint (*) & hoc jure poenam ipsi rei de se sumunt: sed quia nemo est qui miser fieri velit, (**) verius est, ut ipsi rei sint necessarij hujus generis poenarum ministri, quas de ipsis sumit Aeterna Ratio, Justitia Aeterna, Deus. (***) Hoc autem poenae genus est omnium maxime proprium a poenitendo dictum, nempe prave facti Conscientia, quae nihil aliud est, nisi ignorati veri Pudor, quantum ex ignoratione veri Turpitudine conflata est. Conscientia autem sapientissimae originis vox est: Scire enim est verum noscere; Conscire est cum alio verum noscere: unde ubi mens cum animo noscit verum, in quo utroque electio posita est, tunc animus est sibi hoc est suae menti conscius, suae conscientiae rationi: & uti recte facti conscientia est veri agniti praemium a Deo in ipsa honestate collocatum (****) ita Conscientia prave facti est veri ignorati poena in ipsa turpitudine a Deo posita. Itaque & eleganter & vere dicere possis hanc esse poenam, quam sumit Deus, utpote Rector societatis veri, & Rationis, de qua supra; (*****) qua homo nedum cum ceteris hominibus, sed cum omnibus Intelligentiis, atque adeo cum Deo ipso commu-

Propria poe-
na quae?

Conscientia.

Electio.

(*) Cap. XXX.

(***) Cap. LVIII.

(*****) Cap. L. & LI.

(**) Principio.

(****) Cap. XVIII.

municat; ut supra demonstravimus quoque (*) quantum Deus est Aeterna Ratio Infinita, Homo autem est particeps rationis. Et uti supra (**) ita & heic societate veri societatem aequi boni inesse velim: sed in societate aequi boni, quantum ad hoc genus poenae at- tinet, societatem veri considero. Sed pro facti pravitate haec poena levior est, graviorve. Nam qui ex errore peccant; iis ipsa veri, quod ignorabant, agnitio poena est; itaque poena est, pudor ipsos errasse: qui autem deliberati peccant, sed cum aliqua Rationis Aeternae ver- recundia, qui Aristoteli Incontinentes, & quorum cul- pae Platoni sanabiles dicuntur; hi stimulis conscientiae ac- rioribus puniuntur: qui vero ex prava consuetudine, sive prava natura peccant, sine ullo Rationis Aeternae pudore, quos Intemperantes Aristoteles, & quorum cul- pae immedicabiles Plato dicit, hi gravissime plectuntur ipsius conscientiae stupore, seu morte quadam sensus humani: ex qua isti perditissimi homines a Philosophis ex homi- num genere & societate eximuntur, & inter brutas be- stias numerantur: itaut acute dixeris, hanc poenam esse quandam deportationem humanitatis.

Gradus poe-
narum.

Qui Incontia-
nentes?

Qui Intem-
perantes?

Sed quas poenas de peccantibus sumunt alii, sunt poenae, quae in societate aequi boni irrogantur, quas sumere naturam oportet, naturam autem non est necesse; h. e. utilitas naturali ratione adjuncta suadet, non ipsa ra- tio naturalis urget necessario, ut sumantur.

Et in societate aequi boni omnes peccantes poena ma- net; ignorantes quidem ingenua ipsius peccati confessio, & pudor; unde sunt omnes purgationes: At vero malitiosos manet, si meliores sperentur, poena commoda ut emenden- tur; Si perditii prorsus sint, manet poena severa, exemplum; ut ne vivendo ex pessimis peiores fiant: quam unam iis

F

resp.

(*) Principio.

(**) Cap. LIV.

Usucapio, &
Praescriptio
negligentium
multitudo.

Justitia
particula-
ris, & uni-
versa do-
ctrina
aliae, rei-
psa idem.

resp. tribuere potest utilitatem, quae est & aliis utilis, ut exemplo deterreantur; *inertes, incauti, negligentes, luxuriosi*, quae damna ipsi sibi faciunt, rerum suarum, suorumque jurium multa per *usucapiones*, & *praescriptiones* puniuntur; *Injuri* quae damna dedere aliis vel domi nexu & carcere, vel foris servitute bellidant poenas. Atque adeo *Temerarij* injurias faciunt; (*) *Fortes* poenas reposcunt (**): nam qui civem indemnatum occidit temerarius est, qui unus cum lege ac proinde cum omnium civium voluntate, & privatus cum repugnat, quae sua Fortitudine nempe *Imperio*, ei capitis poenam reponit: & belli injurias Fortes per damna direptionum vastationumque, per mala praeliorum & cladum animadvertunt; per quae bellorum detrimenta temerarij Fortium juri cedunt.

LXX. Justitia sive aequatrix, seu reatrix, quarum utramvis in altera inesse diximus (***) & vulgo quaeque earum particularis habetur, ut sit vera virtus, qualem supra definivimus quae omnes virtutes comites habeat, (****) Justitia Universa sit oportet, ut vidimus supra: (*****) & vicissim Justitia *Architectonica*, quam dicit *Aristoteles*, quae ut Architectus ancillantibus artibus, ita inferioribus virtutibus imperat, & quam eleganter *Scholae* appellant *Legalem*, quia tantum, quantum leges, porrigitur, quae sedet in animo Potestatis civilis, & jubet omnibus virtutibus, quae conducunt ad Civilem beatitudinem; ea ipsa est particularis in animo Sapientis, quae omnium virtutum officia imperat ad privatae vitae tranquillitatem. Quid ita? Quia unum Verum, una acter-

(*) Cap. LXVIII.

(**) Cap. LXVI.

(***) Cap. LXIV.

(****) Cap. LXI.

(*****) Cap. LXV.

aeterna Ratio, quae id dicitur; unum verum bonum, una aeterna Electio, quae id jubet; una Aeterna Justitia, unus Deus.

LXXI. Prudens utilitatum destinatio, hoc est destinatio facta ratione, non cupiditate suadente gignit *dominium*: temperatus utilium usus gignit *libertatem*, quae in aequabili rerum usu consistit; vis fortitudine recta gignit *inculpatam tutelam*.

LXXII. *Dominium* est jus disponendi de re, ut velis; *Libertas* est jus vivendi, ut velis; *Tutela* est jus tuendi te, & tua, si velis.

LXXIII. Sed omnia haec aequabiliter, cum modo omnia: quem modum omnibus una adhibet *Ratio* (*): namque *avarj, luxuriosi* naturam sunt mancipia, non dominij immodice liberi, seu *licentiosi* sunt naturam servi non liberi: qui *injurias tuentur*, non sunt naturam fortes, sed violenti, vel temerarij.

LXXIV. *Dominium, Libertas, Tutela* sunt homini ingenta, & per occasiones nata; ut in specie *libertas juris* ante bella erat quidem, sed servitute per bellicas captivitates introducta, agnita est, & nomen accepit. (**) sic dominia rerum soli per divisionem agrorum agnita sunt: quare ab *Jurisperito* dominia divisione non *introducenda*, sed *distincta* esse dicuntur. (***) Sic ex potentia statim nascendo existit *Tutela* sui, quae eminet in pueritia, & geritur sensuum judicio, & auctoritate, quos pueri habent acerrimos: adrecente aetate ex *voluntate* existit *libertas*, quae eminet in adolescentia, & solutis animi affectibus agitur, qui in ea aetate omnes sunt maxime vehementes; at si effrenentur creant Regnum Cupiditati: tandem per aetatem explicata cognitio-

F 2

tio-

(*) Cap. XLIV.

(**) princ. Inst. de libert., & l. 3. D. de Just. & Jur.

(***) l. 5. D. eod.

Dominij,
Libertatis,
Tutela
lae Genesis.

Tres Juris
voluntarij
Fontes.

Juris ne-
cessarij Foes
unus.

Ordo na-
scendi, seu
natura Do-
minij, Li-
bertatis,
Tutela.

tione confirmatur in homine *Ratio*, quae sensuum tutelae, & affectuum libertati tanquam domina moderatur.

Jus naturale prius & posterius Interpretum eadem, quae Prima Naturae & Naturae Consequentia Stoicorum.

LXXV. Itaque *Tutela Sensuum, & Affectuum Libertas* sane sunt *Jus naturale*, quod antiqui Interpretes appellant prius, & Stoicis dicuntur *Prima naturae; Dominium Rationis, Affectuum aequalitas; Tutela Consilij* est *Jus naturale* eorundem antiquorum Interpretum *secundarium* quod dicunt; & *naturae consequentia* Stoicorum: quae duo, quia *Hugo Grotius* bina falso putaverit; ex quo errore factum, ut hanc ipsam Juris naturalis divisionem antiquorum Interpretum, quam judicio reprehendit, usu tamen ejus eximiae tractationis de *Jure belli*, & *pacis* amplectatur; res digna est, quam ex iisdem nostris principiis paullo altius repetamus.

Deus Opt. Max. infinita sua potentia, sapientia, & bonitate creavit ad sui similitudinem hominem, & potentiam dedit ei *esse*, sapientiam *nosse*, bonitatem *velle*, quo vult suum *esse*, suumque *nosse*, siue adeo suae naturae perfectionem.

Ex tertio hoc Dei beneficio existunt duae juris naturalis partes, altera, qua homo suum vult *esse*, altera, qua suum vult *nosse*. Unde homines aequo ferme studio, ne dicam acriori scire, quam *esse* desiderant: & impense delectantur, quum aliquid novi discunt, & potissimum quum brevi discunt; quare tantopere acuta dicta delectant: aequae summe iis dolet decipi, errare, labi; ut nihil firmitus recordentur, quam ubi semel offenderint: quin ingeniorum contentiones omnium acerrimas exercent: & sciendi cupiditate prae doctrinae gloria passim, & facile vitam cedunt.

Vita hominis cum brutis communis.

Illa parte, qua homo vult suum *esse*, continentur quae Stoicis dicuntur *Prima Naturae*, quae respiciunt vitam hominis cum ceteris animantibus communem, ea-

que

que Philosophi isti definiunt, quibus Deus, ut hominem creat, eum suae ipsius Tutelae commendat, qua suum *esse* tueatur: quibus addas, quod cum *esse* a Divina Omnipotentia datum sit, ab eadem Omnipotentia vis ei corporis indita est, qua suum *esse* tueatur; atque ea appellantur *prima Naturae*; quia homo nascendo ea *doctus* est, nempe brevissimis, immo praesentibus sensuum notis *voluptate*, & *dolore*, vitae utilia sequi, declinare noxia, ut suum sibi *esse* conserve; (*) quod si prohibeatur utilibus, urgeatur in noxia, nec aliter illa assequi, haec declinare possit, *vim vi propulset*: cumque homo, quia mortalis, in sua specie perdurare nequit, is, ut animantia cetera in genere servare suum *esse* ab ipsa natura instigatur.

Atque haec juris naturalis pars definitur, (**) *Jus*, quod natura omnia animantia docuit: quod *Metaphysici* ex universo genere tradunt, Divinae bonitatis participationem, qua creata quaecumque suas perfectiones custodiunt: *Physici* vero in suis *axiomatis* sic enunciant; naturalem motus legem, qua in sua quidque specie nititur perdurare, nisi vi, seu conatu majore de suo statu deiciatur. Sed nos in nostra *Metaphysica* rebus inanimis, & brutis omnem conatum abnegavimus, physicisque rationibus, qui corporum conatus *Physicis* & *Mechanicis* cum vulgo dicuntur, ipsos *esse* motus contendimus, & conatum uni menti attribuimus, quae libero arbitrio praedita potest *substare*, ut sapienter *Latini* loquuntur testimonio *Terentii*.

Metuo, ut substet bestes;
eoque pacto potest motum *subsistere*, & stare in conatu; & ita *jus naturale prius* est brutis omnino incommunicatum: unde *Latini* fortasse quidquid est *sine vi, brutum* dixere.

Ex

(*) Lem. II.

(**) ab *Ulpiano* in l. 1. §. *jus naturale* D. de *Just. & Jur.*

Jus naturale Jurisconsultorum quid Metaphysici?

Quid Physici?

Substare quid?

Brutum quid?

Ex hoc igitur jure descendit, ut ob nostri corporis tutelam vim, & injuriam propulsemus; (*) & maris, & foeminae conjunctio, liberorum procreatio, educatio. (**)

Vita hominis propria.

Illa autem parte, qua homo vult suum nosse, quae est *vita hominis propria*, & nihil aliud est quam nosse, hac parte, inquam, continentur, quae iisdem Stoicis dicuntur *Naturae consequentia* sive *consentanea*, quae ad veram hominis vitam spectant; & describuntur, quae homo agit humanae naturae convenienter, sive convenienter vitae sociali, quibus vera hominis vita conservatur, ex qua sapientia Terentius (***) dixit, quod ubi nec pater ostendat filio, quod eum diligat, nec filius credat, quae aequum est, patri,

Vere vivere quid?

Ubi id fit, ibi non vere vivitur. non vivitur ex vero & ratione, non vivitur socialiter: quod cum Comici dictum sit, arguit ita vulgo locutos esse Romanos.

Haec pars definitur a Justiniano, quod *naturalis ratio inter omnes homines constituit, & apud omnes gentes peraeque custoditur*. (****)

Omne jus naturale vi constat.

Cumque *vita hominis* longe praestantior sit *vita bruti*, proinde haec pars posterior juris naturalis priori dominatur; ut quod Pompejus ad bellum proficisci tempestate impeditus olim dixerat, *navigare est necesse, vivere non est necesse*; ex genere hominibus hoc jus edicit, *recta agere est necesse, vivere non est necesse*: & uti ad tuendam hanc *brutam vitam* ab Omnipotentia vi corporis praedicti sumus; ita ad tuendam *vitam nostram rationalem* a Divina Sapientia vi veri praedicti sumus,

(*) l. ut vim D. de Just. & Jur.

(**) d. l. 1. §. jus naturale. D. eod.

(***) Cap. LV.

(****) §. 2. Inst. de Jur. natur. gent. & civ.

mus, ex qua *virtus* existit, ut supra diximus, & est appellata. (*)

LXXVI. Igitur haec juris naturalis in duas hasce partes divisio usum habet quam maximum, contra quam sentit Grotius, qui dicit, *eam Interpretum divisionem Juris naturalis in prius, & posterius usum habere nullum*, cum habeat eundem numero, quem habet divisio Stoicorum in *prima naturae*, & *naturae consequentia*, a qua ipse *Generis humani Jurisconsultus* praeclarissimam de *Jure belli*, & *pacis* tractationem instituit; usus autem is est, ut in utriusque juris contentione posterius priore potius sit.

Nam illam juris naturalis partem, qua natura conservationem sui, suique generis docet, sensibus & affectibus docet, qui uti ex sese neque boni, neque mali sunt, sed cui uti scit, boni, cui uti nescit, mali; ita & haec juris pars justum dicat sensu magis negante, quam agente, hoc est, quod ratio non improbet, sed permittat, quae dicat: quae prioris partis permissa pars posterior vetare potest, iisque contraria honesta praecipere; ut in iis, quae Philosophi Ethnici docent de *humanitate*, *liberalitatis*, *beneficentiae officiis*, & Christiani de *inimicorum diligentia* ex Dei pietate, de *patientia injuriarum*, & *coelibatu*, quae omnia procul dubio sunt eminentioris virtutis.

LXXVII. Itaque *jus naturale prius*, sive *prima naturae* est omnis juris voluntarij materies, & quantum ea propius ad licita, vel honesta accesserit, tantum jus voluntarium minus, aut magis justitiae laude celebratur.

At juris naturalis pars altera non permittit, sed aut vetat, aut praecipit, & quod praecipit vetatve, omnino immutabile est, quia est a Ratione aeterna dictatum.

Atque ex hoc jure naturali posteriore immutabile prius

(*) Cap. XXXVI.

Ejus divisionis usus.

Elogium Grotj.

Jus naturale prius ἀδίαφορον.

In quo Re-gnum habet Philosophia?

Omnis Juris Voluntarij materies, & forma.

prius est: quia naturae licita vetari lege possunt; sed lege fieri non potest, ut per naturam non liceant.

Quare uti jus naturale prius, seu prima naturae sunt omnis juris voluntarij materies; ita *jus naturale posterius*, seu *naturae consequentia sunt omnis juris voluntarij forma*, quae si prorsus absit, jura voluntaria nulla sunt. Itaque *Ulpianus* (*) *Jus Civile* definit, quod neque in totum a jure naturali recedit, nec per omnia ei servit; sed partim addit, partim detrahitis: & vulgatum illud *anima juris Ratio*; & *Itali* sapienter *Jus* vertunt *Ratione*.

Nota omnis juris naturalis Aeterna.

Juris naturalis rigor aeternus.

Jurisprudētia Christianae propria Principia.

Mens legum, & Ratio legum.

LXXVIII. Hinc vides, imo cernis notam omnis juris naturalis aeternam: nam iccirco priora naturae in homine *jus naturale sunt prius*, quia a naturae consequentibus, seu naturali jure posteriore hanc immutabilitatis notam accipiunt, ut per naturam semper sint licita.

LXXIX. Indidem *juris naturalis immutabilitatem*, quam meliores *Moralis Christianae Auctores* rigorem eleganter appellant, aeternam intelligis: quando *jus naturale posterius*, qua nota immutabilitatis signat prius, seu voluntarium, id in ratione voluntarij immutabile statuit.

LXXX. Quod fateri verum omnes necesse est, qui de *Divina Gratia* cum melioribus sentiunt post *D. Augustinum*, (**) qui saepe docet, *Deum suo immutabili decreto nostram arbitrij libertatem tueri*; atque hac ratione *Jurisprudētia Christianae propria principia* docerent.

LXXXI. Quamobrem *mens legis*, & *ratio legis*, quae a non satis acutis confunduntur, res sunt longe aliae: *mens legis* est *voluntas legislatoris*; *ratio legis* est *conformatio legis ad factum*: facta mutari possunt, & mens

(*) l. 6. D. de Jusl. & Jur.

(**) l. 5. de Civitate Dei cap. 10. & l. 7. cap. 30. To. VII. in Edit. Benedi. & l. 3. de Trinitate cap. 4. To. VI. in eadem. de Correctione, & Gratia cap. 3. n. 52. To. X. in eadem Edit.

legis, seu voluntas legislatoris mutatur: conformatio autem legis ad factum mutari non potest, unde nunquam ratio legis mutatur: quare, mutatis factis, ratio cessare potest, ut eleganter antiqui Interpretes dicunt, sociari potest, sed in contrarium mutari, in contrarium verti non potest. Mens legis spectat ad utilitatem, qua variante variatur; ratio legis, cum sit ad factum conformatio, spectat ad honestatem, (*) quae aeterna est.

LXXXII. Ratio autem legis eidem dat esse verum; (**) Verum autem est proprium, ac perpetuum adjunctum juris necessarij: Certum vero est proprium, & perpetuum juris voluntarij attributum, sub aliqua tamen veri parte, ut *Ulpianus* nuper *Jus Civile* definiit: (***) quam veri partem *Legislatores* arripiunt, ut certo teneant ea ex parte verum auctoritate, quod hominum pudore tenere non possunt, quae est ejus *Ulpianae definitionis* ratio. Quare vel omnibus fictionibus, quae omnes juris voluntarij sunt (nam *jus naturale* est generosum, & verax) subest aliquod verum ratione dictatum. Quin ejusdem *Ulpiani* celebre illud, *durum est, sed scriptum est*, tantundem sonat, *certa lex est, sed vera prorsus non est*; at aliqua tamen ratio, eam veram omnino esse non sin-

LXXXIII. Unde conficias certum ab Auctoritate esse, uti verum a Ratione & Auctoritatem cum Ratione omnino pugnare non posse; nam ita non leges essent, sed monstra legum. Ex quibus, & perspicue, & facile illud *Juliani* explicaveris, firmantis (****) non omnium eorum, quae a majoribus nostris constituta sunt, rationem reddi posse; modo cum *Juliano* componas *Neratium*: (*****) quia

G

alio

Verum legum, & Certum legum.

Certum est pars Veri.

Certum ab Auctoritate, Verum a Ratione.

(*) Ex definitione honestatis supra proposita Cap. . . .

(**) Ex definitionibus Veri, Certique supra allatis.

(***) d. l. 6. D. de Jusl. & Jur.

(****) l. non omnium D. de legib.

(*****) in l. seq.

alioqui multa ex iis, quae certa sunt, (non vera) subverterentur. Uterque igitur ait, *Rationem naturalem* ab Auctoritate requirere esse importunum: requiras igitur ab Auctoritate *rationem Civilem*, hoc est, communem utilitatem, quam legibus omnibus, aliquam subesse necesse est; (*) vel quum Legislatores jus naturale dicant, ut nos in nostra *Dissertatione De nostri temporis studiorum Ratione* indicavimus: quae ratio civilis cum dicet publicam utilitatem, hoc ipso pars rationis naturalis est; non tota autem ratio est, quia ut utile dicet omnibus aequum, aliquando aliquibus iniqua est.

Auctoritas
pars Ratio-
nis.

Hinc Ratio
Civilis pars
Rationis na-
turalis.

Pragmati-
cus legum,
& Philoso-
phus legum.

Omnis In-
terpreta-
tionis fun-
damentum.

Omnis Inter-
pretatio ex
aequo bono est
ex universa-
liori Ratione.

LXXXIV. Qui tenet certa legum, *Pragmaticus* legum est; qui tenet vera legum, *Philosophus* legum est. Hinc in Jurisprudencia nova apud Romanos *scire leges non est verba legum tenere; sed earum potestatem, & vim.* (**)

LXXXV. Ex dissertatis illud conficitur, quod omnis ex aequo bono interpretatio juris conditi, ad jus, quod interpretatur, ita se habet, ut jus naturale posterius ad prius: & est universalior ratio, quae rationem juris conditi sub se habens, voluntati Legislatoris indit in nova facti specie formam juris.

Quare jura necessaria posteriora prioribus derogare in speciem videntur; re autem ipsa gravius confirmant: quia posteriora sunt ipsa jura priora, quae per *bonas occasiones*, quas dicebat *Paedius* (***) magis explicantur.

Hinc in legibus interpretandis ratio universa spectari debet, quanquam in aliqua specie deficere videatur: at si ipsa ratio universa deficiat, tunc ab ipsa lege recedemus vi universalioris rationis. Tibi teneor ex mutuo; deinde non petere pactus es: mutui obligatio pacti obligationi cedit, quae est ex genere latior, nempe obli-

ga-

(*) §. fin. Inst. de Just. & Jur.

(**) l. scire leges D. de Reg. Jur.

(***) Cap. XLVI.

gationi pudoris, ex qua obligatio mutui suam juris vim habet, & cuius pars quaedam est.

Et quod vulgo dicitur, *generalibus per specialia derogari*, si recte animadvertatur, quae specialia sunt juris civilis, sunt generalia juris naturalis, juris civilis generalibus latiora. *Privilegia* enim sunt juris civilis quidem restrictiones, sed explicationes juris naturalis: non enim sine aliquo merito irrogantur, ut quis jure ceteris aequo eximatur, & solvatur legibus, quae omnes tenent.

Specialia jure
civilis sunt ge-
neralia juris
naturalis.

Et ex genere restrictiones omnes juris conditi sunt productiones juris naturae; & omnes juris conditi, quales, hoc est legitimarum formularum productiones, sunt juris naturalis angustiae, quae jus rigidum condunt, quod acquiriti naturali adversatur.

Restrictiones
juris civilis
sunt ampli-
tiones juris
naturalis, &
vicissim.

Hinc quo ratio est universalior, propius accedit ad Deum.

Jura univer-
saliora Deo
propiora.

Et *Patrimonium, Haereditas, Resp.* sunt fictiones, quantum iis personas quasdam inducimus; sed uti rationes universae sunt rerum genera, & quia genera maxime vera.

Qua ratione
Patrimonii,
Haereditas,
Resp. sunt fi-
ctiones.

LXXXVI. Sed ut omnes virtutes una est, & quaeque trium semper est cum aliis duabus complicata, (*) ut duplex *Justitia* particularis *Rectrix*, & *Aequatrix* una *Justitia* universa est, (**) & quaeque earum semper est cum aliis duabus complexa: (***) & *Virtus*, & *Justitia* una; una vis veri, una humana ratio est; (****) ita *Dominium, Libertas, Tutela* modo sint ratione recta hanc eandem proprietatem divinae originis obtinent; (*****) uti ea tria unum sunt, & quodlibet eorum trium sit semper cum aliis duobus connexum; itaut in *dominio*

*Dominij,
Libertatis,
Tutela* Divina
Origo.

G 2

& li.

(*) Cap. III.

(**) Cap. LXX.

(***) Cap. XLIII.

(****) Cap. XXXVI.

(**) Cap. LXIV.

& libertas, & tutela; in *libertate* & tutela, & dominium; in *tutela* & dominium, & libertas contineantur. Quare qui dominus est, is rei suae est moderator, & arbiter; eaque adversus vim, & injuriam tueri potest, si velit: qui liber est, dominus est saltem suae libertatis, eaque a vi, & injuria tueri, si velit, jure potest: qui rem jure tuetur, liber & dominus sit oportet.

Omnia

Rerump.

Fōtes tres.

De Aucto-

ritate.

Auctorita-

tis notatio.

LXXXVII. Ex *Dominio, Libertate, Tutela* omnes Respublicae ortae.

LXXXVIII. Nam ex *Dominio, Libertate, Tutela* constat *Auctoritas*, quae erat alterum a *Ratione* omnis Juris, & omnis Jurisprudentialis Principium.

LXXXIX. Dicta a verbo graeco *αὐτός*, quanquam sint *Eruditi*, qui negant, quod *Dio* (*) graecus scriptor dicat, Graecis non esse vocabulum, quod latino *auctoritati* respondeat: quae ratio plane absurda est, & omnem etymologiae doctrinam convellit: ita namque quamplurima latina verba graecam, satis multa hebraeam non haberent originem, quia Graecis, & Hebraeis verba non sint quae iis latinis respondeant. *Αὐτός* autem graecis significat quod latinis *proprium, suum ipsius*: qua significatione *Phaedria* Terentianus inquit,

Ego vitam Deorum propterea sempiternam arbitror,

Quod voluptates eorum propriae sint;

non ut nostrae hominum, quas habemus precarias a Deo: & *Horatius* in *Lyricis* verum honorem dixit *proprium* virtutis *laurum*; quia verus honor a populari aura non penderet: & *Jul. Caesar* de bello gallico, victoriam, quam ei hostis e manibus eripere non posset, *proprium* appellavit: quod verbum *Diogenes Laërtius* in *notis* non latinum, sed is vero non latine notat.

De Aucto-

ritate Na-

turali.

XC. *Auctoritas* igitur naturalis significatione alia sane, quam apud Romanos *Historicos, Politicos,*

Ju-

(*) *Histor. lib. LV.*

Jurisperitos sed ex qua fluxit illa apud Rom. *Historicos, Politicos, Jurisperitos*, est *ipsum cujusque nosse, velle, posse*, & quidem *posse* tum animo, tum corpore, quia utroque constamus: (*) & definiri potest, *nostra humanae naturae proprietas*, per quam nemo eam nobis eripere potest. Hominem enim occidere quis potest, arctissime vincire potest; sed hoc rerum ordine ita comparato, nullo pacto fieri potest, quin homo vivus vinculusque noscat, quin velit, quin conetur.

XCI. Propter rerum novitatem, ut cum *Lucretio* dicam, & verborum egestatem hanc mihi liceat *Auctoritatem naturae* appellare.

XCII. Et haec *Auctoritas* divinae originis (**) proprietatem obtinet, quod ea una tribus his constat, *nosse, velle, & posse* animo, & corpore, quae tria una sunt humanae naturae: & quorum trium quodlibet semper est cum aliis duobus conjunctum, quorum unum si desit, homo non est.

XCIII. Sed & in eo Divini Auctoris simulacrum refert: quod talis est haec in homine *Auctoritas*, qualis *Aseitas* in Deo: (***) *Aseitate* Deus est in omni natura summus: hac *Auctoritate* homo est in omni natura mortali summus.

XCIV. Nam ex *cognitione*, qua homo ceterae naturae mortali praestat, (****) hominis in omnem naturam mortalem dominium fluxit, quod Deus *Adae* protinus creato permisit: ex *voluntate* libertas exitit; cetera mortalia, quia arbitrii cassa, serviunt: ex ipsius humanae naturae praestantia *Jus Tutelae* ortum, qua homo se adversus omnem naturam mortalem tueretur. Atque adeo ex *Ratione Auctoritas* ipsa orta est.

XCIV. Ve-

(*) *Cap. X.*

(**) *Cap. III.*

(***) *Cap. V.*

(****) *Cap. XII.*

Auctoritas naturalis novum nomen.

Auctoritas naturae Divina Origo.

Ex ea homo in omni natura mortali summus.

Et ex Ratione Auctoritas ipsa orta.

Ex Au-
thoritate
naturae
Auctori-
tas juris.

Prima lex
inter morla-
les nata.

Omne jus
voluntarium
Auctoritas
dicta.

Prima ori-
ginaria ju-
rium ac-
quisitio.
De Aucto-
ritate Mo-
nastica.

XCV. Verum igitur dicebat Romanis Brennus (*)
Dux Gallorum primam inter mortales legem natam esse
Potentiae; sed aut barbarus ignorabat, aut incivillis,
quod totius rei caput erat, reticuit, a natura prae-
stantiori dictam. Quare Taciti illud, in summa for-
tuna id aequius, quod validius, ita commutandum; in
summa sive praestanti natura Jus esse quod placet poten-
tiori, uti Solon Sapientissimus Graeciae,

Vim jusque parili copulans iugo
se magna praestitisse, hoc est sua potentia leges Athe-
nienibus dedisse gloriabatur.

XCVI. At vero Dominium vulgo nunc proprietas
appellatur, quae priscis dicebatur Auctoritas: ut ex
duobus leg. xii. Tab. capitibus de Usucapione; Usus,
& Auctoritas fundi biennium esto; hoc est bienni pos-
sessione proprietas fundi acquiratur: Adversus hostem ae-
terna auctoritas esto; hoc est, nunquam hostis posses-
sione fundi Rom. proprietatem acquirat: & passim in
LL. Rom. Auctores dicti, a quibus domini causam
habemus. Voluntas vulgo latinorum auctoritatis voca-
bulo significata: quid mihi auctor es, ut faciam? quid
me vis facere. Tutela pupillorum, quae ab hac origine
vi, & potestate definitur, tota auctoritate constat:
quam tutor praefens pupillo praesenti in re praesenti
praestat, eumque tueretur, ne in actu rei circumveniat. (**)

XCVII. Atque haec Auctoritas, de qua haecenus
differuimus, est prima Originaria omnium omnino Ju-
rium Acquisitio, quam, quia cum hominibus nata est,
possis appellare cognatam, vel nativam.

XCVIII. Primam vero juris auctoritatem, licet appella-
re Monasticam, seu Solitariam, quam homines in solitu-
dine habent. Solitudinem heic accipio loca aequae cele-
bra-

(*) apud Plutarch. in Camillo.
(**) tot. tit. Jur. de Auctor. Tutor.

brata; ac deserta: modo ibi homo in vita impetitus
legum praesidium implorare non possit, itaut ei eo tem-
poris articulo resp. nulla sit; quod Cicero sic graviter
explicat, ante ei injusta poena luenda sit, quam ju-
sta repetenda.

XCIX. Atque ex hac auctoritate Monastica homo
in solitudine summus est: eaque injustum aggressorem
ob sui praestantioris hominis tutelam, quia aggressori
justitia praestat, jure superioris occidit.

C. Ex hac Tutela naturae praestantioris na-
tum est Jus Gentium; quod definire possis Jus violen-
tiae: & ut in hominis vita Jus omnium primum Tu-
tela existit, ita in Vita Generis Humani, quae Histo-
ria est, Jus gentium, quod tutelam totum constat, pri-
mum omnium ortum habuit.

Id divido in jus majorum gentium & gentium
minorum. Majores autem Gentes appello ante Civita-
tes fundatas, & Leges positas; uti Saturnus, Jupiter
Mars, Mercurius, Hercules, alique, quos Mythologia
enumerat, Majorum Gentium Dj appellantur, quia
Deorum antiquissimi habitus sunt. Minores vero accipio
Gentes post Civitates constitutas, & regna condita,
ut Minorum Gentium Dj dicti sunt a Civitatibus
consecrati, ut Quirinus: cujus divisionis fuit imita-
tio quaedam illa Romanorum, qua dicti Patricij ma-
jorum gentium, qui ex patribus lectis a Romulo, Pa-
tricij minorum gentium qui ex Patribus per sequentes
Reges conscriptis orti sunt.

Jus autem majorum gentium est Jus privatae vio-
lentiae, quo homines exleges quisque sua manu capie-
bant, usu capiebant, vi tuebantur; suum usum seu pos-
sessionem rapiabant, & sic vi sua recipiebant: unde erant
mancipia res vere manu captae, nexi debitores vere obli-
gati; verae Mancipationes, Usucapiones, Vindicationes, Usur-
pationes, seu Usus sive possessionis raptores; uti Uxo-
res

Auctori-
tate Mo-
nastica ho-
mo in soli-
tudine su-
mus.

De jure
Majorum
Gentium.

Juris Gen-
tium defini-
tio.

Historia
quid?

Juris Gen-
tium divisio.

Majores Gen-
tes quae?

Dj majorum
gentium.

Minores gen-
tes quae?

Minorum
gentium Dj.

Patricij majo-
rum gentium.

Patricij mino-
rum gentium.

Mancipatio.

Usucapio.

Usurpatio.

Vindicatio.

Mancipia.

N. xi.

Obligati.

Id. Not. pag. 2

Id. Not. pag. 3

Duella.

Manus con-
fessio.
Vindictae.

Conditiones.
Unde pacta
conditiones
vocata?

Fides.

Implorare fi-
dem.

Recipere in fi-
dem unde?
Conditiones.

res Usurariae, quae in possessione erant, non in po-
testate virorum, irimochium usurpabant, hoc est tres per-
petuas noctes usum sui rapiebant viris, ne in eoru-
dem manum, seu potestatem anni usucapione transi-
rent. Iudicia Duella erant, sive singularia certami-
na inter duos aequales, quia tertius non erat Iudex
superior, qui controversias vi adempta dirimeret. Vin-
dicationes per veram manuum consertionem (manus
enim conferere pugnare est) peragebantur: & Vin-
dictae erant res vere per vim servatae. Actiones au-
tem personales erant verae Conditiones; unde pa-
cta, sed alia significatione postea conditiones manse-
re dicta, & maxime illa, quae rem in fortunae
casum dant, & obligationem suspendunt. Cujus rei bel-
lissimum vestigium extat eo cap. Legis XII. Tabb. de
Iudiciis ENDO VIA rem uti paucunt Orato (*) Uti
in via creditor & debitor pacti sint, jus postu-
lato.

Per veras autem Conditiones Creditores cum de-
bitoribus, qui aut inficiarentur debitum, aut cessarent,
oborto collo tractis suam condibant, seu simul ibant
domum, ut ibi operis suis nervo nexi debita exsolve-
rent; si autem creditores non poterant cum debitore,
tunc vel cum re sibi debita, & si ejus copia neque erat,
cum debitoris re alia, qua sibi satisfacerent, condibant
domum. Fides autem dicebatur nervus, quae nunc
quoque tertiae inflexionis citharae chordam significat:
unde mansere locutiones, implorare fidem pro implorare
potentiam; recipere in fidem pro recipere sub imperium,
recipere in potestatem. Conditiones postea dictae Con-
ditiones a solenni denunciatione diei, qua debitori sol-
vendum, aut in iudicio sistendum esset. Denunciare
enim

(*) ex lectione Hotomanni.

enim Prisci dicebant Condicere: quod ex jure minorum
gentium, hoc est post Civitates fundatas originem ha-
buit, ut nos infra haec perstrictim enumerata latius
ostendemus.

CI. Sed Primi homines hanc monasticam auctorita-
tem concubitu certo protulerunt in filios, tanquam
in suas ipsorum partes, quod Fundamentum Societa-
tis Oeconomicae Philosophi communi calculo statuunt:
ex qua Philosophiae penu Latini in priscis locutionibus
habent, particeps meus (*) pro eo quod nunc dicitur
meus filius. Atque inde in leg. XII. Tabb. illud caput
influxit: Uti paterfamilias super pecunia tutelave REI
suae legasset ita jus esto; ubi filifamilias veniunt ap-
pellatione Rei suae; unde porro suutatis jura profluxere.

CII. Hinc Auctoritas Oeconomica, seu Familiaris or-
ta est, qua Patres in familia summi: libertas filiorum
stat in arbitrio parentum; unde patrifamilias distrahen-
di filij jus fuit; in acquisitionibus filij sunt, ut scite Ari-
stoteles appellat, animata Instrumenta parentum: unde
peculij jus derivatum; parentes habent tutelam filiorum
tanquam rei suae, quam aliis testamento legare, man-
dare possunt.

CIII. Solitaria Auctoritate in Familiarem prolata,
cujusque suum, seu dominium suarum cujusque rerum
prolatum est in Pecuniam; nam vetustissima artium pe-
cunaria; quae etiam viventis patrimonium a patre, de-
functi hereditas ab hero dicta est: & ex libertate singu-
lorum Familia orta dicta a Famulis, seu Clientibus, qui
agrorum culturam rem faciebant familiarem: estque uti-
litarum domesticarum communio: quam communionem
qui habent dicti Liberi, ut differrent a nexis, quos
superius diximus: & ex singulorum Tutelis Pa-
tria potestas facta est, quantum est jus filios coërcendi,

H

quo

De Aucto-
ritate Oe-
conomica.

Filius parti-
ceps patris.

Filius rei suae
patri.

Patres in
Familia
Summi.

Pecunia.
Patrimo-
nium.
Hereditas.
Familia
Quid?

(*) Terent. Heautontim. Act. I. Sc. I.

*Jur-pitae, &
necis in filios.*

*Familiae
primum
Rerumpp.
Rudimen-
tum;*

*Testamentum
Specimen In-
peri familia-
ris.*

*Alterum
Clientelae.*

*Historia non-
dum sua ha-
bet principia.*

quo pater familiam tueatur; unde Patribus *jus* ortum *vitalis & necis in filios*.

CIX. Et ita *Familiae* primulum rerumpp. rudimen-
tum fuere; cujus vestigium belle integrum mansit in
Testamentis, quae *Patresfam. condere, ordinare*, uti
Principes summi *condere leges, ordinare remp.* dicuntur:
& promiscuo vocabulo *Patresfamilias hereditatem*, Prin-
cipes *remp.*, quum eam aliis mandant, *legare* dicuntur:
& uti *Legatus* in rep. legata Principem, ita *heres* in
hereditate defunctum *Patremfamilias* refert, seu ut
vulgo dicunt, repraesentat: & uti quicquid Principi
placet legis habet vigorem; ita quicquid Testator te-
stamento jubet, *jus esto*: tanquam Princeps summus
legibus solutus jure naturali nuda voluntate rerum sua-
rum in alios transfert dominium: unde legata formulis
illis concepta *Sumito, Capito*, quae *vindicationis* ap-
pellantur; & tanquam Potestas summa legatis, quae
damnationis dicuntur, sancit in testamento poenas.

CIV. Sed praeter familias *Clientelae* Rudimentum re-
rumpp. fuere alterum, ex quibus omnium primae in
terris Resp. natae Optimatum.

Sed quae heic ajo, universae eruditorum Reip. mi-
ra omnino esse videantur; tum quia *Philosophi* omnes
constanter affirmant, *respp. a Familiis tantum fuisse in-
choatas*; tum quia *Historia Universa* tradit, *primum in-
ter mortales Regium nomen fuisse*.

Huic communi errori locum fecit *Philosophiae*, &
Philologiae distractio; (*) ex qua factum, ut *Historia* non-
dum sua haecenus haberet principia, quae non alia sa-
ne forent, quam *res gestae Temporis obscuri*, unde
Tempus Fabulosum falsis Poetarum commentis excute-
retur, & *Tempus historicum* haberet exploratas praete-
ritas

(*) De qua diximus in Prologio.

ritas causas, a quarum effectibus sua sumit exordia:
quae respp. fundatas, ac regna condita, pacis bellicue
jura, ordines, leges, magistratus tamquam e vestigio
inter mortales nata nobis in ipso sui limine proponit;
quamobrem vera falsis sine ullo delectu commiscet.

Id nos in nostra *Historia Temporis obscuri*, quae Uni-
versi *Juris Gentium* quaedam *Fax* erit, lib. 11. praesta-
re conabimur: in praesenti id solum tantisper Tu, om-
nesque alii eruditi teneatis, quaeso, quod, nisi fallor, postu-
lanti haud facile negare possitis.

In statu exlegi corrupta Natura tulit, ut innume-
ri omnem summi Numinis religionem exuerent; ef-
freni libidine incertos, & quia incertos etiam nefarios
concubitus celebrarent; desides vitam omnem inertem
viverent: & *victu foedo*, quem de ipsis dicit in *Ar-
te Horatius*, cadavera inhumata relinquerent canibus,
corvisque voranda. At hercule aliquot fuisse neces-
se quoque est, qui pudore illius incertae & nefariae Ve-
neris, & foedi victus commoti, de media illa erronum mul-
titudine se proripuerint: & quando *Divinatio* antiquissima
inter occidentales est, quae *auspiciis* potissimum constat;
uti *Mathematica*, seu Astronomia judiciaria brevi post
diluvium nata apud *Chaldaeos* in oriente; necesse est,
ut Avium volatus *Numen* falso putarint, quos quia
de caelo observabant, a verbo *dei* originis graecis lati-
nisque communis, ut vox *Diespiter* docet, *Divinum*
appellarunt; unde & ipsa *Divinatio* dicta, quae *Juris
Divini* potissima pars apud *Gentes* habita est: eaque
ratione necesse est, ut in illa insigni ruditate per au-
spicia Deos se consulere crediderint; auspicato certas sibi
sedes agrosque occuparint; & per *lucos* in *ara* quisque
sua Deos coluerint: unde nunquam a Latinis *lucum* si-
ne religione, aut *ara* aliqua appellatum reperias. Hinc
etiam necessario factum, quod isti *falsi pii*, ut qui non

*Status exle-
gis Specimen.*

*Pudor omnis
divini huma-
nique Juris
Parens.*

*Jus Divinum
unde coepit
apud Gentes.*

*Prima Reli-
gio Lucis A-
risque habi-
ta.*

Origo Connu-
bii.
Patriae Pote-
statis,
Divisionis A-
grorum,

Humanitatis.

Tigna juncta.
Casae.
Pagi.

Gentes.

Falsae reli-
giones non sal-
so natae.

Ex religione
Virtutes.

Optimi
Viri.

Patres.

Veri Majorū
Gentium Pa-
tricij.

A Jure Divi-
no humanum
profluit.

vagi & erronei, sed certis sedibus *haerentes* certas in-
didem quoque sibi uxores conjungerent; certos sibi fi-
lios susceperent, qui connubium, seu jus nubendi
citra nefas habebant: captos auspiciis agros, quia ibi
manere perpetuo debebant, terminisque positis divi-
sos, contenti quisque suo, eos industrij colerent: &
cum certi essent patres, certi filij, certae uxores, in-
ter ipsos necessario *Humanitas* primum nata, quae
proprie *ab humandis mortuis* dicta est: Eaque ratio-
ne sui suorumque tutelae *tigna* junxisse, *casas* col-
locasse necesse est: unde sensim *pagi* constructi, & *ma-
jores gentes* conditae (*) sed *gentes* nativa significatio-
ne & propria, quam recta Romani recepere, ut signifi-
carent Virilem stirpem in plures familias divisam.

Proinde ex universa illa multitudine exlegi hi soli *ex
falsa persuasione* (quae in illa summa rerum imperitia & ru-
ditate ipsis facillima probatu fuit) falsi pii, *Deos ob-
servarent*; & quia pii, *prudentes* sibi visi, qui eosdem
per auspicia consulerent; *temperati*, qui castam Vene-
rem colerent; *fortes* qui indomitos agros culturae subi-
gerent; itaut ex Deorum falsa religione videas has im-
perfectas virtutes inter eos ortas, qui *optimi*, & a vir-
tute dicebantur *Viri*, quibus respondent Graecorum
ἡσῆες unde *Heri* fortasse Latinis dicti: atque ii
ipsi erant qui *patris nomine* *cieri* possent; ex quibus
veri *Majorum Gentium Patricij* oriebantur: indidem
ii qui *gentem*, seu communem virilem stirpem habe-
rent: a quibus *Jus majorum gentium*, quod cum
Graecis proprie *ἡσῆες* appellares, nempe antiquiorum
ante civitates fundatas, ortum habet: quae initio facto
per auspicia *a jure divino*, sepulturis *jus humanum* ab
humandis mortuis condere instituerunt.

Per

(*) L. 5. D. de Just. & Jur.

Per hanc narrationem Tu huc interea retuleris, *se-
cundam originariam* omnium omnino *jurium Acquisi-
tionem*, quae per *agrorum divisionem* terminis positis *ju-
re majorum gentium* facta est, qua rerum dominium
naturam mutavit, ut quando terrarum prius erat do-
minium ejus simile, quod habet populus Theatri ex. gr.
Thermae, vel Stadj; deinde ea distinctione factum est
dominium, quo res sunt, & manent singulorum.

Quod autem is status exlex diu perduravit in in-
signem generis humani frequentiam, argumento sit,
quod Romani sub Regibus, qui ad ducentos quinquaginta
annos regnarunt, ad viginti urbes oppidaque ce-
pere; nec tamen, ut *Divus Augustinus de Civitate
Dei* (*) refert, ultra quam viginti milliaria nostris ter-
tio ferme breviora Imperium protulere.

Igitur cum inertibus copia non tanta esset de
terrae sponte natis victitandi, necesse est, ut ex ea ipsa
multitudine impia, & nefaria infirmos subierit industria,
qui vitae necessaria aestate vix & aegre, per quae man-
ferunt inculta, legerent, & in hyemes asservarent: con-
tra robusti ac violenti, ut natura fert, feriati vel opti-
morum culta furari auderent, vel lecta sive adeo asservata
ab infirmioribus rapere.

Sic *Optimi*, qui Venere propudiosa non resoluti,
culturae agrorum exerciti, gentis factione feroces, ac
proinde *Optimi* seu *Fortissimi* dicti, (nam Priscis *bonus*,
qui nunc *fortis*, uti *fortis*, qui nunc *bonus* erat) facile
violentos ac temerarios ob suarum rerum tutelam in
furto intra ARATA deprehensos occidebant: & ita Impe-
rium *domi* inter suos ortum (**) *foris* Tutelae quo-
que jure in alienos prolatum est.

Ad

(*) L. 3. cap. XV. To. VII. Edit. Benediclin.

(**) Cap. CII.

Secunda ori-
ginaria Jurium
Acquisitio,

Natura do-
minij muta-
ta.

Optimi,
Fortissimi.

Imperium
prolatum.

Ad eam Virtutis *famam* exciti infirmi, ubi injuriis premebantur a violentis, ad *Lucos* & *Aras* Optimorum confugisse haec natura rerum sic comparata suadet; a quibus in eas leges recipi ipsius dominj mutata natura dictabat, ut quando in agros Optimorum proprios salutis causâ confugissent, quos Optimi assignassent ipsis, colerent agros, suisque operis vitam sustentarent, pro quo beneficio praeterea obsequium praestarent Optimis: & ita Clientelae ortae, quarum propria assignatio, qua Clientes colendis agris erant addicti; & partes duae operae, obsequiumque, quae Clientes debebant Optimis, tanquam Patronis: & Patricj, hoc est, qui patres certos nomine ciere possent, haberent agrum, auspicia, gentem, connubia, lucos aras; Clientes nihil horum haberent. Unde in Historia Universa vides Hispaniam, Africam, Gallias maxime & Germaniam, Britanniam, Italiam, Graeciamque scaterere Clientibus.

Atque id est *Asylum*, quod Livius dicit, *Vetus Urbes condentium consilium*; sed per haec quae nunc sic perstrictim innuimus; latius in *Historia Temporis Obscuri* exequemur, *Vetus Urbes condentium Jus* multo verius dixisset.

Et ita Clientelae, alterum a Familiis expressius rerum Rudimentum fuit; utpote quae ordines imperandi, & parendi longe ampliores induxere: quas Romulus, ut Plutarchus in ejus vita refert, ab hoc antiquissimo Gentium Jure recepit; deinde Romani sub regibus aliis, & in rep. libera moribus transformarunt.

Atque id est *Jus Optimum* nativa significatione appellatum, *Jus Fortissimum*, quod Optimi, Fortissimi habebant agrorum, quos Clientes non sibi colebant, sed Optimis: & si detrectarent, ex lege operarum nexi ab Optimis nervo constringebantur: & ita *Fides* proprie chorda, nervus fuit, *primum nomen potestatis & Imperj*: unde locutiones, quas diximus, mansere, *Fidem implorare*, im-

Clientelarum
proprietates

Assignatio,
Partes
Operae,
Et obsequium.

Addicti.

Asylorum Jus
antiquissimum.

Jus Optimum,
Jus Fortissi-
mum.

Fides primū
Imperj, & Po-
testatis voca-
bulum.

implorare potestatem; recipere in fidem, recipere sub Imperium. (*)

Idque est celebre *jus nexi* multo ante Romam conditam natum. Quare Majoragius (**) merito ait cap. legis XII. Tabb. de nexis ex Solonis legibus non fuisse translatum, cum a Livio ante XII. Tabb. nexi narentur debitorum: quibus addas ob *jus nexi* a Patribus saeviter in plebes exercitum uti Romae, ita Athenis ante eam legem saepe turbatum.

Sed & natura fert ejus status tandem Clientes pertaesum esse, ut aliis semper colerent agros, suas junxisse vires, atq; ita primum plebes extitisse, quae consurrexere contra optimates: unde etiamnum Optimatum & plebis vocabula obtinent, ubi turbis & seditionibus resp. motae sunt; atque Optimates dicuntur, qui stant pro status tutela, plebs quae res novas molitur; quando rep. quieta multitudo quidem plebs, sed illi patres vocantur.

CV. Per hanc occasionem Patres jam natura sociales (***) statim aequum jus agnoverunt & aequi inter se juris fruendi causâ sua patrimonialia, suas familias, suas potestates patrias rebus ipsis distantibus (****) in commune tanquam in unam Personam contulere: namq; tum ad speciem, tum ad terrorem Patres se in ordinem direxere, ut plebis secessionibus obsisterent: & ita ordo natus; quem, qui inter ipsos proceritate corporis, animiq; ferocia emineret, regeret: & ita regium nomen principio in terris ortum; & primi Reges ipsa corporis dignitate, & animi praestantiâ ex hac rerum natura ipsa extitere.

CVI. Ex ea collatione omnium ab omnibus jurium extitere Resp. Quapropter Resp. definiatur, Omnium Civiliū utilitatum Communio; quae Civitas quoque, & passim appellatur.

CIX. Est-

(*) Cap. C.

(**) lib. 1. Miscell. 3.

(***) Cap. XLV.

(****) Cap. XLVI.

Jus nexi an-
tiquissimae
originis.

Quando di-
cantur plebs,
& Optimates?

Quando plebs
& patres?

Rerumpp.
caussa, &
ocasio.

Ordo Civilis
primum in
Terris natus:
et primi Re-
ges.

Resp. quid.

Reſp. ampliffima U-
niverſitas
juris.

Prima Uni-
verſitas juris.
Suum.

Secunda Pa-
trimonium
Hereditas.

Tertia Reſp.

CVII. Eſtque tertia, & quidem omnium ampliffima *Univerſitas juris*; namque *Suum* erat cujuſque hominis ſinguli univerſitas juris, qua continebantur omnia, quae in ejus dominio, libertate, tutela erant; (*) *patrimo- nium* autem patrifam. viventis, *hereditas* defuncti eſt univerſitas juris amplior, quae peculia, libertates, tutelae filiorum, operas & obſequia clientum complectebatur: (**) *Reſp.* omnium ampliffima eſt, ut quae omnium patrum patrimonia, libertates, & poteſtates ſub ſe habet, & cun- cta civilis vitae continet bona. Nam ſine ea fundata homines deſides impj ſine ulla religione in incertam Ve- nerem more ferarum effuſi; violenti, & injuriis validi, de induſtriorum partis ex raptis viverent; & in relu- cantes caedibus graſſarentur, & ſic *homines hominibus lupi* eſſent, & brevi fortasſe genus humanum exhauiſ- ſent. Quare *Divina Providentia* (***) factum, ut *re- bus ipſis diſtantibus*, (****) & ipſius corruptae naturae ſponte *Optimi* proveniſſent, qui Clientelas contra Vio- lentos fundarunt, (*****) & ad plebium ſecefſiones in ordi- nem ſe direxere, (*****) cujus potentia freti (*****) leges dictarent, quarum metu homines deinceps occluſa libidine rationi ſervirent, & pro injuria aequitatem, pro ſocordia induſtriam intenderent, & optimorum exemplo conſue- fierent metuere, & vereri Deos: & ita Deorum religione leges gravius confirmatae. Ex quibus bonis animi arti- bus omnia opificia nata ſunt, quae humanis commodis, uſi- buſque inſervirent, & ſic *homines eſſent hominibus* veluti *Dj*. Quapropter res omnes privatae publicae, profanae ſacrae, omnia jura, commoda, bona, quibus Civilis vita frui- tur, reip. ſunt accepto referenda: atque in rep. cuncta con-

(*) Cap. XCVIII.
(***) Cap. XLVI.
(****) Cap. CIV.
(*****) Cap. eod.

(**) Cap. CIII.
(****) Cap. eod.
(*****) Cap. eod.

Leges virtute
ortae, religio-
ne confirma-
tae.

Omnia hu-
mana vitae
bona debentur
reip.

continentur. Itaque ut in natura appellatione rerum venit hoc *Univerſum*, quod dicitur *Mundus*; & quic- quid in Mundo eſt; ita in re civili appellatione rerum venit *reſp.* unde illa apud latinos *rerum potiri* adipiſci principatum, *rerum dominus* princeps, *rerum arbi- trium* dominatio.

Rerum ap-
pellatio.

CVII. Ut ex coitione corporum, quae principio a coeundo, comeundo, *comitium* proprie dicta eſt, reip. *corpus*; ita ex conſenſione animorum reip. coaluit *animus*; qui a *Papiniano* (*) eleganter *communis reip. ſponſio* defi- nitur, hoc eſt omnium civium aequi juris voluntas; quae quicquid vult *lex* communiter appellatur: hujus animi *Mens* eſt *Civilis Auctoritas*: hujus mentis ratio eſt *ju- ſtitia architectonica*, de qua inferius dicemus: hanc mentem, hunc animum gerit *Poteſtas Civilis*, quae eſt *Persona reip.*, cujus *vita* eſt *ſalus publica*, & in ejus ſalute vitae omnium continentur.

Reip. Cor-
pus,
Animus,
Mens,
Ratio,
Persona,
Vita,
Salus.

CVIII. In rerumpp. geneſi ex dominiis omnium *Do- minium eminens*, & ſingulorum libertatibus *libertas ci- vilis*, ex cunctis patrum poteſtatibus *ſummum Imperium* ortum eſt.

De Domi-
nio emi-
nenti, Civi-
li libertate,
& ſummo
Imperio.

Dominium eminens Poteſtas civilis communis boni cauſa in rebus, & perſonis civium exercet, omni jure privato potius.

Libertas civilis eſt, qua cives ſuas habent leges, ſuos magiſtratus, Aerarium ſuum.

Imperium ſummum eſt jus cogendi animadvertendi- que etiam gladio in noxios cives domi judiciis, in ex- teros injurios foris bello.

CIX. *Dominio eminenti* continentur recenſiones ordi- num, indictiones tributorum, atque adeo omne Aerarium. *Paterfamilias* enim dominicae poteſtatis jure ſervis mini- ſteria attribuit, operas indicit, & eorum peculia aufert.

Univerſi
Juris Pu-
blici mate-
ries.

I Civi-

(*) in l. 1. D. de legibus.

Civilis libertas celebratur, si praemia poenae, honores onera geometrico commensu dispensentur, hoc est pro civium meritis, ac dignitate.

A *summa imperio* proveniunt leges, magistratus, judicia, arma, arces, praesidia, & bella, ac foedera. Atque haec est omnis *publici juris materies*.

De Aucto-
ritate Ci-
vili.

Auctori-
tis Civilis
Divina
Origo.

De Justitia
Archite-
ctonica.
Justitia Ar-
chitectonica
In Sapiente,
In Familia,
In Civitate.

Imperat Pru-
dentiae.

Temperan-
tiae,
Fortitudini,
Justitiae pecu-
liari.

CX. Ac dominio eminenti, Civili libertate, & summo Imperio constat *Civilis Auctoritas*.

CXI. Et Civilis Auctoritas in eo refert divinae proprietatem originis, (*) quod haec tria unum sunt, & quodque eorum trium semper est cum aliis duobus complicitum; itaut si unum eorum desit, non vera resp. sit, sed reip. simulacrum.

CXII. Auctoritatis, quam mentem Civilem defini-
vimus, (**) Ratio est *Justitia Architectonica*: nam
uti ratio in *Sapiente* omnibus virtutibus imperat ad
animi tranquillitatem, quae *Aristoteli Virtus univer-*
sa, *Justitia Regina* Platoni: unde ejus imperium
lex Regina Chrysippo dicta (***) & in *Familia* jubet
ob ipsius tranquillitatem omnium familiarium offi-
cia virtutum; ita in *Civitate* ad ejus beatitudinem
imperat omnium civilium virtutum officia: unde *Ju-*
stitia Architectonica eleganter philosophis appellata,
quia *civilis felicitatis imperat opus, a virtutibus ci-*
vilibus faciendum; nec ineleganter in scholis *Legalis* di-
cta est, quia *legislatione in animo legislatoris extat*;
qua imperat *Prudentiae*, legibus ordinum, ut quisque
sit gnarus, ac proinde dignus ordine, quo censetur; im-
perat *Temperantiae*, legibus sumptuariis, connubialibus, &
legibus publicorum judiciorum; imperat *Fortitudini*, le-
gibus militaribus; ac postremo imperat ipsi *peculiari ju-*
stitiae, sive *restrici*, sive *aequatrici*, legibus ceteris,
qual-

(*) Cap. III.

(**) Cap. CVII.

(***) l. 2. §. sed & philosophus D. de legib.

quas fert de reliquo jure universo seu publico, seu privato.

Hujus *Justitiae lex regina*, seu summa est, *salus publicae potestatis*, ut in populari illa; *suprema lex po-*
puli salus esto.

Ejus Lex Re-
gina.

CXIII. Et Resp. in eo quoque imaginem Dei re-
fert, quod ut Deus Aseitate est in omni natura sum-
mus; (*) unde homo auctoritate naturali est in omni natu-
ra mortali summus; (**) auctoritate monastica est in
solitudine summus (***) pater auctoritate oeconomica
est in familia summus; (****) ita auctoritate civili est in
Civitate Potestas Civilis summa. Cumque resp. quid
universum sit, (*****) ut Universo summus Deus prae-
est; ita Potestas Civilis in rep. omnia infra se, nihil
habet superius: quamobrem Uni Deo, praeterea reddit
rationem nemini. Et uti Deus summa libertate, qua
fruitur, suae aeternae rationi immutabiliter haeret, qua-
re Poetae *Jovem Fato subiectum* fingunt; ita Civilis Po-
testas per summam ab omni coactione, & vi libertatem,
suae ipsius rationi, nempe legi a se latae pareat: (*****) at
rationi aeternae, nempe juri naturali inobsequens *divi-*
no conscientiae judicio damnatur. Et uti Dei Opt. Max. po-
testas, & voluntas unum idemque sunt, ut diximus,
(*****) ita Civilis Potestatis voluntas, & potestas una,
quae *Imperium* appellatur. Et uti ex *Divina Potentia*
res omnes existunt; ab ejus *Aeterna Ratione* singula
quaeque creata suas habent perfectiones; & ab ejusdem
Infinita bonitate homines habent sua merita: ita ab hac
summa potestate sunt ceterae omnes potestates, sive pu-
blicae, sive privatae; a quaque forma, quam legibus
concepit, singula quaeque induunt juris, seu justitiae for-
mas; & ab ejus dignatione sunt omnia juris beneficia,

Civilis Po-
testas Ima-
go Dei.
Similitudo.

II.

III.

IV.

V.

VI.

I 2

&

(*) Cap. III.

(***) Cap. XCIX.

(****) CVII.

(*****) Cap. IV.

(**) Cap. XCIII.

(****) Cap. CII.

(*****) l. digna vox C. de legib.

VII. & dignitates. Praetera uti Deus, ut *Poeta* inquit,
nutu temperat orbem;
 suaque praesentia verum exhibet menti, & beat homi-
 nes; unde pulcherrima illa latinorum locutio, *Nisi quid*
Dei respiciant; pro, nisi Deus fortunet, sospitet: ita sum-
 ma potestas suo nutu, sua praesentia actibus, qui apud
 VIII. eam geruntur, jus inducit: unde *testamenta calatis*
comitiis justa, hoc est maxime erant solemnia. Postre-
 mo uti Deus mentibus hominum *suum* aeternae ratio-
 nis verbum fando, *fas* dicat, (*) Jus naturae immu-
 tabile, quae est *formula naturae*, *Varroni*; ita Potestas
 Civilis quicquid verbo suo jubet, necessarium jus dicit,
 quae verborum formula in specie & proprie *jus a jussis*
 appellatur.

Jus Civile CXIV. *Jubent* autem non nisi *Domini*; quod in
 Merum. rep. populari docet Formula illa legum rogandarum,
Velitis Jubeatis, Quirites; & dominorum uti *jubere*
 ita rursus *vetare* est. Hoc *dominium*, uti ita dicam,
juris est de rebus, quae naturam non improbant, & *ju-*
beri & vetari possunt; quod *Jus Civile merum* definire
 quis possit.

Juris Civi- CXV. *Auctoritas* hac acceptione, qua significet
 lis Princi- hoc *dominium*, sive arbitrium condendi juris, est *Prin-*
 cipium. *cipium juris mere civilis universi*.

Jurisdictio, CXVI. Hac acceptione *Juris Civilis Auctoritas* duas
 & Jurisdi- habet partes, quarum altera, quando
 ctio. *necesse est*

Indiciis monstrare recentibus abdita rerum;
Jurisdictio eleganter dici potest; estque *dominium*, quod
Potestas Civilis habet juris mere civilis: quod quum
 dicat, altera *Auctoritatis* pars est, quae *Jurisdictio* ap-
 pellatur, sive ipsa summa Potestas id dicat, sive ejus
 imperio, subsumma.

CXVII. Di-

(*) Cap. XLVIII.

CXVII. Diximus supra *Verum* legis Ratione, Cer- *Causas*
 tum legis Auctoritate constare: (*) igitur *Jurisdictio* *Certi Juris*.
nis, & *certi* ab ea conditi *juris* eae *Causae* fuisse:
 quod *dominia*, *libertates*, *tutela* (*libertatis* appella-
 tione e contrario *obligationem* quoque accipio) jure na-
 turali quacumque animi destinatione sufficienter signifi-
 cata existunt (id enim dicat humanae societatis natura;
 nam mentes humanae quibus corporibus dividuntur,
 aliae celantur ab aliis, (**); & solo veri pudore conti-
 nentur (***)). Sed pudore exuto, *jure majorum gentium*,
 h. e. ante respp. constitutas, & leges positas ea manu ca-
 pere, *usu* sive corporis perpetua rebus adhaesione ob-
 tinere, *vi* recipere necesse erat (****) Hinc *Potestas*
Civilis ideo ex *Patrum ordine* nata, ut omnem in po-
 sterum violentiam extingueret, haut freta *veris naturae*,
 sed *incertis*, ob hominum temeritatem, & ob eorundem
 fluxam fidem parum fidens pudori; *sibi uni vim* ser-
 vavit, itaut pauca publice vi tractaret, coërcitiones ni-
 mirum & poenas, quo in privatis rebus agendis ea ra-
 tione ceteris quies esset: atque ob id ipsum *domini*, *li-*
bertatis, *tutela* rebus privatim agendis *certas* induxit
corporeas formas, quae in jure *modi*, & *causae* appel-
 lantur, quasi *cavissae* quia *cavent*; unde passim *leges*
 aequae ac *Jurisconsulti* cavere dicuntur, quum *certis*
verborum formulis aliquid juris *concipiunt*; ad quas for-
 mas Cives suas infinitas, sive informes voluntates
 conformarent, qui sedulo serioque, non fraude nec te-
 mere *jura* sibi *parare*, *conservare*, vel in alios *trans-*
ferre vellent; quibus tribus rebus omne juris privati ne-
 gocium celebratur. (*****) Ea. ratione *jura*, quae naturam
vera quidem sunt, sed *incerta*, jure majorum gentium
 ser-

Vis servata
Potestati Ci-
vili.Formae, modi.
causae juris:Cur causae
dicantur.Jus naturale
verum, sed in-

(*) Cap. LXXXII.

(**) Cap. Principio.

(***) Cap. LXVI.

(****) Cap. C.

(*****) l. final. D. de leg.

certum, gen-
rium certum,
sed violentum;
certum, & pa-
catum.

Interpretatio
jure naturali
necessaria.

Jus Civile pro
vi necessita-
tem, pro incer-
titudine so-
lemnitate
induxit, ut pu-
dorem & ve-
rum, qua li-
cet, custodiat.

Jus Civile
commune.

Tertia
Origina-
ria Juris
Acquisitio.

certa sed violenta, jure civili certa praestitit & pacata: & ut pacata essent, de iis, quae in *τὸ πάλαιον* accidunt, ut Theophrastus loquitur, non quae in *παλαιόν* jura constituit (*), parvi pendens an quandoque vera non essent; & solum curans, quae frequenter & facile eveniunt (**), quae semel, aut bis accidunt contemnit (***) quod legis viciū quidem, sed necessarium supplendum, sive emendandum Interpretationi permittit (****). Unde Pomponius ait, *naturaliter fieri, ut legibus latis Interpretatio desideretur*. (*****) Et ita Civilis Potestas quae in reip. genitura dominia, libertates, tutelas acceperat a patribus certa sed violenta, a plebe vera sed incerta, quasi brevi manu auctoritatis civilis, omni vi adempta, omni incertitudine sublata, & pro iis inducta juris civilis necessitate, & solennitate, in Cives certa & civilia, seu verecunda refudit, atque distribuit: eoque pacto ex bona & magna parte iis juris naturalis verum, & pudorem reposuit.

CXVIII. Atque hac dominij, libertatis, tutelae metamorphosi, ut ita dicam, qua ex violentis juribus in modesta sunt commutata, extitit Jus civile omnium Civitatum Commune; quod omnibus populis, qui a jure majorum gentium sub juris civilis auctoritatem concesserunt, ipsa rerum, quam differuimus, natura dicat, una eademque ratione evenisse.

CXVIX. Et post primam originariam omnium Jurium Acquisitionem, quam hominibus cognatam diximus, & naturae (*****) , & alteram jure majorum gentium introductam, qua Patres agrorum, quos augu-

(*) l. 3. & l. 4. D. eod.

(**) l. 5. D. eod.

(***) l. 6. D. eod.

(****) l. 10. cum tribus seqq. D. eod.

(*****) l. 2. §. his legibus D. de Orig. Jur.

(*****) Cap. XCVII.

auguriis ceperant, dominia terminis positis distinxere;

(*) haec est tertia originaria acquisitio jure civili introducta.

CXX. Atque haec ipsa Auctoritas juris est, qua Jura omnia omnia jura privata utilitate sunt publica auctoritate: privata nam testamentum, & tutela praeter hanc rationem, utilitate, quam habent cum omnibus juribus aliis communem, publica auctoritate, alia propria, quam supra diximus (**), juris publici esse dicuntur.

CXXI. Et jura privata omnia ad haec tria summa capita revocantur; *Dominium*, (cujus partes sunt *ususfructus*, & aliae *servitutes personales*, & *praediorum jura*, quae confessoria actione ut res nostri dominij vindicantur; *jus pignoris*, *hypothecae* quas ut res nostras adversus quemvis possessorem persequimur; & *possessio* ipsa, quam in nostro patrimonio numeramus): *libertas* (sub qua omnem *potestatem*, *obligationemque* complector) & *Actionem*; actiones autem nihil aliud sunt, quam rerum nostrarum legibus praeformatae Tutelae (***).

CXXII. Et *Dominium*, *Potestas*, *Obligatio*, *Actio* Juris Privatae Originis proprietatem obtinent, (****) ut omnia in patrimonio nostro numerentur; omnia sint in nostra libertate; de omnibus proditae sint actiones; omniaque unum sunt *patrimonium* viventis, defuncti *hereditas*: & horum trium si unum desit, sive in summa, hoc est, in ipsa rerum universitate, sive in singulis rebus, jus deest: si desit *dominium*, quod nempe quis pater, dominus, creditor non sit, jure naturali deest *potestas*, *obligatio*, *actio*: si *libertas* desit, ut in servo, qui bello interna quoque justitia justo captus est, *dominium*, *potestas*, *obligatio*, *actio* jure naturali, jure gentium, &

(*) Cap. CIV.

(**) Cap. LXIII.

(***) l. final. D. de legibus.

(****) Cap. III.

& civili deest: si actio sit inefficax, quia aliqua exceptione elidatur, dominium, potestas, obligatio jure naturali & jure gentium deest, & jure tantum civili sustinetur.

De Jure Quiritium Romanorum. CXXIII. Haec quae hactenus differuimus sunt cuique Juri Civili communia. Sed ex hoc ipso jure civili communi est celebre *Jus Quiritium Romanorum*, actibus legitimis, quos *Papinianus* enumerat, agitatum; (*) quodque eruditi omnes *Rom. Juris Interpretes* tantopere excoluerunt, ut eorum commentariorum utramque paginam implere videatur; quodque putant esse Romanorum proprium *inventione*; cum, si quae hactenus diximus vera sunt, *Romani* id non *inventione*, sed *custodia* proprium sibi fecerunt, ut latissime *lib. II.* explicabimus. Etenim *Romana Resp.* principio optimatum naturâ fuit, Regno mixta, quod graviter mox firmabimus; & *Romani Quirites* non alii quam *Patres* fuere: ex ordine enim *Patrum*, *patrumque Princeps* fuit *Romulus*, qui inter *Deos* relatus, a *Quiri* hasta *Sabinis* dicta, qua valebat, *Quirinus* est appellatus; quo teli genere *Viri Patricij* in bellis utebantur, uti & *Romanis* in moribus erat, & *Homerus* de ipsis heroicis temporibus testatur. Quare *Bellona*, quae eadem est *Minerva*, nempe belli *Mens*, & *Ingenium*, cujus historia *patricij* in bello sunt (**) *bastata* a Poëtis fingitur. Itaque *Romani Quirites* sunt *Romani Hastati*. Quamobrem *Jus Quiritium* nihil aliud est, quam *jus majorum gentium*, hoc est *jus proprium patrum*, qui uni gentes fundarant (***), quod quia nondum erant *leges positae*, principio *justae violentiae* mos fuerat: qui mos deinde, omni vi adempta & corpulentia, in *graciles formas* attenuatus in *Rep.*

Rom. Resp.
principio optimatum, regno mixta.

Quirites
Rom. Patres

Hasta genus teli Patriciorum.

Bellona, *Minerva mens*, & *ingenium belli*.

Quirites
Rom. Hastati

(*) in l. actus legitimi. D. de reg. Jur.

(**) ut nos de Poeseos Origine lib. II. dicemus.

(***) Cap. CIV.

Resp. legibus fundata (*) abiit in *Jus Civile Quiritum*, seu *Patrum Romanorum*.

CXXIV. Et in illa quadam *Generis humani Adolescentia*, quae aetas in homine phantasia plurimum pollet, quare & id *Seculum Poetarum* fuit, & omne id *tempus* in *Historia Heroicum*, seu *Fabuloso* excurret, (**) *Primi rerum publicarum Fundatores* *jus majorum gentium* in quasdam *imitationes violentiae* commutarunt; ut *mancipatio*, qua omnes ferme actus legitimi transiguntur, liberali nexu traditione; *usucapio* non corporis adhaesione perpetua, sed possessione principio quidem corpore quaesita, deinde solo animo conservata; *usurpatio* non usus rapina quadam, sed modesta appellatione, quam vulgo nunc *citationem* dicunt; *obligatio*, non ultra corporum nexu, sed certo verborum ligamine; *vindicatio* per simulatam manuum confectionem, & vim, quam *Gellius* appellat *festucariam*; tandem, ut alia omittam, *Conditio*, sive actio personalis non itione creditoris cum debitore, vel cum re debita, vel cum re alia, sed sola denunciatione peragerentur: & sic per haec violentiae imitamenta *Jus Quiritium Romanorum* quandam *Juris Gentium* Fabulam agere videbatur: quas & non alias, ut hactenus sunt interpretati, *Justinianus* satis erudite *Juris antiqui Fabulas* vocat. Quae sic enarrata gravi conjecturae faciunt locum, ut his de causis primos *Urbium fundatores* & *Heroes*, & Poëtas *Orpheum* & *Amphionem* ipsi Poëtae tradiderint. (***)

CXXV. Sed per ejusmodi fabulas vides, *Jus Civile* quo longius a *jure majorum gentium* abscedit, nempe a *veritate violentiae*, eo propius accedere ad *jus naturale*, hoc est ad *veri pudorem*.

K

CXXVI. Sed

(*) Cap. CXXIII.

(**) ibidem.

(***) L. II. de Poëtarum Origine.

Jus Quiritium Rom. Fabula Juris Gentium.

Imitationes violentiae, Mancipatio, Usucapio,

Usurpatio, Obligatio,

Vindicatio, Manus confectio, Conditio.

Fabulae juris antiqui.

Orphei & Amphionis Mythologia.

Per quam Fabulam Jus Civile propinquat Vero.

Cur Roma-
ni juris
majorum
gentium
testes prae-
cipui?

Romani jure
gentium di-
gni orbis Im-
perio.

CXXVI. Sed heic certe illud quaeras; cur Roma-
ni uni ex omnibus nationibus testimonium majorum
gentium juris perhibeant? Quia mira Romuli magna-
nimitas Romae condendae in potentissimi Etrusco-
rum Regni confinio, quod universo mari infero ad fre-
tum usque Siculum nomen dabat, & inter innumeras
minutas quidem sed fortissimas optimatum respublicas,
quot supra (*) cum D. Augustino vidimus, & invicta
Gentis Romanae fortitudo adversus servitutem foris, &
acris Romanorum Patrum sui Quiritium Juris custodia
adversus Tyrannidem, & plebis libertatem domi, in qua ce-
teros aliarum rerumpp. optimates superasse argumento est,
quod Romana gentes omnes subegerit; unde est felicitas
consecuta, ut terrarum Orbis jure gentium nempe per
justa bella victus Romano Imperio universus paruerit;
eae occasiones praestitere, ut Romani Patres praeter
ceteras nationes *jus gentium majorum*, seu *jus priva-
tae violentiae*, (**) ex quo respp. primum ortae, in illa
quae nuper memoravimus (***) *violentiae imitamenta*
conversum diligentissime custodierint; & vim domi adem-
ptam, foris *jure minorum gentium* prolatam, quod de-
finire possis *jus violentiae publicae*, in quo stat omnis
justitia bellorum, iidem Romani in omnibus ferme bel-
lis summa sanctitate servarint; & ita super quo jure Ci-
vilia Imperia primum orta, super eodem ipso Imperium
Romani protulere, ut latius lib. II. demonstrabimus. Si
autem has occasiones, aut Campani, aut Numantini,
aut Carthaginenses, a quibus solis Roma servitium me-
tuit, ut Cicero in una Agraria testatur, nacti essent;
ab una earum gente *jus Patrum Campanorum*, aut
Numantinorum, aut *Carthaginensium* haberemus.

CXXVII. Sed

(*) Cap. CIV.

(**) Cap. C.

(***) Cap. CV.

CXXVII. Sed ut heic semina differam ejus Argu-
menti, quod lib. II. copiosius tractabimus, Romanam *Civilis A-
Remp.* super quibus legibus primum fundata est, super *Prima leg.
graria.*
iisdem ipsis auctam esse, & amplificatam, recolendum
heic quod supra diximus (*) nexos tandem pertaefos
semper optimis colere agros, primas ab iis secessiones
fecisse: & ita plebes primum coortas, quibus Optimos
in ordinem confertos obstitisse, & ita ordines primum quo-
que coortos esse. Certe in eo temporum articulo, ut
patres citra caedem revocarent plebem, aliqua conditio-
ne aequa oblata id egisse necesse est: eam autem non
aliam invenias, (quando fortes sunt paucissimi sui, quod
virtute sibi pepererunt,) quam, ut *Cientes colerent agros* *Agraria*
sibi; pro quo beneficio plebei patribus aliquid *census* vel
tributi simile penderent, integro apud patres ipsos *necus*
jure manente; & ita plebei haberent sibi agros *sub onere*,
Patres autem *agros optimo jure*. Haec prima legum, quae
in Rep. natae sunt, & quae ipsae Resp. sunt fundatae, (**)
Agraria, quae in *Historia Rom.* non ut aliae, quemadmo-
dum de *connubio patrum*, de *communicando consulatu*, de
communicandis sacerdotiis, ita de *dividendis agris*, sed pro-
prio, & vulgari vocabulo, ut res vetustissima primum
prodit: eaque lege *Dominium*, quod *Antiqui Interpre-
tes* dicunt *bonitarium*, a Patribus plebi est constitu-
tum. At enim quia patres saepe injuria plebejos de
agris dejicerent, pro quibus nulla iis actio prodita erat;
ex iis causis novas secessiones a plebibus factas necesse
est; easque revocatas quoque natura fert alia apposte
aequa conditione data, quam non aliam comminiscare,
nisi ut plebei *jure optimo sibi haberent agros*, quos iis
Optimi assignassent, ut si eorum possessione caderent,
vindicatione conservarent, ea formula, *Ajo hunc fun-
dum*

Agraria
Prior.

Dominium
Bonitarium
cum rep. no-
tum.

Agraria post-
rior.

K 2

(*) Cap. CIV. in fin.

(**) Plutarch. in Thes.

Cur in manci-
patione nexum
traditio?

Super tribus
legibus Rom.
Imperii fun-
datum & au-
ctum.

91. h. p. *

De jure
optimo
Rom.
Jus Optimum
juri gentium
origine, juri
Rom. custodia

dum meum esse ex jure optimo, quae postea Romanis fuit, ex jure Quiritium, jure tamen nexum apud Patres integro contra debitores manente, quod postea in plebejos faenore exercuere: mansit tamen, ut cum traditione mancipij traditio nexum conjungeretur: quod postea in leg. XII. Tabb. perlatum est; QUI NEXUM FACIET, MANCIPUMQUE; idque in usurpationem prisca optimorum juris. Super lege Clientelarum de operis nexorum, & super hac duplici agraria, priore nempe de dominio bonitario, & posteriore de dominio ex jure optimo, Romanos Imperium in Latium, Italiam, Provinciasque protulisse in ejus Historia lib. II. observabimus, qui pro harum trium legum jure victis vel jus optimum agrorum, vel dominium bonitarium, vel tantum culturam, qua se sustentarent, relinquebant.

CXXVIII. Hinc perspicue palam cernis, Jus Optimum quod hactenus Romanorum proprium putatum est, esse juris gentium origine, (*) juris Romani custodia; id namque quisque populus liber inter suos habebat; Romani autem juris gentium custodia, hoc est jure victoriae victis populis ademere, et sic inter suos conservarunt. Quod plane demonstrat Cicero de Haruspium Responso, ubi inquit; Multae sunt domus in hac Urbe, P. C., atque haut scio, an pene cunctae jure optimo, sed tamen jure privato: cujus species mox enumerat, jure hereditario, jure nexum mancipij &c. ubi antiquissimi juris gentium illustre vestigium agnoscitur, cum distinguat jus optimum a jure privato hereditatis, nexum mancipij &c. Quem Ciceronis locum pro hac tanta antiquitate nulli rectius, quam Hispani, Gens ejus, quod semel placuit, gravissima, explicarent, apud quos in haec usque tempora hoc jus optimum domorum perdurat, quod dicunt, ut Otalora de Hispanorum Nobilitate testatur,

so-

(*) Cap. CIV. sic optimi.

solar conogido: & patricium definiunt, hombre de solar conogido, & patriciam gentem vel familiam appellant, solariega.

Juris autem optimi inter Romanos recepti sunt proprietates duae; altera qua est plenissimum; quod crediti quasi divinantes verum fateantur, quum praedia optimi juris, quae Cicero in Agrar. definit, quae immunia prorsus sunt; recte interpretantur ab omni servitute, & obligatione pignoris, ac tributo; & explicant, praedia Allodialia, vel ut corrupte loquuntur, Allodialia, quod tantundem est ac si dicas, bona plenissimo jure; qui hac proprietate optimi juris agri, fuere Patrum, antequam Servius Tullius censum institueret, quo etiam patrum agros oneri census subiecit. Altera proprietas juris optimi est, ut sit quam certissimum, quod jus optimum, jus fortissimum majorum gentium fuerat; (*) postea, vi per leges adempta, in juris civilis auctoritatem necessitatemque mutatum est: (**) qua acceptione Romanorum fundi sunt juris optimi, utpote de quibus reivindicacionis formula prodita erat: (***) nam acceptione priori non sunt, quia census oneri, & juri Quiritium subiecta.

CXXIX. Nam jus Quiritium quoddam jus Feudale Romanorum fuit: etenim Clientelae a Romulo Patribus sunt permittae, quibus patres commissos sibi Clientes docere jura, & in causis iuri debebant; Clientes vicissim Patronos obsequio prosequi. Id obsequium in jure feudorum dicitur homagium, quod apposite ad rem nostram, hominij nexum, cultiores ejus juris Interpretes dicunt; & rectius, quam a verbo greco *hōis*, *juro*, dictum quasi hominis agium, ab exercitio juris nexi, quo optimi nexos invitos agebant ad operas, quas de-

tre-

Juris optimi
Rom. proprie-
tates duae.
Jus plenissi-
mum.

Jus certissi-
mum.

Jus Quiri-
tium quod-
dam Jus
Feudale
Rom.

Obsequium
idem ac ho-
magium.

Homagij ety-
mon.

(*) Cap. CIV. sic optimi.

(**) Cal. CXVII.

(***) Cap. CXXVII. in fin.

Eadem obsequij ac honoris partes, Honor, & fides.

Servitium militare.

Quorsum traditio nexi in mancipationibus?

Jus Quiritium feudis adstrictum.

Domina bonitaria Tenuitae feudorum.

Jus Romanum ex Feudis non ex Jure Rom. feudis.

Duella & Feuda cum Jure Violentiae recurrunt.

trepassent: cujus obsequij, ut in *feudis*, erant etiam apud Romanos partes duae *honor* erga patronos, & *fides*, quae in re feudali *fidelitas* appellatur, nimirum de *operis Patrono praestandis*: ex qua fide etiam publice, & diu post libertatem populo assertam plebej de suo aere militarunt; quae *opera militaris* jure Rom., jure autem feudorum dicitur *militare servitium*. Hoc *jus nexi* patres in plebem usque ad ejusdem turbas & secessiones obstinavere. Sed & fundi Rom. sine *nexus traditione* alienari jure optimo non poterant; *nexus* enim erat signum, quod emptor venditori in assignatione fundi patrum succederet, itaut *nexus traditio perpetuus esset Patrum assensus in Rom. feudorum alienationibus*, qualis hodie in *feudorum* alienationibus *Seniorum* assensus est. Quin sine auctoritate ne utiliter quidem obligabantur: namque *acceptilatio* in *actibus* legitimis a *Papinian*o numeratur: qua stipulationum obligationes tolluntur. Hinc *Praetores* sua aequitate naturali nihil *jus Rom. Quiritium* demutabant: itaque talis naturae erant *bonitaria dominia*, quales hodie sunt in re beneficiaria, quae dicuntur *Tenuitae feudorum*, quae meri sunt facti.

Igitur vides, non has esse *scintillas* quasdam, ut *Oldendorpius* dicit, ex quibus feuda initium coepissent; sed ex Clientelis, & majorum gentium feudis *Jus civile* commune, ac proinde Romanum quoque fumpisse exordia. Et postquam a Germania, aliisque septentrionum plagis barbari Europam invasere, a quibus omne *jus in vim*, & manum collatum est, iisdem recurrentibus causis, quas supra exposuimus, & *duella*, & *feuda*, atque adeo aliud *jus Gentium*, *Grotius* (*) putat, sed rectius antiquissimum *jus majorum gentium*, sed aliqua in parte mutatum rediit.

CXXX. Ita-

(*) lib. II. de Jur. bell. & pac. Cap. VIII. l. 2.

CXXX. Itaque summa Potestas Civilis Romano-
rum appellabatur *Quirites*, qua appellatione in Comitibus utebantur; & in rep. optimatum Regno mixta *Patres* significavit; sed asserta libertate, nondum autem constabilita, *duplex arcum* continebat, unum *potentiae*, quasi soli *Quirites* publicas res juberent, alterum *libertatis*, quasi plebej *jus Quiritium* jam acquisivisse publica confessione testaretur. Sed libertate confirmata eam *Patres* in antiqui juris usurpationem adhibuere.

CXXXI. Sic principio ipsi *Patres* in Comitibus hunc quasi seniorum assensum legitimis actibus praestabant: quando testamenta *calatis comitiis* condebantur, ubi patrum praesentia *jus* erat. Aucto populi, & rerum numero, *Praetor Romanus* dictus *Minister*, & *Custos juris*, quae duo confunduntur, quae sunt longe alia: nam quantum *Juris Minister* erat, *Jus Quiritium Rom.* sua auctoritate civibus in actibus legitimis ministrabat, sine qua cives nihil jure agere dicebantur.

CXXXII. *Jus* autem erat ipsa *Praetoris praesentia*, uti principio fuerat ipsa praesentia Patrum in comitiis; & uti prius ipsa praesentia Patrum in comitiis, in quibus appellabantur *Quirites*, ipsum *jus Quiritium* erat; ita postea *jus Quiritium* fuit ipsa praesentia *Praetoris* pro Tribunali, quantum *jus Quiritium* actibus legitimis ministrabat: inter quos ad rem nostram est insignis ille, qui dicitur, *in jure cesso*. Et *Jus* hac acceptione *Paullus* graviter definit, *locum ubicumque Praetor salva maiestate imperij*, salvoque more majorum *jus dicere constituit*. Quatenus autem *Praetor* sit & dicatur *Custos juris civilis*, infra suo loco dicetur.

CXXXIII. Quae haecenus dicta sunt, spectant *Jus Rom. Quiritium*, quod liceat appellare *privatum*. Sed est *De Jure Quiritium publico*.

(*) in l. penult. D. de legib.

est alterum jus Rom. Quiritium *publicum*, quod *auspiciis*, *connubiis*, *magistratibus*, *sacerdotiis* continetur; quae *Patres* ex jure majorum gentium habebant plebi incommunicata: (*) ex cuius juris utriusque acri custodia, quam *Patres* adversus plebem habuere, nos *lib. II.* enarrabimus, & virtutem, & Justitiam, & eximias regnandi artes Romanas ortas esse.

Jus Civile commune traditum juris majorum gentium in minorum.

Jus Publicae violentiae finis majorum gentium juris. Regna heroica, Poetica.

Jure Publicae Violentiae conditae gentes minores.

CXXXIV. Ex iis quae de jure privatae violentiae in solitudine, (**) de imperio paterno in filios (***) de fide Clientum (****) & de causis certi juris (*****), supra tradidimus, perspicue palam est, Jus majorum gentium jure publicae violentiae, quod cum Potestate Civili, coortum est, terminasse, & jura civilia incoepisse, & quae *Hermogenianus* dicit, (*****) *regna condita* esse, sed omnium antiquissima, *regna heroica*, sive *poetica*, in quibus *Duumviri*, *duo Heroes*, ut supra diximus, a Rege, ut in Horatj causa a Tullo (a) creati judices dicarent *Carmina*, seu formulas in publice reas, quos *perduellionis* appellabant; & ita Potestates Civiles jus publicae violentiae domi publicis judiciis exercerent: & ut a jure privatae violentiae majores gentes, ut vidimus (*****) ita violentiae publicae jure gentes minores, populi nimirum & nationes conditae sunt; a quibus jura bellorum, & pacis sunt introducta: & tradux, ut ita dicam, quo jus majorum gentium in jus gentium minorum traductum est, fuit *jus civile commune*, quod supra diximus (*****).

CXXXV. Cum-

(*) Cap. CIV. §. ad eam. (**) Cap. XCIX. & Cap. C.

(***) Cap. CI. cum duob. seqq. (****) Cap. CIV.

(*****) Cap. CXVII.

(*****) l. §. D. de Just. & Jur.

(*****) Cap. CIV. §. in statu.

(*****) Cap. CXVIII.

(a) Quod primum judicium de capite Civis Populum Rom. vidisse *Cic. pro Milon.* testatur: quare id Romanos ex jure minorum gentium accepisse necesse est.

CXXXV. Cumque jus publicae violentiae sit Potestatis Civilis cognatum, & proprium; (*) & Potestates Civiles, ut supra demonstravimus, summae sint; (**) hinc solae Potestates Civiles jus belli, & a contrario pacis habent: cumque eae summae sint, hinc status exlex inter ipsas recurrit, ac proinde jus violentiae redit, in eo tamen a priore diversum, quod illud privatae, hoc autem publicae sit: & ita *Duella* publica facta sunt; quia inter duas summas Potestates tertius non est superior, qui earum controversias dirimat jure: ex qua antiquitate *Plautus* Romanos *Duellatores Optimos* appellat: & bella sunt *Vindicationes*, quae per veram vim publice peraguntur; *Conditiones* (***) in repressaliorum jura, ut *Zasso* suboluit, abiere; *Mancipationes* per veram manus capionem fiunt, quae dicuntur *Captivitates*; & ut ob infirmos a violentorum injuriis servatos *jus nexi* prius ortum (****), ita ob servatos victos *servitus* introducta; & uti illi *clientium Heri* (*****), ita hi *servorum Domini* fuere. Ex manumissionibus alterum *jus Clientelarum* ortum, quod dicitur *Patronatus*; cujus similis proprietas *assignatio*; & partes item duae, *obsequium*, & *operae* libertorum; *Usurpatio* iterum vera *usus*, sive possessionis *raptio* fuit: & *Usucapio* primum *fundandarum gentium principium*, & fons omnis certi juris in rebus soli, qua optimi *fundos* terrarum *communium* longa possessione fecere certos, proprios, (*****) quod barbare dicunt *particulares*; unde illae locutiones provenire *fundare gentes*, *fundare civitates*, *fundare respp.*, *fundare imperia*, mansit apud omnes gentes modus acquirendi dominia regnorum diurnam possessione. Itaque vides jus majorum gentium juris gentium

De Jure Minorum Gentium.

Inter summas Potestates status exlex recurrit & jura Monasticum.

Bella Duella publica.

Repressaliorum juris origo.

Heri clientium.

Domini servorum.

Patronatus ad exemplum Clientelae.

Usucapio primum fundandarum gentium, & certi juris;

A gentibus publice recepta.

Jus majorum gentium rudimentum juris minorum.

(*) Cap. CXXXIV.

(**) Cap. CXIII.

(***) Cap. C. §. Per veras autem

(****) Cap. CIV. §. jus nexi.

(*****) Cap. CIV. §. proinde.

(*****) Cap. C. §. jus autem,

& Cap. CIV. §. in statu.

Primae Civi-
tatis ad bel-
lum natæ.
Jus Civile bel-
lica medita-
tio.

tium minorum, quoddam rudimentum fuisse: quo primæ civitates nullo consilio institutæ, sed moribus ipsis ad bellicam virtutem imbutæ sunt: & in jure civili communi, quæ perpetua quædam belli meditatio esset, versaban-
tur.

Obvagulatio
& Pipulum
erant majo-
rum gentium
querelæ.

Tamen ex jure civili communi bellis, ut justa ef-
sent, *Denunciatianem* addidere, quæ item ex jure ma-
jorum gentium proveniebat, apud quas fuerat *Obvagu-
latio* (*) & *Pipulum*, quæ duo satis significant infan-
tiam eorum temporum, quibus nata sunt; cum domi-
ni *vagitu*, qui puerorum, vel *pipatu*, qui pullorum
est proprius, res sibi raptas querebantur: id apud Ro-
manos dictum *Quiritare*, implorare fidem *Quiritium*,
Patrum Rom. quorum erat Imperium (**): ex hoc ju-
re civili communi convenere gentes in *Denunciations*
bellorum; quæ denunciatio *Jure Fœciali* Rom. *Clari-
gatio* dicta, qua Fœcialis clara voce res repetebat, quæ
nisi restituerentur, indicebat bellum. Atque ex hoc
minorum gentium jure *Conditiones*, sive repræsentalia juris
majorum gentium, *Conditiones* factæ sunt jure Civili.

Conditiones,
Conditiones
factæ.

Jus majorum
gentium ju-
stitiam, jus
minorum sol-
lemnia bello-
rum spectat.

Ex quibus vides, Jus majorum gentium *internam*
bellorum justitiam dictare, nempe *rerum repetitionem*;
quod est idem ac *sui tutelam*; jus gentium minorum
externam, quæ in *sollemnitatibus* bellorum spectatur,
ut summæ Potestates bella gerant, nec ante, quam
condixerint, sive denunciaverint, gerant.

De Jure
naturali
Gentium,
& Jure na-
turali Phi-
losophorum.

CXXXVI. Hoc jus civile commune, quod dixi-
mus (***) est *jus commune omnium populorum*, quod di-
xit *Gajus* (****) ubi *jus Civile* definit; *omnes populi*
qui legibus & moribus reguntur, partim suo proprio,
par-

(*) Ex vulgari Lexicorum eruditione.

(**) In l. omnes populi D. de Just. & Jur.

(***) Cap. CXXX.

(****) L. 9. D. de Just. & Jur.

partim communi omnium hominum jure utuntur: idque
Divina Providentia (*) quia *rebus ipsis distantibus* (**) in-
ter gentes seorsim ad cujusque populi tranquillitatem
ipsarum moribus explicavit; quo Civiles Potestates id
divisim edoctæ, facilius conjunctim in jura bellorum con-
venirent. Quod jus communibus gentium moribus explica-
tum, est *Jus Naturale Jurisconsultorum*, a *jure naturali*
Philosophorum longe diversum, quod ii ad Rationis æ-
ternæ libellam severissime exigunt. Sed enim cum
respp. optimatum, ut inferius dicemus, ferme omnes
sint vel sub regna redactæ; vel in libertatem resolu-
tæ, quæ duæ rerumpp. formæ ex ordine magis na-
turali, quam civili reguntur, ut inferius dicemus quo-
que; iisdem de causis juris majorum gentium vetustiorum
custodia, qua potissimum stabant antiquæ optimatum
respp. (namque id ejus reip. proprium, custodia patri-
monis, ut mox etiam dicetur) est relaxata: & ita in
privatis rebus agendis ea violentiæ imitamenta, quæ
supra memoravimus (****) cessere; & sic cessere juris
civilis communis sollemnitates; & jus populorum seu
gentium commune propius accessit ad jus naturale; &
sollemnis mancipatio ex. gr. in *simplicem traditionem* abiit;
& ita simplex *rei traditio inter modos acquirendi domini*
jure naturali gentium est numerata. At enim jure na-
turali philosophorum sola animi destinatio a domino fa-
cta de transferendo rei suæ in alterum dominio, id
transfert; & natura quidem humanæ societatis si-
gnum aliquod postulat, ut supra diximus, (****) sed
quodcumque sive verbis, sive adeo nunc fat est, ip-
sius autem rei traditio necessaria non est. Sed quia
respp.

Sollemnitates
juris mino-
rum gentium
vetustiorum.

A recentiori-
bus remissæ.

A Philoso-
phis contro-
vertitæ.

(*) Cap. XLVI. §. igitur.

(**) Cap. VI. VII. & VIII.

(****) Cap. CXXXVI.

(*****) Cap. XLV.

Omnis resp.
stat jure cer-
to, sed alia
firmius aliā.

Jus naturale
gentium ex
certo mixtū.

Jus naturale
philosophorū a
certo merum.

De Jure
naturali
Gentium
proprio, &
minus pro-
prio.

resp. etiam regiae, etiam liberae in jure civili seor-
sim sibi condendo pro suae cujusque resp. forma, nem-
pe ex ordine naturali, non ad vera, sed prorsus in-
certa naturae, sed ad certa spectarunt, quae ad ve-
ra naturae propius accederent; iccirco deliberati ani-
mi de transferendo rei dominio in dominis signum fir-
mius, quam verba & nutus esse voluerunt. Cum igi-
tur *Jurisperiti Romani*, ex quibus corpus Juris Rom.
coaluit, floruerint, cum resp. ferme omnes vel liberae
essent, vel regna; nil mirum, si, quum *de modis do-
minij acquirendi* agunt, & de *contractibus*, jus natura-
le mixtum nempe ex certo definiunt, non jus naturale
philosophorum, quod recte merum *Grotius* appellat.
Quare laudandi qui in *Tit. Inst. de Jure naturali gentium*,
& civili, virgulam expungunt, in quibus est *Herman-
nus Vultejus*, omnium qui commentarios ad eam juris
partem scripsere, facile Princeps. Haec si *Grotius* ad-
vertisset, is certe *Jurisperitos Rom.* super eo argu-
mento non reprehenderet: qui ipsi, si antiquissimis tem-
poribus, quibus omnes resp. fuere optimatum, scripsis-
sent, Jus naturale gentium describerent, quod Jus Ci-
vile Romanorum proprium hactenus putatum est (*).

CXXXVII. Id verum *Grotius* dixit, quamquam
non vere, quia non suis ex causis dixit, quam *jus
gentium* duplex facit, *proprium*, & *proprio minus*; ac *pro-
prio* definit, quod pertinet ad mutuam hominum socie-
tatem, ex quo genere *jura bellorum*, & *pacis* esse di-
cit; *proprio minus*, quod spectat privatim ad cujusque
populi tranquillitatem; ex quo genere dicit esse modos
acquirendi dominij jure naturali gentium, quos nume-
rant *Jurisperiti Romani*, occupatione bellica excepta.
Quia *jus gentium proprium* est jus violentiae, ut de-
fini-

(*) Cap. CXXXVIII.

finivimus, (*) quod a majoribus gentibus in statu exle-
gi fundatum, ut narravimus, (**) rebuspp. postea con-
stitutis, occasione bellorum inter minores gentes, violenti-
a inter ipsas recurrente, ac proinde recurrente statu
exlegi, inter ipsas recurrit, ut demonstravimus (**). Id
autem jus, cum vi geratur, & vis electionis sit expers,
est quodammodo immutabile: unde jus bellorum apud
omnes gentes humanas, omnique tempore videas uni-
forme: *minus proprio* a nationibus est introductum ci-
tra omnem vim; ac proinde cum voluntate ortum sit,
mutabile est, non pro libidine tamen, sed pro formis
rerumpp., ut vidimus (****): quare non solum alio tempore
aliud, sed uno eodemque tempore in alia orbis terra-
rum parte esse aliud potest.

CXXXVIII. Ex *Tutela*, *Dominio*, *Libertate* tres
rerumpp. formae merae ortae, *Optimatum*, *Regia*, *Li-
bera*.

Optimatum resp. nicitur *Tutela ordinis*, qua pri-
mum fundata est, ut supra differuimus (****) ut soli *Patri-
cj* habeant auspicia, agrum, gentem, connubia, magi-
stratus, imperia, & apud gentes Sacerdotia.

Regia (a) eminet *amnis dominatu*, & summo ac
maxime libero apud eum unum omnium rerum arbitrio.

Libera celebratur *aequalitate suffragiorum*, *liber-
tate sententiarum*, & *aequo* omnibus ad honores vel
summos aditu; qui aditus *census* est, seu patrimo-
nium.

(a) Id vocabulum *Regnum* apud *Scriptores* saepe
diversa significat: quamobrem ne quam differendis pariat
obscuritatem, animadvertendum est, principio rerum
Regem significasse propria significatione *Ordinis Princi-
pem*, bellorum Ducem, & legum Latorem, significatione
maxi-

Jus gentium
Proprium im-
mutabile.

Minus proprio
mutabile.

Tres re-
rumpp. for-
mae merae.

Optimatum,

Regia,

Reges Heroici,

(*) Cap. C.

(**) Cap. CXXIX. §. igitur

(***) Cap. CXXXVII.

(*) Cap. CIV.

(**) Cap. CXXXVI.

maxime propria, qua leges ordinis ad plebem ferebat, quales principio *Reges* ex ordine natos in turbis cum plebe primum ortis supra narravimus (*) Eaque significatione sunt *Reges*. *Heroici* apud *Homerum*, & mansere diu apud *Graecos* ferme omnes, etiam in Rebus publicis liberis, ut post *Theseum* alii longa serie in *Atheniensi*, ut ne dicam in Rebus publicis optimatum, ut *Regnum* inter duos *Heraclidarum* divisum in *Spartana*, maxime creatis *Ephoris*, sub quorum acri custodia ita *Reges*, ut sub Regum custodia leges erant. Ita & apud Romanos ea *Regis* appellatio a jure gentium recepta est, ut *Cicero* vel suae Reip. liberae *Consules* in legibus, quibus eam ad Romanae exemplum fingit, *Reges* more *Spartanorum* appellet. Sed Regno cum *Tarquinii* degenerante in *Tyrannidem*, & per stupri *Lucretiae* illati occasionem, libertate a *L. Junio Bruto* Romanis asserta, ea appellatio odiosissima fuit, ut eos, qui impune injurias facere vellent, *regnum agitare*, cum indignatione & stomacho dicerent. Sed ut postea inter *Graecos* regnum merum *Macedonum* fuit, ita longe antea inter *Italos* illud fuit *Etruscorum*. Apud ceteros *Occidentales*, uti *Hispanos*, *Gallos* & *Germanos*, *Britannos* ex innumeris *T. Livij*, *Julij Caes.*, & *Corn. Taciti* locis colligere licet, respp. per *Principes*, ita eos isti vocant *Historici*, juxta heroicum, quem tradimus morem, (**) rectae sunt; & tanto odio habita regna, seu dominatus, ut vel ingens *Arminius*, qui *Cheruscorum* Princeps fuerat Germanicae libertatis contra Romanos Assertor, ob affectati Regni suspicionem a suis occisus sit. *Siculis* autem *Tyrannis* ita regnum merum significavit, ut regnum apud *Asianos* *Tyrannidem*, quale etiamnum ab sua usque ultima antiquitate *Persae* ha-

Apud Graecos,

Apud Italos,

Apud Occidentales,

Regna mera in Oriente celebrata.

(*) Cap. CIV. §. sed & natura.

(**) Cap. CXXXVIII. (4)

habent; qua acceptione *Tacitus* dixit, *factum* *Regibus Orientem*. Quare *Augustus* non *Regis* nomine cum orientalibus, sed cum occidentalibus *Principis* appellatione *Remp. accepit*.

CXXXIX. Cur autem tres nec plures, aut pauciores sint rerump. formae merae, ratio ea est, quia ut *Tacitus* inquit, *unum est reip. corpus*, & *unius animo regendum*: Naturam autem *unus homo*; sed & ad similitudinem naturae *unus aliquis ordo civium*, vel *Populus universus*, aut *major ejus pars* quae pro universo habetur, in comitis convocata *instar unius*.

CXL. Et ita rerum naturam comparatum fuisse necesse est, ut respp. fundarentur, & exleges aut liberi legibus se submitterent. Ubi enim infirmi, & omnium rerum indigi salutis causa ad aliquot fortium virorum praesidium, vel in tutum aliorum agrum confugerunt; ibi fortes habere agri dominium, receptos colere; ac proinde illos imperare, hos parere jus est, quod *majorum gentium* supra diximus (*): ad cujus antiquissimi juris normam, *Remp. Venetam Optimatum* & natura ipsa fert, & *Historiae* produnt constitutam. Ubi cuncti unius fidem implorarunt, quod bellis plerumque accidit, ut victi a victore ferventur, ut *Asiani* ferme omnes, inter quos degeneres optimates regnabant; ibi ea sit conditio imperandi, uti *Crispus Liviae* dicebat, *ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur*; quae est *lex Regia Ulpiani*, (**) nempe *Regni meri conditio*, uti *conditiones* passim *leges* dicuntur. Postremo ubi universi ex aequo legibus se submitunt, ibi neminem eminere aequum est. Itaque cum ipsa *Ulpiani* phrasi tres has *conditiones*, cujusque reip. merae *leges fundamentales*, unan-

Cur tres rerump. merarum formae.

Lex fundamentalis cujusque reip. merae. Optimatum;

Regiae;

Lex Regia Ulpiani quid? Liberae.

(*) Cap. CIV. §. ad eam.

(**) L. 1. de Constit. Princip.

unamquamque suae, appellatione maxime propria dicere eleganter possis.

Proprietates
cujusque
reip. merae.
Resp. optima-
tium moribus
reguntur.

CXLI. Respublicae *optimatum* merae reguntur moribus, quibus gentium jure fundatae sunt. Natura enim mores legibus antiquiores tulit: & ea reip. forma tota stat juris custodia: quia consilium non fuit, ut Patres quicquam demutarent, quin contra utilitas suadebat, ut acriter custodirent mores gentium, super quibus suum fundarant Imperium, uti supra descripsimus: (*) qua custodia *Romani*, quia ceteris gentibus praestitere, ut lib. II. demonstrabimus, gentium jure Universi terrarum Orbis potentes facti.

Mos majorum
quid?

Atque hic ille est *mos majorum*, quo quae poena ex. gr. a Duumviris in Horatium dictata sub Tullo fuerat, quod primum judicium de capite civis Populum Rom. vidisse Cicero testatur; unde supra nos confecimus (**), Romanos id jus, cum versemur in ipsis reip. initiis, a jure gentium accepisse; ea ipsa poena Domitius Nero a senatu hostis reip. judicatus, ut Suetonius in ejus vita refert, *more majorum* damnatus est: cujus formulae vim cum Nero ignoraret, ubi eam edoctus est, supplicij ignominiam commotus, occidi sustinuit, quam expectare. Sed haec ipsa *formula judicij publici*, qua Horatius perduellionis damnatus est, & a *Latinis Scriptoribus*, ut vidimus, dicitur *Mos Majorum*, haec, inquam, ipsa ab iisdem *lex* appellatur: ita apud Livium Tullus satur: *Duumviri, qui Horatio perduellionem judicent SECUNDUM LEGES, facio*; & Livius ipse, antequam eam recitet formulam, praemittit: *LEX horrendi carminis erat*. At cernis eam non tam *legem*, quam *exemplum* fuisse, quod in similis criminis reos edebatur, haud ab simile Principis decreto, quod ad similes causas trahitur. Idque proprie erat *exemplum edere*: cumque ejusmodi

Prima leges
quae?

Prima exem-
pla quae?

Exemplum
edere proprie
quid?

(*) Cap. CVI. §. ad eam.

(**) Cap. CXXXIV.

di exempla ab ordine severa ederentur; hinc *exempla* postea *severas poenas* significarunt. Quod autem antiquissimae leges essent ejusmodi exempla, ratio id postulat, quod rudia ingenia exemplis ducuntur, quae particularia sunt, leges proprie dictae genere constant, (*) & genera rudes homines difficile intelligunt. Unde *Eloquentia heroica* exemplis fideis tota vigeat, ut antiquissimae *Aesopi Fabulae* testantur: & *Menenius Agrippa* membrorum a ventre descendentium fabula Rom. plebem reduxit. Sed & primas leges Romanas fuisse haec exempla ex more patrio in reos edita luculentissimus locus *Dionysij Halicarnassensis* (**) demonstrat, ubi dum deliberatur in Senatu, an leges, quae postea in *XII. Tabb.* redactae sunt, populo ferendae essent, quae proprie leges erant, fuerunt status *Optimatum*, e quibus resp. libera mixta erat, acres custodes, qui censebant, *patrios mores servandos, leges ferri non oportere*. Et cum his legibus hac significatione acceptis apte cohaerent leges quas *Romulus* aliique *Reges* tulere, & *ius incertum*, & *manus Regia*, qua initio Civitatis Populum Rom. egisse *Pomponius* (***) narrat. Et recte quidem *manus Regia* appellabatur: nam primi *Reges* fuerunt *manus*, ut ita dicam, *juris*, quae jus Civibus ministrabat; nam *mens juris* apud *Ordinem* erat: *Jurisdictio* erat *Regum*, at *Jurisdictio* erat *Ordinis*: eaque ratione primi *Reges* significatione nativa, & maxime propria dicti sunt *Legumlatores*, qui ferebant leges ab ordine ad Populum, uti *Tullus*, qui *concilio populi advocato*, Duumviros creavit, ex quorum formula *ius* in Horatium dicit; & ita *perduellionis legem* ab Ordine ad populum tulit: neque Duumviri legem concipere poterant, nisi *Tul-*

Cur severas
poenas Exem-
pla dicta?

Cur exempla
legibus anti-
quiora?

Eloquentia
heroica exem-
pla regnabat.

Quid ius in-
certum, &
manus Regia?

Cur dicta ma-
nus Regia?

Primi Reges
manus juris.

Viri Legistae
foras.

(*) L. jura §. D. de legib.

(**) Lib. X.

(***) L. 2. princ. D. de Orig. Jur.

Cur jus incertum dictum?

Quid reges in primis rebuspp. domi possent.

Mere regiae autu Principum.

Libere legibus.

Summa Juris Civilis Divisio in Mores, ac Leges.

Resp. mere Optimatum, & mere regiae moribus; legibus mere liberae regitur.

Qua ratione jus scriptum ab Atheniensibus non scribitur a Spartanis.

Spartanorum Leges propriae aedaeoria, mores reliqui.

lus creasset: & ita cum tanta illa antiqui juris solennitate belle convenit *jus incertum Pomponij*: quia in Regis arbitrio erat, creare Duumviros. Quare antiquissimi Reges in rep. Optimatum ea creatione tantum possidebant, quantum Consules postea in libera, pollebant relatione: & ita eorum propria erat legislatio domi, ut belligeratio foris, quae duo *Thesius* in fundanda Atheniensi rep. sibi Regi servavit. (*)

In rebuspubb. mere regis Principes summi solo nati gentium moribus moderantur. Unde apud *Turcas*, *Tartaros*, *Moschos*, *Persas* leges nullae praeter Divinas, quas falsi habent.

In rebuspubb. mere liberis omnia legibus proprie dictis, quae sunt iusta populi, peraguntur.

CXLII. Hinc prima Juris Civilis Communis Divisio est in *Mores* ac *Leges*: quod ita *Gajus* (**) enunciat: Omnes populi LEGIBUS & MORIBUS reguntur: ubi particula &, ut saepe in jure usu venit, pro particula vel accipienda. Nam Resp. mere Optimatum, & mere regia reguntur moribus, uti e contra legibus populares. Atque hac ratione constat illud, quod *Tribonianus* scribit, *Divisionem juris scripti, & non scripti ab Atheniensibus, & Spartanis provenire*, (***) hoc est a forma reip. liberae, & Optimatissimae: ex qua utraque postea Romana commixta est, modo tamen Spartanorum mores accipias, uti Romanorum sub Primis Regibus (****). Nam Spartanis *Lycurgus* leges quidem dedit, atque adeo scribi vetuit; sed eae circa puerorum institutionem ferme omnes versabantur: in ceteris vero mores majorum, quibus ea Optimatum praeter omnes praeclarissima virtute Resp. fundata fuerat,

(*) *Plutarch. in Thes.*

(**) *L. 9. D. de Just. & Jur.*

(***) *§. 10. Inst. de Jur. nat. gent. & civil.*

(****) *Cap. CXXI. §. atque hic.*

rat, ipsis custodiendos reliquit: & ita leges *Heracidae* manu regia, ut *Tullus* legem perduellionis, tractabant quae a Latinis *Scriptoribus* dicta est, ut nuper vidimus, mos majorum.

CXLIII. Et mores, & leges sunt Juris naturae Interpretationes: sed mores sunt Interpretatio firmior, nam factis ipsis probantur, & diuturnitate temporis abeunt in naturam: leges sunt Interpretatio quandoque melior, at semper infirmior, utpote quae a mutabili voluntate dictatae. Hinc resp. Optimatum, & Regiae tranquilliores, ac difficiliter corrumpuntur: exemplo sit ex antiquis *Spartana*, ex nostrorum temporum *Venetica*: & quanquam regiae in transitu rerum per Principum summorum mores quandoque turbentur, forma tamen integra manet. Quare *Persae* ab ultima usque antiquitate ad haec usque tempora sub Regno mero suae ditionis, externi Imperij semper ignari. Resp. autem mere liberae turbulentissimae, & aevi brevis. Namque *Atheniensis* libertas a *Solone*, a quo est legibus constabillita usque ad *Peloponnesiacum* bellum vere vixit. *Romana* enim ab Optimatibus, quibus mixta erat in officio contenta est; & tamen non ultra quingentos, & paullo plus annos exspatiata.

CXLIV. Sed ut in homine prima exitit *Sensuum* Tutela, deinde *Affectuum* Libertas, tandem *Dominium* Rationis; ita in vita generis humani, quam supra diximus esse *Historiam* (*), prima exitit resp. Optimatum, quae tutela ordinis constat (**), quae forma in Tempore obscuro, & heroico late regnavit (***). Deinde resp. affectuum liberorum, nempe *Regnum* merum, *Dominatus*, *Tyrannis*, uti *Patricij* *Juvenes* apud *Livium*

Mores & Leges Juris Naturae Interpretamenta.

Mores legibus firmiores.

Leges moribus meliores.

Cur resp. Optimatum, & regiae tranquillae & diuturnae?

Resp. mere liberae turbulenter nec diu duraturae.

Ordo nascendi, sive natura Reipublicarum.

Primae Resp. Optimatum mereae.

(*) *Cap. C.*

(**) *Cap. CXXXVIII. §. Optimatum.*

(***) *Cap. eodem (a).*

dicebant, Regem (merum, qualis superbus) hominem esse, eumque irasci, & ignoscere posse; in quam Tyrannici regni formam concessere potissimum *Asiam* (*), qui summe cupiunt sui misereri, & unice spectant ad suorum Regum largitiones: hinc primus in tempore Historico Universo *Ninus* prodit. Postremo nata Resp. rationis & legum, quas iidem Juvenes queruntur rem surdam & inexorabilem esse (ad instar rationis aeternae (**)); salubriorem melioremque inopi, quam potenti; nihil laxamenti, nil veniae habere (ad exemplum ejus, qui supra dictus est, rationis aeternus rigor (***)), si modum excefferis: unde omnium tardissimae resp. liberae natae sunt. Namque ea forma est omnium maxime excogitata; quia praestantis acuminis est intelligere genera rerum, ex quibus leges propriae dictae conciperentur (****); legem esse mentem affectibus vacuum, ut praecclare *Aristoteles* dixit; & singulos falli posse, ac magnum argumentum veri esse, quod idem omnibus videatur. Et sane ita naturâ comparatum oportuit, qua homines prius sua tuerentur, deinde sui securi inhiant alienis. Resp. Optimatum natae, ut Optimi a plebibus sua tuerentur (*****). Regia, & libera, uti mox dicemus, ut imperia proferrent.

De formis rerumpp. ex populorum natura. CXLV. Gentes fortissimae sub Optimatibus, & Principatu Civilem vitam agitarunt: quia Fortitudo est ad tutelam, non ad injuriam comparata (*****); tales fuere *Europei* ferme omnes. Gentes molles rudesque statim, & facile regnis meris acquievere: nam prae vitae

*Secundae me-
rae Regiae;*
*Postremae li-
berae.*
*Rigor legum
similis rigori
rationis.*
*Forma reip.
liberae maxi-
me excogitata.*
*Lex mens af-
fectibus vacua.*
*Resp. Optima-
tum ad tuen-
dam.*
*Regia, & libe-
ra ad profe-
rendum im-
perium nata.*
*De formis
rerumpp.
ex populo-
rum natu-
ra.*
*Fortissimae
sub Optimati-
bus, ut Euro-
paei.*

(*) Cap. CXXXVIII. (a)

(**) Cap. LXXVIII.

(***) Cap. LXXIX.

(****) L. 3. D. de Legib.

(*****) Cap. CIV. §. sed &

(***** Cap. XXXIX. & LXVI. (d)

rae studio sunt ad servitium parati, & ingeniorum ruditate putant nulla, quae in commune excogulantur, quia tarda, ut *Tacitus* notat; privatam gratiam spectant, quam, ut idem Auctor ait, statim mereare, statim recipias: unde idem Historicus dicit, suetum Regibus Orientem. Acutissimae, ut *Siculi*, qui sic a *Cicerone* appellantur, sed molles, utpote quos inter rudes Musae ortae, Bucolicae, statim Tyrannis cessere. At acutissimae & Fortes invenere leges, & libertatem. Primus enim Legislator *Minos* inter *Cretenses* ortus, quorum fortitudinem saeva lex Atheniensibus bello data, acumen autem *Daedalus*, qui ingenij virtutem significat, inter eos versatus probant (*). Athenienses a quibus Philosophia, Eloquentia, & omnes bonae artes excoltae, ab heroicis usque temporibus legum auxilium implorant, quibus a *Theseo* Civitas libera fundata est Optimatibus permixta: quae postea ab Optimatibus occupata est, in qua *Draco* leges sanguine scribere dictus est: tandem a *Solone*, uno e septem Graeciae sapientibus ad perfectam libertatem perducta. In Africa *Carthaginenses*, gens fortis & miro ingenij acumine, quo militaribus consiliis insignis *Annibal*, & Ecclesiae ejus Orbis Patres, inter quos eminet *Augustinus*, ceteris praestitere, cito libertatis dulcedinem intellexerunt. *Romani* ob egregiam virtutem, qua cunctis Orbis terrarum nationibus postea imperarunt, non tamen perinde acuti, diu durarunt, ut resp. ab Optimatum transformaretur in liberam; & ut cum *Levio* dicam, sero libertatis dulcedinem experti sunt; & trecentis post annis leges propriae dictas acceperunt.

CXLVI. Sed uti rerumpp. formae ex populorum natura, ita ex natura rerumpp. populorum justitia orta est. Nam resp. Optimatum continentissima bel-

Molles & rudes, ut *Asiani* sub Regnis meris;

Acutissimae & molles, quales *Siculi*.

Acutissimae & Fortes leges, & libertatem invenere, ut *Cretenses*, Athenienses;

Carthaginenses.

Quam fortissime: non tam acutae sero libertatem expertae ut *Romani*.

De Justitia Rerumpp. excogitarum natura.

(*) Lib. 11. ubi de Poeseos origine.

Resp. Opti-
matium ab-
sinens bello-
rum, & Justi-
tiae cultus.

Cur brevi am-
bitu conti-
nenda?

Unde iure
majorum gen-
tium minu-
tae, & crebrae?

Unde Justitia
Rom. bello-
rum?

Et mansuetu-
do, & clemen-
tia?

Et magnani-
mitas invi-
sorum?

Qua videtur in
societatem
Rom. asserit?

Cur princi-
pio rarae Colo-
niae?

Ratio certa-
minum ob le-
gem Agra-
riam.

Resp. regia, &
libera factae
ad Imperia
proferenda.

lorum, (*) & *justitiae maxima cultus*; quia tutela
Ordinis constat, & potissimum adversus plebem con-
stat; & ipsius Ordinis opibus constat: & prolatione
imperij, aut plebs agro capto diranda, aut Ordo distra-
hendus, ac proinde solvendus denique. Quare intra
ambitum, in quo fundata, contineri necesse est: nam
si longius abeat, Optimates nec facile, nec cito in
Ordinem coire possunt, quo stat Tutela: mittere au-
tem in provincias victas regum, vel liberarum rerumpp.
more ex Optimatibus Rectores, periculosum, ne pu-
blice parta privatim perdant. Eapropter antiquae
Optimatium respp. minutae, & crebrae: & finitimo-
rum injurias ulcisci, aut vindicare contentae, suos fi-
nes non proferebant. *Spartani* parvo agro diu conten-
ti, robur gentium erant, & bello invicti: ubi pro-
ferre Imperium bello Peloponnesiaco voluerunt, ipsa
victoria, qua Athenienses subegerunt, sunt resoluti.
Hinc *justitia Romana bellorum*, quae *pura & pia* ge-
rebant; non ultro, sed injuriis laceffiti: quam ipsam
bellicam justitiam Optimates in artibus regni adversus
plebem habebant: unde prisca Romanorum *in victoriis*
mansuetudo & clementia, qua *victis* gentibus *solum in-*
juriae licentiam adimebant. Hinc principio illa Rom.
magnanimitas, victis Civitatem dandi praecclaris illis co-
loribus *affinitatis*, qua *Sabinis*, originis qua *Albanis*;
ut *Roma* excisarum *Urbium* *ruinis interea cresceret*, ut
Livius notat, donec coalesceret in justum reip. cor-
pus: hinc deinde illa summa *continentia deducendarum*
Coloniarum; hinc postremo illa aeterna legis *Agrariae*
inter plebem, & Optimates *certamina*.

Respp. regia, aequae ac libera aptae ad Imperia pro-
ferenda, ut supra diximus quoque (**); quia Reges me-
ri

(*) Cap. CXXXVIII. §. Optimatium.

(**) Cap. Superiore.

ri suo solo arbitrio cuncta, & celeriter expediunt: un-
de a celeritate, qua potissimum res bellicae feliciter ad-
ministrantur, *expeditiones* bella sunt dicta. *Multitudini*
autem & *volgo*, ut recte *Tacitus* advertit, *ferocia con-*
silia probantur maxime. Hinc in Tempore Historico
Ninus primus Imperiorum prolator prodit, qui *Assy-*
riorum Monarchiam fundavit, mox *Persarum Cyrus*,
tum *Alexander Macedonum*, denique *Romanorum Au-*
gustus: & *Carthaginenses*, ac *Romani*, utraque libera
resp. de Orbis Terrarum Imperio ingentia & diuturna
bella gessere.

Expeditiones
bellicae unde
dictae?

Monarchiae
vel regno, vel
libertate fun-
datae.

CXLVII. In Optimatium rep. mera *Jurisdicio*, *Cujusnam*
quam diximus esse *juris mere Civilis dominium*, (*) ea in quaque
est *Senatus*, quae est *Senatus auctoritas* proprie di-
cta: in *mere Regia* est *Summi Principis ex lege Regia*, est *Jurisd-*
sive lege Regni fundamentali, quam supra memoravi-
mus (**): in *mere libera* est *populi universi*, aut ma-
joris partis in *Comitia convocati*, ut monstrat illa for-
mula legum rogandarum *velitis, jubeatis, Quirites*,
& illa formula suffragij, *uti rogas, ita jubeo*.

CXLVIII. In rep. Optimatium mera jus omne in *Quaenam*
pectore Ordinis arcanum servatur: in rep. *mere regia* in quaque
asservatur in *Regj pectoris Scrinio*, ut *Bonifacius VIII.* rep. *mera*
Pontif. momentosissime loquitur: (***) in *mere libera* est *Jurisd-*
in suffragiis *populi in Comitia convocati*. *quo?*

Hinc quicquid Ordo concepta verborum formula
jubeat, jus est: atque id est proprie *jus dicere, jus ede-*
re, & quicquid ea formula ex Ordine emittitur, *jus* *juxta Ordine*
ex Ordine, *supple edictum* appellatur: unde passim in *proprie quid?*
jure Rom. *jus pro formula* accipitur.

Quic-

(*) Cap. CXVI.

(**) Cap. CXL.

(***) Cap. 1. de consil. lib. 6.

Vis Juramen-
ti in Principis
verba.

Constitutio-
nes Principi-
um cur ita
dictae?

Lex popularis
unde dicta?

Jurisdictio
proprie dicta
definitur;

Quae legisla-
tio appellatur?

De primis
legibus.

Prima leges
unde sic di-
ctae?

Quicquid autem Princeps summus mente, sive ani-
mo Legislatoris ore profert, jus est: unde *juramentum*
obsequij, seu, ut vulgo dicunt, *fidelitatis* in Romanos
Principes sic Latini satis graviter dicunt, in *Principis*
verba, quod juramentum indit Reip. formam regni me-
ri; eo enim Populus omne suum jus Principi, & in
Principem transfert. Quare jura a Principibus istis di-
cta proprie *oracula*, ut passim in *legibus Codicis* appel-
lantur: sed *Constitutiones Principum* satis momentoso
vocabulo dici consueverunt, quod Principes statim ac
Legislatoris animo quid constituunt, jus condunt.

Quod autem Populus liber in Comitibus jubet, *Lex*
proprie dicitur, non quod literis perscripta sit, & le-
gatur: non enim scriptura legem, neque non scriptu-
ra consuetudinem, sed jussus expressus legem, taciti
mores consuetudinem faciunt: Nam *Spartanis* leges
erant *Lycurgi*, in quibus tamen & illa, ne leges scri-
berentur; & *Consuetudines Feudorum*, uti & cujusque
Municipij, quanquam in scripturam redactae, con-
suetudines tamen manent. Itaque *Lex* dicitur a *lectio-*
ne, seu numeratione *suffragiorum*, a quorum majori
numero lex suam vim habet & potestatem.

Itaque *Jurisdictio* est formula, quam sive scripto,
sive dicto, Ordo, vel Rex animo juris condendi emit-
tit, quod proprie est *jus edere*, *jus dicere*; vel est for-
mula aut scripto, aut dicto proposita, qua populus
universus, aut major populi pars suffragiis jubet.

Atque hoc jurisdictionis genus, qua Potestas sum-
ma Civilis jus dicit, dicitur in specie *Legislatio*.

CXLIX. Sed & supra vidimus (*) id jus in Ho-
ratium a Duumviris dictum *legem* appellatam; haut
fane a legenda scriptura, namque ore prolata est, &
quidem quodam cantu prolata, ut latius alibi, unde

carmen

(*) Cap. CXL. §. atque.

carmen dictum: non a *legendis suffragiis*, nam Tullus
Duumvros creavit, qui legem conciperent: a *legendis*
autem *juris arcani exemplis*, id sane commode dicere-
tur de Romanis, quibus diu post minores gentes fun-
datis Civitatem Romulus constituerat, ut supra dictum
est (*). At de *lege Agraria*, quacum ortas respp. su-
pra diximus quoque (**) haec origo non satis apte nar-
ratur. Antiquitatem vocabuli *Agraria* ibi supra conje-
cimus: hujus vocabuli *lex* vetustatem dat conicere,
quod monosyllaba sapiat Latinae gentis infantiam. Nam-
que inter homines primae *interjectiones* natae sunt,
quas definias primas humanas ad effectuum impetum
erumpentes voces, quas monosyllabas in omnibus fer-
me linguis observes, quod est praecipuum *infantiae* ar-
gumentum: & *pronomina*, quae antequam nomina, na-
ta esse etiamnum infantes nos docent, in *Graecis* aequae
ac *Latinis* monosyllaba pleraque omnia: *Latinis* au-
tem *prima rerum vocabula item ferme omnia monosyl-*
laba fuere, ut eorum, quae primo erant notanda in
natura, *HOC*, pro *Caelo* (***), *Sol*, *lux*, *vox*; in ho-
mine, *os*, *frons*, *cor*, *cus*, *crus*, *pes*, at *manus* Grae-
cis *χῆρ*; magis propria, *vox*, *for*, *sum*, *mens*; magis
necessaria, *lux*, *font*, *glans*, certe Graecis pro igne *πῦρ*
an Terra dicta *γῆ*, quod conservarunt Poetae? magis
jucunda, *lac*, *mel*, aureae aetatis cibi; in plantis *stirps*,
flos, *frons*, *frus*; utiliora animantia *bos*, *fus*, an *ovis*
monosyllaba, postea disyllaba Graecis *ovis*? materia pe-
cuariae *grex*, rusticae *rūs*; infantiae vocabularium
res; primum frumentum, *far*; condimentum, *sal*; in-
strumentum, *vas*; primum metallum, *aes*; prima mo-
neta, *as*; Deorum rudissimus, *Pan*; sua religione fundat
societatem Deorum *Styx*; Rei Civilis principia, *Vir*,

Prima Latī-
nae linguae
infantia.

Monosyllaba
prima rerum
vocabula.

(*) Cap. CXXIV. §. Quod autem.

(**) Cap. CXXVII.

(***) Id nobis faciet initium Historiae Temporis obscuri.

et apud Comicos possim
Luceat hoc jam
pro luceat jam Caelum

Vir, Gens, URBS, Rex, Dux, merx, pax, unde pacisci, Jur, Fas, Mos, Lex. An *Lex* dicta significatione, qua *Aquilex* inveniendae, eliciendaeque aquae peritus?

Prima civilis
cura, inven-
tio fontium.
Lex aquae.
Aquilae un-
de dicitur?

Certe prima mortalium communis cura fuit, ut eruditiores observant, *inventio fontium*, & *puteorum*: igitur prima omnium dicta *Lex aquae*, unde fortasse omnes Aves majores *AQUILAE* Latinis, quasi *aquilegae* dictae; quam firmat conjecturam, quod *Aquilas* pri-
Unde pag?

sci dixere: quod qui primi gentes fundarunt, quum ex multitudine impia, & nefaria segregari, ut supra diximus (*) vellent, quia id de Avibus *observant*, quod nidificarent ad fontes; ut ibi sedes legerent, ubi aquarum copiam haberent, (unde *pagi* a verbo *παγν*, quod *fontem* significat dicti, quam vocis originem custodierunt in jure Romani, quo *paganos* a militibus separant;) *Aquilas* secuti sunt, quas postea *Numina Romana* Romani custodiere: & quia id de *Caelo obser-*

Unde Dicitur?

Unde dicitur?

varant; & quicquid coeleste esset, vel ad coelum pertineret, ut Aves, ex communi origine *Graeci* *θεοι*, Latini *dium* dicebant, ut supra vidimus (**); unde facile *Dj* appellati; indidem *Stator Jus*, ut divinatur *Plato*, dixere; quod postea, ut idem *Philosophus* conjicit, venustioris appellationis gratia, a, addito, *Stator* sunt proloquuti. Nam cetera, quae super ejus verbi origine differit; Jus esse mentem divinam ab omni concre-
Unde dicitur?

(*) Cap. CIV. §. In statu.
(**) Ibidem.

rum graviores *Grammatici* notant, *jus* priscis *jous*, & *jous* a *Jove* appellatum, qui iisdem *Diepiter*, *Dius* appellatur, ut *al.* *Graecis* *Jupiter* dictus est. Ex quibus conficitur *primum jus gentibus* fuisse *Divinum*, ut supra innuimus (*) ex *Caeli observatione* natum, & in *auspiciis* positum: unde prima, & ut ita dicam, *phy-*

Utrum inde *prima religio fontium* fuerit, eaque non a *religando*, sed a *relegendo*, accurate legendo dicta sit, ut monitum illud satis elegans probare videtur, *relegentem esse, non religiosum oportet*, hoc est *pietati*, non *vanae superstitioni* operam dare? Ex qua ipsa *lymphati* provenerint, quod *Lymphae*, sive *Nymphae*, quae fontium Deae habebantur, iis, qui puros fontes spectare ausi essent, furorem immittere crederentur: atque id *Aethaeon's Fabula* significet; unde *lymphare* priscis idem, ac *obluere* significabat, furore corripere, ut satis erudite advertit *Paraeus*; quod *Lucos* *Dj* sacros, eosque *non sine fonte* aliquo, ac proinde, ut supra diximus (**), *non sine ara*, & religione aliqua habuerint. Qui furore correpti *Ceriti* item dicebantur: an *Caeremoniae* Deorum inde rectius, quam *Caeremoniae* a *Cere* Sabinorum Urbe appellatae? & ex hac falsa de *Fontibus* persuasione uti prima *Lex aquae*, ita postea *leges omnes religione conspersae*? & *Numa Pompilius* ob id se a *Nympha* *leges* accipere simularit, quo eas religione conspersas facilius populo feroci persuaderet? Cuncta haec, quae hoc loci modeste postulamus, ita se habuisse *lib. II.* ostendimus.

Sed & in illa summa verborum egestate, & infantia, humani generis pueritiam decente, quae aetas cum

N 2

cum

(*) Dist. Cap. CIV. §. in statu.
(**) Ibidem.

Prima religio fontium.
Unde dicta Religio?

Cur lymphae si dicitur?

Mythologia
Aethaeon's.
Obluere quid?
Unde sacri Luci?

Ceriti unde?
Unde Caeremoniae?

Unde leges religione conspersae?

relegando

Agraria cur
lex dicta?Mercurij my-
thologia.Primi re-
rumpp. ordi-
nes viri, &
homines.Cur Magistra-
tus Viri ap-
pellati?Cur & mariti
Viri?Unde Heroës
habiti Deo-
rum filij?

Qui Dj?

Qui Dj im-
mortales?

cum generum impos sit, per similitudines explicatur, (*) legis vocabulum translatum est ad agrariam, quam primam omnium legum significatione politica supra regulimus (**) idque factum ob similitudinem, quod ea Clientes per sylvas, quo secesserant, occultatos inveniret, eliceretque, & ad Optimos domum reduceret. Et qui eam ad ipsos legem adportarent, non Legislatores, sed Legatos dici coeptos dicamus? An Mercurius inde leges Aegyptiis dedisse fertur? & Legatus Deorum ad homines a Poetis fictus? & mercimonius praepositus? Quod hi legati Virorum, Heroum, Optimorum, quos supra vidimus idem esse (***), ferrent legem ad plebem ad homines: itaut primi rerumpubb. ordines fuerint, virorum, & hominum: quod è nostris principiis effluit, quae tradunt, primas resp. virtute fundatas (****) unde vir virtutis, homo naturae (*****), ad nos usque pervenere vocabula: quod Romani retinuerunt; qui omnes Magistratus cum suo quemque numero Viros appellarunt; & diu Magistratus incommunicatos plebi habuere: & Maritos dixere Viros, diuque habuere plebi item incommunicata connubia: seque Viros, sive Heroas (*****), quos Deorum filios definebant, ex ea falsa persuasionem jactarent, quod essent ex connubiis orti, quae non sine auspiciis celebrabant; & auspicia ab Jove nata (*****), & sua esse auspicia crederent? An autem his de causis Dj quoque appellati; quod ut pie dicerent, Deos a quibus se ortos putabant, semper cum perpetuo adjuncto Immortales dixerunt?

Sed

(*) Cap. CXLI.

(**) Cap. CXXVII.

(***) Cap. CIV. §. in statu.

(****) Ibid. §. proinde.

(*****) Ibidem.

(*****) Ibidem.

(*****) Ibid. de §. in statu.

Sed ut ad Mercurium redeamus, an Latinis Mercurius ob id dictus, quod lege agraria plebi mercem parendi offerret, bonitarium agrorum dominium (*), & lex agraria mansit postea ipsa bellorum pax, sive pax, in quam legem, in qua pacem victi pacati, ut dominium rerum soli bonitarium sibi haberent, jure optimo Fortibus per victoriam quaesito (**): unde illam locutionem apud Latinos Auctores passim legas, pacare, pro dare legem victis: quod antiquitatis doctissimus usque ad miraculum Poeta dixit, Populi Romani proprium

Lex agraria
pax bellorum.

Pacare quid?

pacique imponere morem; ut recte interpretantur, legem pacis victis imponere, quod momentose dictum, cum priscis leges nihil aliud quam mores fuerint (***), & Romani super qua lege Remp. primum fundarint, super ea amplificarint, & auxerint (****).

Ad haec, ulterius prolata similitudine, lex fuit publici judicij formula, qua Reges, creando Duumviros, poenae genus in jure arcano ordinis invenirent, quod in reos elicerent, quod Latini exemplum, ut Graeci παράδειγμα dixere principio, significatione, quam nunc maxime, adversa: nunc enim significat rei actae, vel gestae imaginem; tunc poenae imaginem, quae alios a simili crimine deterret: non aliter ac nunc quoque Veneri (quae Optimatum resp., quia iisdem ex causis, ex quibus antiquissimae, ut supra diximus (****), orta est, quamplurimum de antiquissimis refert) reos puniunt ex simili re alias judicata, quam ipsi verbo dicunt, caso seguito; re autem ipsa puniunt pro iusticia, & pru-

Deinde lex
pro exemplis.Veneri resp.
laus.

(*) Cap. CXXVII.

(**) Cap. CXXVIII.

(***) Cap. CXLI.

(****) Cap. CXXVII.

(*****) Ibid. circa fin.

*Diu leges di-
stae Privile-
gia.*

*Quid leges
nunc publico-
rum iudicio-
rum.*

*Postremo le-
ges a legen-
dis suffragiis.*

*De Plebi-
scitis, &
Plebiscitis.
Antiquissi-
ma Plebisci-
ta, Regum
placita plebi
nota.*

& prudentia, quae ex re nata eos iudices movent: quod est ipsissimum *jus incertum Pomponi* (*). Et *Historia Romana* diu hac acceptione *leges* nominat, qua acceptione *Privilegia* appellant *Jurisperiti*, ut apud *Livium* videre est: & *Corn. Tacitus* in *Historia legum* in illa verba: *seculae leges* (nempe privilegia) aliquando in maleficos ex delicto latae: quam antiquitatem retinuerunt *leges Corneliae*, *leges Juliae*, sed significatione praesenti *legum*, ut sint *formulae poenarum in crimina generatim conceptae*.

Postremo *leges* a *legendis suffragiis*, ut supra diximus (**), appellatae; sed significatione, unde *legumen*, *spicilegium* dicta sunt: ex qua ipsum *legere* postea dictum est, qua significatione *legimus scriptum*.

CL. Haec summae Potestatis Civilis iussa in *Rep. Optimatum* sunt proprie *Plebiscita*; quorum illustre exemplum nobis *Livius* reliquit, in *Horatiano iudicio*, in quo *concilio populi*, rectius *plebis* dixisset, *advocato*, *Duumviros* creat, qui dicant legem, sive, ut diximus, exemplum edunt, quo *Horatius* condemnatur: quem morem *Aristoteles* in *Ethicis*, ubi de *consilio* agit, antiquissimarum rerumpp. fuisse testatur, & *Homerus* de suis heroicis Regibus passim narrat. In *rep. autem regia*, *Principum placita* proprie sunt *Populo-scita*; quae in *rep. libera leges*. Namque uti *Cicero* in sua *rep. caput* illud de *legibus* concipit; *Suffragia populi libera sunt*, *Optimatibus nota*; ita in *Optimatum rep. ea lex* converteretur; *Formula seu Jus ex ordine editum esto*, *plebi scitum*, hoc est, *plebi notum*: quia in ea *rep. plebs ordini* paret: in *rep. regia* *jus est a Principe constitutum*, quod momentose *Principis placitum* dicitur, *populo publicatum*, quod idem est ac *populo*

(*) Cap. CXLI. §. Atque.

(**) Cap. CXLVIII. §. Quod autem.

populo scitum, *populo notum*; quia in ea *rep. universus populus*, nempe & *plebs*, & *ordo Regi parent*. Nam *publicatio legum*, quae vulgo dicitur, & nihil aliud est, nisi *legis probatio*, qua *cives* ab ejus obligatione ob ignorantiam excusari non possunt; in *rep. regia populo-scitum*; in *rep. optimatum*, ut *Veneris*, *plebi-scitum* quam proprie, tam eleganter dicenda esset. Quod recte intellexit *Baldus* Vir satis acutus, nec humaniorum literarum plane rudis, quum dixit, *Plebi scita*, *leges Tribunicias Romanorum* non uno, sed duplici ss. scribenda esse, quando *Grammatici* a verbo *scistere*, pro *jubere*, derivatum id vocabulum volunt. Hinc facile praeterebas illas *Eruditorum* syntes de *lege Tribunicia*, qua *Pomponius* (*) *leges regias abrogatas* narrat: nam ea lata est a *L. Junio Bruto Consule*, non *Tribuno pl.*; nam *Tribb. pl.* post multos annos secessione *pl.* in montem sacrum primi creati sunt. Quibus angustiis redacti, mendum ibi loci putant subesse, ubi, ut mox videbimus, nullum subest; & satis dura lectione conjiunt legendum *lege Bruti Junia*; quod nominandarum legum genus in *historia Rom.* insolens omnino est. Quare alii *Tribuniciam* dictam opinantur, quod *Brutus Tribunus Celerum* *Tarquinj Regis* fuerat (**): sed nescio, an satis commode haec dicant, ut *Brutus*, qui *Regum ejiciendorum auctor* fuerat praecipuus, & sola nominis *Tarquinj* offensione *Collatium* se *Consulatu* abdicare coegit, dederit nomen legi, qua *leges regias abrogat omnes*, a *Magistratu*, qui fuerat cum *regno*, & sub *regno*, & odio *regni*, *Dictatori* non amplius *Celerum Tribunus*, sed *Equitum Magister* nomine additus est. Sed non est, ut tantopere eruditissimi viri torqueantur: nam *leges regiae*, *leges Curiatae* dictae fuerant, ut

*Publicatio
legis in rep.
optimatum
plebi scitum,
in regia po-
pulo-scitum
est.*

*Quando
plebi-scitum,
quando ple-
bi-scitum
scribendum.*

*De L. Tribu-
nicia qua le-
ges regiae ab-
rogatae.*

*Leges regiae
a Curia-
tae.*

(*) L. 2. §. ex actis, D. de Or. Jur.

(**) Diff. l. 2. §. nisdem.

Principio Curiatæ comitiis ac tribuibus.

Centuriata diu post libertatem incorpore.

Curiatarum nomen in Tribunitias mutatum.

De Sacris Curiatæ leges mansere, ut alia.

Cur Rex Sacrorum creatus?

Cur Adoptio- nes lege Curiatæ fiebant? Sacra paternæ pro Patria potestate.

Rerumpp. merarum Divina origo.

Pomponius (*) tradit, a Curiatis comitiis, quæ Brutus (**) ibi comitia tributim coacta recte interpretatur. Neque tum, & multo post alia comitiarum ratio Romæ fuit: centuriata enim comitia pro censu, & ætate inibantur: censum quidem Servius Tullius instituit; sed eum Brutus, ut infra dicemus, oppressit; & re ipsa diu post Reges ejectos census in rep. libera jacuit. *Leges igitur Curiatæ* idem sonabant ac *regiæ*; ac proinde ea appellatio inuisa erat: nomen mutatum est, res mansit: & exinde *leges Tribunitiæ* dictæ sunt: & ita ab *Historia Romana* non plebiscita, non privilegia fere semper nominantur. De *sacris* tamen *leges Curiatæ* dictæ mansere, sed vi prorsus alia, utpote quæ in comitiis ferebantur, in quibus triginta Curiones pro numero Curiarum, quarum sacra curabant, coibant. Sed nomen Religio custodivit, uti ex ætis regibus, qui *sacrorum Reges* quoque erant, *Res sacrorum*, qui id nomen servaret, suffectus est. *Adoptiones* autem, quibus adoptati in adoptantium paternæ sacra transibant, religionis causâ, uti dictum est, *lege Curiatæ* fiebant (***). Unde postea mansere locutiones in *sacris paternis manere*, pro esse in patria potestate, *sacris paternis absolvi*, pro emancipari.

CLI. Sed & hæc tres rerumpp. formæ merae, quanquam his, quas observavimus hætenus, propriis notis distinctæ sint; tamen ex proprietate Divinæ originis (****), qua in homine ratio, voluntas, potestas sunt inter se complicata; tres virtutis partes inter se commixtæ (****); tres iustitiæ, universa nempe, & du-

(*) Diff. L. 2. §. 6. ita, D. de Or. Jur.

(**) Comment. ad Leg. alteram de Or. Jur.

(***) Soeton. in Augusto, cap. 64.

(****) Lemm. III.

(*****) Cap. LX.

& duplex particularis inter se connexæ (*); tria jura primaria inter se glutinata sunt (**); earum rerumpp. quæque forma aliarum duarum attributis prædita est.

In unaquaque enim unus summus imperat, vel vere unus, ut in mere Regia; quare ea resp. omnium proxime accedit ad naturam, & verum: quo vere spectat illud Taciti, etsi non ea mente dictum; *Unum esse reip. corpus, & unius animo regendum*: vel *plures instar unius*, ut ordo in Optimatum rep., vel in populari populus universus, vel major ejus pars, quæ pro universo habetur. Atque adeo in omni regimine, qui summus unus, & quia summus unus: summum enim multiplicari, uti & unum, non potest. Quare si plures summi, vel per vices Uni, uti Coss. Rom. in iisdem Provinciis administrandis; vel per subjectas Imperj partes uni, uti Triumviri reip. ordinandæ causâ; qui, quum regnare quisque summo imperio voluere, Augustus sibi Occidentem, Orientem Antonius, Lepidus Africam regenda sumpsere; & Imperio Rom. per Constantinum Magnum in Orientis, & Occidentis partes diviso, Successores unius Imperj Rom. Imp. fuere.

In unaquaque rep. libertas Civilis, quam supra definivimus (***), celebratur, ut præmia poenæ, honores onera dignis mandentur; ut in Optimatum rep. Romulus Consilium publicum e patriciis quidem, ut narrant, composuit, sed in iis ætatem & prudentiam spectavit, unde Senatus dictus. Et Moschus, Turca, Tartarus in illa infinita dominatione, ut plurimum spectatos prudentiâ, & virtute cives ad imperia, & magistratus provehunt. Vel in ipsa populari rep. census

O a quo

(*) Cap. LXIV.

(**) Cap. LXXXIV.

(***) Cap. CVIII. §. Libertas.

In unaquaque rep. unus summus.

Ubi plures summi. Uni vel per vices, vel per subjectas partes.

In unaquaque rep. libertas Civilis vi.

Unaqueque
tuetur ordi-
nem.
a quo potissimum constituitur, ordines dividit, & dat honores; quod ut paupertas suadet turpia, ita opes aspirant honestati. Et unaquaeque ordinem tuetur, quo semper meliores accedant ad optimos.

De Ordini-
bus.
CLII. Sed argumentum, Respp. omnes a Deo esse, illud aliud inveniunt se offert, quod *ordo naturalis* sit anima cujusque reip. Principio enim definivimus, *Verum* esse, quod rerum ordini respondet (*), & hinc demonstravimus (**). vel prima rerum vera, quae *Scientiarum principia* dicuntur, nos vi ordinis aeterni intelligere; & ideam ordinis aeterni nobis a Deo esse: itaque principia Scientiarum, & rerum a Deo esse confestim.

Forma re-
rumpp. aeter-
na.
Quare, si *omnium rerumpp. forma aeterna* est *ordo naturalis*, Respp. omnes a Deo sunt: in quibus *verum* regnat, quod respondet ordini rerum, non ordini *nominum sine re*, qui non ordo, sed imago ordinis est.

Definitur.
Igitur ordo naturalis rerumpp. is est, in quibus prudentes, temperati, fortes praesunt, imprudentes, intemperati, imbecilli reguntur; quales fuere prima rerumpp. Rudimenta Familiae (***) & Clientelae (****), & antiquissimae Optimatum respp. (*****).

Quo inchoa-
tae respp.
Sed quando Optimi facti sunt nomina sine re, ordini *naturali* successit ordo *Civilis*, & *vero* successit *certum*, quod est conformatio ordini non rerum, sed verborum, ex qua proveniat conscientia publice dubitandi secunda (*****). Nam prima Optimorum Imperia vel in filiis servata, vel in populos universos dilapsa, vel ad unos redacta sunt; unde *triplex ordo Civilis*, ex quo tres rerumpp. formae merae natae. Inde namque ordo Civilis constat vel *genere*, ut in *Aristocratia*; vel

Ordo Civilis
triplex;
Unde triplex
rerumpp. for-
ma.

(*) Ex Definitione Veri.

(**) Principio.

(***) Cap. CIX. pag. 58.

(****) Cap. CIV.

(*****). Cap. CV. & CXLIV.

(*****) Ex Definitione Certi.

vel *censu*, ut in *Democratia*; vel ex *Domo regnatrice*, ut in *Monarchia*. Sed nec nobilitas, nec patrimonium sapientes facit, & ex *Principibus nasci*, ut *Tacitus* ait, *fortuitum*, nec ultra imputandum.

Sed, ut supra diximus, *certum esse partem veri* (*) & rationem Civilem ex ipsa ratione naturali profue- re, ob causas certi juris, quas supra differuimus quo- que (**); ita ordo Civilis ex sui natura ordinis *natura- lis* est particeps, quantum publicam parit securitatem, quo fit, ut vel corruptissimae Civitates, dum hoc ipso ordine Civili servantur, a Deo servantur. Sed hic ordo Civilis, qui suapte natura ex ordine naturali partici- pat, *Ordo Civilis* communiter appellatur.

Namque est & *Ordo Civilis*, qui *legum voluntate or- dini naturali commixtus* est, quem sane Ordinem Politi- cum ex Civili, & naturali *mixtum* appelles: ut in rep. Optimatum ex Patriciorum sapientissimis Senatus constet, qualem Romulus instituit: in populari Populus sapientis Senatus auctoritate regatur: in regia Princeps utatur, sapientum virorum consilio. Hic ordo mixtus definiri potest honorum successio, qua alii aliis, ut fide, dili- gentia, solertia, virtute, iustitia in minoribus reip. par- tibus sibi commissis boni spectantur; ita gradatim a mi- noribus ad majores promovetur, ut tamen semper me- liores praesint, & inferiorum mores inspecient.

Sed *leges metu poenarum*, hi ordines spe praemio- rum recte agere cives jubent. Quare ordines sunt le- gibus firmiores: unde fit, ut *leges* quidem hos ordines mixtos jubeant, sed hi ordines mixti *leges* conservent. Namque ordo sive naturalis, sive mixtus, quantum ex naturali per *leges* mixtus est (quando non in *Platonis rep.* sed in hac *Romuli foere* versamur) multo rectius,

O 2 quam

(*) Cap. XXXIII.

(**) Cap. CXVII.

Ordo Civilis
pars ordinis
naturalis.

Ordo mixtus.

In quaque
rep.

Definitur.

Ordines legi-
bus praestanti-
ores.

Ordo natura-
lis verius quā
lex, est mens
affectibus va-
cua.

Mens populi
in genere sa-
piens;
in specie saepe
stulta.

At semper a
Turbulentis
commota est.
Privilegia a
stultis illata
sunt rerum ap-
pelles.

Ordo natura-
lis est mens
reip., leges
sunt lingua.

Ordo natura-
lis semper jus
ministrat.

quam *Aristoteles de lege* scite dixerat (*) est mens affectibus vacua. Nam mens Populi, ex. gr. licet in genere affectuum vacua sit; unde Populi judicia in genere prolata, vulgaris sapientiae sunt, ut ita dicam, oracula, quod vulgo ferunt; vox populi, vox Dei est; tamen haec eadem populi mens in specie perturbatissima esse solet; maxime ubi a turbulentis civibus, ceu ab austris fietum, commoveatur; uti a Demagogis mens populi Atheniensis, a Tribunis pl. mens populi Rom. in singulos cives affectibus inflammari solebat; & aut invidiosis, aut ambitiosis legibus singularibus extra ordinem latis praecleari virtute viri patriam utrinque pulsi, & immeritissimis civibus amplissimi honores demandati. Quare & Demagogi, & Tribuni plebis tandem suae cujusque reip. libertatem perdidere.

At quanto mens est sermone veracior; tanto ordines sunt legibus firmiores: mens enim semper vera sermoni praeit; nam iudicio, seu voluntate fallimur: idque adeo, quia Deus nunquam fallit quenquam, a quo mens hominibus datur (**), nos autem nobismetipsis imponimus sensum sapientiam, quam supra stultitiam definivimus (***): verba autem saepissime menti non succurrunt, crebro non exprimunt, & falsa sunt: mens enim a vero urgetur; quam veri vim definivimus rationem humanam (****), & semper a vero urgetur, quia nunquam aspectu amittere possumus Deum (*****). Verba autem saepissime hanc veri vim voluntate mentientis eludunt, ac mentem deserunt, immo menti vim faciunt, & Deo obsistunt. Sic ordo naturalis, & ordo mixtus, quantum ex naturali mixtus semper jus ministrat,

(*) Cap. CXLIV.
(**) Principio.
(***) Cap. XXVII.
(****) Cap. XXXV.
(*****) Cap. XXXIII.

strat, quod sit, quando viri sapientia, & virtute spectatissimi ex hoc ordine naturali, hoc est, non ex ordine conceptu verborum, & ex certo legum (*) ex formula legum, sed ex formula naturae, quam Varro dicebat, (**) ex ordine aeterno rerum, ex vero (***) resp. regunt. Leges autem in quamplurimis causis deficiunt, unde necessaria est interpretatio, ut supra diximus (****), quae haec legum vitia suppleat: & sub hac ipsa juris auctoritate non solum quandoque erratur, ut inquit J. C., sed ipsis legibus fraus fit (*****). Hinc resp. beatiores, quarum ordines Civiles magis ex ordine naturali commixti sunt.

CLIII. Hinc si conserventur leges, quae ordines jubent, & multo magis ordines, qui leges tuentur, resp. in sua quaque forma conservantur: alioqui resp. Optimatum ut plurimum in factionem, & potentiam, qua facile eminent, qui promovent libertatem; resp. libera in sui perniciem & exitium, unde postea salutis causa ad unius dominatum confugit; regia in tyrannidem ac dominatum, a qua populorum animi ad obsequium temporis diuturnitate consuefacti, quamvis quandoque Principem, perraro reip. formam mutant.

Communis omnium causa est, quia ubi deficit ordo naturalis, & non pro dignitate, sed ex ambitione, magistratus, imperia, alique honores dispensantur, ibi venalia omnia haberi incipiunt, & honorum mercatu potentiam insurgere, & ad potentiam struendam avaritiam grassari necesse est; per quae, exuta omni aequalitate, multitudo oppressa praesentia odit, & ad res novas

Leges saepe
deficiunt;

Quandoque
fallunt;
Quin & decipi-
unt;

De rerum
conserva-
tione, cor-
ruptione,
emendatio-
ne, occasio.

Resp. quo or-
dine aliae in
alias corrumpuntur?

Una omni-
bus corrupte-
las causa.
Ordo natura-
lis, qui desit.

(*) Cap. CXVII.
(**) In Prooemio.
(***) Ex Definitione Veri.
(****) Disto Cap. CXVII.
(*****) L. fraus, D. de Legib.

vas spectat; ut si nacta sit, qui libertatis causam suscipiat, ambitiosissimum, aut perditissimum aliquem, contra patriam armatur, eamque civilibus armis opprimit: atque adeo nisi Deus, a quo omnis naturalis est ordo (*) custodiat Civitates, primum labefactantur, deinde corumpuntur, postremo occidunt: & servitutem naturae servitus juris, tanquam conserva comitatur: nam resp. non statim lege victoriae, sed sensim prius natura servae fiunt, ubi legum servitium exuunt, ut graviter Cicero ait: *ideo legum servi sumus, ut liberi esse possimus*; quod invertere sic possis; *naturâ servi efficimur, si legibus liberemur*. Ex quo Romani Asiae delicias, & Attalicas spes suspicere, ac mirari coepere, tunc servire coepere; & luxus & voluptatum amore capti non ultra legibus servierunt. Unde non mirum si servitus repente extitit tota in unius Augusti vita: & ab effreni libertate sub Julio Caesare in *quaesitissimas adulationes*, & *infandum servitium* sub Tiberio cecidere, quod ipsemet indignabundus semel Curiam egrediens dixerit; *o homines ad servitutem paratos!*

Emendatur. Corruptae autem respp. emendatione reparantur, si praesentia ad pristina instituta revocentur; aut pristina instituta ad praesentia producantur; quod est tantundem: quod fit ubi extiterit Princeps qua sapiens, qua fortis, qui id praestet *auctoritate*; aut viri pietate meritisque gravissimi, qui id ipsum praestent *exemplo*.

Ut resp. ita leges emendantur. CLIV. Hinc omnis legum Interpretatio a Doctrina Civili moderatur, ut *leges priores ad posteriores trabantur* (**), seu *posteriores ad priores pertineant*, (***).

De Re-rumpp. re-cursu. CLV. Sed est quidam rerumpp. ad sua Principia re-cursus, unde primo in terris natae sunt, qui haecenus est

(*) Principio.

(**) L. non est novum, cum seq. D. de Legib.

(***) L. sed & posteriores, D. eod.

est animadversus a nemine; quia haecenus vera rerumpp. principia latuere, quae supra diximus (*).

Ubi enim plures Civitates liberae (& idem sane foret, si plures Reges summi) in unum corpus coeunt, ex ipsis una Resp. Optimatum, causarum naturâ recurrende, componitur, ut nostris temporibus *Helvetij*, & *Hollandenses*, apud antiquos *Achaei*: eamque ob causam alienos fines non transcendunt, sed acriter suos custodiunt, & potissimum principem urbem, ut *Achaei* situ ipso Corinthum. Et *Hollandenses* quidem hanc vim intellexerunt, quum suam Remp. appellarunt, *Alte Porenze*, hoc est *plura summa Imperia* in unum corpus composita, quae *Tutela*, quam ex hominis potentia natam diximus (**) constant: & *Ordines* quoque dicunt, quia, ut Optimatum resp., ordinis tutelâ unice nititur: & rerumpp. liberarum Procuratores, qui in commune consulunt, *Status* vocant; quia ea resp. statu rerum maxime vivit, prolato rerum corrumpitur. Et quamquam in Indias mittunt Colonias, id tamen non Resp., sed Mercatura facit: & vis commercij eas Principi genti conjungit. Hunc rerumpp. recursum expressiorem in foederatis bellis cernere est, in quibus Princeps foederis, ut *Ayamemnon* Graeciae foederate contra Trojanos apud *Homerum*, non plus juris in bello habet, quam domi Rex in Optimatum rep. *Foedera* autem heic *aequalia*, hoc est inter aequae summas Potestates inita accipio: nam in *foederibus inaequalibus*, ut inter *Romanos*, & Rom. nominis *focios*, resp. manet ejus, qui in *foedere superior* est. Haec quae heic dicimus de rerumpp. recurso satis ostendunt primas respp. in *Humana Historia* fuisse Optimatum, ea ratione, quam tradidimus, ex pluribus summis Imperiis Familiaribus com-

Ex pluribus rebusspp. liberis auspica, una sit Optimatum; ut Hollandensis.

Cur appellatur Alte Porenze?

Cur dicuntur Ordines?

Cur Status?

Cur mittat Colonias?

In bellis foederatis Optimatum resp. recurrit;

Aequali foedere tamen.

Validum argumentum primas in terris respp. fuisse Optimatum.

(*) Cap. CIV. §. Sed quae.

(**) Cap. CXXIV.

compositis natas; si verum illud, quod vulgo ajunt, res ex quibus causis principio nascuntur, in easdem tandem resolvi.

De Divino
Juris Cir-
culo.

Vis ipsa belli-
ca docet Prin-
cipes summos
subjectos Deo.

Fas gentium
in bellis elu-
cet.

CLVI. Quin per has causas ipsa Imperia Familiaria a falso jure Divino per *Divinationem* apud gentes, uti nos supra descripsimus (*), orta esse, docet perpetua bellorum ratio, quod ubi plures summae Potestates bello, ut diximus se agnoscunt *hostes*, se agnoscunt *aequales*, protinus intelligunt, se subditos esse Deo: quia aequalitas nulla stare potest sine regimine; nullum jus aequatorium sine rectorio celebratur; nulla justitia aequatrix sine justitia rectrice vivit, ut superius dictum est (**). Itaque ipsa vis bellica sit summarum Potesta- tum magistra, quae eas edoceat, ipsas Aeternae Ratio- ni, Justitiae Aeternae, sive adeo Summo Deo subjectas esse: & quidem edocet illis in *Jure Foeciali* conceptis indicendorum bellorum Formulis; AUDI JUPITER, & tu Juno, Quirine, Dique omnes caelestes, vosque terre- stres, vosque inferni, audite; Ego vos testor, populum illum injustum esse, neque jus persolvere, &c. & foederum feriendorum; si Populus Rom. prior defecerit publico con- silio, dolo malo, tum DIESPITER populum Rom. sic feri- to, ut ego hunc porcum hodie feriam, tantoque magis ferito, quanto magis potes, pollesque, &c. edocet ju- risjurandi religione, qua se pactis obstrictas intelligunt; edocet naturali jure, quo se in bellis teneri profitentur, quantum captus gentium, & communes rerum mo- res id ipsis explicuere, ut supra diximus (**); quare *Fas gentium* in bellis regnare apud Poetas, Historicos, Jurisconsultos passim legas: cumque Respp. Christianae ex jure naturali philosophorum ipsius vi religionis re- gantur, ex eo jure Christiani Reges, & liberi Populi admi-

(*) Cap. CXLIX. §. Sed & in fin.

(**) Cap. LXIV.

(***) Cap. CXXXVI.

bella administrant. Unde vides bellorum jura a Poë- tis, & Historicis, Oratoribusque passim a *Djs orta* di- ci, ob id ipsum, quod ad Deum redeunt. Et ita gen- tibus a *Divina Providentia* intelligere datum est, mo- ribus ipsis, quod *Stoici* vix subtilibus rationibus sunt affecuti, jus gentium docere, & maxime bellis docere, quod omnes Orbis terrarum Respp. una Civitas magna sit, cujus Deus hominesque habent communionem, illam nempe, quam supra diximus esse ex Societate veri & Rationis (*), itaut ei Civitati unus Deus praesit, ho- mines subsint, & summae Potestates Civiles Ordinem quendam quasi Optimatum obtineant, qui pura ac pia bella gerant; hoc est, non ultro, sed injuriis la- cessiti: quod satis aperte eas admonet tam gravis illa, quam frequens in bellis deprecandi formula, per *Com- munes Deos*, qui *Dj Communes*, non *Carthaginensium* Juno, non *Venus Romanorum*, sed

Jupiter omnibus aequus,
& sic Deus unus, & summus, & quia summus iccir- co unus, ut supra diximus (**). Ex quibus omnibus Potentes rerum, qui ex pravo corruptae naturae stu- dio solitudinem affectant, & unos in Orbe terrarum regnare cupiunt per bella ipsa doceantur, se sine so- cietate aliqua sub Dei, & quidem unius Dei regimine perdurare in potentia non posse.

Atque haec ipsa omnia nobis fecere locum conji- ciendi, in statu exlegi, & in solitudine gentes majores Divino quodam regimine, sive *Theocratia*; ut *Philo* id appellat, rectas esse; unam quidem Theocratiam veram, quia verum Deum colerent ex lege Naturae, eosque fuisse *Patriarchas*, a quibus Populus Hebraicus funda- tus est; ceteras gentes rectas Theocra- tibus falsis, quia

P

aut

Ubi jura bello-
rum a Djs or-
ta.

Jus naturale
gentium jure
naturalis phi-
losophorum
praeludens.

Bello ex om-
nibus rebus
agnoscitur u-
na Civitas.

Sub Dei re-
gimine.

Quasi Opti-
matum.

A statu exlegi
vi ipsa curri-
tur ad Opti-
matum sta-
tum sub regno
Dei.

Unde conje-
ctura, Gentes
majores exle-
ges Theocra-
tia rectas esse.

(*) Principio, & Cap. XLV. & Cap. L.

(**) Lem. II.

Unde discrimen. *filud*.
Hebraei, &
Gentes.

aut unum corporeum, uti Caelum, aut plura corpora, ut Astra sub idolis, ac proinde falsos Deos *observarent*, quibus ad *Hebraeorum* discrimen in Sacris libris nomen *Gentium* relictum est: quod latius *lib. II.* explicabimus.

Et ita *Divinus Juris Circulus* circumactus, ut jus omne humanum coeptum, ut vidimus, (*) a Divino, per hanc rerum, quam haecenus narravimus (**) successione, ad jus Divinum redeat tandem: & societas veri a Deo inter homines incoepit, ut supra demonstravimus (***) per hanc juris majorum gentium, juris civilis Communis, & juris minorum gentium in bellis perpetuam successionem in Deo ipso consistat.

De Rebus. *buspp. Mixtis.*

CLVII. Ex his tribus rerumpubb. formis *meris*, quas haecenus vidimus, aliae postea *resp. temperatae*, quae *naturā* merae sunt, *pacto mixtae*: cujus temperaturae ratio est, quia ubi qui summum imperium habeat, ad id sibi ab aliena injuria, vel vi tutandum, alienam sive domi, sive foris *fidem ultro implorat*, & in *fidem recipitur*, nisi aliter pacto convenerit, res ipsa ei dicitur subjectionem. Unde *Fides*, ut vidimus (****) supra, Latinis significat *protectionem*, & *imperium*; & *implorare fidem* implorare potestatem, *protectionem*; *recipere in fidem*, recipere sub *protectione*, & *imperio*. Dixi *ultro*, nam si bello coactus se dedit jure victoriae civilem libertatem amittit. Itaque Potestas Civilis summum suum imperium alteri ultro subicit, aliquam libertatis partem retineat necesse est, pro qua obtinenda alienum auxilium imploravit; quae *imploratio fidei tacitum est pactum*, in quod qui fert auxilium id ferendo tacitus convenit, & inaequale foedus cum implorante paciscitur. Cum hac *caussa justifica*, & illa *suasoria* commode sociatur, ut cui im-

Fidei imploratio est subjectionis concessio.

Caussa foederum inaequalium.

(*) Cap. CIV. §. In statu.

(**) Cap. eod. §. Proinde.

(***) Principio, & Cap. XLV. & Cap. L.

(****) Dicto Cap. CIV. §. Atque.

imperium ultro offertur, partem ejus in praesenti remittat, quo postea totum facilius obtineat.

Nos non omnes has *justificas causas* exequimur, quibus innumera rerumpubb. mixtarum genera esse possunt; uti certa contractus natura pactis variari in immensum potest: eas tantum expendemus, quae ad Juris Romani principia, & causas explicandas conducunt.

Ubi Optimates ob unius, vel plurium Potentum injuriis Populi fidem implorant, sive ad ejus auxilium confugiant; ibi *Libertas* praecipue fundatur, sed cum aliqua *Optimatum mixtura*. Sic L. Junius Brutus Optimatum omnium nomine per occasionem stupri a Tarquinio Regis filio in Lucretiam illati, opem Populi Rom. adversus Tarquinium Tyrannum implorat, & a Populo Rom. in fidem receptus Romanam Libertatem fundavit.

Ubi autem Populus ab Optimatum sive adeo Potentum injuriis ad unius opem confugit, ibi Regnum praecipue constitutum, sed cum aliqua libertatis temperie. Sic Octavius Augustus *remp. bellis civilibus cessam, non regno* (nempe mero) *nec dictatura* (ut in rep. naturā libera) *sed sub nomine Principis sub imperium* (quod diximus (*) in fidem) accepit: & Populus Rom. sub Principibus dictus, qui nec totam libertatem, nec totam servitutem pateretur.

Itaque vides hujusmodi respp. naturā meras esse, pactis mixtas: & uti contractuum, ita rerumpubb. naturam pactis mutari: quorum *vi pactorum in ipsa ope inest fides* utrinque, & inest *ops in ipsa fide*: quare non licet in fidem recepto opem recipientis minuere: & si minuat minutae, seu laesae Majestatis est reus: (Majestas enim nihil aliud est, quam ipsa ejus, qui in fi-

P 2

dem

Causa ex qua resp. Optimatum sit libera Optimatibus temperata.

Causa ex qua resp. libera sit regia libertatis commixta.

Rerumpubb. uti contr. actuum natura pactis mutatur.

Unde reus Majestatis dicitur? Majestas quid?

(*) Cap. CIV. §. Atque.

dem receperit, ops, quae a doctioribus definitur, *Imperij dignitas, & amplitudo*; quam utramque publicae vires conservant maxime: contra non licet recipienti mutare fidem; & si mutet apud Deum hominesque *famae judicio* perfidiae reus damnatur, ut supra diximus (*). Hinc juramentum, quo ejusmodi pacta firmari solent, eleganter *juramentum publicae violentiae* dici posset: quod est conforme *definitioni juris gentium*, quam supra exposuimus (**). nam tandiu obligat, quandiu Potestas Civilis sua vi jurantem ab omni vi aliena tueatur; quod si non tueatur, & qui juravit, sine ulla culpa sua in alienam vim recidat, is prioris juramenti religione solutus est.

Malorum
Principum
poena.

Juramentum
publicae vio-
lentiae.

De Legi-
bus Sacra-
tis.

Leges Sacra-
tae unde di-
ctae?

Unde Tribb.
pl. sacri, & sa-
cer mons ap-
pellatus?

CLVIII. Hinc pacta, quibus rerumpp. natura mutatur, uti & pacta, quae mutant naturam contractuum, quo sanctius servantur, solent jurejurando firmari.

Haec pacta jurisjurandi sacramento firmata, sunt *Leges sacratae* ex veriori, quam *Festus* refert, opinione. Ita in rep. naturâ libera *Thesens* pop. *Atheniensem* (***), in rep. naturâ Optimatum *Lycurgus Herachidas* (****) jurare in suas quisque leges adegere: quia ex natura reip. quisque suae & pop. Atheniensis, & Spartanus ordo legibus subjectus non erat: (*****) *L.* autem *Brutus* asserta Populo Rom. libertate, maxime quia Regum electio jam inde a Numa fuerat populi, ut *Livius* tradit, eum *jurare* adegit de *Regibus nunquam postea restituendis*: & Tribb. pl. quia plebs metuebat, ne Populus olim eos abrogaret, *Legibus sacratis* primum constituere in monte, quem proinde *sacrum* appellarunt: & in Tribb. pl. juravere, quo juramento, suam rempp. quae a *Bruto*

(*) Cap. LXIX.

(**) Cap. 6.

(***) Plutarch. in Thesens.

(****) Idem in Lycurgo.

(*****) Cap. LXIII.

Bruto jam naturâ libera facta erat, naturâ liberam sunt quoque contestati: unde Optimates in tot tantisque cum plebe certaminibus, quot omnes in Rom. Historia paullum versati norunt, Tribunatum arcanis quidem artibus infirmare, nunquam convellere palam ausi.

Lex vero XII. Tabb. juramento sacrata non est, quia & Optimates nolebant, ea confessione profiteri, populum Rom. naturâ liberum esse; & Decemviri, qui affectabant tyrannidem, ut sequenti anno re ipsa docuere, noluerunt eo juramento sua nefaria consilia impediri; & Plebei ipsi, qui ab Optimatibus aequum jus ea lege exprimere volebant, cetera, ut *connubia*, *magistratus*, *sacerdotia* suae libertatis jure porro tracturi, uti tertio post anno, statim tentarunt sibi cum Patribus communicari *connubia*, quod sibi Patres vetando caverant, (*) noluerunt ullum sibi ad ea obtinenda obicem struere: itaque omnes & *Patres*, & *Decemviri*, & *plebs* legem *XII. Tabb.* jurare dissimularunt.

At *bercule Tiberius* id exegit ea simulatione, qua principio se eam reip. partem gesturum, quam sibi Senatus demandasset, nec *ex ejus corpore*, ut Tacitus memorat, *excessurum* mentiebatur, ita ac si resp. naturâ libera esset: itaque primum omnium curavit, ut *Sex. Pompejus*, & *Sex. Apulejus Coss. primi in sua Tiberij Caes. verba jurarent*, & apud eos *Sejus Strabo*, & *C. Turranius*, ille praetoriarum cohortium praefectus, hic *annonae: mox Senatus, miles, & populus*. Sed hoc juramentum vi ipsa erat gravissimae servitutis; nam a *re gladiatoria* translatus, cujus tyrones hac formula in verba Magistri jurabant, *vinciri, verberari, uri*; pro victu, & disciplina, quam mercedem Cicero graviter *auscultamentum servitutis* appellat. Mansit ergo, ut in rebuspp. naturâ regis populi Regibus obsequium

Cur lex XII.
Tabb. jura-
mento firma-
ta non est?

Juramenti in
verba Princi-
pis, potestas
& vis.

Juramentum
obsequij in re-
gis naturâ
non necessa-
rium.

(*) Tab. XI. ex ordinatione Jacobi Gothofredi.

quium jurent, non quod earum natura id postulet: in quibus *Principi summum rerum judicium Dī dederunt; nobis obsequij gloria relicta est*; sed quo regna libertate mixta essent sanctiora. Illud vero in natura regis cum libertate mixtis necessarium est, quod Reges inter regnorum auspicationes, & bona omnia jurant in *leges libertatis*, quae *Regnorum privilegia* nunc vulgo appellantur.

Necessarium
vero juramen-
tum Regum
in leges liber-
tatis regnorū.

Nota di-
stinguendi
rerumpp.
mixtarum
naturam.

Senatus Au-
thoritas quā
do proprie di-
cta est?

Artes mutan-
di libertatem
in regnum.

CLIX. ¶ Nota autem, quae cujusque *reip. mixtae na- turam distinguit*, est *Jurisditio*, (*) sive *Auctoritas* nativa significatione civili, qua significat *Juris Civilis Do- minium*, ut supra diximus, apud quemnam sit, apud Unumne, an apud Ordinem, an apud Populum: nam apud quem horum trium ea erit, resp. vel Monarchica, vel Aristocratica, vel Democratica praecipue erit.

Sic apud Romanos *principio* fuit resp. *Optimatum naturā regno mixta*: nam *Jurisditio*, sive *Auctoritas* fuit propria *Senatus*; ex cujus corpore *Tullus* creat *Duumviros*, qui *jus*, seu *legem* in *Horatium* concipiant; ut supra vidimus: *postea* fuit *naturā libera ex Optimatibus mixta*; ut docet formula legum rogandarum, *Velitis, Jubeatis, Quirites*, & tabella suffragii, *uti Rogas, ita Jubeo*. Tandem ita sensim à rep. natu- ra libera in *remp.* naturā regiam actu est transformata. *Augustus* enim sibi sumpserat *Tribuniciam Potestatem*, qua & plebi Tutelam libertatis semel susceptam profite- ri probaret; & Tribb. plebis licentiam concitandi popu- lum in seditiones in posterum adimeret; & ad se addu- ceret jus rogandi *leges Tribunicias*, quae *libertati* fa- verent: nam quae *ordinem tuerentur*, eas a *Coss.* rogari curavit, ut in eos a se populi odium averteret; cu- jusmodi fuere *Lex Pappia Poppaea*, *Aelia Sentia*, *Fu- ria Caninia*: & ob id ipsum *Consulatum* sumebat, po-
ne-

(*) Cap. CXV. & Cap. CXVI.

nebatque. Sed potissimum *Principis* appellatione usus est, ut utriusque partis & *plebis*, & *Optimatum* unus Prin- ceptus esset; quia *remp.* harum partium *armis civilibus fessam* accepit: quare non *Dictaturā*, non *regno*, sed *Principis nomine* ab eo est resp. naturā regia constitu- ta, *Optimatibus*, & libertati commixta. Ad haec *Im- peratoris* appellationem quoque perpetuam induit, quam appellationem prius virtutis, fecit postea dignitatis; ut is unus auspicia, seu fortunam bellorum haberet, unde victoriarum gloriam, ut regnum decet, omnem in se transduceret. Tandem & *Pontificatum Max.*, qui naturā sua perpetuus erat, defuncto *M. Lepido*, *Pont. Max.* sibi sumpsit quoque, ut sacra omnia sua haberet in manu.

Itaque *Augustus*, *iisdemque Magistratum voca- bulis* libertatem in regnum mutavit, ex tacito Populi consensu: qui ei rerum statui acquievit. Sed *Tiberius* in Principatus initio a populo fidei juramentum per si- mulationem, quam supra diximus, exegit, ut resp. ad- huc naturā libera videretur. Tandem resp. omnino conversa est, & facta naturā regia ex libertate com- mixta sub eodem *Tiberio*, quum e campo, ut *Tacitus* narrat *Comitia ad Patres translata sunt*: nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio *Principis*, quaedam tamen studiis tribuum fiebant, neque populus ademptum *Jus* (hoc est *Jurisdictionem*, juris dominium) questus est, ni- si inani rumore (en Populi patientia) & *Senatus lar- gitionibus*, & precibus sordidis exsolutus libens tenuit; en auctoritas quoque *Senatus*. Et his rationibus au- thoritate tacita *Senatus*, tacito populi jussu, ac proin- de *tacita lege* resp. Rom. facta est regiae naturae liber- tati commixta: & *Jurisditio* deinceps apud Rom. Impp. fuit, & quod *Principi placet legis* habet vigorem, quae est lex Regia *Ulpiani* (*), lex Imperj (**). Rom. con- ditio,

Quando Resp.
Rom. regni
naturam in-
duit?

Id. not. p. 6

(*) Cap. CXL.

(**) L. 3. C. de Testam.

*De Lege
Regia.
Nullam con-
vincunt Taciti
Annales;*

*Silentium
Historiae La-
tinae Univer-
sae;*

*Invidia no-
minationis;*

*Temporis quo
lata est incon-
sistentia.*

*De Marmore
Capitolino
judicium.*

*Senatuscon-
sulta leges
sub Principi-
bus dicta.*

ditio, natura Regni, sive Imperij summi, quod Populus
Universus salutis causa ultro defert ad unum (*).

CLX. Nam quicquam sane aliud praeterea de *Lege
Regia* differere dispudet; cum *Corn. Tacitus*, rerum
Rom. sub Principatu Scriptor incomparabilis non aliam
ob causam *suprema Augusti*, & *initia Tiberij* statuit An-
nalia principia, nisi ut Lectores moneat, quibus ar-
tibus Respp. ex liberis transformantur in Regias: qui-
bus artibus sane neque Augustus, neque Tiberius quic-
quam habuissent opus, si Populus Rom. in maximis
Comitiis regnum ipsorum alterutri detulissent. Ecquae
alioqui Romanorum Historicorum oscitantia foret, de
minutissimis rebus, levissimisque leges commemorare;
tantam vero, quanta est, qua Orbis terrarum Impe-
rium tam insigniter mutatum est, omnes silentio trans-
mittere? Quae prudentia eam legem nomine appellare
tam odioso, quod Romanis Tarquiniorum memoraret
Tyrannidem (**)? Quando Augustus id sedulo vitavit,
qui, ut *Tacitus* notat, non *Regno*, neque *Dictatura*,
sed *Principis nomine constituit Remp.* Quare unius *Graeci
Scriptoris* (***) locus dignus non est, qui haec omnia con-
turbet, maxime cum de ejus legis tempore tam varient
opiniones, ut alii ad *Augustum*, alii ad *Tiberium*, ad
Claudium alii, alii denique ad *Vespasianum* usque eam
referant. *Marmor* autem *Capitolinum* nihil aliud ser-
vat, quam *Senatusconsultum*, quo *Senatus Principi*
Rom. de more obsequium profertur: quod non ipsa
lex Regia, sed *legis Regiae effectus esset*, ut *Senatus*
pro *Universo Populo* obsequium *Principi* juret: cum
quo *Dionis* locus componi potest; nam qui *legum Indi-
cem* legerit, non infrequens viderit sub Principatu, ma-
xime *Claudij* *Senatusconsulta legum appellatione* donari.
Prae-

(*) *Cap. CXL.*

(**) *Cap. CXXXVIII. (a)*

(***) *Dionis lib. 53.*

Praeterquamquod locutio *Domitiani* tempora redolet, Comitia Im-
ut nedum *Senatus universus*, sed sanctius *Consilium*, perij, quae sub
de *Imperij Rom. delatione*, aut *successione habitum*, Principibus?
Imperij comitia vocentur. Sic *Galba comitia Imperij*
transigere a *Tacito* dictus est, quibus *Pisonem* adoptat;
& *Tit. Vinus*, & *Corn. Lae* Cof., *Marius Celsus* Cof.
designatus, & *Ducennius Geminus* Praefectus *Urbi* soli
adfuere: ita *Senatusconsultum* *Capitolino marmori* com-
mendatum *lex Imperij* (*) dictum est. Quae lex Im-
perij?

CLXI. Ex his, quae haecenus disseruimus de re- *De Aucto-
rumpp. cum merarum, tum mixtarum natura*, omnis *ritate Se-
Rom. Juris*, & *Rom. Jurisprudentiae* tum in statu liber- *natus in
tatis*, tum sub Principatu effluit tanquam ex suo fon- *Rep. Rom.
libera Op-
te cognitio. timatibus
mixta.*

Namque in rep. natura libera, sed ex Optimati-
bus mixta, *Auctoritas Senatus*, quae prius fuerat *Ju-
risdictio* (**) transit in *Jurisdictionem*, in *Auctoritatem* *Senatus Au-
Senatus*, quae non amplius est *dominium juris* (***), sed *toritas ex do-
est Tutela juris*, transit in *formulam*, quae *jus tuetur*, *minio juris in
non condit*. Etenim asserta per *Brutum* populo Rom. *tutelam juris
libertate*, sed nondum *Tribunicis tentationibus*, ut *translata.*
cum *Livio* loquar, omnino constabilita, Patres ut *Juris-
ditionem* apud se retinerent, quicquid *Populus* prius *Senatus Au-
jussisset*, postea patres ejus fiebant Auctores: quae *toritas prius
erat ratihabi-
tionis genus.*
toritas re ipsa *ratihabitio* erat, quae est propria do-
minorum (****); unde, ut idem *Livius* notat ea res
semper *spectabat*, saepe erumpebat *ad vim*. Libertatem
igitur Romanam super *Tribunicas tentationes*, quibus
plebs Rom. primum *jus aequum*, mox *connubia*, dein-
de *Magistratus*, & *Imperia*, tandem *Sacerdotia* varie
tentavit, & tenuit; Q. *Publius Philo* Dictator *Livio* ap-
pel-

(*) *L. 3. C. de testam.*

(**) *Cap. CXVI. & Cap. CXLV II.*

(***) *Cap. CXLVIII.*

(****) *L. fin. G. ad Macedon.*

pellatus popularis tribus legibus A. ab U. G. CCCC. XVI. constabiliuit, quas eodem Historico tradente jucundissimas plebi, adversas nobilitati tulit, quibus plus eo anno domi acceptum cladis, quam victoriis, (quae multae, & magnae fuerant) foris auctum imperium Patres credebant. Earum autem legum una fuit, ut plebiscita omnes Quirites teneret; ubi Livius vocem Quirites ex juris Rom. scientia momentose in loco maxime suo retinet. Jamdiu enim lege sive Hortensia, sive Horatia, sive utraque Plebiscita Romanos omnes tenebant aequa legibus potestate. Itaque hac lege per eam plebiscitorum occasionem factum, ut Appellatio, vulgo Titulus Potestatis Civilis Romanorum (*) qua Patres in Ordine dicebantur Quirites, ipsorum confessione ab Ordine ad Populum transferretur universum. Altera lex fuit, ut legum, quae Comitibus centuriatis ferrentur, ante initum suffragium patres fierent auctores: ex qua lege Patres omni vi adempta, ut idem Livius notat, coeperunt fieri Legum Auctores in incertum Comitiorum eventum; ut si Populus jubere legem vellet, in formulam legis a Senatu prius deliberatam, & conceptam, & a Magistratu aliquo Senatorio, sive Consule, sive Dictatore, sive Praetore, sive Interrege latam, is suam liberam juris condendi voluntatem conformaret: qua lege dominium juris Civilis Populo Universo assertum est; & Auctoritas Senatus exinde fuit ipsa Formula legis concepta, per quam Senatus veluti praesens Populum praesentem in re praesenti suffragiorum tuebatur, ne quid publice damni faceret: eaque Formula deinde fuit Ordo Civilis, qui leges & Remp. tuebatur. Tertia legum fuit, ut alter utique ex plebe, cum eo ventum sit, ut utrumque plebejum Consulem fieri liceret, Censor

Una lege Philonis dictato- ris Pop. Rom. Imperij Domi- nus ex Patrum confessione de- claratus.

Alter Senatus auctoritas tutelae facta.

Et dominium juris Civilis Populo assertum.

Tertia omnes Magistratus plebi cum patribus ex aequo communitati.

(*) Cap. CXXX.

for crearetur: & ita omnes omnino magistratus, namque sola censura supererat, plebi ex aequo communicati.

CLXII. Ad eam igitur usque diem, qua duae priores leges a Philone rogarentur, Rom. Civitas erat Ordo & Plebs; Ordo qui imperaret, plebs quae pareret: ex ea lege Civitas Rom. dici coepit est Senatus Populusque; Senatus quantum Patres suam Populo in Comitibus centuriatis praestaret, quam diximus, in publicis rebus jubendis veluti Tutoris auctoritatem; Populus vero, quantum iidem Patres, & praeterea equites, & plebei eas ipsas publicas res in iisdem Comitibus juberet: & Populus Rom. esset Dominus juris, & imperij, sub Senatus auctoritate: eaque acceptione mansit, SENATUS AUCTORITAS, POPULI IMPERIUM, quoad Rom. Libertas vixit.

S. P. Q. R. quando dici coepit. Ordo, & Plebs, Senatus Populusque.

Senatus Auctoritas Populi Imperium.

CLXIII. Sed Reip. Romanae natura liberae, maxime propriae Tribuniciae leges fuere, quas Populus Rom. ut merus Imperij, & juris Rom. Dominus sine ulla Optimatum mixtura, EXTRA ORDINEM, extra Formulam a Senatu conceptam, Tribuno plebis rogante, sciscibat: quare omnes sunt maxime Fautrices Libertatis. Leges autem Consulares, dum resp. permansit in optima temperie libertatis & Optimatum, fuerunt propriae reip. Optimatum: quare Ordinis tutelam, ut plurimum spectant; raras libertati, ut leges Valeriae de provocatione ad Populum, favent. Sed rep. qua parte Optimatum erat in Potentiam corrupta, ad captandam populi auram leges Coss. latae, quae libertati faverent: quare Livius Drusus, ut Flori verbis utar, non Tribunatus modo viribus, sed ipsius etiam SENATUS AUCTORITATE easdem (Gracchorum agrarias) leges asserere conatus est. Pompejus in singulos, ut Tacitus notat, Consulari lege quaestiones tulit, ut in Milonem. Denique leges Consulares in rep. regia natura mixta Optimatibus & libertati,

De legibus ex natura reip. distinguendis.

Leges Tribuniciae propriae libertatis.

Consulares in bona rep. ordinem tuentur.

Rep. corrupta libertati favent.

In rep. regia ordinem custodiunt.

Q 2

ut

ut quae sub Augusto fuere, *tutelam Ordinis custodiunt*, ut lex *Aelia Sentia*, *Furia Caninia*, *Pappia Poppaea*, quia Regno expediebat invidiosas libertati leges a Coss. ferri. *Leges Dictatoriae* ad *Regias* proxime accedunt: quare vel in rep., quam Patres contendebant esse naturam Optimatum, *Philo Dictator Popularis* (*) libertatem Rom. constabiliuit, ut nuper vidimus; vel in rep. ex ipsa Patrum confessione jamdiu naturam liberam *Sylla Dictator* ex parte Optimatum *Quaestiones perpetuas* instituit, quibus effrenem *Privilegiorum* libertatem coercuit. *Leges Interregiae* reip. Optimatum naturam sunt maxime propriae, uti is est ejus reip. maxime proprius Magistratus: ut apud *Livium* docet ex Romuli morte *Interregnum*, in quo Patres Aristocratiam regno quam fieri potest purissimam agitabant: unde *Interreges* postea creati, vel quum Comitia Consularia haberi non poterant, vel in id ipsum creabantur a Patribus, ut ne Consules crearentur, ut saepissime factum in certamine plebis, & Patrum de Consulatu communicando.

De Senatusconsultis in rep. libera Optimatibus mixta.

Quando Senatus Consultum proprie dici coepit. Omnia Senatusconsultum ad auctoritatem tutelae revocantur.

De legum Formulis, De pecunia ex aerario subministranda.

CLXIV. Sed juris dominio a Patribus in Populum universum *Philonia* lege translato, *Amplissimi Ordinis Decreta* exinde *Senatusconsulta* proprie dici coepere; consulere enim Tutoris est, uti jubere Domini. Itaque *Senatusconsulta* vel erant, ut eleganti *Ciceronis* phrasibus utar, *praescriptae Auctoritates*, sive *Formulae*, in quas Populus leges juberet, quibus ut diximus, *Senatus* fiebat *Populo legum Auctor*, sive *Adprobator*; vel quae oeconomiam, sive dispensationem rerum publicarum complecterentur, ut de pecunia belli necessitatibus, pacisque ornamentis ex aerario subministranda; de honoribus tribuendis: unde a Senatu decreti, *denegatique triumphi*; vel quae Senatus tanquam Tutor pupilli absentis (nam auctoritas a praesente praesenti in re praesenti

(*) Cap. CLXI. §. namque.

senti praestatur) per se ipsum expediebat, ut de *Legationibus* quas mitteret, vel admitteret; vel quae Senatus tanquam Tutor pupilli infantis (nam auctoritas pupillo, qui gnarus sit ejus quod gerat, praestatur) item per se ipsum transigebat, ut de hostibus judicandis, foederibus feriundis. Quare a Senatu hostes judicati, & sine Senatus auctoritate, seu perscripta conditionum formula *Caudinum*, *Numantinumque foedus improbatum*: quod ut ferocis populi erat bella jubere, ita erat sapientis Senatus, per Legatos jure omnia experiri prius, quam armis; & bellorum videre justitiam, & bella ipsa, non ut Barbari solent, intereptione, sed foederibus definire. Atque huc revocanda quoque *Senatusconsulta de cognoscendis juribus*, *injuriisque Provinciarum*: unde ab antiquissima, & haecenus ignorata origine, quam nos lib. II. explicabimus, *Senatus Romanus* dictus est *ARA sociorum*: & huc revocanda quoque *Senatusconsulta de publicorum finibus agrorum*, de quibus Italiae Civitates ambigerent; & de arbitriis regum, populorumque recipiendis: de quibus causis omnibus Patres erant veluti perpetui Judices, Arbitrique a Pop. Rom. constituti; vel postremo erant tanquam de rebus sive absentis, sive infantis pupilli domini, ut in rebus calidis de certis hominum, rerumque generibus cito Roma, Italiaque expellendis, ut de *Sacris Bacchanalibus* apud *Livium*; & in postremis reip. periculis illud *Senatusconsultum*, quod ob id dicunt *Summum*, de armando Consule, & ut videret, ne quid Resp. detrimenti caperet.

CLXV. Et per *Philonis* legem confirmata natura reip. libera Optimatibus mixta, qualem *L. Junius Brutus* implorando adversus Tyrannos Populi fidem, instituit, ut supra diximus (*), Patres jurisdictionem, seu juris

(*) Cap. CLVII. §. ubi Optimates.

De honoribus tribuendis, De legationibus,

De hostibus judicandis, De foederibus feriundis,

De juribus, & injuriis sociorum.

De publicis agrorum finibus in Italia.

De expellendis aliquibus ab Italiae finibus.

De armando Consule.

Juris Auctoritates.

De not. in sala lib. II. pag. 140

juris dominium retinere illa rati habitione ejus, quod populus jussisset, quam supra exposuimus (*), non ultra potuerunt; ex quo juris dominio, *juris auctores*, *juris domini* dicebantur: in eo tamen perstiterunt, ut Scientiam juris sibi conservarent arcanam: unde *juris auctores* postea non juris domini, sed *juris Custodes* dicti, qui jura in causis tuerentur.

Praetor CLXVI. Atque id egere, ut quemadmodum Senatus tuebatur jus publicum perscriptis formulis, in quas Populus leges juberet, quae formulae, ut supra diximus (**) *Ciceroni* appellantur *praescriptae auctoritates*; ita Praetor Rom. praescriptis formulis, in quas Judices judicarent, tueretur jus privatum: & ita Praetor esset *Minister juris* in actibus legitimis, quibus dominium ex jure Quiritium Civibus ministrabat, ut supra diximus: (***) unde *Testamentis* proprias solennitates induxit, scripturam, septem testium numerum, & signacula, quibus solennitatibus is praestabat *Testamentis* ab ipso Praetoriis appellatis juris Civilis auctoritatem: (****) & idem Praetor *Custos juris* esset in actionibus, seu formulis, quibus postulantes jus dicebat; & *formula actionis jus dicta*. Actiones enim sunt proprie rerum nostrarum legibus formatae Tutelae, (*****) quibus nostra tuemur, & conservamus. Quare Praetor, quum jus dicebat, erat proprie *Custos Civilis Juris*.

De Jurisprudencia Arcana Rom. CLXVII. Hic vero differendum ipsa rerum serie se offert argumentum de *Jurisprudencia Arcana Romanorum*, quod quia non solum Romanis rebus, Romanac-

(*) Cap. CLXI.

(**) Cap. CLXIV.

(***) Cap. CXXXI.

(****) §. Sed cum penultim Inst. de Testam.

(*****) Cap. CXXI.

naeque Jurisprudentiae, sed Universae Historiae, universaeque Eruditioni affert luculentissimam lucem, minor sane, *Arnoldum Clapmarium* lib. de Arcanis Rerumpp. eruditissimum alioqui hujus Argumenti Scriptorem, id nedum in nulla rep., sed ne in Romana quidem, in qua maxime eminebat, non solum non observasse, sed ne esse quidem suspicatum. Nos in nostro lib. de Ratione studiorum nostri temporis cum Antiquorum collata, aliqua super hac re dissertimus, sed inchoata, quia nondum Jurisprudentiae Principium, quod tum vestigabamus, invenimus. His de causis igitur haec res nobis est altius repetenda.

In rep. mere libera omnia palam aguntur, & generose. In rep. mere regia, quia jus omne in Scrinio Regj pectoris asservatur, (*) *Regis persona maxime arcana*; atque uni & item alteri obsequij spectatissimo nota interiora potentiae, qui *status Ministri* nunc appellantur. Quare *Parti* in *Vonone* Roma cum Romanis artibus ad ipsos misso, *Tacito* referente, *vilissima utensilium annulo claudi*, & *promptos Principis aditus* mirabantur: unde passim in Oriente etiam nunc occultissimi Reges. At ex reip. mere *Optimatum* natura est *jus arcanum*: Quare *Spartanis*, Reip. Optimatum regno mixtae *Lycurgus* cavet ne leges scriberentur; & *Romulus*, qui Civitatem ex Optimatibus regno mixtam fundavit, *Clientelas recepit*, quarum proprium erat, ut cum *Horatio* dicam quemque Optimatum, suo plebejo

In rep. libera jus palam.

In rep. Regia arcana Reges.

In rep. Optimatum jus arcanum.

. Clienti promere jura.

Itaque ex ejus reip. natura erat, *Jus incertum*, (**) sive *Jus in latenti*, (***) ut *Pomponij* locutionibus utar.

Hinc

(*) Cap. CXLVIII.

(**) Cap. CXXI. §. Atque bis.

(***) In Historia Juris.

Leges ubique
gentium pars
religionis.

Hebraeis,
Chaldaeis,
Aegyptiis,
Gallis,
Germanis,
Romanis.

De Cha-
racteribus
Heroicis.
Literatura
arcanis.
Hebraeis.

Hinc apud omnes ferme nationes sunt *leges inter sacras res habitae*, & *pars magna religionis*; itaque mos gentium ferme omnium fuit; quia omnia regna, & Imperia ab Optimatum rebuspp. coepere, ut supra dictum est, (*) in quibus primae leges cum jure Divino coepere. Sed *Hebraeis* merito legum sensa solis *Levitae* gnara, quas *Moses* a vero acceperat Deo. At apud *Chaldaeos Magi* gentis sapientes, & Sacerdotes, apud *Aegyptios* soli *Sacerdotes*, apud *Gallos* vero *Druidae* earum gentium Philosophi, & Sacerdotes callebant jura; apud *Germanos* item *Sacerdotes* de reis capitales sumebant poenas; apud *Romanos* scientia juris erat apud *Collegium Pontificum*. Neque quicquam obturbet, quod *Pomponius* narret (**) id obtinuisse *centum prope annos* loquitur enim *Jurisconsultus* apposite ad *leg. XII. Tabb.* ex quo ea *lex* rogata est, donec *Jurisdictio* a *Collegio Pontificum* ad *Praetorem Rom.* transferretur, non autem de universo jure, cum quo *Civitas Rom.* principio est constituta.

CLXVIII. Ortum hinc quoque est, ut apud omnes ferme antiquas gentes *Sacerdotes* quoque haberent *literaturam arcanam*, cum hoc tamen ab *Hebraeis* discrimine, ut ii omnes ex *Sacro Codice* autographo exscriptas haberent leges; sed soli *Levitae* literae scientiam callebant. Cum enim iis nullae vocalium formae essent, facile de legum scripto quaestiones suboriebantur, quas *Levitae* ex sua *literae scientia* exsolvebant. Hanc *literae scientiam*, neglecta sententia, seu ut *Apostolus*, & post eum *Ecclesiae Patres* loquuntur, *contempto spiritu*, *Pharisaei* verborum scrupulositatibus depravarunt, tandem *Rabbini* corruerunt, ut in monstrosam, quam

Ca-

(*) Cap. CV. CVI.

(**) In *Historia Juris*.

Cabalam appellant, tandem abjerit. Sed inter *Aegyptios Hieroglyphica* solis *Sacerdotibus* nota, unde *sacri Characteres* appellati: uti etiamnum apud *Sinenses*, qui enormem & gentis, & reip. antiquitatem jactant, *Scientiam* literarum soli *Reges*, & *Regni Primores* tenent. An, cum ab eodem verbo *For*, unde *Fas*, inde quoque *Fabula* dicta sit, ut *Hieroglyphica Aegyptiis*, ita *Fabulae* *Graecis* fuerint *Temporis Obscuri Characteres arcani*, quibus *Optimi* res publicas suis posteris consignarint? & *Fabulae Temporis Heroici* nihil sint aliud, nisi *Historiae Temporis Obscuri*? Atque haec vera causa sit, cur *Mythologia* tam incerta, & varia sit, ac, ut vere dicam, infelix? Haec res nobis argumentum praebuit vestigandi *Poeseos Originem* longe aliam, quam quae ab iis temporibus ad nos usque putata est. Id in praesentia referamus, ad hoc antiquissimarum gentium ipsissimum instar, *Romanos* *legum literaturam arcanam* quoque habuisse, ut *actionum formulas* per *notas* scriberent; ex. gr. *A. T. M. E. M. D. O.*, non perscriberent; *Ajo te mihi ex mutuo dare oportere*: unde *Actiones* ex *Contractibus innominatis*, quia indefinitis, & incertae inter *Romanos* naturae *perscriptis* verbis, ut *Eruditiores* advertunt, (*) non *praescriptis*, legendae sunt: & *actiones in factum* appellatae; quia facta incerta, & eae in factum, hoc est, uti res gesta erat, dirigebantur.

Sed quemadmodum *leges*, non impostura ulla, quae sane ab illa humani generis pueritia omnino aliena est, sed ex vera pietate inter *Hebraeos*, ex pietate falsa inter gentes, ut supra diximus (**) natae sunt; quod nulla societas sine justitia, ac proinde sine aliquo Dei Numine fundari, ac sustineri potest, ut supra non

R

uno

(*) *Herman. Whiteus in Comment. Instit. hoc loci.*

(**) Cap. CIV. §. In statu.

Aegyptiis.

An idem
antiquissimis
Graecis?

Romanis.

Leges omnes
ex pietate or-
tae.

uno loco est demonstratum, (*) ut ex vero *Demosthenes* dixerit leges τὰν θιῶν δαίμων (***) ad quem *Ulpianus* alludit (***) quum Jurisconsultos *Justitiae Sacerdotes* appellat: ita Jurisprudencia, seu legum scientia nulla arte, sed ex ipsa rerum natura principio rerumpp. arcana orta est, quia in rebuspp., quae omnium primae fuere Optimatum, (****) orta est.

De Lin- CLXIX. Quod qui Optimi majores gentes funda-
gua Heroi- runt, linguas ipsi sibi, non aliis introduxerant. Ita-
ca, quae est que exleges ab ipsis, ad quos confugerant, linguas
Fas Gen- doceri necesse erat; & sic optimi Clientibus suae reip.
tium. jura promere debebant: unde necessario factum, ut
Legum scientia Optimorum propria, & Clientibus ut-
pote hominibus novis arcana esset. Unde forsan *homi-*
Unde homi- nes novi postea Romanis mansere dicti, qui suorum
nes novi di- primi ad remp. accessissent: idque ex iis, quae de
cti? Clientelis, (*****) & de primis legibus (*****) supra
diximus, facili negotio conficitur.

Namque ita haec res se habuerit necesse est, ut homines in statu exlegi, uti non solum veram, sed omnem religionem perpetua successionem pejorum exuerint; ita in illa nefaria commitione, & ferino errore non solum humanitatem omnem, omnesque ejus artes, sed & linguam ab *Ada* institutam, & à *Noacho* traditam prorsus omnem obliti sint; idemque ex *confusione linguarum*. *Babylonica* evenisse, postquam ex Oriente per alias Orbis terrarum plagas, *Phoenices* maxime, sunt dissipati. Itaque necesse quoque est, ut *Optimi* alii ab aliis divisi, cum a multitudine exlegi segregarentur, cum

(*) *Immo ex perpetua hac usque dictorum serie.*

(**) *L. 2. D. de Legib.*

(***) *L. 1. D. de Justit. & Jur.*

(****) *Cap. CV. & CVI.*

(*****) *Cap. CIV.*

(*****) *Cap. CXLIX.*

cum aliqua foemina quisque sibi captâ in suae regionis *Lucos* concesserint, cum iisdem linguae rudimentis, quibus illius regionis exleges, ut in illa summa infantia ipsis liceret, inter se communicabant. Exemplum apponamus de Optimis ejus regionis, quae postea *Latium* dicta est. Sic qui concesserunt in *Lucos*, ubi postea *Alba*, *Ardea*, *Otriculum*, *Gabii*, *Suessa*, *Pometia*, *Sora*, *Algidum*, *Satricum*, *Corniculum*, *Verulae*, *Bovillae*, *Tibur*, *Praeneste*, & quae aliae quammultae *Latj* Urbes conditae sunt; quia ex iisdem causis Optimos eas Civitates fundasse, supra demonstravimus, (*) & rudia linguae principia habebant communia, (**) quando ferro foedera amicitiae causâ, & hospitia inter Civitates, ut *Eruditi* advertunt, & nos latius lib. II. ostendimus, sunt introducta; necesse postremo est, ut eae gentes divisae aliae aliarum ignarae, linguam communem, quae dicitur *Latina* fundarint. Ut ex gr. ex verbo *For*, quod significabat loqui certum, unde *Fasti dies* dicti Romanis, in quibus Praetor *fatur*, certum jus dicit, certas formulas dicit, *Fas* inter omnes Civitates *Latinas* Jus immutabile significavit; unde postea *Fatum*, Dei decretum dixerunt *Philosophi*: a verbo *Lex*, *Legati* apud omnes Latinos dicti, qui cum apud singulas Civitates in plebium secessionibus, quas supra diximus, (***) *verbenis*, quas quia ex *aris* sumptas *sacras* habebant, coronati, eaque religione muniti, plebibus quanquam iratis inviolabiles erant; bellis inter ipsas Civitates deinde ortis, hoc jus immutabile agnoverunt; idque *Fas gentium* appellarunt, ut *Legati* hostibus *Sacri* essent.

Ita gentes prius dictae plures unius Civitatis viriles stirpes, in plures Familias divisae, quae *Populum* unum

Cur em. gr.
Gens Roma-
na dicta?

R 2

(*) *Cap. CV. & CVI.*

(**) *Cap. CXLIX.*

(***) *Cap. CIV. §. sed & natura.*

Cur ex. gr.
Gens Latina?

Qua ratione
Fas gentium
productum?

Antiquissi-
mo Jure Civili
communi Fas
gentium cu-
stoditum.

Cadmi my-
thologin.

unum efficiunt, ut *Gens Romana*; deinde appellatae sunt plurium Civitatum Populi, qui una communi lingua loquerentur, ut *Gens Latina*.

Postremo adversus gentes alius regionis prolatis bellis, quanquam eae alia lingua uterentur, tamen quia eadem ratione fundatae sunt, *Fas gentium* agnoverunt hoc *jus Legatorum*, ex. gr. ex alia communi lingua, aliisque argumentis inter suas Civitates introductum.

Cum igitur *jus violentiae* ex iisdem causis apud singulas gentes ortum sit, ut supra vidimus, (*) & exinde Civitates fundatae, in quibus *Jus Civile* perpetua belli meditatio, sive majorum gentium violentiae imitatio quaedam esset, ut supra vidimus quoque; (**) redeunte *jure violentiae* inter Potestates Civiles, ac proinde statu exlegi recurrente, (***) gentes per *mancipationes*, & *nexus* ex *Clientelis* ortos, & *Jure Civili* communi conservatos, *Captivitates*, & *servitutes* ex. gr. jura esse aeterna bellorum crediderunt.

Ad hoc instar linguam Heroicam, *Fas gentium*, sive *jus heroicum*, quod supra diximus, (****) est introductum. Quod *Cadmi Fabula* significare videtur. *Phoenix*, quia in Phoenicia antiquissima Urbs *Tyrus* ad mare posita: quaerit sororem *Europam* a Jove raptam; quo ipso *Cadmus* significat *Asiam*: in Europa *Thebas* in Boeotia antiquissima Graecorum regione fundat; alitersus *Tyro* veniens *Dido* Carthaginem in *Africa* condit: quibus innuitur, ab Asia & Europaeos, & Africanos provenisse. Ejus socij ab ingenti *Serpente* necantur: heic mihi nunc concedatur, hic *Cadmi Serpens* idem, ac *Herculis Hydra*; atque haec non alia sit, nisi Terra, quae

(*) Cap. CXXXVII.

(**) Cap. CXXXIV.

(***) Cap. CXXXV.

(****) Cap. CLXIX.

quae tunc ingens sylva erat, quam *Idae*, terrae humor efficiebat, ut caesa usque repullularet; ut non ferro, sed igne extingui necesse fuerit: haec *sylva*, haec *Hydra*, hic *Serpens Cadmi socios necat*; in statu exlegi, patribus incertis, nulla erat majorum memoria: *Cadmus Serpentem occidit*, & ejus *dentes terram obruit*; hi sunt Fortes, qui terras sodiunt, & culturae subigunt; nam *Serpentis dentes* sunt *aratrorum curvaturae*, dictae *Latinis arva*, a quibus *urbes* appellatae, ut lib. II. latius dicemus, apud omnes ferme nationes, antiquissimas Urbes ab *ARATRO* item dictas: ex iis *dentibus viri armati orti*; hi sunt *Optimi*, qui primas resp. fundant: hi mox *digladiantes mutuis vulneribus se confodiunt*; haec sunt Civitates *Optimatum*, quae bella gerunt: Et *Cadmus primus literas invenit*; en literatura ab *Optimatis* reperta, quae proinde ipsorum propria est.

CLXX. Quae res fecere nobis locum conjiciendi, quod *Historia Temporis Obscure*, hac lingua *Heroica* tradita, & *characteribus fabularum* custodita possit olim praebere Philologis copiam contexendi *Etymologicum*, quod non unius syllabae, sive adeo literulae, ut plurimum ineptia, vel ingeniosa vocum similitudine, sed ex rebus ipsis, & ex vero origine non Latinae, vel Graecae, sed omnium linguarum communes enarret: cujus tentamina aliquot, quae ad nostrum argumentum faciunt, lib. II. exhibebimus.

Hacc differuimus, ut liqueret, id *jus esse*, quod necessitas expressit, ut *Jurisprudentia*, seu legum scientia apud antiquissimas gentes solis *Optimatis* gnara esset. Id *jus Patres Rom.* jam inde ex quo *Romulus Clientelas instituit*, quarum officium erat docere *Clientes jura*, ex *jure gentium* obtinebant, ut ipsorum propria esset (*) *Legum Interpretatio*, & quidem ea qua

(*) Cap. CLXIX.

que principio fuisse
necesse est praedura
lingua cur. ac prin-
de digladiantis dentes
qui orti sunt Optimati
lingua optimati

De Etymis
Heroicis.

Titamen Ety-
mologicum om-
nium lingua-
rum commu-
nis.

Romani He-
roicae litera-
turae Custo-
des.

Etymologia
grammatica.Etymologia
philosophica.Linguae la-
tinae scien-
tia est propria
Jurisconsulto-
rum.Apologia pro
Jurisconsultis
adversus Val-
lam.Soli Patri-
cj Rom. Ju-
risconsulti.Census funda-
mentum reip.
popularis.
A Ser. Tullio
resoluitur ordo
Optimatum.

qua verba exponerent, non ex vocum similitudine, ut ex. gr. non ut a *fundamen* *fundamentum*, ita a *testamen* *testamentum* dicatur, quae *Etymologia grammatica* est; sed ex rerum ipsarum vi, & potestate, ut *testamentum* dicatur, quod *testatio mentis* sit: quod etymologiae genus *Jurisconsultos* a *Philosophis*, & maxime *Stoicis* didicisse hactenus ex communi errore putatum est: cum ea *Jurisconsultorum Romanorum* propria sit, & originem habeat, ut vidimus, omnibus *Philosophorum* sectis antiquiorem: quae si *Laurentio Val- lae* in mentem venire potuissent, non tam acerbè super hac re *Jurisconsultos* reprehenderet: cum is eos eo nomine reprehendat, quo sunt maxime commendandi; & in re eos reprehendat, quam si scientia non praestant, tamen prudentia praestare conantur, ut linguae artem sibi conservent, qua fas majorum gentium conceptum est, jure Civili antiquissimo custoditum, quod diximus, (*) esse jus gentium improprie dictum, & qua lingua tandem fas minorum gentium est explicatum.

CLXXI. Hinc soli Romani Patricij jurisprudentiam professi sunt, ex hoc jure, quod diximus à gentibus introductum.

At *Servius Tullius*, qui ad Dominatum affectabat viam, quam mox *Tarquinius Superbus* percurrit, Ordinem resolvere voluit, popularissima re, qua potissimum resp. constituitur popularis, instituta, nempe *Censu*, (**) qui Graecis *δημος* appellatur; quare iisdem resp. popularis *δημοκρατία* dicta est. Itaque à *Tullio* factum, ut *Magistratus*, & *Imperia* non amplius *Genus*, sed *Patrimonium* daret; unde in rep. deinde libera mansit Poetae illud,

..... Dat

(*) Cap. CXVIII. CXXXIV. CXXXV.

(**) Cap. CXXXVIII. §. libera. Bernardus Seguius in *Ethic. Aristot.*

..... Dat census honores.

Nam pro censu tres Rom. civium Ordines facti, *Senatorijs*, *Equestribus*, *Plebejs*, qui ante duo omnino erant, *Patres*, & *Plebs*: quae res satis demonstrat, principio Rom. remp. fuisse Optimatum, ut *Veneta*. Itaque ut obscurae sortis homines, qui amplissimum patrimonium habebant, in Ordine Senatorio censebantur, quos *Eruditi* vera quidem, sed Rom. inaudita illa divisione, *censu non genere Patricios* appellant; ita vicissim, qui patricij ob tenue patrimonium censebantur in plebejo, iidem *Eruditi censu non genere plebejos* dixerint.

Ad haec *P. Clodius* (libet exemplum afferre ex gente superbissima & infensissima plebi, & si super ejus origine altera Historiae pars, quam tradit *Svetonius in Tiberio*, vera est, majorum gentium Patricia, ab Appio Claudio fundata, qui *Atta* *Svetonio*, & *Claudio Livio* dictus, *Regillo Romam recens conditam cum magna Clientum manu commigravit*, auctore *Tatio*, Consorte *Romuli*) *Clodius*, inquam, se plebejo adoptandum dedit, ut caperet Tribunatum pl., qui erat patribus omnino incommunicatus: ea adoptione gentem non amisit; quemadmodum, ut in eadem gente *Claudia* immoremur, *Domitius* a *Claudio* adoptatus, qua adoptione Imperium adeptus est, tamen *Nero Domitius* est nominatus. Alioqui, si adoptione gens amitteretur, *Galba* (& in gentis *Sulpiciae* exemplis versari libet) *Pisonem* adoptans falso apud *Tacitum* ei diceret: *Egregium mihi erat, Pompej, & M. Crassi subolem in penates meos adsciscere; & tibi insigne, Sulpitiae, & Lutatiae domus decora nobilitati tuae adjecisse*. Igitur cum ea adoptione *Clodius* nobilissimam gentem non amisit; neq; *Census*, neq; *Tribunatus* pl. notae sunt, quae gentes patricias, plebejasq; distinguant.

Hinc Patricij cum nullum in rep. Ordinem facerent, nulla certe eorum ratio habita esset, nisi arte aliqua ultimum sibi potentiae gradum adstruerent. Igitur ex ipsius reip.

Primi Ordines Rom. Patres, & Plebs.

Patricij genere, & patricij censu.

Adoptione familia, non gens amittitur.

Neque census, neque Tribunatus pl. sunt notae distinguendi gentes.

Jurisprudentes Patricij ex natura reip. Optimatum.

V. Not. p. 6

V. Not. p. 6

reip. Optimatum natura sibi *jus arcanum* obstinatissime
conservarunt: cumque *jus triplex*, *sacrum*, *publicum*,
privatumque, & in *sacro jus augurium*, in *publico Foe-*
ciali, in *privato autem actionum formulae* contineren-
tur; ut Patricij Comitia, quae auspicio haberi necesse
erat, ut bella, paces, foedera, ut judicia bona ex parte
sua haberent in manu, ea reip. Optimatum proprietate
pro consilio adversus regnum, vel libertatem usi sunt;
& ex ipsius *Jurisprudentiae* natura, quae est *divinarum*,
atque humanarum rerum notitia, quarum posterior ex
priori descendit, ut ex *jure Divino* humanum na-
tum esse nos non uno in loco jam vidimus; cum *Jus*
Divinum non nossent, nisi qui ex Pontificum, Augu-
rumque Collegiis essent; cumque in ea non nisi nobilis-
simi viri cooptarentur, (nam sero Sacerdotia plebi com-
municata sunt, ea enim fuit postrema plebis tentatio)
uni Patricij *jus*, & *Jurisprudentiam* norant. Unde *P.*
Sulpitium, qui tanta cluebat nobilitate, ut ab Jove
summo ejus gens jactaret originem, ut *Svetonius* in
Galba tradit, *Q. Mucius Scaevola* merito apud *Pom-*
ponium in gravissima *Historia Juris* objurgavit: Turpe
esse patricio viro *jus*, in quo versaretur, ignorare.

Sed cum Patricij variis artibus, & potissimum gra-
vitate aëris alieni plebem ab Ordine Senatorio prohibe-
rent, itaut paucissimi eo pervenirent; hinc apud Lati-
nos Scriptores passim legas *Senatores*, & *Patricios* pro
miscue appellari, tanquam una res essent, quae re ipsa
sunt longe aliae.

Et quod apud *Pomponium* ex omnibus JJ. CC., quos
recenset, solum *Tiberonem* minorem *Patricium* fuisse le-
gatur, ab amanuensi rerum Rom. plane rudi additum est,
quasi *Ap. Claudius*, *Sempronius* & *Scipio Nasica*, *Q. Mu-*
cius, *Sex. Aelius*, *M. Cato*, *Sex. Pompejus*, *Ser. Sulpitius*,
quem paullo ante diximus, non ex nobilissimis gentibus
orti essent. Quod autem *Ofilium* in equestri Ordine perse-
ve-

Ex natura Ju-
risprudentiae
Romanae.

Cur Patricij &
Senatores pro-
miscue dicti?

Aliquot Pom-
ponij locipur-
gati, illustra-
ti.

verasse, (*) & *Longinum* ex equestri Ordine fuisse (**)
Pomponius narrat, nihil obturbat: nam Patricij, ut di-
ximus pro censu in ordine etiam plebeio censebantur.
Quamquam ab *Augusti* temporibus, quibus & *Ofilius*,
& *Longinus* fuere, qui census Senatorij erant, & qui-
dem amplissimi, in equestri Ordine perseverare male-
bant, quo ab Ordine Senatorio alieni, essent Principi-
bus intimiores, ut de *C. Cilio Meconate*, & de *C.*
Crispo Sallustio, *Tacitus* narrat: & fortasse his magnis
exemplis *Augustus* Ordinem Senatorum incoepit resol-
vere; unde postea *Equites illustres* provenire.

Hinc aperiantur causae Rom. Historiae, quas
neque *Livius* aperit, neque ullus Politiae Rom. Ob-
servator advenit, quod statim ac *Tarquinius Super-*
bus Regnum Optimatum in Dominationem convertit,
Sex. Papyrius Tyrannidis assentator, unde *Pomponio* di-
citur *Principalibus Viris* (***). *Jus Civile* edidit, quod
ab eo dictum est *Papyrianum*. Quam *Ap. Claudius*
Censor factionem sibi parare voluit, qua fortasse re-
gnum invaderet, ut antea *Appius Decemvir* invasit,
qui ex superbissima Familia *Senatum* primus, ut *Li-*
vius narrat *libertinorum filiis* lectis inquinaverat: ex
qua lectione in duas partes discessit Civitas; aliud in-
teger populus, fautor & cultor honorum, aliud forensis
turba tenebat: quae *Appij* censurâ vires nata *Cn. Fla-*
vium, *Cn. Fil.*, patre libertino humili fortuna ortum,
& *Ap. Scribam*, ut tradit *Pomponius*, (****) *Aedilem Cu-*
rilem fecit: *Flavius*, ut alterius *Tarquini Papyrius*, *jur-*
in Pontificum penetralibus repositum divulgavit, *fastos-*
que circa forum in Albo proposuit, ut quando lege agi
posset sciretur: quod factum Patribus tantopere displicuit,
ut omnes prae dolore abjecerint annulos: quod

Qua arte ab
Augusto Ordo
Senatorius
solus coepit.

Cur Fulgatus
res juris Ro-
manis sub Tg-
ramis?
Sex. Papyrius
sub Targui-
nio.

Cn. Flavius
sub Appio Fe-
liolo.

(*) L. 2. D. de Orig. Jur. §. Ex his. (**) Diff. L. 2. §. Et ita.
(**) Diff. L. 2. §. Fuit & alius. (****) Diff. L. 2. §. Postea.

custodiam juris, quam Patres ex jure gentium suam esse contendebant, reserasset, & *Fas* promulgatione *fas* *forum* plebi profuturum.

Haec omnia ita se habebant, quia ex natura resp. Optimatum, quam Patres Romanam, etiam libertate a Bruto constituta, contendebant, proprium est *jus*, ut *Pomponij* phrasi utar, in *latenti*, ut nos supra pluribus demonstravimus (*). Nam *Brutus*, qui libertatem Pop. Rom. fundavit, Optimatum temp., qua potuit parte, restituit: nam Senatum Tarquinij caedibus exhaustum ex Ordine equestri reposuit, & auxit praeterea; Censum autem non restituit, qui est popularis resp. fundamentum; leges omnes regias abrogavit, ut *jus* in *latenti* reponeret: quae omnia ut summa virtute, ita singulari sapientia egit, ut quantum Optimatum regno libertate detraheret, tantum aucto Senatu, suppresso Censu, & restituto jure arcano reponeret, ut in hac ipsa insigni mutatione, super quibus institutis resp. fundata & aucta erat, conservaretur.

CLXXII. Hinc in rep. libera ex Optimatibus mixta omnia Senatusconsulta de jure publico concepta sunt: erantque vel juris publici condendi, vel juris publici jam conditi auctoritates; & ut vulgo dicam erant illa *juris publici condendi praeparationes*; ut de lege aliqua de jure publico ferenda, ex. gr. de poenis, de fœnore moderando; haec erant *juris publici executiones*, ut de mandandis a populo provinciis: quae omnia nullum Consulis nomen praescriptum habent: nam quae de jure privato facta sunt, & Consulum aliterius nomen praescriptum habent, ut sunt quibus Corpus Juris Justinianei scater, ea sub Principibus omnia facta sunt. Itaque ubi de Senatusconsulti tempore, & auctore ambigitur, haec regula audacter tenenda,

(*) Ex Cap. CXXXVIII. §. Optimatum.

Fundamentum magnae partis Historiae & Juris prudentiae Rom.

Cur Brutus Senatum auxit?

Censum non restituit?

Leges Regiae abrogavit?

In bona rep. libera omnia S.C. de jure publico.

Nota quae distinguunt tempora Senatusconsultorum.

da, quod sit de jure publico, praeterquam de poenis in rep. libera; quae autem sunt de jure privato, ea sub Principibus facta esse.

CLXXIII. Contra quando Patres de jure publico palam cum populo agere debebant, jus privatum, ejusque scientiam sibi conservarunt arcanam: nullamque per Consules de jure privato ad populum legem tulere, praeter unam *Poeteliam Papyriam de nexu*, quam ab Optimatibus turba popularis expressit, ut noxae dediti tantum, non amplius ex contractu debitores vinclii domi apud creditores haberentur: quam tulere C. Poetelius, & L. Papyrius Mugillanus A. ab U. C. ccccix., & ut *Livius* cum profundissima juris Romani eruditione arguat, ob impotentem unius vinclii injuriam, ingens VINCULUM FIDEI victum est; eoque anno aliud INITIUM LIBERTATIS exstitit. Sed quando hominum natura ita est comparata, ut prius liberi esse, tum aequari aliis, postremo dominari cupiamus; & *jus nexi* plebi Rom. tam grave erat, ut ex eo saepe in turbas ruerit, & prima turba inde orta sit; cur non primum omnium plebs Rom. hanc libertatem ante jus aequum, ante Connubia, ante Imperia, & Sacerdotia cum patribus communicata vindicavit? In *Historia Rom.* ab *Historia Temporis Obscure* illustrata lib. II. satis huic admirationi faciemus.

Ceterum *leges* in rep. libera de jure privato latae ferme omnes *Tribuniciae* fuere, & omnes, ut supra diximus (*), *libertatis* faatrices: is enim est mos tenuium adversus potentes postulare jus aequum; & potentiae commune votum est, leges non esse. Quare constans regula sit, *Tribunicis legibus aliquam Potentium injuriam fecisse locum, aut adversus eorundem arcanum aliquod potentiae obviam itum esse.*

S 2

Certe

(*) Cap. CLXIII.

In bona rep. libera nullae leges Coss. de jure privato.

Fundamentum Juris prudentiae Romanae.

Problema, quod probat Historiam Rom. nondum ex suis causis spectatam.

Omnes de jure privato leges Tribuniciae.

Regula ex legibus conjiciendi Rom. Historiam.

Lex de Usucapionibus Scribonia.

Certe de *Usucapionibus Scribonia*, ne praediorum urbanorum servitutes usucapi liceret (*) videtur lata contra quas vulgo dicunt *Usurpationes potentum*, vocabulo sane antiquissimae originis, qua acceptione significat usus, sive possessionis raptionem (**). Unde fit locus conjecturae, cum de Auctore non constet, fuisse *Caelium Curionem Tribunum pleb.*, qui & *Scriboniam Agrariam*, seu *Viariam* quoque tulit. (***)

De Usucapionibus Atinia.

De *Usucapionibus Atinia*, ne res furtivae usucaperentur, (****) cujus Auctor item incertus: sed quia est contra usurpationes Potentium, verisimile est tulisse *Atinium Trib. pl.*; qui auctor fuit alterius *Legis Atinae*, ut Tribb. pl. essent Senatores, & dicendae in Senatu sententiae jus haberent, latae in rep. corrupta, cum potentia apud plebeiae partis principes erat. (*****)

De Usucapionibus Plautia.

De *Usucapionibus Plautia*, quae est caput *Legis Plautiae* de vi, ubi cavet, ne res vi possessae unquam usucaperentur (*****). Tulit contra Optimatum potentiam *M. Plautius Silanus*, Trib. pl., *C. Pompejo Strabone*, *L. Portio Catone* Coss. A. 100iv.

De Damno Aquilia.

De *Damno Aquilia* contra damna a potentibus plebejorum agris data per injurias, ut solent. Tulit *C. Aquilius Gallus* Trib. pleb. ut *Ulpianus* memorat. (*****)

Arcanum potentiae Patrum, Foenore gravare plebem.

Arcanum tamen potentiae patrum erat, ut plebs semper egeret, quando censu ad Senatorium Ordinem perveniebat: quare patres semper gravi foenore premebant plebem: & ob id ipsum plebejorum patrimonium dissipari

(*) L. 4. in fin. D. de Usurp. ubi Cujacius.

(**) Cap. CXXIV.

(***) Cael. Epist. Famil. lib. 8.

(****) L. 4. §. 4. D. de Usurp. §. Furtivae Instit. de Usucap.

(*****) Gell. lib. 14. cap. ult.

(*****) L. 33. §. 2. D. de Usucap. diff. §. Furtivae.

(*****) In L. 1. D. ad Leg. Aquil.

sipari libentes sinebant, tantum abest, ut legem ullam de jure privato conderent, quo ei malo occurreretur. Nam ex sui ordinis instituto, & quadam patricia, ut ita dicam, consuetudine, quam etiamnum inter nobiles ubique gentium observamus, patricj opes in suis familiis conservabant: & qui soli erant Jurisconsulti, in testamentis cavebant filiis, ne infirmiori aetate patrimonium perderent.

Hinc de *Donationibus Lex Cincia*, quae certum imponit donationibus modum. Tulit *M. Cincius Trib. pl. A. 100xxix.*

De Donationibus Lex Cincia.

De *Minoribus Lex Laetoria*, ne a minoribus xxv. annis stipulari liceret, quam *Plautus* in *Pseudulo* comice *Legem quinquagenariam* appellat. Verisimile est, *Laetorium* illum Trib. pl. tulisse, quicum *Publius Volero* Trib. pl. tulit de plebeis Magistratibus, Ap. F. & T. Quinctio Coss. A. 100xxx. (*) *Dionysio Publiliam Voleroniam* appellatam. (**)

De Minoribus Laetoria.

De *Tutelis Lex Atilia*, ut mulieribus pupillive tutorem non habentibus Praetor cum majore parte Tribb. Romae Tutores daret. Auctor non constat: Plebiscitum videtur, tum quod uno appellata nomine, tum quod ea Praetori, Magistratui Senatorio Tribb. pl. adduntur.

De Tutelis Atilia.

Nam *Julia*, & *Titia*, ut Provinciarum Praefides mulieribus pupillive tutorem non habentibus darent, Auctorem certum non habet. Videtur lata sub Principatu, quo omnes Provinciarum Rectores Praefides, ut in rep. libera Praetores dicti.

Julia & Titia.

Lex Furia, quae omnium prima legatis adhibet modum, a *C. Furio* Trib. pl. certo lata. *Voconiam* secundam *Legem*, quae legatis moderatur, tulit, *Q. Voconius Saxa* Trib. pl., *Coepione*, & *Philippo* Coss. A. 100xciv.

De legatorum modo lex Furia, Voconia.

(*) Liv. lib. 2.

(**) Dionys. lib. 9.

Falcidia.

IXCIV. *Falcidia* ultima *Lex*, qua modus legatis flet, lata est a *P. Falcidio Trib. pl.*, *Domitio*, *Asina* *Coss. A.* IDCCXIII.

De Posthumorum Institutione Junia Velleja.

Lex autem *Junia Velleja* de *Posthumis instituendis* (*) dubium habet *Auctorem*. *Cujacius* pro *Junia* legendum censet *Juliam*. Itaque pro plebiscito nos pro jure nostro acceperimus; & conjicimus esse formulam institutionis in testamentis *Optimatum* arcanam, hac lege universae plebi evulgatam: ne posthac posthumum rumpere testamenta, & asses hereditarum aequis partibus in omnes heredes ab intestato dissiparentur.

Leges de Foenore sunt juris publici.

Leges autem de *Foenore* publici juris sunt, de quo etiam sunt *Plebiscita*, uti *Lex Duilia Moenia*, (**) quae *Foenus unciarium legis XII. Tabb.* restituit. (***)

Regula de con-jiciendis legum temporibus.

Ceterum constanter affirmandum, si quae sunt *Leges Consulares* de jure *Privato*, eas sub *Principibus* latas, ut *Furia Caninia*, *Aelia Sentia* sub *Augusto*: quas & ipsas supra diximus (****) ordinem custodire.

De Furtis Hostilia.

Una videtur obturbare *Lex Hostilia* de *Furtis*, ut furti agere liceat eorum nomine, qui *hostium* potiti essent; quam putant latam ab *A. Hostilio*, & *L. Atilio Coss. A.* IDLXXXIII. Sed *Fulvius Ursinus* existimat legem *Regiam Tulli Hostilij* fuisse: unde *hostiliana actiones*, seu formulae apud *Ciceronem de Oratore*, ubi agitur de *Militis Testamento*. Nisi igitur *lex Regis Tulli Hostilij* est, ea est *lex Tribunicia*.

Haut sane has *leges* enumerassem, sed ex genere pro more meo percurrissem omnes, nisi ipsa harum legum nunc jam vulgaris eruditio alicui putandi faceret locum, me falsum de hac re *negligenter* proposuisse.

CLXXIV.

(*) *L. Gallus 29. D. de Libero. & Posthum.*

(**) *Livius lib. 7.*

(***) *Tacitus lib. 5.*

(****) *Cap. CLXIII.*

CLXXIV. Ex hac autem *Juris Tutela* omnis *Rom.* nominis gloria orta est. Nam primum *juris* arcani bonum, & quidem omni reip. *Optimatum* commune fuit, quod nos alibi differuntis (*), ut *Patricij* quorum virtute majorum resp. fundata erat; & quorum ferocia ad bellorum usus est necessaria, justitiae studiis potius mitigaretur, quam otio & injuriis inolefcerent. & una opera *Populus juris* religiosissimus esset. Nam illa resp. beatissime agit; in qua legum, ut *Ignori Numinis religio* *Cives* tenet: ita enim disciplina urbana non minori severitate custoditur, quam *militaris*, quae nefas est *militi* causas imperij requirere; & solae ejus partes sunt id alacrem expectare, impigrum exequi.

CLXXV. Sed ea gloria *Romanorum* propria fuit, quod altitudo animi plebis *Romanae*, quae non ferebat patrum injurias; & invicta virtus, qua *Optimates* *Ordinem* tuebantur, efficere plebi *Rom.* secessionum necessitatem, per quas a *Patribus*, ne in vacua regnarent, *Tribunos pl.* cum illa sanctitate constitutos expressit, libertatis *Romanae* Custodes, quibus *Patres* se opposuere *Custodes Juris*. Atque ex hac aequis viribus, & quidem summis utrinque adversante & *Libertatis*, & *Juris Tutela*, inter cetera praeclara, quae *lib. II.* exponemus, factum est, ut plebe incerti juris pertoesa, quod diu, ut *Pomponius* momentose tradit, passa est, (**) & jus omnibus aequum exoptulante, id lege *XII. Tabb.* retulere, quam & *hoc lib.* perfrictum, & *lib. II.* gravius tanta sapientia, & utilitate resertam demonstrabimus, ut non oratorie *Cicero* ejus legis libellum omnium philosophorum bibliothecis anteponat.

CLXXVI. Quae meritis elogiis *Tacito* dicitur *Finis* omnis aequi juris, *Livio* autem omnis juris fons ap-

Juris Arcani bona.

Nobilium ferocia mansuefacta.

Plebi aucta legum Religio.

Juris Rom. Praestantia.

Magnitudinis Rom. causae praecipuae.

Custodia Libertatis & Trib. pl. Custodia juris & Patribus.

Laus leg. XII. Tabb. asserta.

Lex XII. Tabb. finis & Fons Rom. Juris.

(*) *Lib. de nostri Temporis studiorum Ratione cum Antiquorum collata.*

(**) *L. 2. §. Ex actis, D. de Orig. Juris.*

appellatur: *Finis omnis aequi juris conditi*, *Fons omnis juris condendi*, sive omnis Interpretationis: & ideo fons omnis Interpretationis, quia omnis aequi juris conditi finis; & ut esset omnis juris conditi finis, Senatus nunquam Privilegiis suam praestitit auctoritatem: quare omnia privilegia extra ordinem Plebiscitis sunt arrogata: ut autem omnis Interpretationis fons esset, Consules nullas de jure privato leges ad Populum ultro tulere, ut supra vidimus. (*) Itaut ex Custodia ordinis, & juris aequi si Jurisprudentiam Rom. natam dicas, & novum & verum dixeris.

Ex Custodia ordinis, & juris aequi nata inter Rom. Jurisprudentiam.

De Jurisprudentia rigida Antiquorum.

Aequitas Civilis. Regulae Ferreae similis.

Definitio Antiquae Jurisprudentiae.

Definitio Aequitatis Civilis.

Jurisprudentia antiqua veterum negligenter curat.

CLXXVII. Et ob id ipsum Romani Patrie Jurisprudentiam rigidam principio, & diu in rep. libera, ut in Optimatum rep., qualis *Spartana* fuit, ex utilitate civili excolere. Unde concebras verborum Formulas religiose custodiebant: atque ad eas tanquam ad regulam *Ferream*, quae ad se corpora, non se ad corpora dirigit, causas accommodabant: unde in causis quam multis, quae jus postulabant, leges surdae erant, & jus iners feriabatur; contra quamplurimis, quae jus recusabant, leges obrudebantur, & jus aderat importunum.

CLXXVIII. Quapropter Jurisprudentia antiqua definiri potest, *Ars aequi juris*, hoc est solertia custodiendi inter Cives formulas-juris ubique aequas.

CLXXIX. Atque haec est *Aequitas Civilis*, qua *Justinianus* in *Novellis* dicit niti *Usucapiones*, & *impium praesidium* eleganter appellat, quam *Itali* elegantiori phrasi vertunt *Ragion di Stato*.

CLXXX. Proinde antiqua Jurisprudentia tota ad certum conformata, tota in observatione solemnitatum, & eorum quae *dicis causa* fieri dicuntur, posita erat. In eo erat tota ejus erat occupatio cavendi, unde *causas*

(*) Cap. CXXIII.

fas in jure supra diximus appellatas: (*) itaut quod de actionibus dicebatur, *qui cadit formulâ, cadit causâ*; id de omni omnino re sive inter vivos, sive in ultima voluntate verum esset, *qui cadit formula, cadit negotio, & nihil agit*.

CLXXXI. Et si causae existerent, quas existerelatis legibus necesse est, (**) quae jure aut eximi, aut includi publice oporteret, facta potius infecta, infecta vicissim facta fingeat, quam ut ne jus quicquam demutaretur. Quae est *Lacedaemoniorum Jurisprudentia*; quae in omni Optimatum rep., quae legibus regitur, viget, cujus forma est Custodia juris. (***). Sed ita appellare placuit a Rep. Optimatum, quae omnes ejus generis respp. justitia, & virtute superavit. Ex hac enim Jurisprudentia fuit illa *Agesilai Regis Interpretatio*, qui Spartanam juventutem, reip. florem, & robur in summa militum egestate, ne lege quidem alia fervare voluit militaris flagitij ream, ut ne lex, quae eos damnabat, quicquam relaxaretur; sed legem ex die postero ejus dici, quo flagitium admissum fuerat, valere jussit.

Jurisprudentia Lacedaemoniorum.

Spartana interpretandorum legum Ratio.

Ad quae si quis animum recte advertat, has juris antiqui *fictiones* nihil aliud nisi *praeae Jurisprudentiae productiones*, vel *restrictiones* fuisse comperiat, quibus Jurisconsulti antiqui, non ut nostri leges ad facta, sed ad leges facta accommodabant.

Fictiones antiqui Juris productiones, aut restrictiones ejusdem.

Atque in eo omnis antiquae Jurisprudentiae posita laus erat, aliquod ejusmodi consilium, quo *Agesilaus Rex* usus est, comminisci, quo & leges integrae manerent, & causarum utilitati consuleretur.

Antiquae Jurisprudentiae laus.

CLXXXII. Hinc *Jus antiquum Rom. fictionibus totum scians*: appellatione autem *Juris Civilis Rom.*

Jus Antiquum Fictionibus totum scians.

T

& jus

(*) Cap. CXVII.

(**) Ibidem.

(***) Cap. CXXXVIII. §. Optimatum.

& ius *Prætorium* heic amplector, quod sane Juris Rom. univerſi pars quaedam fuit. (*) Hinc in quam plurimis cauſis conceptos pro natis, vivos pro defunctis, defunctos pro vivis haberi; quemque tria capita gerere; filios, ſervos in acquisitionibus ſub parentum, vel dominorum perſona latere; alios gerere aliorum perſonas; tempora, quæ nondum tranſierunt, producta; tempora, quæ jam tranſierunt, retroagi; tempora diſſita conjungi: tot jura perſonata, nuda nomina ſine re, nuda jura ſine bonorum commodis; tot imaginarias venditiones, & ſimulatas violentias (**) jure Civili; tot actorum reſciſſiones, & in integrum reſtitutiones jure prætorio celebrari.

Jus Civile antiquum Juris Naturalis Fabula.

Per certum erumpit verum.

Jus Civile antiquum imitatur naturam.

Præſta Jurisprudencia Poëta quoddam.

De Sapientia Heroica.

CLXXXII. Sed per has omnes Juris Civilis antiqui fictiones, quas ex latiori genere cum *Justiniano* in Institutionum Prooemio JURIS ANTIQUI FABULAS dixeris, & per quas Jurisprudentes *Juris Civilis* certum curabant (***), per eas ipſas fictiones, & fabulas *Juris naturalis verum* erumpebat. (****) Quare quod in ſpecie dicitur de adoptione (*****) eam imitari naturam, id ex genere univerſo de omni Jure Civili antiquo dicere quis poteſt; & quam acute, tam vere conſicere; *Præſta Romanorum Jurisprudencia*, PoëMA quoddam fuiſſe, quod primum juris naturalis gentium, deinde juris naturalis philoſophorum (*****) perpetuam Fabulam ſub innumeris & variis perſonis egit, tam Rom. Juris decoro, ſive ipſarum legum gravitate & conſtantia.

CLXXXIII. Sed diximus, quod ob has Antiqui Juris Fabulas *Orpheum*, & *Amphionem* & Heroes, & Poë-

(*) §. Conſtat autem, *Inſt. de Jur. Natur. Gent. & Civil.*

(**) Cap. CXXIV.

(***) Cap. CXXVII.

(****) Cap. CXXV.

(*****) L. 23. Di de liber. & poſthum §. Minorem 4. *Inſt. de Adop.*

(*****) Cap. CXXXVI.

Poëtas, & Rerumpp. Fundatores ipſi Poëtae tradiderint; (*) quod *Lyra Orpheus* ſeras cicuraſſet, ſibiſque obſequentes feciſſet; *Lyra Amphion* ex lapidibus ad ſonum ultro coëuntibus Thebarum muros aedificaiſſet. Omnes autem *Mythologi* conveniunt, hiſce fabulis primos Rerumpp. Fundatores ſignificari; ſed in hoc falſi, quod eos duos heroes putant, cum ii ſint omnium Optimorum, & plurium quidem ætatum heroici characteres. (**)

Sed quid de *Lyra*? heic ſolita *Mythologorum* infelicitas cernitur. Dicunt enim *Orpheum*, ex. gr. cantu, & hymnis, quos ei appingunt, Deorum Naturam exleges homines docuiſſe, eorumque religionem ipſis inſinuaviſſe, qua manſuefacti legibus ſe ſubmiſerunt: unde conſtanter conſciunt, primos Poëtas fuiſſe Theologos. De cantu quidem id ipſis eſt concedendum, quod orationem numeris conſtrictam priorem fuiſſe ſolutâ doceat primus omnium Scriptorum *Homerus*, & *Homero* prior *Hefiodus*, & *Hefiodo* prior hymnorum Scriptor *Orpheus* vulgo putatus.

Sed qui fieri potuit, ut Poëſis omnium artium prima fuerit, ut ex ea inter gentes ipſa pecuaria, ipſa ruſtica ortæ ſint: cum ita naturâ ſit comparatum, ut homines prius neceſſaria, quibus urgentur, videant, deinde utilia, tandem ad quæ fert ultro libido, & quaſitam afferunt voluptatem, inter quæ Poëſis tenet facile primas? Deinde qui fieri potuit, ut in illa ſumma hominum ruditate, omniumque rerum imperitia, & generis humani ſupore, repente homines exiterint, qui recta altiffimas res, nempe divinas intellexerunt? quando in humanitate, & cultu Temporis hiſtorici primum *Phyſici*, ut *Empedocles* aliique; deinde *Morales*, ut

Orphei & Amphionis Mythologia.

Hiſtoria Numeri.

De Poëſis Origine.

Hiſtoria Phyſicæ & Philoſophiæ.

(*) Cap. CXXIV.

(**) Cap. CLXVIII.

ut *Socrates*, qui primus moralem philosophiam de caelo revocasse dictus est: tandem *Divini*, quorum *Princeps Plato*, proveniunt? & humanae naturae ordo hunc rerum ordinem postulabat, quod homines prius ad res, quae sensus feriunt, ut *naturales*, deinde quae animos afficiunt, ut *morales*, tandem ad mentem ipsam, & ea, quae nullum veniunt sub sensum, *divinas*, advertunt. Tandem quod fieri potuit, ut in illa generis humani pueritia, qua homines vix singula animadvertunt, ingenia extiterint, quae respublicas intelligerent: cum eae nihil sint aliud, nisi civilium bonorum amplissima universitates, & summa genera?

Respp. humanae naturae generis summa.

Proprius Poëseos Finis. Historia Poëseos.

Cur prima Epopeia? Et Tragoedia?

Tum Comoedia antiqua?

Nova Comoedia ultima?

Non inficiamur quidem Poësim granditate fabularum, & luculentia locutionis ad stupidos animos excitandos praecipue factam esse: sed ipsius Poëseos natura primos Poëtas Theologos fuisse negat, cum eodem ordine, quo Philosophi, & nati Poëtae sint: *primi Heroici*, *Homerus*, *Tirtaeus*, qui cecinere bella, ad quae homines vel lapidei convertuntur. Ex Dramaticis primi *Satyrorum* Inventores, qui sylvestres Deos Plaustris invexere, & *primam Deorum personam*, quam ipsis per naturam licebat, finxere *Satyrorum*, ex rebus, quas tractabant, cornibus, caprina pelle, & uvarum foecibus, quibus ora perungebantur; unde *Tragoediam* dictam multo verosimilius conjicio, quam quod *τράγος*, hircus daretur praemio. Hinc *Comoedia antiqua*, quae legibus tandem vetita est, quod viros Civitatis Principes, quos *Populus* universus suspiceret, in fabulas traducebat. Inde ex *Satyra Tragoedia*, ex *Comoedia antiqua Comoedia nova* ortae, & tamen *Tragoedia* prior, qua Tyrannorum, & magnarum Domuum scelera punita theatri exponerentur, ad quas è civilibus rebus maxime *populus* excitatur. Tandem *Comoedia nova* inventa est, quae res privatas agit, ad quas *Populus* non attendit: unde *Simoni* roganti:

Meum.

Meum gnatum rumor est amare.
merito *Davus* mutiens responderet;

Id populus curat scilicet.

Haec omnia negant, immo pernegant, *Primos Poetas* fuisse Theologos; & tamen historia constat, *Hesiodum* *Homero* priorem. Haec nobis fecere sollicitudinem, qua *Historiae Poetarum* hactenus traditae nunquam acquievimus, donec ex nostris Principiis originem Poëseos invenimus, quae & historia constaret, & his difficultatibus satisfaceret: ut *lib. II.* ostendemus.

Ex ea origine de *Lyra* haec dicamus: *Lyra*, ex pluribus fidibus constat: & *Fides* eadem ac *nervus*, quae & *Graecis χορδή*, primum Imperii nomen in terris fuit, quo *Clientelae* steterunt (*): ex pluribus fidibus, seu Imperiis singularibus, quae optimi in *Clientes* habebant, ex pluribus privatae violentiae juribus vis publica est constituta, ut supra dictum quoque est, (**) & publica vi constituta primae extitere *Respp.* *En Lyra*: publicum Imperium, cui ferae factae sunt obsequentes.

Lyrae Mythologia.

Sed & inter praecipuas Poëseos laudes illa numeratur, quod prima fuit in terris sapientia Poetarum:

Haec fuit Sapientia quondam,

Publica privatis secernere, sacra profanis;

Contubitu prohibere vago, dare jura maritis;

Oppida moliri, & leges incidere ligno.

Sapientia autem partibus continetur tribus; quarum prima est, *Divinarum rerum contemplatio*, qua *Plato* sapientissimus fertur: secunda est rerum in natura abditarum cognitio, qua *sapientes antiqui Physici* disti: tertia est *humanarum rerum Prudentia*, qua *septem Graeciae Sapientes* appellati, qui monita in vita adprimere

Prima Sapientia Poetarum.

Sapientiae partes tres.

*ut Plato Milesius
et a Lyrae Graeciae sapientibus*

(*) Cap. CIV. §. Atque.

(**) Cap. CV. CXVII. CXXXIV.

me utilia reliquerunt : & Romanis *Sempronius Zapt*, (*) & *Scipio Nasica* (**) *Corculum* dicti, qui Jurisprudentiæ maximæ floruerunt.

Quaedam J.C.
Romanis cum
Oraculis com-
munia.

Citra dubium Romani Jurisconsulti testimonio *Ciceronis* dicti *Oracula Civitatis* : & apud Latinos de solis *Oraculis*, & *Jurisconsultis Responsa* dicta : & uti ex *adytis Oracula*, ita ex *jure arcano responsa* data ; & uti ab *Oraculis* cum

dictæ per carmina sortes;

tum

Vitæ monstrata via est.

Ut Formu-
lae Juris Car-
mina?

Ita prisca *Jurisconsulti* carminibus *responsa* dabant ; ut de legum formulis supra diximus (***) ; in quibus si quis hos Poeticos numeros non sentiat, is ne eos quidem audiat in *Carminum Saliarum* fragmentis : quæ tamen ad symphoniam canebant. Et ita naturam ferre necesse fuit ; ut primis carminibus existerent primula rudimenta numerorum, ut *numeri Plantini* diu post fusi testantur. Et *Ciceronis* item testimonio *Jurisconsulti* non solum de jure causæ, sed de omni re dubia in vita agenda, ut ex. gr. de ducenda uxore, de filia collocanda deliberantibus consulebant, ut *Jurisconsulti* videantur esse *Divini*, seu *Vates Romanorum*, unde fortasse mansit *canere*, pro *praedicere*.

Prisci Juris-
consulti, Va-
tes proprii Ro-
manorum.

Certe quoque diu, & obfirmatissime *Rom. Patricij* in perpetua illa de Connubiis, Imperiis, Sacerdotiis plebi communicandis contentione auspiciis suis esse affirmabant : & nos omnes priscos J. C. *Rom. patricios* fuisse ostendimus, Praeterea supra vidimus (***) *Fas gentium linguam heroicam* fuisse, quam *Fortes* folli callebant : & *literaturam heroicam Optimorum arcanam*

(*) L. 2. §. Fuit D. de Orig. Jur.
(**) Diff. L. 2. d. §. Fuit vers. Cajus.
(***) Cap. CXI. §. Atque.
(****) Cap. CLXIX.

nam fuisse ; (*) qua continebatur *scientia etymorum*, quibus res ipsas definiebant, quod est unicum studium philosophorum ; & vidimus (**) *Jurisconsultos Romanos* hoc etymorum genere in Jurisprudencia usos esse.

Postremo primis gentibus non solum qui *sapientes* idem *Sacerdotes* erant, sed ex sapientum numero *Reges* creabantur, & cum Regno summum Sacerdotium cohaerebat : unde *Reges Rom. sacrorum* quoque *Reges* erant : & fortasse *Clientes Rom. Patronos*, a quibus jura docebantur, *Reges* appellabant ; & *Ulpianus* *Jurisconsultos Justitiae Sacerdotes* dixit.

Sapientia, Sa-
cerdotium, Re-
gnum una res
primis genti-
bus.

An igitur, & ut omittamus istas, quas hæcenus magna ingenia fecere delicias, quæ rudibus primæ ætatis hominibus rerum altissimarum cognitiones appingunt, quæ inter excelsissimas, atque doctissimas gentes, ut *Graecos* vix tandem longo post humaniorum temporum intervallo sunt inventæ, & exco- gitatæ ; & ut hæc omnia, quæ de *sapientia heroica*, de *Poëtis Theologis* forte quadam, & temere hæcenus dicta sunt, consentiant ; dicamus, *sapientiam heroicam* fuisse, quam optimos ipsa rerum natura docuerit, ut eorum *Divinarum rerum contemplatio ipsa Cæli observatio* fuerit, a qua *Romani in jure Augu- rio*, quod ab *Etruscis*, Regno Italiae florentissimo, ut supra vidimus, quum *Athenæ* vix parvæ erant, acceperant, *Cæli templa* mansere dicta : eaque contem- platione, naturam *Deorum* cognoverint, quantum ad *rerum humanarum providentiam* spectare arbitren- tur ; & ex *Cælo* ex. gr. *Cæli mentem Jovem* sibi con- finxerint ; eique *Juvenem*, & *aquilam* attribuerint, quæ sunt *argumenta* ferme totius *Divinationis*, a qua potissimum *res divinae* sunt appellatæ : suis *etymis* re- rum naturas definierint, ut ex. gr. ab *aqua*, quæ *Isos* *Grae-*

Ut verum, pri-
mos Poëtas
fuisse Theolo-
gos.

Theologiae
Civilis origo,
Contemplatio;

Causa, Divi-
nae Providen-
tiæ persuasio;

Usus
Divinatio.
Philosophia
& philologia
gemmae er-
tae.

(*) Cap. CLXX.

(**) Cap. CLXX. §. Hæc differimus.

Graecis, unde *Ἰδρος*, aqueus Serpens, *Hydrus* Horatio, *Natrix* Ciceroni, *Draco* vulgo Latinorum dictus, *Hydrum* Terram ex humore constantem definierint, quae igne non ferro extinguatur: postremo tum fundandarum, tum regendarum Rerumpp. prudentia praestiterint, quam *rebus ipsis dicantibus*, (*) a Divina Providentia (**) didicissent.

Prima Politia naturalis.

Uni Romani Sapien-
tiam Heroicam con-
servarunt.

Jurisconsulti Rom. Gen-
tium Sapien-
tes.

Cur uni in
terris Rom.
Jurispruden-
tiam inven-
runt.

Cur non
Spartani.

CLXXXIV. Hanc Heroicam Sapien-
tiam a primis gentibus acceptam uni in Terris Romani utraque illa, quam diximus, (***) *juris*, & *libertatis custodia* inter suos integram conservarunt; & *scientiam rerum divinarum* suis auspiciis, *rerum humanarum* tum *publicarum* suis Magistratibus, & imperiis, tum *privatarum* juris peritia item sua Patricj, atque adeo usque ipso rerum ipsi sibi tradebant: quibus addidere *literaturam heroicam* quoque suam, itant Jurisconsulti Rom. eleganter, & vere *Gentium Sapientes* dici possint.

Atque heic sane miror, cur tot, tantaque praeclara ingenia, quae Jurisprudentiam Rom. doctissimis, atque eruditissimis Commentariis illustrarunt, desiderium dubitandi incesserit neminem, cur uni Romani Jurisprudentiam in certam ab ipsis solis constatam scientiam in terris invenerint? Nam si id *virtute* effecere; *Spartani* Romanis fortasse fortiores: si *philosophia*, Romani *Atheniensibus* ne comparandi quidem: si *regni potentia*; nulla *trium Monarchiarum* priorum eam est suspicata. Si hanc quaestionem sibi proposuissent, fortasse veras Juris, & Jurisprudentiae Romanae causas nunc jam exploratas haberemus.

Non enim Jurisprudentia inter *Spartanos* nata; quia iis *Lyturgi* lege cautum erat, ne leges scriberentur:

(*) Cap. XLVI. §. Igitur.

(**) Ibidem.

(***) Cap. CXXVI.

tur: quare apud eos nulla interpretatio necessaria: nam semper praesenti lingua leges loquebantur. Hinc quam resp. diutissime ad octingentos ferme annos duravit, quo temporum spatio in civitatibus, quae aditum non prohibent peregrinis, & comitatus civibus permittunt, linguae ferme totae mutantur; jura apud *Spartanos*, moribus mutatis, quos octingentis annis mutari necesse fuit, lingua semper praesenti, eadem esse videbantur. Non inter *Athenienses*, quia apud ipsos leges in annos singulos, ut inutiles, aut rigidae repertae, ita in singulos annos a *Nomothetis* per Populum in id creatis mutabantur. In *Monarchiis* Iudices prudentia, & justitia spectati ex ordine naturali jus in singulis causis dicunt, quod semper est aliud pro causarum diversitate. At Romani ubi Plebs a Patribus *Legem XII. Tabb.* hoc est jus aequum scriptum expressit, *Custodia juris adversum hanc libertatem* praestitit, ut Patres jus Rom. privatum conservarent; & quia lex scripta erat, & lingua mutaretur, scientia interpretandi juris necessario inter ipsos nata est: quam necessitatem adauxere Patres, eo regni consilio, quod nullam aliam de jure Privato legem Consulare, ut supra diximus tulerint; ut quando jus arcanum *Leg. XII. Tabb.* palam factum, saltem juris, sive actionum formulas ad *Leg. XII. Tabb.* accommodatas Patricj arcanas haberent; quae in specie maxime propria merito, ut *Pomponius* refert, (*) *jus Civile* appellantur, utpote ex quibus Jurisprudentia Rom., sive adeo Jurisprudentia in terris inter Romanos orta est: quod heic attente notari velim; namque hic *Pomponij* locus, ut postea videbimus (**) nobis *ἡγεμον* erit, quo in jure Romanorum distinguatur, quid a jure gentium acciperint,

Cur non Athenienses?

Cur non Assyrii, Persae, &c. Monarchae reliqui?

Regula distinguendi in jure Rom. quid sit juris gentium, quid juris Civilis.

(*) In L. 2. §. His legibus latis. vers. Haec disputatio.

(**) In disquisitione Leg. XII. Tab. lib. II.

rint, quid vero ipsi introduxerint.

Philosophia CLXXXV. Et ex iis ipsis rebus, quas de sapientia heroica differuimus, factum est, ut Jurisprudencia Rom. in tantam justitiae laudem, quantam omnes norunt, pervenerit: quia Romani una cum jure gentium, communem quoque gentium sapientiam receperunt, & receptam fortissime conservarunt. Unde Rom. Jurisprudencia neque *Stoicorum*, neque *Epicureorum*, ut isti ingeniosi magis, quam veri Juris Rom. Interpretes arguant, sed his suis ipsius placitis constat.

Namque omnes Jurisconsulti in illam rerum divisionem, quam nos in *Lematis Metaphysicis* proposuimus, tanquam in *legitimae Scientiae Principium* constantissimae conveniunt; qua *res in corporales*, & *incorporales* dividunt; (*) & corporales tactu definiunt, incorporales intellectu consistere, sive in hominis mente constare dicunt, & sic jura non constare corpore, ac proinde supra corpus statuunt, ut *Plato* passim, sed maxime in *Parmenide*, *Ideas* esse gravissimis argumentis demonstrat. (2). Hinc tanquam per discessionem in illa *placita* omnes conveniunt: corpora dividi, jura esse individua: corpora corrumpi, jura extingui, extincta non reviviscere, ut animus humanus dicitur a Deo extingui posse, corrumpi autem non posse: corpora tempore nasci, tempore finiri; sed tempus non esse modum inducendae, vel dissolvendae *obligationis*: & quae jura a principio non sunt, tractu temporis esse non posse; quae est metaphysica ratio *regulae Catonianae*: & tempus dumtaxat esse signum, quod animus dominium abjecerit, ut in *usucapionibus*, vel, ut in *praescriptionibus*, signum, quod animus jus remiserit: & corpore corrupto *usum fructum*.

(*) L. I. §. 1. de Rerum divisione, unde Justinianus a Gajo principium sumit. Instit. de Reb. corpor. & incorp.

(2) Praestantissimus Arnoldus Vinnius in Commentar. Instit. hoc tit. pr. n. 2. haec ridet: Tu judica meritum.

fructum tolli, non autem corrumpi, uti corpore corrupto tollitur, non corrumpitur animus: & jura dicuntur minui, quum alienantur, relata ad patrimonium, unde abeunt; ceterum a primo homine *Ada* ad nos usque, ut supra demonstravimus, per tres originarias rerum acquisitiones (*) eorum perpetuo conservata successio.

Atque adeo animum humanum, qui *Platonicis* asseritur, per hoc, quod sit supra corpus, immortalis, *Jurisconsulti* statuunt omnium omnino jurium domicilium, & sedem: qui uno ore omnes dicunt, jura animo parari, animo conservari, animo alienari.

Hanc juris *Metaphysicam* Romani a gentibus antiquissimis acceperunt, a quibus haec generis humani traditio orta est; qua gentes humanae omnes credunt (nam quae non credunt, si quae sunt, omnino barbarae, ac ferae sunt) animos humanos esse immortales: quam traditionem si *Platonis* demonstrationibus incoeptam, & per gentes diffusam, & propagatam dicerem, equidem viderer erudite ineptire. Doctrinam contemimus igitur. Diximus jus humanum ab humandis mortuis incoepisse; & jus humanum a divino sumpsisse exordia; & jus divinum humanumque apud majores gentes utrumque esse fundatum; uti contra inter exleges impios cadavera inhumata jacuisse. (**) *Dj* autem *Manes* Leg. XII. *Tabb. Divi Parentum* appellantur; & *Parentalia*, sive sacra funerum a parentibus dicta; Sacra autem non nisi Diis fiunt. Sed & majores gentes definivimus viriles stirpes, quae in plures familias dividebantur. (***) Igitur hanc stirpem in familiarum ramos diductionem necesse est inde factam, quod posterius, ordine mortalitatis, quem eleganter *Papinianus* dicit, suos majores alium

Perpetua Jurium ab Ada ad nos usque successio.

Animus universi Juris subjectum.

Generis humani traditio de immortalitate animorum.

Dj Manes principio tantum Patriciorum suere. Parentalia, unde dicta? Gentilitium origo.

(*) Cap. XCVII. Cap. CIV. §. Per hanc. Cap. CXIX.

(**) Cap. CIV. §. In statu.

(***) Cap. C. §. Id divido cum tribb. seqq.

alium post alium condidissent : quos ordines Romani dixere *Stemmata*, haut sane dicta a verbo *stigma* : quid enim faciunt coronae cum illa summa virorum simplicitate ; sed a *stamen*, quod *filum* significat & magis decet illam rusticitatem : unde *lineae sanguinis*, & *cognationis* haec ipsa *stemmata* a *Paullo* dicta sunt. (*) Itaque Pietas ipsa suo cultu optimis *genealogias*, sive gentium successiones imprudentibus conservavit, commonstravitque : quod cum animadverterent, sedulo postea curarunt, ut ea sacra in familiis fervarentur : quod Patricij Rom. praeter ceteras, ut alibi dicemus, custodierunt : & *Cicero* ex Romanis moribus in sua Rep. quam ad Romanae exemplum format, caput illud legum concepit ; *Sacra Familiaria perpetua* (non interrupta) *manento*.

Ea ratione Optimi a Religione *Fontium*, quam diximus, (**) ad Religionem *Deorum Manium* progressi ; a jure humano iterum ad Divinum rediere.

Hac majores gentium a posteris divinitate donati, persuasionem inducere, *animos, non corpora, sed quasdam corporum imagines esse, ac proinde immortales* ; quod corpora tres habeant dimensiones, longitudinem, latitudinem, profunditatem ; imagines longitudinem, & latitudinem tantum : & hac ratione equidem probarem eorum conjecturam, qui *stemmata, schemata, imagines legendum putant*. Namque hanc gentium metaphysicam nobis testantur Poetae, qui animos defunctorum per obstrueta terrae ad Inferos, ad Elysios permeare : & cum eas describunt, per *imagines humanas majores*, describunt. Atque hinc Romanos Patricios verisimilius *Viros multarum imaginum* dictos putaverim, quam quod in Atriis statuas Majorum per *stemmata dispositas haberent* ; qui splendoris luxus post Asiam de-

(*) L. 9. D. de Gradib.

(**) Cap. CXLIX. §. Verum.

devictam ad Romanos sero commeavit.

Haec illius rudis aetatis Metaphysica ipsissima *Epicuri Physica* est, qui è corporibus imagines jugiter effluere, & per inane volitare, & cum de *Confucio*, ex. gr. cogitamus, *Sinenſium simulacra* per tantum terrarum, ac marium inoffenso cursu nostris mentibus obijci, & inter infinitam aliorum turbam, ubi nobis libeat, praesto esse docet : neque haec tam sit Poetarum laus, quam *Epicuri* reprehensio : nam eam sapientiam ferebat aevi Poetici naturâ, sive Generis Humani Adolescentia, quae phantasia plurimum ingenioque pollebat, & ob haec ipsa illud seculum ratione purâ praestabat parum : at philosophum de rebus metaphysicis eo genere differere, quo Poetae fabulantur, & rudissimae ante Poetas gentes sunt opinatae, id vero est maxime reprehendendum.

Hanc a *Gentibus* accepere *Romani Theologiam*, & *perfecere Jurisconsulti* : nam ut *Plato* inter Graecos postea invictis rationibus firmat, animos supra corpus esse, ac proinde immortales ; & has corporum imagines, sive ideas, quanquam corporum sint, & corporum occasione in nobis excitentur, corporeas non tamen esse demonstrat : quam doctrinam *Malebrancius* novo, & eleganti excogitato *intelligibilis extensionis* vocabulo nostris temporibus multa cum laude expolivit ; ita *Jurisconsulti* ipsius *Jurisprudentiae Rom.* ductu, alio proposito, nempe legum interpretandarum, idem affirmant : quum ajunt, jura esse individua, quae solius substantiae incorporeae proprietas est ; nam quia individua, dicunt non constare corpore, sed intellectu consistere ; & quia individua, non corrumpi, *rumpere* enim dividere est ; ac proinde jura quosdam substantiae incorporeae, & immortalis modos esse, nempe animi humani, quem omnis juris statuunt domicilium, & sedem : & ita *Jurisconsulti* ipsius *Jurisprudentiae Rom.* vi omnis

Metaphysica
Epicuri eadem,
ac Poetarum.

Theologia
Jurisconsultorum.
Platonis de
Immortalitate
animorum
doctrina.

Doctrina
Malebrancij de
intelligibili
extensione.

Jurisconsulti
Rom. Jurispru-
dentiae du-
ctu in Plato-
nis doctrinam
concessere.

Unde Stem-
mata dicta?

q. v. Not. p. 1.

inclavit, dixit,

Sacra Fami-
liaric, & Gen-
tilitia prince-
pio soli Patricij
habuere.

Juris divini
Circulus inter
Gentes.

Gentium Me-
taphysica.

A Poetis tra-
dita.

Cur Patricij
dicti Viri mul-
tarum ima-
ginum?

omnis Graecorum sapientiae imprudentes ad Platonicos accessere.

*Jura non sunt
modi corpo-
rum contra
Celsum.*

Nam quod *Celsus J. C.* ait (*) *jura esse corpora qualiter se habentia, ut bonitas, salubritas, amplitudo*; id ex *Viri* philosophia, non ex philosophia *Juris* consulti *Rom.* dictum est: quando supra demonstravimus (**) aequalia corpora fieri quidem inaequalia posse; at geometricam, vel arithmeticam aequalitatem aeternam esse; & jura non in fluxis corporibus, sed in ipsa aequalitate aeterna constare; & corpora quid supra corpus, fluxa aeternum non posse gignere.

*Cur Rom.
regni arti-
bus prae-
clarissimi.*

CLXXXVI. Et haec eadem ipsa apud *Patricios Romanos* *Juris gentium* custodia praestitit, ut ipsi essent praeter ceteras orbis terrarum gentes regnandi artibus praeclarissimi; ut *Poeta* nihil quicquam ex obsequio, sed prorsus ex vero, omnibus ingenij, & eloquentiae artibus *Graeciae* permixtis, de *Populo Rom.* autem dicat:

*Tu regere Imperio Populos, Romane, memento;
Hae tibi erunt artes.*

*Rom. ad Im-
perium natu-
ra facti.*

quia *Consuetudo* est optima legum *Interpres*; (***) & *Jus gentium* est quedam generis humani *Consuetudo*; unde id *jus* passim in *Jure Rom.* & apud *Historicos, Philosophos, Oratores* legas *gentium moribus* definiri. Itaque nulla natio *Terrarum Orbem* melius rexit *Romanâ*; ut quando hominum *Optimi primi* respp. legibus, sive moribus, ut supra diximus (****), fundarint; eorum posterij ejus *juris scientiam* familiari, ac perpetua traditione, uti *Lycurgus* suas volebat doceri leges, *Patricij* custodirent. Atque adeo *jus naturale gentium* super ceteras nationes *Romani* custodientes; ab ipsa gentium na-

(*) L. 86. D. de Reg. Jur.

(**) Cap. XLIV.

(***) L. 37. D. de legib.

(****) Cap. CXLI.

natura ad *Orbis terrarum imperium*, ut virtute & justitia parandum, ita sapientia regendum facti.

CLXXXVII. Eadem quoque *Juris custodia* apud *Patres*, & custodia libertatis apud *Tribb. pl.* praestitere quoque, ut *Romani Atheniensibus* ipsis, qui suos jactant *Philosophos*, in ministrando ex legibus *jure sapientiae* laude antecellerent. Quia enim *Libertas* jam *privilegiis* in *jus publicum Legis XII. Tabb.* insurrexerat, principio quidem poenas extra ordinem irrogando; nam postea eo ventum, ut extra legum ordinem quoque mandaret honores, quia *plebs* uti aequitatis naturalis gnara est, ita aequitatis civilis est imperita; veriti *Optimates*, ne *plebs* legum rigorem quereretur, & *jus* quoque *privatum Legis XII. Tabb.* abrogaret, derogaretve, & *Romani*, uti *Athenienses*, ob ipsarum inutilitatem, vel duritiem in annos singulos demutarent; unde enormi legum copia postea laboraretur; quae *Taciti* judicio una est ex corruptissimae reip. notis; quod *Spartani* illo eleganti dicto *Atheniensibus* objectabant; *Leges Athenis* scribi, *Spartae* servari; his de causis *Praetorem Rom.* alium *Magistratum Senatorium*, ut *prisci Consules*, appellatum; nam *Coff.* principio *Praetores* dicti, iisdem auspiciis, ut refert *Livius*, quibus *Consules*, ut qui *Consulibus* extra *Urbem* agentibus, is *Consulum* loco in *Urbe* esset, creari curarunt, qui *viva Legis XII. Tabb.* vox esset, unâque operâ & *jus Civile* custodiret, & aequitati naturali adesset, *jure privato Legis XII. Tabb.* immoto, unumque & *Senatus* cum *Praetore Aristocratie* faceret corpus; & uti *Senatus Populo* in publicis rebus, ut supra diximus, (*) ita in privatis rebus *Praetor* praestaret civibus *juris auctoritatem*, quam diximus.

*De Juris-
prudencia
benigna, si-
ve Athe-
niensi, &
de Jure
Praetorio
Rom. in cu-
stodiendo jure
patrio Athe-
niensibus sa-
pientiores.
Vulgus natu-
ralis solers, ci-
vilis aequita-
tis ignarum.*

(*) Cap. CLXI.

ximus, (***) jam factam esse Tutelae Rom. Juris.

Cur annua
Edicta Prae-
torum?

Sic Praetor uti actionibus jus Civile tuebatur, ita exceptionibus juri naturali succurrebat: & uti Athenienses in annos leges, ita Praetores in annos mutabant edicta, non ex jure imperij, ut vulgo putant, quod par in parem non habet, sed in perpetuae utilitatis experimentum. Eaque ratione *Edicta aequitatis longo usu spectatae*, jure imperij nihil quicquam obstante, de Praetoribus in Praetores transferebantur; unde eorum jus *translativum* dictum est.

Cur Jus Ci-
vile posses-
sionis jura
ignorabat?

At vero si causae existerent, de quibus nullum jus *Lege xii. Tabb.* neque diserte cautum, neque per interpretationem, ut causae *de possessione*, quas nunquam Jus Civile agnovit, quia si agnovisset, Optimates Jus Quiritium perdissent; nam possessores longissima agri Rom. possessione jure nexi soluti essent; quod postea plebei *Lege Poetelia* retulere, ut supra innuimus, (*) & latius infra dicemus; nec pro agro, quem non ex jure Quiritium habuerant, ob aes alienum cum iisdem Patribus contractum, apud eosdem privatim vendi haberentur; itaut Patres non ultra privatum carcerem in eos haberent in vestigium antiqui Imperij, quod Optimi privatim, jam ante constitutas respp. in Clientes exercebant, ut supra diximus quoque. (***) Causas igitur possessionis Praetor nullo juris Ordine, hoc est, nulla formula ex jure Civili dictata, nullo dato iudice, ipse cognoscebat *Interdictis*. Si quae aliae ejus generis essent causae, Praetores per summam libertatem de iis postea, corrupta in potentiam rep., & maxime plebejorum parte superante, dare coepere, ut lib. ii. latius ostendemus: quae sunt *actiones Praetoriae*, quae dicuntur in *factum*; quas omnium maxime

Quae actiones
maxime prae-
toriae?

In quibus
causis Prae-
tor Conditor
juris?

proprie Praetorias dices; namque in ejusmodi causis

Prae-

(*) Cap. CLXXIII.

(**) Cap. CIV. §. Atque, & seqq.

Praetor erat proprii juris Conditor, quod nihil cum Civili commune habebat: si vero causae essent, quas *Lex xii. Tabb.* tacita cogitavit, Praetor jus Civile ad eas producebat; atque de his sunt omnes *Actiones Civiles utiles*, in quibus proprie Praetor jus Civile supplebat: si vero essent, quarum aequitati *Lex xii. Tabb.* surda, durave esset; Praetor aliquo commento, fictioneve aliqua ita temperabat, remque moderabatur, ut eadem opera & jus Civile, & aequitas naturalis salva essent: atque in his proprie Praetor sub aliqua *Juris Civilis imagine*, & ipsius *Legis xii. Tabb.* reliquiae *Jus Civile emendabat*; uti sunt omnes *bonorum possessiones*, *actionum rescissiones*, *in integrum restitutiones*, & alia ad hoc instar praetoria jura.

In quibus
Suppletor Ju-
ris?

In quibus Ju-
ris Civilis E-
mendator?

Quare & acute, & vere dicere possis, uti Jus Civile est Juris gentium quaedam Fabula, & Imitatio, ut supra diximus; (*) ita Jus Praetorium est ipsum Jus naturale sub Juris Civilis aliqua persona, & imagine.

Jus Praeto-
rium est Jus
naturale sub
Juris Civilis
imagine.

Et hac ratione a Praetoribus Romanis primum exiit Jurisprudencia benigna, quam licet *Athenien- sum* appellare, quia temp. liberam decet, in qua & Philosophi ratione naturali, non Civili differunt de Justitia, de rep., de legibus; & Oratores ratione item naturali, & argumentis ex *sensu communi* depromptis, qui solus materiam proprie Oratoriam suppeditat, apud multitudinem regnant; cui unice eloquentia facta; nam *Sapientis verbum factum est*. Quare, ut Athenis Oratores facundiae vi aequum a iudicibus obtinebant; ita & Romae in rep. libera praecclare diserti in iudiciis aequitate jus superabant; ut *M. Crassus* ipsius *Ciceronis* iudicio *Romanus Demosthenes* in causa *M. Curi*, in qua, ut eiusdem verbis utar, *Patrocinium voluntatis mortuorum susceperat adversus Mucium Scaevolam* Jurisprudenciae columen, qui jus tuebatur, aequum obti-

Jurispruden-
tia benigna a
Praetoribus
coepit.

Sensus com-
munis omnis
eloquentiae
Moderator.

Eloquentia
multitudini
facta.

(*) Cap. CXXVII.

tinuit; uti & obtinuit Cicero ipse pro *A. Caccina* adversus *Formulam*, qua *Sex. Aebutius* una ejus literula fretus, qua *dejicio* ab *ejicio* differt, se tuebatur. Et *divisae* apud Romanos artes *Oratoria*, & *Jurisprudencia*: nam Jurisconsulti in rep. libera *Jurisprudenciam Spartanam* eandem, Oratores si quas juris causas susciperent, *Jurisprudenciam Atheniensem* eloquentissimam profitebantur. Itaque Jurisconsulti jus Civile in specie maxime propria a *Pomponio* dictum, (*) nempe *Formulas* legum conservabant; Oratores jus Praetorium, quod iuri Civili in specie opponitur (**) promovebant.

Atque hinc *Jurisprudencia Atheniensis* per aliam reip. mutationem, aliasque causas, quas inferius dicemus, sensim aucta, & propria tandem sub Principatu perfecta est, quae non rigida & rudis, ut *Spartana*, non sinuosa & benigna, ut *Atheniensis*, sed elegans & gravis tota ad honestatem composita, quae in singulis causis propria aequitatis naturalis momenta expendens, nullas *formulas verborum*, sed *formulam mentis*, non *certum*, sed *verum*, non *aequum civile*, sed *aequum naturale*, sive *aequum aeternum bonum*, utile in quibusvis causis aequale, quam *formulam naturae* (***) *Varro* appellabat, diligenter custodit; atque ad eam, tanquam ad *regulam Lesbiam*, quae se ad corpora, non ad se corpora dirigit, aequat omnes iniquas utilitates; quare omnibus causis benigna adest: quae & in repub. libera, & sub Principatu usque ad *Edicti Perpetui* tempora fuit sedula *Ars fallendi juris Civilis*, prae studio veri, prae studio aequi boni; post *Edicti Perpetui* tempora, ut mox dicemus, facta est omnino verax & generosa.

CLXXXVIII.

(*) L. 2. §. His legibus latit D. de Orig. Jur.

(**) L. 7. §. Jus Praetorium. D. de Justit. & Jur.

(***) Ut diximus in Operis Prologo.

Cur divisae
apud Rom. Ju-
risprudencia,
& Oratoria.

Jurisconsulti
jus Civile tue-
bantur, Ora-
tores jus Prae-
torium pro-
movebant.

Jurispruden-
ciae Rom. ge-
nensis.

Aequitas na-
turalis regu-
lae Lesbiae si-
milis.

Jurispruden-
cia benigna
quando sedu-
la Ars fallen-
di juris Ci-
vilis?

CLXXXVIII. Quapropter a *Celso*, ipsius *Ulpiani* *Definitio* iudicio, eleganter definita, *Ars aequi boni*, (*) seu *for-* *Jurispru-* *dentiae be-* *nignae.* *lertia* aequandarum utilitatum, nullo jure, nulla lege, nullā formulā, quae iniquum dicat, spectatā: nec si- nit leges ullas per inertiam oculari; sed ubicumque opus est, diligenter curat, ut aliquam afferant utili- tatem.

CLXXXIX. Ejusque *Jurisprudenciae Regula aeter-* *De Aequi-* *tate Natu-* *rali.* *na* est *Aequitas Naturalis*, quae multa contra com- munes juris regulas recipit, & admittit, ac juris Ci- vilis rigores temperat. Sed ea ipsa durior est juris ri- gor, ut supra diximus: (**) neque enim ex suo jure immutabili quenkum solvit; nec ullum unquam ho- minis meritum tantum est, ut ratio naturalis ipsi in- dulgeat, quod non dicet honestas: tamen totius ge- neris nomen occupavit: & *aequitas Civilis* magis ap- pellata est *juris rigor*; quia Civilis rigor, est sane ri- gor in causis, in quibus contra immerentes dura- tur: at *aequitas naturalis* ex genere *aequitas* dicta est; quia in ipsis causis, in quibus immota haeret, haeret autem in omnibus, in ipsis, inquam, causis be- nigna est: & pravam est hominum iudicium, qui eam iniquo animo ferunt; nam de ea sensuum sapien- tia, quam stultitiam definivimus (***), judicant.

CLXXXX. Ad hoc exemplum ex *Tutela Spartana* *Ut Rom. Ju-* *rispruden-* *cia ex A-* *theniensis* *&* *Spartana* *coaluit.* *juris*, ut decet *Remp. Optimatum*, qualis *Spartana* erat, & ex *Atheniensi legum emendandarum libertate*, quae *remp. liberam* consequitur, qualis erat *Athenien-* *sis, confusa Jurisprudencia Rom.* in terris nata ex utrius- que reip. forma; uti ex eadem rerumpp. mixtura su- pra vidimus (****) ex *Atheniensium*, & *Lacedaemo-* *niorum*

(*) L. 1. D. de Justit. & Jur.

(**) Cap. LXXXVIII. & LXXXIX.

(***) Cap. XXVII.

(****) Cap. CXLII.

Aequitas na-
turalis, & ipsa
rigor juris est.

Cur aequitas
Civilis rigor
appellatur?
Cur rigor ju-
ris naturalis
aequitas?

niorum institutis, hoc est, ex forma reip. liberae, & Optimatum, Jus Romanum ex scripto, & non scripto coaluisse.

Sed hanc juris, & Jurisprudentiae Rom. mixturam ex ipsius temperatura reip. natam esse, sequentia satis confirmant.

I.

De Legibus, Consuetudine, & Exemplis, ex Rerum-pubb. natura.

In rep. libera plurimae leges.

In regnis moribus omnium moribus celebrantur.

In rep. Optimatum regnant exempla.

Quid in rep. mixta?

CLXXXI. Nam, quia in republica libera Imperium est multitudinis, & multitudo aequitatem naturalem tantum intelligit; & aequitas naturalis pro singulis causarum meritis aestimatur; & causae pro circumstantiarum infinito numero semper sunt aliae; & populus liber quicquid vult per leges jubet: in rep. libera legibus, & quidem innumeris vivitur: unde tanta Athenis, quantam vidimus (*), copia legum; & Romae, quatenus in rep. libera, innumera privilegia, ut supra vidimus quoque. (**)

In rep. mere Regia Reges summi ex suo arbitrio tum publice tum privatim gentis moribus moderantur. Hinc apud Moschos, Turcas, Tartaros, Persas nulla leges humanae de jure sive publico, sive privato scriptae; sed Moschis utriusque Foederis Testamentum, Turcis, Tartaris, Persis Alchoranum scripto custoditur: & ipsum jus Divinum iis libris consignatum vi consuetudinis, quanquam in pluribus turpissimae foedatum; in Regnis Catholicis vi Traditionis purissime observatur.

In rep. mere Optimatum, cujus forma est custodia Juris, omnia peraguntur exemplis verbo, re ipsa vero ex Civili Patrum prudentia sub exemplorum praetextu; ut in argumento de publicis judiciis supra vidimus. (***)

In rep. mixta; ut est ex his formis mixta, ita par-

(*) Cap. CLXXXVII.

(**) Cap. eodem.

(***) Cap. CXLIX §. Ad haec.

partim legibus, partim moribus, partim exemplis vivitur; uti in Romana sub Principatu mixta ex Optimatibus & libertate, pleraque omnia agitabant Cives ex moribus, sive ex jure naturali gentium novissimarum, quamplurima ex *Lege XII. Tabb.* aliisque, & aliqua sub exemplis, ut supra diximus, ubi egimus de more majorum. (*)

CLXXXII. Hinc de Feudis Consuetudines natae, De Origine non leges scriptae; quia Feuda introducta sunt in rebuspp. regis, quae ex Optimatibus miscebantur. Etenim Ductores barbararum gentium, ubi aliquam Orbis Rom. in Europa provinciam inundassent, ut tuto inter victos regnarent, & gentis Primores, qui ipsos sequuti sunt, beneficiis sibi una opera devincerent; eorum fidei validiora oppida tanquam redactae Provinciae colonias committebant. Il porro Ordinem quandam Optimatum communis utilitatis admonitu constituerant, qui Ordo ubique Regum potentiam minuit. Igitur hi Regnorum Optimates, Regibus obsequio servato, nam ipsorum intererat, Regem esse, nequis ipsorum regnum invaderet, & super ceteros emeretur; ex ipsorum Regum patientia interea certae suae posteritati, oppidorum, quae ipsi Regibus servabant, custodiam tramandarunt; & sic in iis sub lege fidelitatis, dominium juris, quod *Feudum* dicitur, sibi pepere-runt, dominio rei feudalis apud Reges manente: & ita cum hic Optimatum ordo illis novitiis barbarorum regnis praepollerent, uti *historiae* eorum temporum universae ferme Europae satis confirmant; tanquam in Optimatum rebuspp. res beneficiariae per *Pares Curiae*, uti per antiquos *Duumviros* exemplis judicatae, quae postea in *Feudorum*, quae dicuntur, *Consuetudines* abiire.

CLXXXIII.

(*) Cap. CXXI §. Atque.

II.

De Ordine CLXXXIII. Praeterea, ut supra dictum est (*) *Civili*, & *Ordo naturalis* unice *verum* amat, *certum* contemnit; *Naturali* *Ordo Civilis* unice ad *certum* spectat, ac pro *certo* *pro Rerum* posthabet *verum*; *Ordo mixtus* per *certa* rimatur *verum* *pubb. natu-* rum, non tamen prae *vero* negligit *certum*.

In rep. mere Hinc *Resp. mere regia*, quia est maxime naturae
regia Ordo conveniens, tota ex Ordine naturali est, & ex *naturalis ob-*
temet *regenda*; tota extra Ordinem Civilem, nec *certo* ullo
obligatur: itaque *sola facti veritate inspecta*, omni
contempta solemnitate res publicae aguntur, privatae
judicantur.

In rep. mere *libera item*: *Resp. mere libera* tota ex ordine naturali est,
quia multitudo, quae ibi regnat, solam aequitatem
naturalem intelligit. Unde diximus (**) *leges Tribu-*
nicias esse reip. popularis maxime proprias, quibus in-
numera *privilegia* extra ordinem, nempe Civilem, hoc
est sine Senatus auctoritate sunt irrogata; & quae ex
genere latae sunt, eae sunt, ut supra vidimus, (***)
aequitate naturali refertae.

In rep. mere *Optimatum* *Ordo Civilis* *regnat*. *Resp. autem mere Optimatum* tota ex Ordine
Civili est, nam continentissima novi condendi juris:
unde omnia, ut diximus, (****) ex ratione Civile *sub*
colore exemplorum aguntur, transiguntur.

Quid in rep. *mista*? Itaque ut *Resp. Rom. natura libera facta est ex*
Optimatis mista, ita *Ordo naturalis* Ordine Civili
potior fuit: & *Jus Praetorium* pro causarum utilita-
te, immo pro voluntate Praetorum mutabile apud
Romanos exstitit, quod aequitati naturali faceret satis
cum aliqua tamen Juris Civilis observantia; & quo
magis Rom. Libertas invaluit, eo crevit magis *Prae-*
torj

(*) Cap. CLII.

(**) Cap. CLXIII.

(***) Cap. eod. §. Ceterum cum seqq.

(****) Cap. CLXXXI. §. In rep. mere Optimatum.

torj Juris auctoritas, ut jam tempore *Ciceronis* (*)
non amplius Jurisprudencia apposite ad *Leg. XII. Tabb.*
sed ad *Edictum Praetoris* accommodate traderetur.

In rep. Rom. denique *regia*, sive *sub Principatu*
mista Optimatibus, & *libertati* maxime celebratus est
Ordo naturalis, apud *Praetores Edictis* sub aliqua *Legis*
XII. Tabb. reverentia; apud *Principes* autem *Constitu-*
tionibus sine ullo amplius juris antiqui respectu.

CLXXXIV. *Lex* autem ex Ordine erat lex a po-
pulo jussa ex auctoritate Senatus, jam facta *Tute-*
lae, hoc est ex formula a Senatu concepta, & per Se-
natorium Magistratum ad populum lata, ut supra di-
ximus: (**) eaque erat Consularis ut plurimum,
quandoque Praetoria, Dictatoria, Interregia, ut supra
diximus quoque. (***)

Leges extra Ordinem fuere *Tribuniciae* omnes,
quae non ex auctoritate Senatus, non ex formula in
Senatu concepta latae sunt, & dictae sunt proprio vo-
cabulo *plebiscita*. Hinc *Privilegia*, quae *Plebiscitis*
sunt irrogata, omnia sunt contra jus *Legis XII. Tabb.*
illo capite sancitum, *Privilegia ne irroganto*: quia Se-
natus auctoritas prae caeteris in eo erat, ut *Lex XII.*
Tabb. esset, ut diximus, (****) *Finis omnis aequi ju-*
ris, & proinde *Fons omnis Interpretationis*. Hinc &
hodie *privilegia* dicuntur *jus extraordinarium* statue-
re, quum jus statuunt sive diversum, sive adeo ad-
versum juri, quod omnes tenet: & *crimina*, vul-
go *privilegiata* dicuntur, de quibus non pro stato,
& solemnibus iudiciorum ordine quaeritur, vel ex qui-
bus in reos poenae supra communem conditionem
exasperantur.

CLXXXV.

(*) Lib. 1. de legibus.

(**) Cap. CLXI. §. Namque.

(***) Cap. eodem.

(****) Cap. CLXXVI.

III.

De Legi-
bus ex Or-
dine, & ex-
tra Ordi-
nem.

Leges ex Or-
dine Consula-
res.

Leges extra
Ordinem Tri-
buniciae.

Cur in privi-
legia irrogata?

Cur privilegia
jus extraor-
dinarium in-
ducunt?
Unde crimina
privilegiata
dicta?

De Senatusconsultis ex Ordine, & extra Ordinem.

Quid sententiae loco diceretur?

CLXXXV. Senatusconsultum ex Ordine erat ad Consulis relationem, quae erat formula rei publicae deliberandae, super qua Patres sententiam dicere debebant. Nam si quid quis Senator sive utile, sive adeo necessarium reip., sed non ad Consulis relationem censeret, tunc non sententiam, sed sententiae loco dicebat, ut apud Tacitum observare est: unde illustratur principium Commentariorum Iulij Caesaris de bello Civili.

Senatusconsultum extra Ordinem erat in rebus trepidis, & quae nedum Comitiorum moram non paterentur, sed ne Consulis quidem relationem expectabant: & ad narrationem cujusvis Senatoris de aliqua publica re, quae calidum consilium expostularet, sententiae dicebantur, ut Senatusconsultum de Bacchanalibus sacris Roma Italiaque ejiciendis.

V. De Judiciis ex Ordine, & extra Ordinem.

Quid lege agere?

CLXXXVI. Judicia ex Ordine publica erant ex formula legis, quae crimen damnalet, & eam poenam, quae ex formula legis concepta erat: quae formula Lex dicebatur, ut supra vidimus: (*) unde lege agere pro accusare; & lege agere dicebatur Lictor, quum de reo poenas sumebat. Judicia ex ordine privata erant ex formula, qua Praetor dictabat actionem actori, exceptionem reo; ac proinde Judici, quem utrique dabat, formulam, in quam ferret sententiam, praescribebat, ad hoc exemplum; Si paret Titium Maevio centum ex mutuo dare oportere, ni pactus sit de non petendo, Somprij condemna Judex.

Judicia extra Ordinem publica prius erant, in quibus ipse populus cognoscebat, & plebiscitis poenas irrogabat, ut supra diximus: (**) deinde fuere judicia in reos singularibus legibus constituta, quibus extra legum Judiciarum ordinem a Sylla institutum Quaeflores

(*) Cap. CXLIX. §. Ad haec.

(**) Cap. CXXXVII.

flores criminum creabantur, qui Judices quoque extra statum & solemnem Ordinem fortirentur; ut fuere judicia, quibus Cicero, & Milo in exilium acti sunt: quam fraudem Syllanis legibus factam Tacitus in legum historia ita notat: non modo in commune, sed in singulos homines latae Quaestiones.

Ad hoc item instat Judicia extra Ordinem privata erant, ubi Praetor ipse sine ulla formula cognoscebat, ut in causis de Interdictis, de honorum possessionibus. Sed si ex. gr. de Interdicti verbo & sententia quaestio suboriretur, Praetor stipulationem, aut sponfionem interdicto accommodatam interponi jubebat; & ex ea porro actionem, quae ex causa possessionis nulla alioqui erat, & cum formula Judicem ex ordine dabat, ut sunt causae pro A. Caecina, & pro P. Quintio apud Ciceronem, ubi Franciscus Hotomanus videndus omnino est. (*)

Itaque vides & Leges, & Senatusconsulta, & Judicia in rep. libera ex Optimatibus mista a parte Senatus esse omnia ex Ordine Civili, praeter legem, qua Pompejus damnari Milonem curavit; quia jam resp., qua parte erat Optimatum, in potentiam corrupta erat, (**) a parte vero plebis pro natura reip. liberae omnia item haec extra Ordinem Civilem acta.

CLXXXVII. In repub. autem natura regia ex Optimatibus, & libertate mista, Ordo quoque publicarum rerum agendarum ex Civili mixtus, & naturali est.

Nam & Leges in Senatu deliberantur, sed Princeps, quia summus, non tenetur sequi Senatus auctoritatem, sive in formulam a Senatu conceptam legem jubere: sed in quae verba velit, jus constituit; ex vi illa

Ut ex causis de possessione actiones praeditae.

Senatus Ordinis Civiles quos.

Plebs Ordinaria Civis turbaria.

VI.

De Legibus, Senatusconsultis, Judiciis ex Ordine, aut extra Ordinem in rep. mixta.

(*) In Commentar. Orat. Cic.

(**) Cap. CLXIII.

illa juramenti, quod supra in Principis verba conce-
ptum diximus. (*)

Senatusconsulta quandoque ex Ordine, quum Principes a *Status Ministris* edocti de eo, quod referant in Senatu, habent de re publica relationem; quandoque extra Ordinem, quum ab ipsis Senatoribus res publicae deliberandae proponuntur, de quibus Princeps ius statuatur.

Et *judicia* sive *publica*, sive *privata* alia sunt ex Ordine, quum certa & solemnitas actorum judicialium series observatur, per quam iudices ad facti veritatem perveniant: extra Ordinem sunt, quum tanta judicialium actorum solemnitate spretâ, aliqua tamen servantur, ex quibus iudex veri securus res iudicet.

VII.
De Judiciis
Directis, &
Utilibus
pro rerum-
pubb. na-
tura.
Jus directum.

CLXXXVIII. Praeterea omnis *Jurisdictionis* tanquam fontis tres rivi, *jus directum*, *jus rigidum*, *jus aequum*.

² Jus *directum* est jus, quod facto aequatur, illudque nedum regit, sed *dirigit*, hoc est *exacte regit*, exaequat; unde *jus directum* appellatur.

Jus rigidum.

Jus rigidum est jus factò verbis æquum, sententiâ iniquum, & dicitur jus strictum, jus summum, apex juris, quia toto verborum genere custoditum.

Idem sequitur.

Jus aequum est *jus* sententiâ facto aequum, verbis iniquum, & dicitur *aequitas naturalis*, *utilitas juris*, quia ea ratione *jus* utile est, non *iners* feriat, aut *nequam* nocet.

*Justitia, vel
injustitia Le-
gislationis est;
Rigor, vel Ae-
quitas Inter-
pretationis.*

² Circa jus sive legem; dum dictatur, fiat *justitia*, vel *injustitia*.

Circa jus, sive legem jam dictatam stat *rigor*,
vel *aequitas*.

In omni rep., ubi judicia non agitantur legibus in
commune praescriptis, omnes actiones sunt directae,
quan-

quantum severae, ut in *Horatium*; (*) vel invidiosae, ex quibus *Ostracismo* Athenis, *Privilegiis* Romae clarissimi viri pulsi. (**)

In omni rep., ubi iudicia conceptis in universos legibus celebrantur, si sit *Optimatum*, regnat jus rigidum, ex *Spartanorum Jurisprudencia*; (***) si sit libera, viget aequitas, quae apud *Multitudinem* regnatricem eloquentia est obtinenda; (****) si sit regia, & aequitas quoque regnat, sed *solis rerum momentis*, ut regnum decet, *pensitata*.

CLXXXIX. Hinc *Athenis* Eloquentia floruit; *Spartani* verborum rudes: *Romani*, dum resp. Optimum viguit, rudes quoque; dum viguit Libertas, eloquentes regnarunt: *sub Principatu*, elegantia *Jurisconsultorum* invalescente, eloquentia in *juris causis* obmutuit. *Veneti* Forensē Eloquentiam obscuro loco natis permittunt, & ita contemptibilem fecere. *Neapoli* vero Forensis Eloquentia in privatis judiciis ad summos honores, aditum patefacit; magna species libertatis sub regno; nam in judiciis publicis, quae crimine constant, non tanti habetur.

CC. Et dum Rom. Resp. sive *Optimatum* naturâ fuit, sive adeo libera, in qua tamen *Optimates* suis artibus pollebant, *omnia judicia* fuere *stricti juris*: quod evincit *Acceptilatio* inter *actus legitimos* numerata. (****) Quare omnia, quae naturalis ratio deberi dictabat, ut juris Rom. *Quiritium* vim haberent, in stipulationem erant transformanda, qui contra^{ctus} ob id *Παράνομος* dictus; cujus formulam postea elegantissimam, & absolutissimam *Gallus Aquilius* concepit: (*) itaut ne

VIII.
De Elo-
quentia Fo-
rensi pro re-
rum pp. na-
tura.

IX.
De Judiciis
stricti ju-
ris, & bonae
fidei ex re-
rum pp. na-
tura.
Omnes obliga-
tiones a iure
Quiritium a-
gnitae, stricti
iuris.

(*) Cap. CXLIX. in pr. & §. Ad haec.

(**) Cap. CLXIII.

(44*) Cap. CLXXXI.

(****) Cap. CLXXXVII. in pr. §. Et hac.

emptio venditio quidem; omnium contractuum, qui jure novissimarum gentium sunt introducti, facile princeps, bonae fidei principio fuerat; cum emptores de evictionis fortuna *duplae stipulatione* apud priscos sibi caverent.

Cur stipulatio, & obligatio nominibus stricti juris?

Cur item mutuum?

Qui vere credunt?

Cur iidem actiones reales omnes.

Vis Formulae, Inter bonos bene agier.

Sed postea, *praevalente libertate*, *judicia bonae fidei* sunt introducta; & stricti juris mansere *stipulatio*, & *literarum obligatio*, quia in id institutae, ut iis sibi cives caverent: *mutuum* praeterea, quo omnino in creditum abitur; unde *ut* *ἐξ ὧν*, qui dat mutuum, credere dicitur, (***) & *ex uno tantum latere bonus* est; nam mutuum ex sui natura non fert usuras: & actiones ex ceteris causis, ubi *neuter alteri bonus*, ut sunt *actiones reales* omnes; unde diu de *hereditatis petitione* inter *Jurisconsultos* dubitatum, *an esset bonae fidei judicium*: (***) at ex reliquis omnibus, in quibus *uterque alteri bonus*, aut si *alter tantum bonus*, non omnino in creditum abitur, *uti ex commodato*, INTER BONOS BENE AGIER, vel QUANTUM AEQUIUS MELIUS, Formula *bonae fidei*, sive ex *bona fide* praestari distabat.

In *rep. mere regia*, ut inter *Turcas*, vel *mere libera*, in qua *judicia scriptis* in commune legibus, ut *Athenis*, definiuntur; omnia *judicia* sunt *bonae fidei*.

In *rep. natura regia mixta* legibus maxima ex parte sunt *bonae fidei*, & aliqua *stricti juris*, ut in *Rom. sub Principatu*.

X. De Judiciis, & Arbitriis pro Rerumpp. natura.

CCI. Sed *Aristoteles* in *Ethicis* fuisse respp. memorat, in quibus *jus* de privatis rebus non dicebatur; ut inter cives promissi pudor custodiretur, ubi non

(*) §. 2. Instit. Quib. mod. toll. oblig.

(**) Tott. tit. Jur. de Reb. Credit.

(***) L. ult. C. de Petit. Heredit.

temere credebatur; & rei cujusque suae recte administrandae intenderetur prudentia; nec respp. ex civium temeritate privatorum litibus inquietarentur.

Ad hanc formam accedit respp. *Optimatum*; in qua *jus scriptum riget*: cum enim ibi omnia ferme legibus certa sint, *rara* agitantur *judicia*; sed quia humana voluntas incertissima est, *crebra* sunt *arbitria*, quae solo pudore naturali, nulla juris necessitate recipiuntur: unde ubi Romani de aliqua re contenderent, & neuter alteri cedere vellet, illa formula utebantur: *quemvis arbitrum adige de hac re, vincam scilicet*; & *judeo* dictus *vir bonus*; & tam vulgaris formula illa *vir boni arbitratu*.

Ubi jus riget
rara judicia,
crebra arbitria.

Ab iis *Aristotelis* rebuspp. longe abscedit, in qua *jus benignum* legibus celebratur: nam quia omnes volunt experiri juris necessitatem, *omnia sunt judicia*, *paucissima arbitria*, & haec ipsa tamen quandam habent formam & necessitatem *judiciorum*: atque huc pertinet formula illa *Praetoris*, INTER JUDICES ARBITROSQUE.

Ubi jus nequū
regnat, crebra
judicia, rara
arbitria.

CCII. Sed & in omni *rep. mera*, quae *scriptis legibus riget*, omnia *judicia* sunt *condemnatoria*; quia omnia stant *formulis actionum*, si sint *privata*, accusationum, si *publica*. Quare uti *formulae judiciorum* privatorum dicuntur *legis actiones* (*), ita *formulae accusationum* dicuntur *leges publicorum judiciorum*: unde illa sunt, *lege agere* pro accusare, *lege agere lictorem*, quum sumit de reo poenas. Ex cujus *Jurisprudenciae* penetralibus *Livius* in *Horatiano* *judicio* haec tradit: *Hac lege Duumviri creati, qui se absolvere non rebantur ea lege ne innocentium quidem posse, cum condemnassent*. Nam si formula in reum dirigatur, jam reus damnatus est, quem antea poena ex formula jam

XI. De Judiciis
D. Judiciis
Condemnatoriis, & Absolutoriiis pro Rerumpp. natura.
Leges publicorum judiciorum eadem ac Formulae criminum, & poenarum.

(*) L. 2. §. Et ita D. de Orig. Juris.

manebat : sin formula in reum non cadat , iudicium nullum est , utpote quod formulâ totum stabat ; & cum iudicium nullum esset , ne absolutorium quidem erat.

In omni rep. mera, quae scriptis legibus non utitur, omnia iudicia sunt absolutoria: quia sola facti veritate nituntur: quare si quis non paret reus, iam est naturâ absolutus; si paret, naturâ non absolvitur, nisi det poenas.

Ordo mixtus
iudiciorum
quid praestet?

In rep. autem, ubi regnum cum scriptis legibus benigne agitur, cum ordo iudiciorum & solemnitate actorum iudicialium, & veritate mixtus sit, iudicia sunt semper absolutoria, quandoque condemnatoria: nam si solemnia iudicij consent, & tamen reus ex vero non sit, is condemnatur tamen. Quid autem Iudex in hac facti iudicii facere oporteat, qui reum palam nescit, secreto scit innocentem, morali doctrinae definiendum relinquamus. (*)

XII.
De Imperio
mero, & mixto
pro rerum
naturâ.

Quod sit Im-
perium me-
rum?
Quod mixtum?

Tullus Insti-
tutor provo-
cationis ad
Populum.

CCIII. Porro in omni rep. mera sive Optimatum, sive regia, sive libera omne Imperium merum, sive dictet capitis, sive capite minorem poenam. Sic statim dictata a Duumviris in Horatium formulâ, accessit Lictor, ut Livius narrat, injiciebatque laqueum. In mere Regia, ut apud Turcas, damnati statim dant poenas. In rep. mere libera, vel praeclarissimi Viri Athenis Ostracismo, Privilegiis Româ pulsi adversus ingratas poenas nullam provocationem habebant. In rebuspp. mixtis omne imperium mixtum, vel quum capitis poenam imperat; est enim appellatio temperatum.

Igitur Tullus Rex rep. hac in parte meram Optimatum libertate miscuit, ubi ex eadem lege Horatio provocationem ad Populum clementi interpretatione, ut Livius ex adytis doctrinae civilis loquitur, permisit.

Nam

(*) Ad ornatum §, sin. Inst. de Perpet. & Tempor. action.

Nam si fuisset jus Horatio ad populum provocare, vana haec fuisset Regis Clementia: sin eo jure Horatium eximi ratio aliqua suaderet, non Clementia fuisset, sed Aequitas. Igitur Tullus, Rex belligerus, & feroci ingenio, Romuli, ut Livius tradit, non absimilis, qui omnem Hesperiam bellis subjugare agitabat, quo facilius bella gerere posset, per quae Reges in Optimatum Rebuspp. regnant maxime; quia Optimates semper bellis adversantur, metu ne Reges longa consuetudine bellorum, militarem sibi factionem confirmarent, qua Regnum Optimatum in merum convertant; contra feroces plebes ad bella sunt pronae: Tullus, inquam, eam pulcherrimam occasionem nactus, lubens arripuit in popularissima causa Rei victoriâ incliti, qui unus Rom. Imperium servavit, & auxit; ut & Optimatum ordinem appellatione ad Populum infirmaret, & plebi unâ operâ rem gratissimam faceret; & ita plebis favore fretus contra Optimatum instituta facilius bella gereret. Hinc Optimates postea in rep. libera Provocationem ad Populum extinguere sedulo curaverunt: unde lex provocationis ad Populum per Valerios, populari ejus Familiae fato quodam ter repetita.

Civilis ejus
facti ratio.

Optimates
Provocationis
hostes.
Populare Fa-
miliae Vale-
riae Fatum.

In Regnis, quae legibus mista sunt, appellationes passim dantur; & ab ipsis Regibus ex eorum Clementia ad ipsosmet reclamatur.

CCIV. Postremo in rep. mere regia, quia unius consistit metu, criminum poenae crudeles: sed apud unum, & summum, datur, perraro tamen, Clementiae aditus. In rep. Optimatum mera, quia paucorum est imperium adversus multitudinem obtinendum, severa exempla quoque ab Ordine eduntur in reos: cujus vestigium mansit in nostri Temporis Foris, ut poena mortis ordinaria dicatur: neque poenae Clementia temperantur; quia summum Imperium stat apud plu-

XIII.

De poenis
pro Rerum
pubb. na-
tura.

Cur in rep.
Optimatum
severissimae
poenae?
Cur poena ca-
pitis nunc or-
dinaria vulgo
dicatur?

plures. Unde *severissimae Spartanorum poenae*: ex quo genere sunt *priscæ inter Romanos poenae*, quæ in XII. Tabb. relatae sunt, *oboeratorum corporum vivorum sectiones, dejectiones falsorum de saxo; eorum, qui fruges noctu pavere, aut secuere suspendia; & iudicum, qui ob pecuniam male judicarunt, suprema supplicia.* Et *Athenis*, resurgente *Optimatum potentia*, *Leges Draconis sanguine scriptae*. Quam sane, neque aliam legum severitatem, qua vel *Horatius damnatus est*, queruntur *Patricj juvenes* apud *Livium*, qui ob id *Tarquinius*, & *Regnum malunt*: quam severitatem mox ipsi experti sunt misero illo Rom. virtutis exemplo, quo duo *Bruti filj*, patre dictante poenas, in praelcarissimæ *Domus orbitatem*, securi percussi sunt. Qui *Livj* locus non omnem populo libertatem per *Brutium* populo constitutam monet, sed tantum, ut ne reges singulos & perpetuos, sed binos annuosque crearet. Quam non libertatem, sed libertatis originem diserte appellat, inde magis, quia annuum imperium *Consulare factum est*, quam quod deminutum quicquam sit ex regia potestate: omnia jura, omnis insignia primi *Consules tenent*: id modo cautum est, ne si ambo *fascēs haberent*, duplicatus terror videretur.

A Bruto non
omnis liber-
tas populo con-
stituta.

Cur in rep. li-
bera poenae
mitissimæ;

Mira rerum
Rom. a poenis
converso.

In rep. autem libera, quia ad quemque minima pars reip. redit, & populus est internecionis tutus, & communis fortunæ memoria omnes ex aequo subit, sunt poenae mitissimæ.

Hinc Rep. Rom. ex natura *Optimatum* in natura liberam transformata, *severissimæ Legis XII. Tabb. poenae*, quas nuper memoravimus, exolvere: & *Cicero T. Labienum* inhumanitatis reprehendit, quod in *Rabirium perduellionis reum* illud Rom. mansuetudini jamdiu inauditum, & horrendum carmen diceret, *I Lictor colliga manus, &c.*: quod dictatum in *Horatium*, qui unus Imperium *Albae Romae* subjecit, *Populus* nedum non

non exhorruit, sed jus putavit, absolvitque, ut *Livius* narrat, admiratione magis virtutis, quam jure causæ.

Atque hæc omnia, quæ de præcipuis Rom. Juris argumentis ex rerumpp. natura differuimus, luculenter demonstrant, hanc propriam *Jurisprudentiæ Rom.* naturam non ex alienis Civitatibus comportatam, ut hætenus *Athenis*, & *Lacedæmone* vulgo puratum est; (*) sed indigenam & nativam esse, & ex ipsius *Romanae Libertatis* cum *Optimatum* regimine mixtura extitisse; uti ex *Optimatum & Libertatis* mixtura cum *Principatu* adolevit, & omnino perfecta est.

Jurispruden-
tia Rom. non
peregre conve-
nit, sed domi
nata.

CCV. Nam verso Civitatis statu *Augustus* hæc regni consilia adhibuit, ut omne jus Rom., quod in rep. libera certum erat, ad regiam manum (**) vere rediret. Potissima arbitrio Principis, ut inquit *Tacitus*, nempe gravioris momenti publica, de quibus palam cum populo antea agebatur, ut de bello, pace; foederibus, & militiae arcanis intra sacra domus coërcuit.

Ut Juris-
prudencia
benigna a-
dolescit, &
perfecta est
sub Princi-
patu.

CCVI. Innumeras Leges de jure publico ipse, & multas de jure privato auctoribus *Consulibus* (***) ne Legum, ad Populum tulit, quarum tituli, ut *Tacitus* tradit, ejus funeri prælati sunt. Namque ut in rep. *Optimatum* regnæ, vel libertati mista arcanum potentiae *Optimatum* fuit jus in latenti, & legum paucitas cum *Jurisprudentia* rigida, ut latissime supra est demonstratum; (****) ita in rep. regia, vel libera mista *Optimatum* arcanum libertatis, vel regni sunt leges palam, & plurimæ, circa quas versetur *Jurisprudentia*, ut

(*) Ad §. Et non ineleganter. Institut. de Jur. natur. Gen. & Civil.

(**) Non de qua diximus Cap. CXLII. §. Atque.

(***) Cap. CLXIII.

(****) A Cap. usque CLXVII.

ut ita dicam popularis, hoc est benigna, ut supra diximus quoque, (*) quae & populo gratum faciat, & Ordinis auctoritatem affligat. Hinc sub Tarquinio Superbo, ut vidimus, (**) leges a Papyrio, sub Appio Faetioso Fasti a Flavio vulgati. Tullius, qui regnare in bellis volebat, provocationem ad populum instituit: Servius Tullius, qui Regnum Optimatum instituto Censu pene convellit (***), praecipuus Sanctorum Legum fuit, ut Tacitus tradit, quibus etiam Reges obtemperarent. Appius Claudius, qui Decemviratum in Regnum convertit de vindictis secundum libertatem aequissimam legem tulit. Consepulto per barbariem Corpore Rom. Juris, cum omnia ferme Europae Regna Optimatibus, vulgo Baronibus jamdiu premerentur; eo postea Lotharij temporibus Amalphi reperto, Jus Romanum naturalis aequitatis plenissimum statim in Italia, mox in Germania, Gallia, Hispania, Hungaria, Polonia, Svecia, Belgia, Anglia, communi gentium consensu receptum est, ut leges Rom. jus quoddam gentium in universa ferme Europa constituisse videatur.

II.
Senatus-consultis de jure Privato.

CCVII. Sed dum Augustus id simulacrum libertatis objicit populo, aliud potentiae objicit patribus; quibus juris privati, & publici quoque, quod poenas irrogat, condendi auctoritatem permittit, ut supra diximus, (****) initio facto a Syllaniano Senatusconsulto de Quaestione Familiae, quae sub eodem recto sit, ubi Dominus occisus invenitur, Dolabella, & Silano Cass. factum Augusti temporibus, Anno 19. CCLXXII., ut censet Cujacius; quare Silanianum esset appellandum. Sed ea ipsa Senatus auctoritas juris condendi a Principe, tanquam a Fonte ducebatur; quia fieri debebant ad Principum Ora-

(*) Cap. CLXXXVII.

(**) Cap. CLXXI. §. Hinc aperiuntur.

(***) Cap. eod. §. At Servius.

(****) Cap. CLXXII.

Orationes: unde passim Orationes Principum pro Senatusconsultis in jure dictae: itaut Principis oratio successerit Consulibus relationi, ex qua S. C. ex Ordine fiabant (*): & sic ad manum regiam res rediit. (**)

CCVIII. Ad haec ipse Augustus crimina coepit cognoscere, summa, ut Suetonius refert, (***) lenitate. Nam principio leges a Duumviris, deinde a Quaestoribus in reos severissimae dictatae: postea in crimina a Lege XII. Tabb. saevissimae quoque sancitae: & ante, & post XII. Tabb. privilegiis mitiores quidem, sed & in singulos irrogatae: posthaec a Sylla Quaestionibus perpetuis iterum in commune & severae conceptae: mox etiam LL. Consularibus in singulos, ut in Milonem, latae Quaestiones: unde ab Augusto legibus Julis Quaestiones perpetuae, at leniores restitutae; cujus rei argumento est, quod Legem de maritandis ordinibus, ut idem Severus memorat, quia aliquanto quam ceteras Suetonius emendasset, prae tumultu recusantium perferre non potuit. Tandem Praefectus Urbi de criminibus coepit cognoscere; qui ex LL. ita decerneret poenas, ut benignitati etiam consuleret. Quapropter LL. Corneliae, Juliae mansere Accusationum Tituli, quibus Praefectus Urbi pro arbitrio moderaretur.

CCIX. Praeterea Augustus coepit augere Praetorum Potestatem Edicta proponendi, quibus jus Civile corrigerent, & emendarent, initio facto a Fideicommissis, ut in necessariam juris praestationem abirent: cujus rei ipse Justinianus eam civilem, vulgo politicam rationem affert, quod justum videbatur, & popolare erat. (****) Sed in hac re Eruditi communiter labuntur: namque id jus a Praetoribus sub Augusto, non ab Augusto,

Z 2

ne-

III.

Quaestio-
nibus cri-
minum ex
ordine na-
turali.

Publicorum
Judiciorum
historia.

LL. Corneliae
Juliae hodie
Tituli Accu-
sationum.

IV.

Jure Prae-
torio Jus
Civile emen-
dante.

De Jure fidei-
commissorum.

(*) Cap. CVC.

(**) Cap. CXLI. §. Atque in fin.

(***) In ejus Vita cap. 33.

(****) §. 1. Inst. de Fideicom. Heredit.

neque *Senatusconsulto ad Orationem Augusti* introdu-
 ctum est; cum Fideicommissa etiam postea nullum *jus*
Optimum, nullum *jus Quiritium* peperissent; quod
 parere necesse fuit, si aut Princeps, aut Senatus id
 jus constituisset. Itaque concedendum quidem est, *Aug-*
ustum super ea re *Sapientum Consilium* adhibuisse, in
 quibus *Trebatius* ei suavit Fideicommissorum utilita-
 tem: (*) concedendum quoque est, *Augustum* jussisse
Consulibus super ea re auctoritatem suam interponere
 (quam interpretor non juris, sed dignitatis); qua mo-
 ti heredes gravati satis pudori facerent, & suae fi-
 dei commissi praestarent. Sed hoc, quia *justum* videba-
 tur, & *populare* erat, paulatim conversum est in as-
 siduam jurisdictionem; tantusque eorum favor fuit, ut
 paulatim etiam proprius Praetor crearetur, qui de Fi-
 deicommissis jus diceret, quem Fideicommissarium ap-
 pellarunt. (**) Tamen vel *Institutionum* temporibus
 sub *Justiniano* jus Testamentorum a jure Codicillo-
 rum erat longe aliud (***) : nam quod *Labeo* Codicil-
 los fecisset, alterius sectae Jurisconsultorum Princeps,
 jam nemini dubium esset, quin Codicilli jure optimo
 admitterentur, ut refert *Justinianus* (****); accipien-
 dum est de altera juris optimi parte, hoc est de ne-
 cessaria juris praestatione, non de altera, nempe de
 juris solemnitate, de qua utraque supra diximus. (*****)

V.
 Jure Opti-
 mo ex Prae-
 torum Edi-
 ctis consti-
 tuto.

CCX. Atque in Fideicommissorum causa omnium
 primum coepit ex *Editis Praetorum* quoque nasci *Jus*
Optimum, quod haecenus ab Urbe usque Condita ex
 actibus legitimis parabatur, significatione tamen, ut paul-
 lo ante diximus, juris certissimi; nam acceptione juris
 so.

(*) §. 1. *Instit. de Codicillis.*

(**) *Diff. §. 1. Instit. de Fideicommissar. Heredit.*

(***) §. 2. *Instit. de Codicillis.*

(****) §. 1. *codem.*

(*****) *Cap. CXXVIII. §. Juris autem.*

solemnis, nomen & jus heredis apud heredem fidei-
 commissi oneratum mansit.

Hinc regulam licet statuere, omnia de bonorum
possessionibus edicta, omnes actiones praetorias post
Augusti tempora a Praetoribus esse introductas. Nam
 si *Augustus* ipse sapientum Consilium adhibuit in re tan-
 tae utilitatis, quantam ei *Trebatius* maximae auctori-
 tatis Jurisconsultus suavit, (*) & tamen *Augustus* ve-
 luti tentandus semel atque iterum, vel quia per
 ipsius salutem quis rogatus esse diceretur, vel ob insi-
 gnem quorundam perfidiam, jussit Consulibus auctoritatem
 suam interponere, (quam paullo supra interpretati su-
 mus non juris, sed dignitatis), ut inde sensim in jus
 necessarium abiret: si inquam id tanta sedulitate egit
Augustus, ne acerbe jus Civile perumperet: putamus
Servianam, atq; adeo *Paullianam*, *Calvisianam*, aliasq;
 actiones praetorias sive rescissorias, sive restitutorias in
 integrum, quibus jus Civile corrigitur, ante *Augustum*
 natas esse? Deinde *Augustus* lege *Pappia Poppaea* tum
 in caducariis capitis, ut exhaustum aerarium repa-
 raret, tum caelibatus poenis, ut populus Romanus
 bellis Civilibus pene vastus celebraretur, & tamen
 non sine invidia tantam diligentiam adhibuit: & pu-
 tamus Praetores jam bonorum possessiones ante eum
 dedisse in pauperiem aerarij, & ad orbitatem fovendam;
 quando poterat Princeps hanc juris praetori partem in
 perpetuum extinguere, quam Praetores ipsi ante *Adria-*
num in annos singulos poterant?

CCXI. Insuper *Augustus*, ut omnes eum omnis
 Rom. Juris Fontem agnoscerent, quando antea Patri-
 ci, qui fiduciam studiorum suorum habebant, ut *Pom-*
ponius narrat (**) consulentibus respondebant, consti-
 tuit, sub majoris auctoritatis imagine, ut Jurisconsulti

Regula dija-
 dicandi de re.
 poribus actio-
 num Praeto-
 riarum.

VI.
 Aucta Ju-
 rispruden-
 tia aucto-
 ritate.

ex

(*) *Diff. §. 1. Instit. de Fideicommissar. Heredit.*

(**) *L. 2. §. Primus Dicitur Augustus D. de Orig. Jur.*

ex sua auctoritate responderent; & sic publice respondendi munus instituit; idque beneficio petentibus dare coepit. Atque ita coepit Jurisprudencia e manibus patriciorum elabi.

Quando Jurisprudencia a Patriciis abscedere coepit?

Eruditorum Anachronismus.

Sed heic foedus occurrit *Eruditorum Anachronismus*, (*) putantium ab *Augusto* jus respondendi datum esse Jurisconsultis ea auctoritate, ut *judici recedere a responsis eorum non liceret*: quae sane errandi necessitas iis ab ipso §. (**) non fiebat, cum ibi a *Caesare*, non ab *Augusto* dicatur: deinde *Pomponius* non id ait, beneficio dedisse petentibus jus respondendi hac tanta auctoritate, sed ut *ex auctoritate responderent*, ut *major juris auctoritas* (quam cuique praestabat privata suorum studiorum fiducia) haberetur. Et sane qui fieri poterat sub *Augusto*, ut *Judices Jurisconsultorum Responsa* in judicando sequi tenerentur, cum & sub eo, & diu sub sequentibus Principibus is ordo *Judiciorum* fuerit, ut si de formula quaestio *Juris* existeret, *Judex* litigantes ad *Praetorem* remitteret, a quo certius sive explicatius jus reportarent.

Quid igitur? In §. *Responsa Prudentum* *Caesar* non *Augustus*, sed *Adrianus* est, qui notatus forsitan per *A.* non perscriptus apud *Pomponium* errori locum fecit. *Adrianus* enim, qui effrenem *Praetorum* licentiam in *Edictis* figendis refingendisque, *Edicto Perpetuo*, quod *Salvio Juliano* componendum mandavit, coercere volebat; si ejusmodi *juris quaestiones de formula*, quam *Praetor* ex *Edicto Perpetuo* dictasset, quas, quia ex *Edicto Perpetuo* dictabat, multas & crebras oriri necesse erat, constituit, ut de ea re certi *Jurisconsulti* publice instituti a *Judicibus* ipsis consulerentur; ex quorum *signatis responsis* *Judices* sententias ferre tenerentur. Quod mu-

(*) §. *Responsa Prudentum*, Instit. de Jur. Natur. Gent. & Civil.
(**) *Responsa Prudentum*.

munus ne praetura quidem functis petentibus dare voluit, rescribens, non esse id munus, quod ab *Augusto* beneficio peti solebat, sed esse munus quod ipse beneficio daret, intelligens viris justitia, & prudentia praeclarissimis.

Hinc & ejus muneris summa dignatio, & frequentia ejusmodi Quaestionum ad *Edictum Perpetuum* in causa fuisse, ut innumera, & solertissima naturalis aequitatis vestigandae ingenia excitarentur, qui ad *Edictum Perpetuum Commentarios* justitiae, & sapientiae laude praeclarissimos lucubrarent.

Unde copia Optimorum Jurisconsultorum, Edicto Perpetuo commissa?

Sed quando haec ita se habent, scrupulus etiam restat, in quibus causis *Jurisconsulti* ab *Augusto* constituti juris faciebant auctoritatem? in illis eorum civium, qui ut lites fugerent, ex *Jurisconsultorum* responsis controversias decidere malebant: unde illa locutio, de qua supra, (*) *Quemvis arbitrum adige, vincam scilicet*. Itaut *Jurisconsulti* essent quidam *Arbitri juris* a partibus ultro sumpti: nam a *Praetore* dati de facto cognoscebant: ad quos pertinent illa formula, *Inter Judices Arbitrosque*. Itaque ante *Augustum* de lite *Jurisconsulti* responsio decisa poterat altera pars jus postulare a *Praetore*: hoc *D. Augusti* instituto vetitum deinceps *Praetori* est jus dicere de causis, de quorum jure *Jurisconsulti* ab *Augusto* constituti respondissent.

Jurisconsulti ante Augustum erant quidam Arbitri juris.

CCXII. *Papyrius* autem *Flaviusque Augusti* fuit, sub eo alterum ab *Azejo Capitone*, ut *Tacitus* laudat, pacis decus, non, ut illi, ex regni vel potentiae assestinatione, sed ex veri studio (**) *Antistius Labeo*, vir incorrupta libertate, & ob id fama celebratior: nam *Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur*. Et tamen

VII. *Socii Jurisconsultorum.*

(*) Cap. CCI. §. Ad hanc formam.
(**) L. 2. §. Hi duo D. de Orig. Jur.

tamen *Capito* juris antiqui acer custos; *Labeo* juris naturalis, & veri Assertor. *Augustus* libens utrumque alteri de jure adversari permisit, ob eam utilitatem, ut *jus certum Rom. in quaestiones abiret*, ita *Divina Providentia* moderante, ut *Capito* imprudens, *Labeo* praeter propositum *Augusti* artibus uterque serviret, & *Capito* sua prisci juris pertinacia id resolveret, *Labeo* suo veri studio *jus Codicillorum* suo exemplo firmaret.

Ita ii duo exitere praeclarissimi sectarum in Jurisprudencia Rom. *Principes*. Nam *Capitoni* *Masurius Sabinus*, *Sabino* *Cassius Longinus*, a quo *Cassiani*, *Cassio* *Caelius Sabinus*, a quo *Sabiniani*; *Labeoni* autem *Nerva*, *Nervae* *Proculus*, a quo *Proculiani*, *Proculo* *Pegasus*, a quo *Pegassiani*, succedere. *Capito*, quia in iis quae tradita fuerant, ut *Pomponius* narrat, (*) perseveravit, nempe in *Jurisprudencia antiqua*, quae *jus utilitate aestimabat*, & in *Metaphysica Poëtarum*, quam eandem supra diximus ac *Epicuri* esse, fundata erat, errori locum fecit *Eruditus*, ut eum in suam sectam *Epicureorum philosophiam* peregre importasse putarint. *Labeo* autem, quia a *Capitone* ingenio, & moribus diversus erat, ut *Tacitus* observat, in jure interpretando diversam quoque a *Capitone* inivit viam, & plurima, ut *Pomponius* refert, innovare studuit; ac proinde *Jurisprudenciae novae primus exitit Auctor*, quae *jus honestate censet*: quod errori locum fecit alterum *Eruditus*, ut eum in suam sectam *Stoicam Philosophiam* intulisse crediderint. At *Juris Rom. philosophiam* demonstravimus a majorum gentium sapientia una cum ipsarum jure accepisse Romanos & conservasse, & ipsius *Jurisprudenciae ductu ad Platonicam accessisse*. (**)

Nec tamen abnuerim, *Labeonem*, ut *Pomponius* innuit, *studius sapientiae dedisse operam*, hoc est *Stoi-*

cae

(*) L. 2. §. Hi duo D. de Orig. Jur.

(**) Cap. CXXXV. §. Hanc a Gentibus

tae *Philosophiae*. Sed ea, ut de *Celso* supra diximus, (*) *viri*, non *Jurisconsulti Philosophia* est. Etenim ut *reip.* *Optimatum* propria est *aequitas Civilis*, quae *jus censet utilitate*; ita *Regni*, quod legibus est admistum, propria est *aequitas naturalis*, quae *jus censet honestate*.

Ut autem eae sectae fundarentur necesse fuit, quaedam principia juris utrique sectae communia statuere, ex quorum confectis rationibus altera alteram oppugnaret; & quaedam nomina definire, quo artis vocabulario utrique alteros intelligerent. Communia autem *Jurisconsultis* Principia fuere *Dogmata Metaphysica*, de quibus nos supra diximus, (**) & quaedam *Placita*, quae dicuntur *Regulae juris Antiqui*, & *verba artis*, in quae convenirent, definita; quae sunt sub *Tit. de Verbor. Signific.*, & passim alibi. Ex his principijs *juris*, his *placitis juris*, his *definitis nominibus juris*, & notitiâ omnis *juris Rom. conditi*, *Jurisconsulti Topicam Legalem* sibi crearunt, qua argumenta ad disputandum de jure controverso invenirent, *Capitoniani* ex *utilitate civili*, quapropter *Jurisconsulti Politici*, *Labeoniani* ex *aequitate naturali*, qui proinde *Jurisconsulti Morales* appellari commode possent.

Quae cuncta nasci apud *Spartanos* non potuerunt, apud quos leges, quia non scriptae, semper praesenti & vulgari lingua diserte loquebantur; nec apud *Athenienses*, inter quos quotannis emendabantur; & *Pragmatici* *Topicam legalem* non callebant, qui *Legum historiam* tenebant, non *potestatem*, & *vim*; *Oratores* prae causae studio spectabant jura legum; *Philosophi* circa suae *Reip. leges* numquam versati sunt. Per has rationes vix latâ *Lege XII. Tabb.*, & *Legum*, & *Interpretandi scientia* fuit, ut *Pomponius* tradit, apud *Col-*

A a

le-

(*) Cap. CLXXXV. §. Nam quod Celsus.

(**) Disto Cap. CLXXXV. §. Namque.

Rationes quibus Jurisprudencia in Dogmata abilit

Principia Juris;

Communia placita juris;

Definitiones nominum juris;

Topica Juris. Capitoniani Jurisconsulti Politici.

Labeoniani Jurisconsulti Morales.

Cur Rom. in tractandis legibus Atheniensibus meliores.

Lata Lege XII. Tabb. coe. pit Jurisprudencia Rom.

Antiquae Tri-
surae Fori di-
sputatio Se-
larum simi-
lis.

De Juris-
prudencia
sub Adria-
no.

Unde Praeto-
rum Edicta
mutandi ef-
frenata Licen-
tia.

legimus Pontificum: (*) & ex causis, quas supra conti-
nenti serie differuimus ea conversio rerum facta est, ut
quemadmodum principio *Formulae Pontificum* de jure
privato *disputatione Fori* in jus Civile abibant; (**) po-
stea *disputatio Sectarum* excussit jus naturale, *juris Ci-
vilis reverentia* contestum *Edictis Praetorum*; vel *ju-
ris Civilis auctoritate* munitum *Senatusconsultis*, vel
Constitutionibus Principum.

CCXIII. Sed bona, & magna parte harum caus-
arum, quibus Jurisprudencia Rom. propria efformaba-
tur, difformari incipiebat: nam libertas opinandi de
moribus introducta, nisi singulari virtute regatur, sen-
tentiarum monstra parere solet; ut nostris temporibus
ex hac causa innumeras opiniones per summam sapien-
tiam, & pietatem a *Pontificibus Maximis* damnatas, &
in dies damnari observamus: & ubi beneficia petuntur,
non dantur, nisi Sapientes ii sint, quorum in manu
est ea dare, plerumque immeritis conferuntur; cum-
que *Augustus* instituisset, *jus respondendi beneficio peti
posse*; hinc in tanta copia Jurisconsultorum, quantam
fuisse ab eo ad *Adrianum* usque necesse est, vix ad
quatuordecim quindecim memoria dignos *Pomponius* nu-
merat: atque hinc Praetorum superiora edicta corri-
gendi effrenata licentia.

His de causis *Adrianus Optimus Princeps Edictum
Perpetuum* componi *Salvio Juliano*, sapientissimo J. C.
mandavit, quod ut plurimum ex *translatiis edi-
ctis*, & aequitatis naturalis diu spectatae conscripsit,
ex quo deinceps Praetores jus dicerent, sublata licen-
tia mutandi: constituitque munus publice de jure re-
spondendi non ultra beneficio peti, sed praestari, nem-
pe spectatis legum scientia, & morum gravitate *Juris-
consultis*, qui sui fiducia populo ad respondendum multo
ante

(*) L. 2. His legibus latis D. de Or. Jur.

(**) Diff. §. in legibus vers. Hanc disputatio.

ante se praepararant: (*) atque ii cum ad *Judicum
Consultationes* responderent, inauditis causarum Patro-
nis, nam responsa obsignata, & occulta dabant, inte-
gerrima dabant. Unde *Eloquentia Forensis* prorsus
obmutuit; cui gravis & culta *Jurisconsultorum ele-
gantia* successit: & ita in immensum aucta *Juriscon-
sultorum dignitate*, & maxima quaestionum ad *Edi-
ctum Perpetuum* frequentia, omnino desit *Jurispru-
dentia* ad *Leg. xii. Tabb. coli*, & tota coepit ad *Edi-
ctum Perpetuum* celebrari.

CCXIV. Cumque tandem omne juris Civilis ar-
canum patefactum esset a *Constantino Magno Imp.*, qui
formulas omnino sustulit; (**) quod conjicio fecisse
tum ipsius naturalis aequitatis monitu, ut quibusqui-
bus verbis Actor suum jus adversarium docuisset, in id
jus recte sententia dirigeretur; tum quia Religionem
Christianam complexus, *formulas juramentorum* tolle-
re voluit, quae per falsos Deos concipiebantur, ex
quibus actio in factum ex jurejurando dabatur; hinc
Constantini temporibus nova *Jurisprudencia* tota ex-
stitit.

CCXV. Nam a sola juris antiqui reverentia,
quam Praetores, & Jurisconsulti habent, *Jus Dige-
storum*, quod vere medium diceret, *Justinianus anti-
quum* appellat *Constitutione de veteri jure*, quod mo-
mentose, & eleganter dixit, *enucleando*; namque nu-
cleus est jus naturale, sub juris civilis putamine, cor-
tice; cum alioqui jus, quod appellat *novum Cod. de
novo Codice faciendo*, quod in ipso Codice prostat,
id antiquo *Digestorum* synchronum sit; nam *Juriscon-
sulti*, ex quorum scriptis *libros Pandectes* composuit,
praeter eos, qui ad *Edictum Perpetuum*, alii qui de

A a 2

aliis

Novissimae
causae, ex
quibus Juris-
prudencia no-
va exstitit.

De Jure
Rom. sub
Constantino.

Sub Constan-
tino Jurispru-
dentia nova
exstitit tota.

Jus Me-
dium Rom.
Imago ju-
ris Anti-
qui.

Cur jus Dige-
storum anti-
quum dictu?

Jus Digesto-
rum re ipsa
novum.

(*) L. 2. §. Primus Divus Augustus D. de Or. Jur.

(**) Cod. de Formul. Sublat.

aliis juris argumentis scripsere, ferme item omnes, ut eorum *Index Digestis praepositus* demonstrat, ab *Adriano* incipiunt; ut & ab *Adriano* incipiunt *Impp.* e quorum *Constitutionibus Codex Justinianus* compositus est. Tanta sedulitate & mora leges, ut par est, in Rep. Rom. mutatae, ut jus Praetorium nihil jus Civile corrigeret, sed tantum quaedam juris naturalis comoda subministraret; ut ex. gr. *instar heredis*, *instar sui*, *instar agnati* haberet *instar quoddam haereditatis*, hoc est non *jus*, sed *bona*; quod *jus Praetorium* pro regni natura *moneret* postea *Principes*, ut vel *Senatusconsultis*, vel *Constitutionibus* naturalem aequitatem regie complexi constituerent, ut omni juris Civilis, & Praetorii discrimine sublato *legatis fideicommissa in omnibus*, & per omnia essent *exaequata*, *emancipati cum suis*, *cognati cum agnatis defuncto succederent jure optimo* non sola significatione, qua *certissimum*, sed etiam, qua *solemnissimum* est. (*)

Jus Praetorium *tra-* CCLXVI. Atque eo pacto, uti *jus Civile* *commu-*
dux juris *rum* fuit tanquam *firculus*, ex quo *jus gentium* *majo-*
Antiqui. *rum* in *jus gentium* *minorum* effloresceret; (**) ita *jus*
Praetorium fuit tanquam *Tradux*, quo *jus Civile* *an-*
tiquum *Legis XII. Tabb.* in *jus Civile* *novum* *Constitus-*
tionum traduceretur.

De Reip. CCXVII. Atque ex hac perpetua successione caus-
mutationi- *farum* juris optimi, quas a prima usque humanitate
bis a jure *contextimus*, vides *jus optimum* a majoribus gentibus
Optimo. *paternis Imperiis*, *Clientelisque* fundatum (***) ut *vir-*
Jus Optimum, *tute partum*, (****) ita *virtute* fuisse *custoditum*; nam
deinde Quiri- *ut patrum inertia* laxatum est, aut amissum, ita *infi-*
zum *gnes*
virtute custodi-
tum.

(*) Cap. CXXVIII. §. *Juris autem optimi.*

(**) Cap. CXXXIV.

(***) Cap. Cl. CII. CIII. CIV.

(****) *Dislo* Cap. CIV. §. *Sic optimi*, & §. *Atque id est Jus Opti-*
imum.

gnes in rep. Rom. fecisse mutationes. Id enim moribus receptum a Romanis, in *jus Quiritium* (*) divisum est *duplex*, alterum *publicum*, quod auspiciis *Gen-*
tes, *Connubia*, *Magistratus*, *Sacerdotia* *Patribus* *cu-*
stodivit; *privatum* alterum, quo *agrorum dominia* *con-*
tebantur (**): & ut *jure patriae potestatis*. & mul-
to magis jure nexi resp. fundata est; ita eadem utro-
que aucta, & amplificata, ut *latius in* *Leg. XII. Tabb.*
disquisitione lib. II. explicabimus. Heic tantum collige-
re datum est, quod *Patres privato jure Quiritium* *ple-*
bi concessio, *publicum sibi retinere*, ut *Plebs Rom.*
essent Patrum nexi optima omnium conditione: nam
Socij *fuere nexi Rom. conditionis*, ut plurimum *mediae*,
qui jure optimo agrorum mulctati, quorum optimo jure
dominium Populi Rom. victoria factum est, eorum-
dem dominium bonitarium habebant: (***). dixi *ple-*
rumque, quia *ferociores gentes* hoc ipso dominio *bo-*
nitario mulctabantur, *Romanis Coloniae* inter eos *de-*
ductis; ut ii essent *nexi pessimae conditionis*, qui *re-*
ferebant primos Clientes, qui *agros Inclytis* pro victu
coluerant. (****) *Patres sua inertia sensim laxavere* *Re-*
gibus suam juris Quiritium custodiam; & *Servius*
Tullius instituit Censum, quo *plebi ad Magistratus adi-*
tus est patefactus, & *fundamentum jactum est liber-*
tatis, ad quam *Populus Rom. Tyrannorum impatiens*
mox pervenit; & praeter *Patres*, & *plebem tertius Or-*
do, *Equitum*, natus est, qui esset *Seminarium Sena-*
tus, in quo *Ordine Magistratus obscuro loco nati ca-*
pere possent. (*****) Porro *Patrum inertia laxavit*
plebi juris Quiritium custodiam, & *communicatis plebi*

Duplex, Pu-
blicum,

Privatum.

Super dupli-
ci jure Rom.
Resp. fundata
patriae pote-
statis, & nexi.

Nexi jure
optimo Plebs
Rom.
Nexi condi-
tionis me-
diae socij.

Nexi condi-
tionis infi-
mae Dediticj.

Prima Infi-
gnis deminu-
tio Juris Op-
timi, Censur;

Alterna, Con-
nubia plebi
communicata.

(*) Cap. CXXIII. & Cap. CXXXIII.

(**) Cap. CXXIV. & Cap. CXXIX.

(***) Cap. CXXVII.

(****) Cap. CIV. §. *Ad eam.*

(*****) Cap. CLXXI. §. *At Servius.*

Ut Jus Quiritium factum est Jus Romanum Respublicae juris non exemplo augetur.

Socij, quales in Pop. Rom.

Italia, seu plebs Imperij.

Latium & Municipia, tanquam Equester Ordo Rom. nominis

Orbis terrarum quasi in gens Romana Et in eo una gens Romana Vis Romani nominis Gens Rom. tanquam Familiae Rom. Coloniae.

Quando Jus Quiritium publicum ademptum Romanis?

connubiis, patres jura gentium non ultra propria habuere; unde mox Magistratibus, & Sacerdotibus quoque plebi communicatis, omnes Rom. facti Quirites sunt, & jus Quiritium in jus Romanum prolatum est: quo, ut Patres antea connubia pl., ita Romani postea cum sociis, quanquam maximis Regibus connubia fastidiere: & uti Optimi olim jus optimum utrumque nexis incommunicatum habuerant; ita Rom. sociis, ut plurimum habebant incommunicatum jus tum Civitatis, tum Mancipi, ut socij dici possent nexi Populi Rom. Sed uti Rom. Patres jus Quiritium privatum, sive jus Mancipi plebi cessere; ita Rom. principio id cessere Latio; deinde, Imperio in Provincias prolato, cessere Italiae, cujus fundi res Mancipi facti sunt, ut Italia ferme esset plebs Imperij Romani: & uti sublecciones Senatus ex equestri Ordine fiebant; ita postea ex Latio, & Municipiis, pro militiae meritis in Civitatem Romanam adscisciebantur; ut Latium & Municipia Equester Ordo Populi Romani viderentur: & uti majores gentes per familias dividebantur; ita gens Romana Coloniae divisa per Orbem terrarum est. Atque adeo Orbis universus jure gentium, sive victoriae jure, ingens Roma erat; in Orbe una gens, in cuius nomen, & imperium gentes victricis abjere, Romana; unde passim apud Historicos legis, victas gentes jure victoriae in Romanum nomen, Imperiumque abiisse: cuius Familiae Rom. Coloniae fuere; quibus infimae conditionis nexi, Deditionis colebant agros; nexi mediae notae erant Provinciae, quae agros colebant sibi; nexi notae optimae, erat Italia; Equester Ordo Municipia & Latium; Quirites erant Rom. omnes. Tandem, attrita bellis civilibus Rom. virtute, Romani jure Quiritium cessere Principibus, & a Tiberio Comitibus e campo in Senatum translatis, non ultra Rom. appellati Quirites. Tandem per Antoninum Civitate Romana per

per omnes Provincias evulgata, (*) ut omnium gentium interesset Imperium Rom. stare; Rom. nominis verbo socij, re vera nexi redierunt ad statum illum, quo Sabini, Albanique in Civitatem aequo cum Romanis jure recepti sunt: & uti plebs Rom. ultima libertatis lege Poetelia jure nexi soluta est; ita Provinciae a Justiniano (**) jure Mancipi postremo donatae.

CCXVIII. Et Graeca humanitate sub auctoritate Rom. Imperij per Orbem terrarum sparsa, Provincialibus Praetorum Edictis; inter socios, qui adempto jure optimo omnia inter se moribus agitabant, jus Civile in naturale gentium humanissimarum jus abiit, quod est jus naturale gentium, de quo JJ. CC. novi loquuntur: ita Divino Numine moderante, ut jura in terris a salforum Deorum pudore nata, per juris gentium majorum violentias, per minorum solemnitates, iterum ad pudorem veri Dei, seu conscientiae dictamen redirent: & jura inter gentes a Caeli contemplatione orta, ad veri aeterni aeternam contemplationem, ut latius lib. II. firmabimus, beatitudinem aeternam reducerent. Nam Divina Providentia, ut cetera omnia, rebus ipsis demonstrantibus, ita & haec comparavit; ut dum a Tiberio, uti Tacitus narrat, veritati consulitur, libertas oppugnatur; Divinum Consilium praeter omne Tiberij propositum, dum a Principibus Rom. Libertas, & Optimum Ordo arcanis regni artibus oppugnantur, per has ipsas arcani regni artes consulit veritati; ut ipsi Romani Principes ex ipsa ratione Status, ut lib. de Ratione Studiorum diximus, quae huc translata velim, a Divina Providentia ad aeterni veri cultum imprudentes raperentur.

Sic antiquissimarum gentium sapientiam a Rom. receptam, uniceque, ut supra diximus (**), conservatam,

(*) L. in orbe D. de stat. Hom. (**) L. unic. C. de Usucap. Transfor. Cap. CLXXXIV.

Rom. Reip. ad sua initia recursus.

Juris, & Jurisprudendae R. vices Divinae Providentiae accepto tribuendae.

Jus Civile Rom. factum jus naturale gentium humanarum.

Jura a pudore orta ad pudorem redeunt, & a contemplatione nata in contemplatione postremo desinunt.

Per arcanas rerumpp. e-rumpit interea veritas.

Mira Divinorum Consiliorum dispositio, ad Christianam Religionem Rom. Imperio insinuanda.

tam, per eos ipsos rigores, quibus a Patriciis arcano potentiae, quod supra item diximus (*), est custodita, *Augustus* arcanis item regni consiliis, quae supra numeravimus (**), in benignam Jurisprudentiam conversam promovit; *Adrianus* acerrimus Christianorum Persecutor pene perfecit; ut cum *Constantinus* Ecclesiae pacem daret, commodè formulas tollere prorsus posset. Itaque quo argumento *D. Augustinus* Divinae Providentiae opus probat, Hebraeos a Rom. victos per universum Orbem cum sua legis pertinacia dissipatos, ut Divina de Christo Oracula in veteris Foederis libris ubique gentium extarent, quibus gentes ab insensissimis ipsis Christiani nominis Adversariis Christum docerentur; eodem ipso, inquam, argumento *Divina Providentia* factum dicimus; ut quum *Constantinus* Christianam Religionem publice complexus est, Imperium Rom. quod universum ferme terrarum Orbem regebat, jam legibus Christianae Religionis conformibus regeretur; & *leges Rom.* cum *legibus* judiciorum *Mosaicis* amice compositae, ut utrarumque *Collatio incerti Auctoris* demonstrat, legibus morum Christianis commodissime convenirent; & praeterea argumento in ipsos Romanos essent, Christianos ex suae religionis praeceptis Justitiam Rom. colere.

*Jura pro
humanae
vitae cor-
ruptae Or-
dine nata.*

*Cum primas in
terris effrenis
libido, deinde
violentia;
tum phanta-
siae, & ingenij
vis?*

CCXIX. Et in eo quoque *Divinae Providentiae* ordo est cum admiratione suspiciendus: quod ut pueri omnia libidine eligunt, & violentia exequuntur; adolescentes phantasia plurimum pollent; viri ratione puriore, senes solida prudentia res censent: genus humanum originis vicio infirmum, solitarium, & egen-
tissimum, oportuit primum effreni libertate facile cre-
scere; deinde phantasia & ingenio necessaria, utilia,
jucunda vitae invenire; quod seculum vere Poëtarum
fuit,

(*) Cap. CLXXI.

(**) Cap. CCV. cum sequentibus.

fuit, & brevi omnium ferme rerum Inventiones terra-
rum Orbi commodavit; quae ad Civilem vitam beate
agendam usu ipso gentium probatae sunt; demum ra-
tione sapientiam excolere, quo seculo philosophi hu-
manae vitae officia edocuerunt: ita jus naturale primum
lege justa e, ut ita dicam, libidinis, justaeque violen-
tiae ortum; deinde quibusdam justae violentiae fabu-
lis inductum; tandem ratione aperta, & generosa ve-
ritate totum perfectum extaret:

CCXX. Et per *fabulas*, quas primi Optimi ipsi sibi
finxerunt, *Caelum fulminibus loqui*, *avium volatibus*
nucere, unde Dei voluntas *Numen* dicta, nefariae li-
bidini multitudinis impiae obviam itum; deinde vio-
lentiae imitantis jus Civile commune ortum; & jus
Optimum fabulis inductum est; jus Quiritium juris
Optimi simulacrum; jus Praetorium juris Quiritium imi-
tatio fuit; per has omnes, inquam, fabulas juris, ve-
ritas naturae intellecta prodiret tandem in usus Christia-
nae Religionis.

CCXXI. Namque hanc juris naturalis veritatem
intellectam Jurisprudentia nova ad *Cod. Constitutionum Im-*
perialium celebrat, qui auspicia sumit a *Tit. de Summa*
Trinitate, & Fide Catholica, nempe a vera summi Numi-
nis cognitione. Atqui ex vera summi Numinis cognitione
veritatem *Sacrae Historiae* demonstravimus, *Adamum*,
a Deo creatum, natura integrum, suo vicio lapsum;
ac proinde demonstravimus *Principia Theologiae reve-*
latae; & ex ea derivatam vidimus *veram doctrinam*
Moralem, quae aeternum bonum sibi habet proposi-
tum; *veram doctrinam Civilem* inde prognatam, quae
non aequitate Civili, sed aequitate naturali respp. re-
git: hinc *veram Jurisprudentiam* aequi aeternum ve-
ri culticem. Religio Christiana haec omnia ample-
ctitur, docet, & profitetur: Igitur Religio Christia-
na est humanitus planissime demonstrata: ut a tanta

*Demum ra-
tio?
Mira juris
naturalis hi-
storia.*

*Per juris
Fabulas
vitae ve-
rum ex-
cussum.*

*Rerum de-
monstrata-
rum in vo-
ra Dei co-
gnitione
consensio.
Ex veri Dei
cognitione,
Vera sacra
Historia;
Vera Theolo-
gia revelata;
Vera Christia-
na Moralis;
Christiano-
rum doctrina
Civilis vera;
Vera Juris-
prudentia no-
va.*

Ex officio Sa-
pientis, ipsum
debet esse
Christianum.
Divinae, &
humanae
Eruditio-
nis Circu-
lus demon-
stratus.

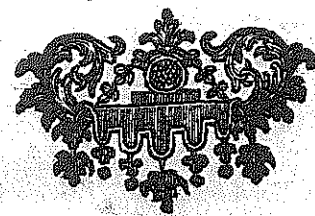
rerum consensione, Sapientem, ut in omnibus con-
flet, oporteat esse Christianum: quod erit perpetuum
Lib. II. argumentum.

CAP. ULT. *Principia autem Jurisprudentialae ex antiquissima Majorum gentium sapientia repetimus, quae res alias morti obnoxias, animos immortales statuabat: Haec Principia Jurisprudentialia Rom. complexa est illa rerum divisione, qua aliae sunt corporeae, aliae supra corpus: quae est Metaphysica, ex qua omnia hoc Libro vera consecimus. Igitur jus a Deo homini auctoritate naturali, ad suae Divinae imaginem Ascendit ingenitum, auctoritate juris Monastica exertum, auctoritate Oeconomica, & Optimorum virtute in statu exlegi, auctoritate Civili, & virtute Optimatum in Regnis Heroicis in jus naturale gentium propagatum, & una Romanorum virtute, qua omnes Orbis gentes subjugarunt, perenniter custoditum, & quia una Romanorum virtute perenniter custoditum, omnes Orbis gentes Romanis victae cessere; per juris Optimi in statu exlegi, juris Optimatum in primis rebuspp., juris Quiritium in Romana, primum directi ante Leg. XII. Tabb., deinde post eam Legem juris Rom. rigidi in rep. libera, tandem juris Rom. benigni sub Principatu, perpetuam successionem ad Deum redit, quod jubet veri Numinis Religionem: Atqui veri Numinis cognitionem omnis Divinae, & humanae eruditionis principium, finemq; demonstravimus: Jurisprudentialia autem est Divinarum, & humanarum rerum notitia: Igitur UNUM UNIVERSI JURIS PRINCIPIUM, unusque FINIS est planissime demonstratus: Et tum Jus, seu justum est a Justitia aeterna, nempe Deo, qui est omnis Legislationis principium; tum Jus, seu Jurisprudentialia est a Justitia aeterna, nempe Deo, qui omnis aequae Interpretationis est Finis.*

CON-

CONCLUSIO.

Atque habes, Amplissime FRANCISCE VENTURA, ex uno principio rerum, *Mente*, & elementis, ut ita dicam, tribus, *Nesse*, *Velle*, *Posse*, per unum mentis conatum ad Verum (*) ope Divini Luminis, hoc est invicti ad verum assensus, omnem humanitatem a Deo existere, a Deo regi, ad Deum ipsum redire: & sine Deo in terris nullas Leges, nullas Respp. nullam Societatem; sed solitudinem, feritatem, & foeditatem, & nefas esse.

(*) Cap. XXXV.